

קובץ גליונות

פרשת שמות

ממרחק ורחוק גדולי ומאורי הדור

מרן שר התורה רשכבה"ג הגר"ח קניבסקי שליט"א
מברך את חתנו הגדול מרן הגר"ש שטיינמן שליט"א

לאחר הברית לבן זין למרן שר התורה הגר"ח קניבסקי זין לחתנו הגדול
מרן הגר"ש שטיינמן נכד לנכדו הגר"ג הויסברג בן לנינו הרב גרליץ

קדו
השביעית

קרן הקדוש של גורמי ישראל שלום א'
לקיים מצוות השביעית בארץ ישראל

מוקד 'משבית ארץ'

1800-300-544

זמני השבת

בחסות:

ג'נות דוד

לגור בבני ברק, לחיות על הפארק

03-900-9944

עיר	הדלק"נ	מוצ"ש	ר"ת
ירושלים	4:06	5:21	5:58
בני ברק	4:20	5:22	5:54
קרית ספר	4:15	5:22	5:57
בית שמש	4:05	5:22	5:58
אופקים	4:15	5:24	5:58
חיפה	4:11	5:20	5:54
ליקוואוד	4:15	5:45	6:00

ניתן לשלם באשראי במכשירי קהילות ונדירים שבבתי הכנסת

להקדשות ע"ג הקובץ ניתן לפנות למס' 053-3145900 | kgilyonot@gmail.com

לכל הקוראים והלומדים

החשובים שליט"א

הקדישו את יקיריכם ע"ג הקבצים באחת משבתות השנה, ותהיו שותפים בזיכוי הרבים הגדול להגדיל תורה ולהאדירה.

- כח טבת וארא • א ניסן תזריע • ג תמוז חקת
- ו שבט בא • ח ניסן מצורע • י תמוז בלק
- יג שבט בשלח • טו ניסן חג הפסח • יז תמוז פינחס
- כ שבט יתרו • כב ניסן אחרי • כד תמוז מטות
- כז שבט משפטים • כט ניסן קדושים • ב אב מסעי
- ד אדר א' תרומה • ו אייר אמור • ט אב דברים
- יא אדר א' תצוה • יג אייר בהר • ז אלול שופטים
- יח אדר א' כי תשא • כ אייר בחקותי • יד אלול כי תצא
- כה אדר א' ויקהל • כז אייר במדבר • כא אלול כי תבא
- ב אדר ב' פקודי • ה סיון נשא • כח אלול נצבים
- ט אדר ב' ויקרא • יב סיון בהעלתך • ר"ה
- טז אדר ב' צו • יט סיון שלח • ו תשרי וילך יו"כ
- כג אדר ב' שמיני • כו סיון קרח • חג הסוכות

לעילוי נשמת

מרת דינה בת לוי יצחק ע"ה

נלב"ע כ' טבת תשנ"ט

תנצב"ה

לע"נ הרב ר' מרדכי ב"ר ישראל יחיאל ז"ל

שהשמה במעונם

מזל טוב לידידנו הגאון

רבי מרדכי יעקב פיינשטיין שליט"א

מראשי ישיבת דברי חיים

לרגל הולדת בתו בשעט"מ

יהי רצון שיזכה לגדלה לבן תורה

לחופה ולמעש"ט

להקדשות/לפניות

להקדשות ע"ג הקובץ / למעוניינים לפתוח מוקד

הפצה באיזור מגוריהם / לשאר ענייני הקובץ -

ניתן לפנות למו"ל:

טל': 053-3145900 פקס: 077-2092005

מייל: k.gilyonot@gmail.com

כתובת: רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק

לקבלת הקובץ במייל ניתן להצטרף

ע"י שליחת מייל לכתובת:

kovetz+subscribe@googlegroups.com

לתשלום/לתרומות

במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבהכ"נ:

יש לבחור בלחצן קופות נוספות.

חיפוש, ולכתוב קובץ גליונות.

בטלפון:

נדרים פלוס: 03-7630585 שלוחה 486

קהילות: 073-2757000 שלוחה 4311

בהעברה בנקאית:

מרכנתיל-17 | סניף: 745 | מס' חשבון: 71262

ע"ש קובץ גליונות

יו"ל בסיוע: יתדות תשמו להחדרת ערכי היהדות ע. ר.

צעד נדיר ובלתי שגרתי ליחדי סגולה ממש:

מטבע הישועות הא"י

של רשכבה"ג מרן עזה"ת שליט"א

מרן שליט"א מתחנן אלינו
להציל נפשו של הת"ח

בצעד נדיר מרן שליט"א מעניק לכל השותפים
את מטבע הישועות האישיו שלו אשר התברך על ידו
משעת יציקה שיזכו כל המחזיקים אותו לברכה
שמירה והצלחה וישועות מעל דרך הטבע

בית התורה אלינו

מעניק מטבע ישועה במיוחד עבור המגבית הזו! כדי שנבין את הדחיפות האישית המונחת פה. כדי שניזעק עכשיו ונציל ספר תורה השרוי בצרה!

מרן שליט"א מורה, והמטילים מובאים אל ביתו לפני היציקה. הוא מניח עליהם את ידיו הטהורות ומברך את כל מי שיכניס אל ביתו את הדבר הקדוש והנורא הזה!!!

אנחנו מאמינים בקדוש ברוך הוא, ומאמינים בעבדיו הצדיקים ששתל בכל דור ודור. על פיהם יישק דבר ופמליה של מעלה עונה 'אמן' על גזרותיהם.

כשגדול הדור נותן את קדושתו על המטבע – אנחנו חייבים את האוצר הזה לעצמנו!

לפני בגד חדש או פריט נוסף לבית, לפני התלבטות בין צימר לדירת נופש- קודם כל אנחנו חייבים להכניס את ברכת התורה! לשמור עלינו, להגן על ילדינו, להסתופף בזכותו של צדיק - - -

אחר כך הביאו את המטבעות המוכנים אל הבית ברחוב רשב"ם 23, ומי שלא ראה את עיניו של גדול הדור מוארות למראן, לא יודע מה הוא אור אמיתי...

אשרי מי שיכניס אל ביתו את הברכה הזו!

ואני אכיר לו טובה

בשל מי כל הסער הזה? מה יום מיומיי, שהרב קנייבסקי

גדול הדור ישוב על כסאו, הגמרא הקבועה פתוחה לפניו, והוא שקוע במחשבות.

גבאי הועד עומדים מרחוק וממתינים ביראת כבוד למוצא פיו.

מה יגיד מרן שר התורה שליט"א? איך יפנו לציבור? איך יבהירו ויסבירו שהפעם זו לא מגבית רגילה, לא צדקה כמו מאות ואלפי הצדקות שיוצאות מהבית הזה, אלא עניין אישי של מרן שליט"א?

כל יהודי יקר וחשוב אצל גדול הדור. כל מצוקה נוגעת לליבו הטהור הנושא את כלל ישראל. מרן שר התורה ממליץ, מעודד ומבקש עבור מגביות הצדקה השונות.

אבל הפעם הוא בעצמו עורך את המגבית!

תלמיד חכם עצום ויקר נתון בצרה עד פיקוח נפש, ונפשו של גדול הדור קשורה בנפשו! מרן שליט"א בעצמו נועד עם הגבאים, חושב ומטכס עצה כיצד להציל ספר תורה חי.

ולשם כך חותר לנו הצדיק חתירה של ישועה יוצאת מגדר הרגיל:

ייצקו מטבע קודש מיוחד, מבורך בברכת התורה, ויעניקו לכל תורם שיהיה שותף עם גדול הדור בקרן הזו - - -

מרן שר התורה שהוא הצדיק גוזר בדור שלנו, רבבות מידפקים על דלתו ומחדרו יוצאות ישועות לכלל ולפרט,

"אכיר להם טובה"

דב"ר, מרחשון תשפ"ב, שנת ה'ש"ס.
אדקש מכאן להיות שומר מצוה נפש ידידי
תה מנחם הוד הגאון ר'
אשר מצדו נאמר אלדי, וקריד אפקוד ממש, ופ'
המסייעים אשר להם אודה, ויטב להם צאצאיהם
לתורה ולחופה, ולא יבוא דדיתא שום חתה ופגז רח'
ויתברכו דדני חיי ומצא ופ"ס, חיי קעניפי

מכתב נורא שכמוהו לא היה!

בס"ד, מרחשון תשפ"ב, שנת השמיטה
אבקש מכל אחד להיות שותף עימי בהצלת נפש ידידי הת"ח הגדול והמופלג
הרה"ג שליט"א, אשר מצבו נוגע ללבי וקרוב לפיקוח נפש ממש, וכל
המסייעים אכיר להם טובה, ויזכו לגדל צאצאיהם לתורה ולחופה, ולא יבא בבייתם
שום חולי ופגע רע, ויתברכו בבני חיי ומזוני.
חיים קניבסקי

"וכל המסייעים אכיר להם טובה!" – כותב הצדיק. "ויזכו
לגדל צאצאיהם לתורה ולחופה, ולא יבוא בבייתם שום חולי
ופגע רע, ויתברכו בבני חיי ומזוני!"

מִרְנ שֶׁר הַתּוֹרָה שְׁלִיט"א מְכִיר לָךְ – הַתּוֹרָם טוֹבָה אִישִׁית,
שׁוֹלֵחַ לָךְ מִטְבַּע קוֹדֵשׁ לְשִׁמְרָה עֲלִיוֹנָה!

כמה פעמים אנחנו רואים 'כמעט' מול העיניים, והלב קופא
באימה? ילד ברח לכביש סואן וניצל כמעט מתחת לגלגלים;
כמעט נפל רהיט כבד על תינוק; כמעט נכנסו לכפר ערבי עוין.
השגרה שלנו רצופה סכנות ממשיות. אנחנו חייבים ניסים!
מוכרחים את השמירה השמימית של כח התורה והצדקה!

הסגוליות אינה במטבע או בחומר ממנו היא עשויה. הברכה
שתיכנס אל ביתכם עם תשורתו של גדול הדור קיימת בכח
גזירת צדיק, שבחר לשלוח אותה דווקא דרך מטבע חקוקה עם
סמל 'ועד הרבנים'!

אנחנו נראה את הברכה הזו. איך גם ה'מושי' שהתקוטט
עם כל מי שזז – נרגע פתאום והולך לחיידר בחשק. איך נערת

חורג מהרגלו ומחלק מטבעות?

למרן שר התורה שליט"א ישנו ידיד-נפש, תלמיד חכם
מופלג, הקרוב מאד לליבו הטהור. אותו תלמיד חכם נתון
במצוקה גדולה המגיעה לפיקוח נפש ממש, ומרן הרואה מקרוב
את הצרה נזעק להציל.

אנחנו יודעים מה נאמר על המציל נפש אחת מישראל,
ועל אחת כמה וכמה כשזוהי נפשו של גדול בתורה! מרן שר
התורה מבקש מאיתנו עבור ספר תורה חי בסכנה – וכי לא
נחוש להצילו?

התורה מתחננת בעבור נפשו של תלמיד חכם. צדיק שרוי
בצער ומבקש לחיות כדי ללמוד עוד ועוד. כל רגע מחייו
מתורגם לעוד שורת גמרא ועוד סברא מוארת. כל שניה של
לימוד כזה מחזיקה את הדור ומגינה עלינו!

לא לחינם מרן שר התורה שליט"א פועל מעל ומעבר
לרגילותו. הוא רוצה שנבין את הדחיפות במגבית הזו! הוא
מבקש שגם אנחנו נשתדל יותר מכפי שאנחנו רגילים!

**מספר
המטבעות
מוגבל
מאד!**

**תורמים 60 ש"ח
למשך 18 חודשים**

**(סה"כ 1080 ש"ח)
בבקשת מרן שה"ת שליט"א
ומקבלים במקום את מטבע
הישועה**

**מוקדים מיידים
לקבלת מטבעות הישועה**

1

**בבית רשכבה"ג מרן שר התורה
הגר"ח קניבסקי שליט"א**

אצל בנו חביבו מרן הגאון גדול
רבי **יצחק שאול קניבסקי שליט"א**

**רח' רשב"ם 23
כניסה ב' בני ברק**

**2 מוקד ועד הרבנים - ככר השבת ירושלים
רח' מלכי ישראל 2 ירושלים**

**3 מוקד ועד הרבנים שמואל הנביא ירושלים
רח' שמואל הנביא 99 ירושלים**

**4 מוקד ועד הרבנים מרכז בני ברק
רח' רבי עקיבא 88 ליד גל פז בני ברק**

**5 מוקד ועד הרבנים מול ב"כ איצקוביץ ב"ב
רח' רש"י פינת ר"ע בני ברק**

מרן שליט"א בוחח את המגבית

הסמינר הפסיקה לפזול, והיא שמחה ומרוצה בחלקה. נגלה את הילדים שלנו הרבה יותר טובים, הרבה יותר שמחים, הרבה יותר מאירים ומכבדים... הברכה של גדול הדור מלווה את הילדים שלנו בבית ובמוסדות החינוך.

מרן מברך שהילדים שלנו יזכו להיכנס לחופה בקלות, בשמחה... כמה רווקים ורווקות מבוגרים ממתנים לזיווגם? זו נהייתה מכת הדור... והנה - מורעפת עלינו ברכה מיוחדת לשידוכים שלהם!

המטבע תישלח אליכם, ותכנים עימה את כל השפע והטובה. מה אתם צריכים? תוספת במשכורת? ישועה בשלום-בית? עוד מקור הכנסה? פתרון סכסוך ארוך וקשה עם השכנים ממול? רפואה שלמה לבן משפחה יקר? אתם מייחלים לתינוק מתוק ובריא או מתפללים לזיווג הגון?

פתאום הכל מסתדר. הילדים מצליחים במוסדות, בשורות טובות זורמות, האווירה נינוחה ונעימה, משתחרר כסף שחיכינו לו חודשים או הטבת תנאים בעבודה... מהפכה טובה עוברת בשקט על הבית, רוח של שפע וברכה ושמירה אלוקית - - -

אנחנו עונים 'כן' לבקשתו של מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א, וזוכים למטבע של שמירה והגנה.

אנחנו עונים 'כן' לרבי חיים ופותחים דלת להשראת השכינה! כל המציל נפש מיראאל, ואנחנו מצילים ספר תורה חי!

יעברו עוד שנים קדימה. את המטבע תשמור בוויטרינה או תחזיק קרוב אליך בארנק, והבטחתו של גדול הדור לבני, חיי ומזוני תחפוף עליך ועל משפחתך לדורות. אתה תרגיש את זה במוחש. כי הצדיק גזר, וריבונו של עולם הבטיח לקיים.

ומי שיזכה - יזכה!

**לתרומות בכרטיס אשראי
ולקבלת מטבע הישועות:
המוקד הטלפוני של ועד הרבנים:**

**ועד הרבנים
לעניי צדקה בארה"ק**

1-800-22-36-36

**בכל אפשרויות התרומה יש לציין עבור:
קרן מס' 5927 הצלת נפש הגאון**

גיליון מס' 454 פרשת שמות
תשפ"ב שנה עשירית

לעילוי נשמת אבי מורי הרב יוסף
בהרה"ג בצלאל זאב ז"ל
ואמי מורתי אסתר בת ר' יעקב זאב ע"ה
תנצב"ה
נודב ע"י בנם הר"ר אליהו שפון שליט"א

דברי שי"ה

ממרן רשכבה"ג שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א

עלי שיח

קדיש שאינו ליתום

בשבת קודש האחרונה - פרשת ויחי חזק, אירעה שאלה מרתקת שיש לדון בה מכמה היבטים, וטרם נפרוש את השאלה נקדים שמדור זה נכתב רק לעורר לב המעיין ולא לקבוע מסמרות בהלכה למעשה.

שליח הציבור שניגש לפני התיבה לתפילת מוסף של שבת, היה אחד הנכדים שהנעים בקולו הערב את התפילה. בסיום חזרת הש"ץ, הוא אמר את הקדיש דרבנן (על ישראל וכו'), ולאחר מכן המשיך לומר 'עלינו לשבח' כמנהג האשכנזים. אלא שבסיומה, הוא טעה והחל לומר בעצמו את הקדיש.

הקדיש שנאמר אחרי עלינו לשבח הוא קדיש יתום, ואותו שליח ציבור אינו יתום ב"ה, והוריו שליט"א חיים לאו"ט, ומנהג האשכנזים ובפרט רבינו שליט"א, שמקפידים מאוד שמי שאינו יתום מאחד מהוריו לא יאמר בשום פנים את הקדיש יתום.

באמצע הקדיש החזן 'תפס' את הטעות, אלא שהוא היה נבוך ולא ידע אם עליו לגמור את הקדיש, או להפסיק באמצע.

רבינו שהבחין מיד בכל הנעשה, שתק ולא התערב מעצמו. סיום הסיפור היה כשאחד התלמידי חכמים ששהה במקום יעץ לשליח ציבור להמשיך את הקדיש באמירת 'על ישראל', ובכך זה יהפך לקדיש דרבנן, קדיש זה, מותר גם למי שאינו יתום לומר, ובכך הסתיימה התקלה המביכה.

להנהגה זו של רבינו יש נידון רחב בפוסקים. הרמ"א (או"ח סימן קל"א ס"ב) מתיר לומר קדיש יתום גם למי שאינו כזה, אבל למעשה רבינו שליט"א פוסק להלכה כהדיעות שלא הסכימו לזה. הרחבת דברים ראה בספר פסקי תשובות ועוד.

מעניני הפרשה

"ושאלה אשה משכנתה... כלי כסף וכלי זהב ושמלות" (ג, כב)

צריך עיון, וכי מה בני ישראל היו זקוקים לשמלות, והרי לבשו בגדים, והבגדים לא בלו, וכמו שכתוב (דברים ח' ד') שמתוך לא בלתה מעליך.

ויש לומר איתא בגמרא בשבת (ק"ג א') שמצוה שלא יהיה מלבוש של שבת כמלבוש של חול, אלא ילבש בגדים אחרים, ולכן הוצרכו לשמלות אחרות, ליחד אותן לשבת.

"ויאמר ה' אל אהרן לך לקראת משה המדברה וילך ויפגשוהו בהר האלקים וישק לו (ד, כז)

כתב הרמ"א (או"ח סימן צ"ח ס"א): אסור לאדם לנשק בניו הקטנים בבית הכנסת, כדי לקבע בלבו שאין אהבה כאהבת המקום.

ושאלו את רבנו מהו לנשק ידי חכם בבית הכסות, כמנהג קהילות רבות, והשיב להתיר כי בזה מראה שאוהב את התורה וחכמיה ולא מגרע מאהבת המקום.

(שבענו מטוביך)

מעניני דיומא

בימים אלו יש בארץ ישראל סופה חורפית חזקה שאיננו רגילים בה, גשמים ורוחות עזות מנשבות בחוץ, סיפור מענין על אהבת התורה של רבינו שליט"א מצאנו, מה עשה ביום גשום וסוער:

שעת חצות כבר חלפה מזמן. בחוץ ירד גשם זלעפות, בפנים הבית החלונות היו מוגפים ושררה תחושת חמימות נעימה. רבנו לקח את הספר וכסא בידו השנייה. ו... יצא למזג האוויר הסוער שבחוץ.

הכל התחיל כאשר אחת מבנותיו של רבנו ילדה בשעה טובה ומוצלחת. מבית החולים הגיעה כמובן הישר לבית ההורים, לרבנית ע"ה שכבר חכתה לה עם עוגה טריה וכוס תה חם.

הסלון - חדר הספרים, היה המקום היחיד בו ניתן היה להשכיב יולדת המשוועת למעט מנוחה. רבנו שם לב שקול למודו מפריע למנוחת בתו ועל כן קם ויצא החוצה.

"אולי", התחננה הרבנית שיצאה אחריו אל הגשם השוטף, "תלמד היום רק ששה דפים?"

רבנו הגביה את קולו כדי לגבור על רעש הגשם, "אם אלמד היום רק ששה דפים", אמר, "את יודעת מה יהיה מחר?!"

מחר אלמד רק חמשה דפים... המים שנגרו מכל עבר רק הוו חזוק ל"אותי יום יום ידרשון", יום יום ללא ויתורים.

(מתוך יצירת הפאר "המלאך" הרואה אור בימים אלו ניתן להשיג בחנויות הספרים)

מאמרים נוספים
לחם וחלב >
138 ש"ח לחודש

ושער הפרנסה
אצלכם בבית!

קרבן החירות "להחיות אלפי נפשות" - מס' קרבן 5900
לבקשת רשכבה"ג מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א

צדיק גוזר: "יוכפלו מזונותיכם"

ועד הרבנים לעניני צדקה בארה"ק ☎ 1-800-22-36-36

להצטרפות לרשימת מקבלי הגליון במייל ניתן לשלוח בקשה לכתובת: divreysiach+subscribe@googlegroups.com
ניתן לתרום ולהקדיש ע"ג הגליון לע"נ, לרפואה ולהצלחה וכד', נשמח לקבל עובדות, הנהגות, וש"ת מרבינו.

❧ וציותי את ברכתי ❧ הלכות שביעית ממרן הגר"ח קניבסקי שליט"א

שאריות המאכלים במטבח / פח שמיטה

- א. שאריות או עצמות וקליפות וגרעינים שנותרו וכבר אינם ראויים למאכל אדם או לצבוע לאדם יש להבחין: אם ראויים למאכל בהמה יתן לבהמה, ואם בני אדם לא מיחדים לבהמה, כגון שאין בהמות מצויות באותו מקום או שאין רגילות לתת את הקליפות והגרעינים לבהמות, משמע שמותר לזרוק לאשפה, אבל בבית מרן החזו"א נהגו להחמיר לשמור את הקליפות עד שלא יהיו ראויים אפילו לבהמה ויניחם בפח מיוחד ונפרד עד שיתרקבו, ואח"כ יכול לזרוק לאשפה. וכן בכל שיירי מאכל שאין רוצה לאוכלו, וראוי עדיין לבהמה, לא ישליכנו לאשפה אלא יתן בפח מיוחד ונפרד כנ"ל.
 - ב. אם בפח המיוחד מונח כבר תבשיל של קדו"ש, ועל ידי שיניח עתה את השאריות החדשות בפח, יתערבו עם הישן ויפסלו תיכף מאכילת אדם, אסור להניחם שם אלא יניחם בפח חדש וכן אסור לשים בפח שמיטה תבשיל בשרי על מאכל חלבי, כי מקלקל אותו מאכילה.
 - והעיצה, שיתן בתוך שקית ויסגור היטב, באופן שלא יתקלקלו מהמאכלים הישנים.
 - ג. אם טעה והשליך שיירי הפירות לתוך פח רגיל ואינו יכול להוציא מהפח, (או שאינו מוצא כבר) צריך לשמור כל הפח עד שהוא משער שהאוכל של שביעית כבר יהיה מקולקל.
- קילוף פירות / במכונה**
- ד. פירות שהדרך לקלף אותם, אפילו שהקליפה בעודה על הפרי ראויה למאכל, כגון תפוחים, מותר לקלף ויניח את הקליפה בפח המיוחד עד שתרקב ולא תהיה ראויה למאכל. ואם אין דרך לקלפם אסור, ולכן יש להזהר בפסח, - שיש מחמירים להוריד קליפת עגבניה, או ירקות נוספים, שבפירות שביעית אסור לעשות כן, כיון שאין דרך רוב בני אדם לנהוג בכך אכן יש עצה שיקלף עם חלק מהפרי באופן שהקליפה תהיה ראויה לאכילה.
 - ה. לפי מה שידוע שבקילוף על ידי מכונת קילוף, יורדת קליפה עבה יותר מאשר בקילוף ידני, טוב יותר להיזהר לא להשתמש בה לקילוף.

מתוך ספר שיח השמיטה - אוצר פסקי רבינו הגר"ח קניבסקי

❧ יפה מראה ❧

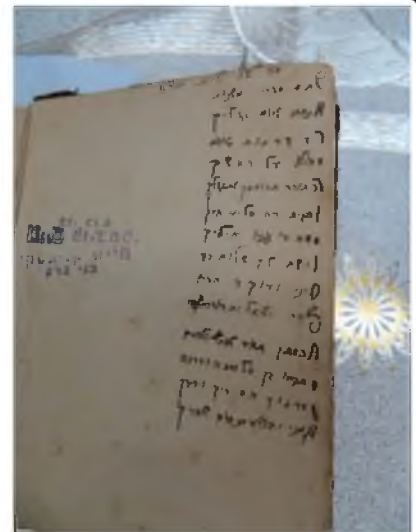
קו לקו קו לקו

(הפטר פרשת שמות)

הפטר השבוע, קרא רבינו שליט"א בציבור לפני שנים רבות, עת הגיעו לגיל מצוות. הוא מספר על כך שבימים שקדמו לבר מצוה היה עושה חזרות על ניגוני וטעמי ההפטר כדי שידע אותם טוב, ואחותו שאלה אותו פעם, מה הכוונה קו לקו קו לקו?...

ט"ו טבת תשי"א

שאת סדרי משניות
מנחתי ליום גדליך
רב ברכות טובות
יחולו על ראשך
התורה תרוממך ותגדליך
והגית בה כל ימי חיך
ישא ה' פניו אליך
וישם לך שלום רב
סיני ועוקר הרים
פאר ישראל וכבוד המעלה
חכמתך תאיר לארץ ולדורים
יתקומו בך כל ברכה וברכה
יברוך חבריך וידידך
ממני יהושע תנחום שארך

מסמך שלא פורסם מעולם: הקדשה אישית על ספר, שקיבל רבינו לכבוד הבר מצוה, מנן דודו הגאון רבי יהושע תנחום קרליץ זצ"ל.

חדש: ניתן לקבל הגליון מדי שבוע ע"י חיוג למספר: 073-3518015

ליציאת קשר: ✉ ig0533145900@gmail.com

🕯 רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק

☎ 053-3145900 📠 077-2092005

ניתן לתרום גם במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבתי הכנסת,

יש ללחוץ על לחצן 'קופות נוספות' ובחיפוש 'דברי שי"ח', או בטלפון:

נדרים פלוס 03-7630585 - שלוחה-1586

קהילות 073-2757000 - שלוחה-4310

כף זכות

"והוי דן את כל האדם לכף זכות"

גליון מס. 27 | טבת תשפ"ב | יו"ל ע"י מערכת 'קובץ גליונות'

בדידי הוי עובדא

נאלצתי לעזוב ולקבוע תור מסויד להיום, אני מגיע היום פעם שניה ואני מגלה שאין תור, איך יתכן כדבר הזה?

המנהלת החליטה להיכנס לתיק הרפואי של הילד ולבדוק את הדברים, ואז היא פונה אלי ואומרת, מופיע מפורש בתיק הרפואי שאתמול הילד היה בביקור רופא של עזרה ראשונה ויש אפילו צילום של השן שכואבת, וגם הרופא רשם שהילד הופנה למיון, הייתי מופתע, כי הרי עזבתי כשעה לפני השעה שבה מופיע הצילום של השן, וגם לא היה ברור לי לאיזה מיון הופנתי...

ואז נפל האסימון והתברר מה ארע כיום האתמול: אחד הממתינים שחיכה עם הילד שלו בתור, ראה שהגיע תורי מאתמול לעזרה ראשונה, ואחרי שראה שקוראים במערכת להבא בתור ואף אחד לא נכנס, אז הוא קם ונכנס במקומי תחת השם של הילד שלי, וככה גם ממילא התור שקבעה לי המזכירה ליום המחרת בוטל על ידי הרופא המטפל, כי הרופא ראה שכבר אין בו צורך כיוון שלבסוף נכנסתי כביכול לטיפול עזרה ראשונה.

על כזה כיוון מפתיע לא רק שאני לא הצלחתי לחשוב, אלא אף המנהלת וצוות המרפאה היו מופתעים, שיקרה כזה מקרה, שמוטפל יכנס בתור של מישור אחר תחת שם של מטופל אחר, אבל זו היתה המציאות, המציאות היא שגם זה יכול לקרות וקרה,

ואז אמרתי לעצמי, אם לא הייתי ניגש למנהלת, או שהמנהלת היתה מתעצלת לבדוק בתיק הרפואי, הייתי נשאר במחשבה של הכף חובה על המזכירה, כביכול היא אשמה במצב, ואולי אף מתלונן עליה (כלי להתייחס לדבר מבחינה הלכתית). ומוזה התעוררתי, עד כמה רחוק אדם צריך להגיע בשביל לדון לכף זכות.

כאותו יום היה במרפאה עומס גדול ואני הייתי מוגבל בזמן כי מיהרתי לאיזה מקום. אחרי שהמתנתי כשעתיים נשארה עוד כשעה אחת להמתנה, ובכורה הנסיבות הייתי חייב לחזור לביתי ולא יכולתי להמשיך ולהמתין בקופת החולים. ניגשתי אל המזכירה וביקשתי אם אפשר לקבוע תור מסויד למחר, והמזכירה אכן קבעה לי תור ל12:45 לפני הצהרים.

למחרת באתי עם בני לקופת חולים, אני מנסה להוציא מספר בעמדה שבה מוציאים את התור לרופא, ואני מגלה שאני מופנה למזכירות לקביעת תור במקום לקבל את התור שנקבע לי. פניתי מיד לאותה מזכירה שהיתה גם בבוקר הזה, ואחרי שבדקה את הענין היא הודיעה לי, שהיא מאוד מצטערת, היא זוכרת שהיא קבעה לי תור, אבל התור לא מופיע במערכת. מוזר, אבל זו המציאות, אין לה מה להציע לי חוץ מלקבוע תור חדש לשעות הערב, או לנסות לדחוף אותי בין התורים לאחד הרופאים, דבר שמוטל בספק האם הרופא יסכים לקבל אותי.

כמוכן שהרגשתי מאוד פגוע, וכבר חשבתי בליבי איך אני מתלונן בשירות לקוחות של הקופת חולים, כי לא יתכן שאני כבר מגיע פעם שניה לעזרה ראשונה לתור שנקבע לי על ידי מזכירה, והתור לא קיים, וגם הרגשתי מאוד פגוע מאותה מזכירה, כי חשדתי, שאתמול בשעה שביקשתי לקבוע את התור, היא התרשלה בקביעת התור ולא רשמה את זה כמו שצריך ולכן כעת התור לא מופיע במערכת התורים.

החלטתי לנסות להיכנס בין התורים, אך לאחר המתנה קצרה התברר שהרופא לא מסכים לקבל אותי בתור נוסף בין התורים. ניגשתי למנהלת הסניף ואמרתי לה: קודרה פה דבר הזוי, באתי אתמול, המתנתי כדכעי, לבסוף

לכבוד הגליון הנפלא "כף זכות" שבא להחדיר את המעלה של לדון כל אדם וכל מעשה לכף זכות, ואף שלפעמים הדעת נוטה להאמין לכף חובה, אף על פי כן צריך האדם להתגבר ולעבוד על עצמו עד שיאמין שהמעשה הזה שייך לכף זכות, כי לפעמים אין גם לאדם את כל הידע והנתונים על העושה ועל המעשה ואילו היה יודע את כל הנתונים מסכים היה מגלה שהמעשה שייך לכף זכות,

כמו שנתקלתי לאחרונה בשני מקרים שאירעו עמי ובוזו באתי לשתף את קוראי הגליון הנפלא.

בחברת מירס היתה כל השנים קידומת בקומה הכשרה: 05331 וכשנים האחרונות הוסיפו קידומת 05341, ואני לא הייתי מודע לזה. במסגרת עיסוקי באיזה מקצוע תורני כל שהוא, התקשר אלי אברך מכולל חשוב עם קידומת 05341, והמספר היה נראה לי לא כשר, והתפלאתי מאוד מאוד איך אברך מכולל חשוב במרכז בני ברק יכול להחזיק קו לא כשר, ובדיוק אחריו התעסקתי עם בחור מיישיבה חשובה ואף הוא עם אותה קידומת של 05341, והייתי כהלם, היתכן כזאת בישראל, בחור ישיבה מוכר, מתמיד ושקדן, כליל המעלות כפשוטו, בישיבה מוכרת וידועה, מחזיק קו לא כשר? עד שבחסדי השם כיום ישישי האחרון שמעתי שישנה קידומת חדשה של חברת מירס בקומה הכשרה שמתחילה ב-05341,

סיפור נוסף שארע עמי ודראה לי כמה צריך להתאמץ בדבר לימוד לכף זכות,

הדבר ארע כיום ראשון בשבוע, כאשר לאחר מילדי כאבה מאוד השן, והלכתי עימו לעזרה ראשונה בסניף של קופת החולים, אך לצערי

אי"ה בגליון מיוחד זה יובאו עובדות הקשורות לכף זכות. במשך השנה הקרובה יוקדש מדי שבוע גליון אחד לזכות כל אחד מארבעים וחמישה שנהרגו במירון אשר רבים מהם לא זכו לזש"ק ויהיו חיזוקים אלו לזכותם ולעילוי נשמתם הטהורה.

ניתן לשלוח עובדות ומעשים בענייני כף זכות למייל המערכת: k.gilyonot@gmail.com
כמו"כ ניתן להשתתף בהקדשה ע"ג גליון זה במס' 053-3145900

שאלה לדיון בשולחן שבת

למה הניח קודם את התפילין לפני הטלית

עמדתי בבית הכנסת וראיתי מחזה לא נעים בכלל, יהודי הגיע להניח טלית ותפילין, הוא עמד בפינה שאף אחד לא יראה אותו, והניח קודם את התפילין ללא טלית גדול, ורק לאחר שגמר להניח את התפילין, בירך על הטלית גדול, והתעטף בו. מאד התפלאתי למה עשה כן, והרי כתוב בשו"ע שקודם צריך להניח טלית ואחר כך את התפילין, אבל ניסיתי לדון אותו לכף זכות בכמה צדדים.

יהודי נוסף שבדיוק עבר שם, אמר לו קצת בעצבנות למה אתה מניח קודם את התפילין, והרי צריך להניח קודם את הטלית ולאחר מכן את התפילין.

השיב לו המניח, שיש חיד"א הסובר שאם לכוש בטלית קטן, אין צריך להקפיד על כך, ואפשר להניח קודם את התפילין. הלה לא נרגע, והשיב בעצבנות, אל תתחכם, תעשה כמו שכולם עושים, קודם מניחים את הטלית ואל תעשה דברים משונים.

אני עמדתי מהצד ועמדתי משתומם:

א. לכאורה הצועק צודק, למה צריך לעשות דברים משונים, למרות שיש כזה חיד"א, אבל בכל זאת צריך לעשות כפשטות דברי השו"ע.

ב. למה היהודי צועק והרי אפשר לדבר בנחת, ודברי חכמים בנחת נשמעים.

תשובה לשאלה משבוע שעבר

הוא אמר תפילת הדרך

לאחר כדקה שגמר את הברכה, התיישב במקום ששאלתי עליו מקודם, ואז כבר הכנתי את הכל, האיש ענה לי באדיבות שיש מקום מאחור, אבל כוונתו לא היתה שלא אשב לידו, אלא האיש שבירך את תפילת הדרך ועמד ליד הכסא, בעצם זה היה המקום שכבר תפס בעבורו.

ורק אמר לי באדיבות שיש עוד מקומות מאחור, אבל בעצם היתה כוונתו שהמקום הזה כבר תפוס, ולא שרצה לשבת בספסל לבד.

וגם האיש שעמד שם בדרך פשוט עמד ליד מקומו כדי לומר תפילת הדרך.

למדתי מזה שלפעמים צריך להמתין דקה, כדי לראות את התמונה השלימה, ואז הפאזל נגמר, ורואים תמונה מלאה, שאין שום מקום לתרעומת.

(וזי העמודים)

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

• שיחת רבינו הגדול מרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א •

חטא, הרי צריך לדעת! וממילא זה נחשב חטא במזיד, ועל זה אמר כי בעוונות אבותינו, שהאבות היו מזידים, ומחמת זה היה החורבן, אבל כלפי העבירות שלנו מוזכר לשון חטאינו, דהיינו שוגג, והיינו שאצלנו גם העבירות שבשוגג הם כבר סיבה להמשך החורבן.

ושמעתי פעם לבאר בזה, כי החורבן עצמו היה רק על עבירות שבמזיד, ועל שגגות אין חורבן, אבל לאחר שכבר חרב בית המקדש, כדי לגרום הפוך שיחזור ויבנה, צריכים זכויות יותר גדולות, שלא יהיו אפילו עבירות בשוגג, ולכן אמר כי בחטאינו ובעוונות אבותינו ירושלים ועמך לחרפה, כי עוונות אבותינו שהיו במזיד, הם שגרמו את החורבן, אבל אחר כך מה שנמשך החורבן הוא גם מחמת חטאינו שבשוגג, כי גם חטאים שבשוגג מעכבים את הגאולה וגורמים להמשך החורבן.

תשובה שלמה מאהבת השם

והתיקון לזה הוא על ידי תשובה, ותשובה צריכה להיות תשובה שלמה, כפי שאנו מתפללים בכל יום בתפילת שמונה עשרה שלוש פעמים "והחזירנו בתשובה שלמה לפניך", ומבקשים סלח לנו כי חטאנו ומחל לנו כי פשענו, 'חטאנו' זה שגגות, ו'פשענו' זה מזיד (במרידה, שידוע את ריבונו ומתכוון למרוד בו), והחזירנו בתשובה שלמה על השגגות וגם על המזידים. וצריך לעיין במפרשים מה שביארו מהו תשובה שלמה.

והנה יש תשובה מיראה ותשובה מאהבה, ואמרו חז"ל (יומא פו, ב) כי בתשובה מיראה זדונות נעשות כשגגות, ובתשובה מאהבה נעשות כזכויות, והיינו שאם אדם שב רק מיראה, מיראת העונש ולא מאהבה, זוהי תשובה פשוטה שאינה מדרגה כל כך, ותשובה כזו אמנם מורידה את הזדונות, שנעשות כשגגות, אבל עדיין נשאר שוגג ונשאר חטא, ואין זה מוחק את החטא, ואין זו תשובה 'שלמה', אבל תשובה מאהבה היא תשובה שלמה, שבה נעשות השגגות כזכויות, ומתחילים מיראה שזה הופך את הזדונות לשגגות, ואחר כך ממשיכים מאהבה ואז זה כבר נעשה כזכויות.

והטעם לזה כמדומני ששמעתי או שראיתי כתוב, כי בתשובה מיראה זדונות נעשות כשגגות, מפני שכל התשובה היא רק מהכרח, מחמת היראה, ואלמלא היראה הוא לא היה חוזר בתשובה, ולכן אין זו תשובה שלמה, כי רק היראה גורמת לו לחזור בתשובה, מפני שאין לו ברירה, וזוהי תשובה מהכרח ובכפייה, שהוא מוכרח לעשות תשובה.

אבל מאהבה זוהי כבר תשובה שאינה מחמת ההכרח, אלא מאהבת השם, שמצטער ומרגיש בלבו איך עשיתי דבר כזה וכיצד יתכן לעשות חטא, הרי הקב"ה, אהבתי אתכם אמר השם (מלאכי א, ב), שכל רגע ורגע וכל נשימה ונשימה הוא מחיה, ועושים גזר רצוני? הייתכן דבר כזה? הרי זה כפיות טובה, וזו נקראת תשובה מאהבה, שאהבת השם גורמת את התשובה, כי איך יתכן לעשות חטא, וכמו שאחד עשה דבר גזר אביו, שאחר כך הוא מבין איך חטאתי, הרי אבא אוהב אותי, וכיצד מלאני לבי לעשות כגדו, ומתוך האהבה הוא מצטער על מה שעשה, ותשובה כזו היא כבר מדרגה שהופכת את הזדונות לזכויות.

הטעם שזדונות נעשות לו כזכויות

אמנם עדיין יש להבין כיצד זה מהפך את העבירות לזכויות, וביאר בספר מכתב מאלהו (ח"ב עמוד 80) כי "חשב מאהבה שתשובתו הגדולה באה מתוך הכרת חסדי השי"ת, עבירותיו נעשין לזכויות, כי כיון שנתעלה לאהבה גדולה זו בגרם החטא, דן הקב"ה עליהם ברוב חסדיו בבחינת זכויות", והיינו כי מכיוון שהתשובה הייתה מאהבה, הרי החטא הוא שעורר והביא אותו למדרגת אהבה זו.

וכמו אדם שחטא כלפי אביו, שמצטער מאד על זה, והאהבה עושה את החרטה, אבל שם האהבה היא טבעית, ואילו אהבת השם באה על ידי התבוננות והכרת האמונה, עד שמרגיש את האהבה, שלא יתכן לעשות חטא, כי אהבתי אתכם אמר השם, ובכל רגע ורגע הקב"ה מחיה את האדם,

גזירת החורבן מחמת החטאים

השבו היה צום עשרה בטבת, שהוא יום התחלת החורבן, שבו התחיל המצור על ירושלים, והחורבן עצמו היה בתשעה באב, אך תחילת החורבן היה בעשרה בטבת, והיינו שכבר הייתה הגזירה על החורבן, ורק לקח זמן עד שהיה החורבן בפועל, אבל הגזירה על החורבן כבר הייתה קודם, וכבר היו החטאים שגרמו את החורבן.

ואמרו חז"ל (יומא ט, ב) שבבית ראשון היו שלוש עבירות, עבודה זרה גילוי עריות ושפיכות דמים, ואחרי שבעים שנה של גלות בבל נבנה בית שני, והטעם לזה מפני שבמשך שבעים שנות הגלות התעוררו וחזרו בתשובה, כי הגלות מעוררת לתשובה, והם עשו תשובה ותיקנו את החטא, ובזכות זה זכו שוב לבית המקדש, ובית שני עמד במשך ארבע מאות ועשרים שנה, יותר מבית ראשון שעמד ארבע מאות ועשר שנים.

ואחר כך שוב הייתה גזירה של חורבן על בית שני, וגם גזירה זו כבר הייתה זמן רב לפני החורבן, כמו שאמרו בגמרא (גיטין נו, א) שרבי צדוק צם תעניות במשך ארבעים שנה כדי שלא יחרב בית המקדש, והיינו שכבר אז הייתה הגזירה, וכבר ידוע שבית המקדש עתיד להיחרב נוראה גם ביומא דף ל"ט, ארבעים שנה קודם חורבן הבית לא היה גורל עולה בימין וכו' והיו דלתות ההיכל נפתחות מאלהן עד שגער בהן רבן יוחנן בן זכאי אמר לו היכל היכל מפני מה אתה מבעית עצמך יודע אני כך שסופך ליחרב, ורבי צדוק עם התעניות שלו עצר את החורבן במשך ארבעים שנה.

שנאת חנם – חטא שאינו מורגש

ומה היה החטא שגרם את החורבן, כאמור בבית ראשון היו שלוש עבירות של ייהרג ואל יעבור, עבודה זרה גילוי עריות ושפיכות דמים, ואחר כך בשנות הגלות עשו תשובה על שלוש העבירות, וכבר לא היה חטא, כי עשו תשובה על זה, ובבית שני היה החטא שנאת חנם, והחטא הזה עדיין נמשך, ולכן החורבן נמשך ועדיין לא נבנה בית המקדש.

והטעם לזה מפורש בגמרא (יומא ט, ב) ראשונים שנתגלה עוונם נתגלה קצם, אחרונים שלא נתגלה עוונם לא נתגלה קצם, והיינו שבבית ראשון נתגלה עוונם, כלומר שהחטא היה ברור להם, שעברו על שלוש עבירות, עבודה זרה גילוי עריות ושפיכות דמים, וכיון שידעו בבירור מהו החטא, חזרו בתשובה ותיקנו את החטא, ונבנה בית המקדש השני.

אבל בבית שני לא נתגלה עוונם, כי החטא היה שנאת חנם, ושנאת חנם זה חטא נסתר שאינו גלוי, כי מי ששונא אינו מרגיש שזה חנם, אלא שונא מפני שבוטח שכך הצדק, וזוהי הסיבה שנמשך החטא ונמשך החורבן, כי לא נתגלה עוונם, ולמי לא נתגלה? להם בעצמם! שהם לא הרגישו שיש להם חטא, ורק לנו גילתה הגמרא שהיה חטא שנאת חנם, אבל הם עצמם לא היה גלוי להם מהו החטא, והיו בטוחים שאין להם חטא בזה, כי חשבו שאין זה 'חנם', ולכן החורבן נמשך, מפני שהחטא נמשך ולא עושים תשובה על זה, כי שנאת חנם זהו חטא שלא מרגיש בו, ומי שיש לו את החטא אינו מרגיש שזה חטא, ולא מתקנים, ולכן נמשך החורבן.

המשך החורבן גם מחמת חטאים בשוגג

ואמנם יש פסוק שאנו אומרים ב'והוא רחום' (דניאל ט, טז) "כי בחטאינו ובעוונות אבותינו ירושלים ועמך לחרפה לכל סביבותינו", והיינו שהחורבן הוא מחמת 'חטאינו' ומחמת 'עוונות אבותינו', והנה חטאים זה בשוגג, ועוונות זה במזיד, ומבואר כי אצל אבותינו בדור החורבן היו עוונות במזיד, ולכן היה חורבן, ואם הם היו רק שוגגים לא היה החורבן, כי אמנם גם שוגג זהו חטא, אבל אין זה גורם לחורבן, והחורבן הוא רק על מזידים, ואם כן הם היו מזידים בשנאת חנם שהייתה להם.

והטעם שהם היו מזידים, כי אף על פי שמי ששונא בטוח שהוא צודק, אבל היה לו ללמוד ולא למד, וכמו שאמרו (אבות ד, יג) ששגגת תלמוד עולה דון, כי גם מה שאינו יודע שזה חטא, יש עליו תביעה, למה אינך יודע שזה

כמו שאמרו (בראשית רבה יד, ט) כל הנשמה תהלל קה – על כל נשימה ונשימה שאדם נושם צריך להודות ולקלס לבורא, וממילא כיצד יתכן לחטוא לפניו, הרי זו כפיות טובה!

ונמצא שהחטא גרם את האהבה, כי אם לא היה חוטא, הוא לא היה חושב על זה ולא היה מתעורר לאהבה כזו, והחטא הביא למדרגה של אהבה, ולכן הזדונויות נעשות כזכויות, כי הם גרמו למדרגה הזו.

ומצינו עוד בשערי תשובה לרבינו יונה מיד בתחילת הספר (א, א) שכתב "והתבאר בתורה כי יעזור השם לשבים כאשר אין יד טבעם משגת, ויחדש בקרבם רוח טהור להשיג מעלות אהבתו, שנאמר ושבתי עד השם אלוהיך וגו' ומל השם אלוהיך את לבבך ואת לבב זרעך – להשיג אהבתו", והיינו שבעל תשובה יש לו זכות וסייעתא דשמיא לאהבת השם, ואף אם חזר בתשובה שלא מאהבה, מכל מקום כשחוזר בתשובה, בזכות התשובה הוא מקבל סייעתא דשמיא לאהבה, ונמצא שוב שהחטא היה הסיבה שגרמה בסופו של דבר לזכות לסייעתא דשמיא לאהבה.

תיקון חטא החורבן אצל כלל הציבור

ועל כל פנים בית שני חרב מפני שנאת חינם, ועדיין החורבן נמשך, מפני שהחטא נמשך, ואף אם שוגגים ולא מזידים, מכל מקום החטא נמשך, ולכאורה הרי בזמן החורבן היו תנאים, כמו רבן יוחנן בן זכאי, ועוד תנאים, וכי אצלם היה שנאת חינם? וגם בדורות שאחר כך, היו אמוראים, הרבה אמוראים, בארץ ישראל ובבבל, ואחר כך רבנן סבוראי, ואחריהם תקופת הגאונים, רבינו חננאל, ורב סעדיה גאון, וכל הגאונים, הרבה גאונים, ואחר כך הראשונים, רש"י ובעלי התוספות, ושאר ראשונים ואחרונים, גדולי וצדיקי כל הדורות, וכי אצלם היה שנאת חינם?

והתשובה לזה, כי אמנם נכון שהם לא חטאו בשנאת חינם, אבל הם רק חלק מהציבור, ואינם רוב הציבור, וכנראה לא מספיק מה שיש רק מיעוט מהציבור, אלא צריכים שיהיו יותר, ואיני יודע מהו השיעור וכמה המספר שנצרך לזה, אבל על כל פנים המספר של אלו שהם שלמים באהבת הבריות עדיין אינו מספיק, ורוב הציבור עדיין אינם במדרגה הזו, וכשלים בשנאת חינם, ולא חוזרים בתשובה כי לא מרגישים את החטא בזה, כמו שאמרו לא נתגלה עוונם.

לאהוב את מי שמצער אותי, הייתכן?

ולכן באמת אם כבר מדברים שיחות מוסר בפני הציבור, כדאי לדבר על אהבת הבריות, שלא תהיה שנאת חינם! אבל צריכים לדעת איך להסביר את זה, כי זה נגד הטבע, ובדרך כלל נדמה שיש סיבה לשנאה, כשהשני פוגע בו ומצער אותו, והמצטער חושב בלבו, הלא הוא מצער אותי וגורם לי קשיים, וכיצד יתכן שאני אוהב אותו.

אך כפי שכבר דיברנו לאחרונה, אם חיים עם אמונה זה לא קשה, ויכול להיות שאחד מצער אותי, ואף על פי כן אני אוהב אותו! וממשיך 'ואהבת לרעך כמוך' בלי שנאה! אם חיים עם אמונה זו לא בעיה.

אין קפיידא – כי הצער מן השמים

ומדוע? מפני שהרי אמרו בגמרא (ברכות לג, ב) הכל בידי שמים, וגם אמרו (שם ס, ב) כל דעביד רחמנא לטב עביד, והיינו שכל מה שקורה לאדם הוא מן השמים, ולטובתו, ואף אם אינו רואה שזו טובה, האמת היא שזו טובה עבורו. ואם כן אם אדם אחר מצער אותו, הרי הצער נגזר מן השמים כי הכל בידי שמים, וגם אם אותו אדם לא היה מצער, היה הצער בא עליו ממקום אחר, ובין כך היה מצטער, כי מן השמים נגזר עליו שיצטער, ומדוע נגזר כן? לטובתו! כי כל דעביד רחמנא לטב עביד!

אם כן מן השמים גזרו שיצטער, והצער הוא לטובתו. ונמצא שיש כאן שני עניינים, הא' הוא שהצער אינו בגלל האדם המצער, כי הצער בין כך היה, ואלמלא הוא, היה מישחו אחר מצער אותו, ולכן אין סיבה לשנוא אותו, ואמנם המצער יש לו בעיה שהוא בעל מידות רעות, אבל הצער בין כך מגיע למצטער, כי מן השמים רוצים שיצטער, והצער נגזר עליו מן השמים, וממילא לא שייך קפיידא על המצער, כי הצער היה מגיע גם בלעדיו.

והדבר השני הוא שכל דעביד רחמנא לטב עביד, ואם כן מלבד עצם הדבר שהצער הוא מן השמים ולא מחמת האדם המצער, הרי זה גם לטובתו של המצטער, ויש לו טובה בזה שהוא מצטער! ונמצא שהמצער שציער אותו

עשה לו טובה בזה, ומה שייך להקפיד עליו, אדרבה צריך הכרת הטוב, מפני שקיבל ממנו טובה בזה. כך האמונה וכך מפורש בגמרא.

הכרת הטוב – כי הצער לטובה

ולכן אם הולכים עם אמונה אין סיבה לשנוא את המצער, ורק צריך להכיר לו טובה, שעשה לו טובה בזה שציער אותו, כי הצער הזה לטובתו, והוא עשה לו טובה, ועל מה הקפידא, לא רק שאין סיבה להקפיד, אלא הפוך, זו סיבה להכרת הטוב. ואמנם זה נגד הטבע שאדם יחשוב וירגיש כך, וזה קשה מאד, אבל כך האמת, ומי שהוא בעל שכל עם התבוננות יוכל להבין את זה, כשיתבונן עם האמונה, וזה תלוי בדרגת האמונה, מה דרגת האמונה של המצטער, ואם הוא מאמין באמונה שלמה במה שהגמרא

אומרת אזי צריכה להיות הכרת הטוב למצער.

וכעין זה כתב בחובות הלבבות (שער הכניעה פ"ז) שאם אחד מדבר לשון הרע על השני, אזי כל הזכויות של המספר עוברות לשני שדיברו עליו, וכתב שם כי מן הראוי שהשני ישלח מתנה למי שסיפר עליו, כי הרי הוא עשה לו טובה בזה, שזיכה אותו בכל הזכויות שלו, שעברו אליו, ואמנם זה נגד הטבע, אבל אם חיים עם אמונה זה אחרת.

ובדרך הטבע מי שמצער את השני, אזי השני מחפש להחזיר לו צער ולצער אותו בחזרה, אבל על פי האמונה כמו שאמרנו, ראשית אין לזה סיבה, כי הכל מן השמים ולא מחמת המצער, ולכן אין סיבה להחזיר צער, וזהו דבר שאינו קשה, שב ואל תעשה, שלא לצער. אבל בנוסף לזה גם צריך הכרת הטוב, מפני שהצער היה לטובתו, וזהו כבר דבר יותר קשה, להכיר טובה למי שציער אותו.

אהבה – כי גם המצער נקרא 'רעך'

ויש בזה עוד ענין, שהרי יש מצות עשה ואהבת לרעך כמוך, וכי מי שמצער כבר אינו רעך!! הלא גם אם הוא מצער, עדיין המצטער חייב באהבת הבריות, ואינו נפטר מזה! ועל מה שציער אותו, יחשוב ויבין שזה מן השמים, וממילא יאהב אותו. וזהו נגד הטבע אבל כך הדין, ומי שמתנהג כך לפי ההלכה, אמנם זה קשה אבל הוא מאושר, וזה נותן חיים מאושרים, שאינו כועס ואינו מקפיד על שום אדם, ואין בלבו קפיידא כלל, כי הרי הכל מן השמים והכל לטובתו, וממילא הוא שמח בחלקו, ושמח גם בקשיים, כי גם הקשיים הם לטובה, ועל ידי זה החיים מאושרים.

וכאמור זה נגד הטבע, להוציא את הקפיידא מהלב, שאפילו בלב לא יקפיד על מי שציער אותו, אלא להיפך, ואהבת לרעך כמוך, וזה קשה מאד, אבל כך האמת וכך צריך להיות, ועל ידי התבוננות מגיעים לזה.

לדון את המצער לכף זכות

ונוסף לכל האמור גם צריך לדון לכף זכות, ומי שהשני מצער אותו, צריך לדון את המצער לכף זכות, שהוא עושה כן מפני שזהו טבעו, והוא כאנוס ומוכרח שאין לו ברירה, כי זהו טבעו, שיצרו מכריחו וטבעו מחייבו לזה, ואין לו כוח להתגבר נגד הטבע, שהטבע מכריח אותו לצער, ואינו אשם בזה, כך צריכים לדון לכף זכות.

ואמנם הוא מסכן, כי סוף סוף יש לו חטא בזה שמצער אחרים, ולכן מצד ואהבת לרעך כמוך צריכים לבקש עליו רחמים שיחזור בתשובה, ומבקשים השיבנו לתורתך בלשון רבים, על כל כלל ישראל, השיבנו! לא רק אני, אלא השיבנו, על כל מי שצריך לחזור בתשובה שיחזור בתשובה, ותפילה על רוחניות של אחרים מועילה, כמו שאמר רבי ישראל סלנטר כי בדוק ומנוסה שתפילה על רוחניות עוזרת, אך זה תלוי האם התפילה היא באמת בכל הלב, וזהו גם כן מדרגה שאינה פשוטה.

ולמעשה העצה היחידה היא רק לימוד ספרי המוסר, ובישיבות יש סדר קבוע לזה, ולא כולם יודעים שאין זו 'מידת חסידות' אלא זה דבר חיוני מאד, מפני שיש יצר הרע, וצריכים תבלין כנגדו, וספרי המוסר הם התבלין כמו שכתב במשנה ברורה סימן א'. וגם בעלי משפחה יכולים בכל יום איזה קביעות ללימוד המוסר, וידוע שבעלי משפחה שהתחילו ללמוד בכל יום כמה דקות ספרי מוסר, זה השפיע על הבית שהשתנה מאד, ומרגישים אשריך בעולם הזה. כך המציאות. יהי רצון שמן השמים יתנו לנו סייעתא דשמיא שנוכח כולנו לאשריך בעולם הזה!

נתרם לזכות ולרפואה שלמה
לרבי **רחמים בן פולט**
מבקשים ממי שיכול
ללמוד ולהתפלל לרפואתו

לעילוי נשמת
מרת **רייזל ריינר** ע"ה
בת רבי **אברהם יונתן יהודה** ז"ל
ולב"ע ט"ו טבת - תנצב"ה

לע"נ הרב **זאב בן הרב יהושע** זצ"ל
ולב"ע כ"א חשוון תשנ"א
וחו" מרת **שרה** ע"ה בת הג"ר **יצחק** זצ"ל
ולב"ע ט"ו טבת תשפ"א - תנצב"ה

לעילוי נשמת הרה"ג
רבי **חיים אריה דרורי** זצ"ל
ב"ר **שאל** זצ"ל
ולב"ע י"ד טבת תשנ"ד - תנצב"ה

מוקדש בברכה לידידינו הרב **יצחק קירשנבום** שיחי'
לרגל השמחה במעונו בהולדת בתו שתחי', יזכה לגדלה לתורה לחופה ולמעשים טובים

פיקודי ה' ישרים משמחי לב' –
אימתי הן ישרים כשיוצאין מפי ישר
(מדברי מרן שליט"א ע"פ חז"ל
בלקוט תהלים)

ממגד

גרש ירחים

פניני הלכה אגדה ומוסר משלחנו של רבינו הגדול
מרן ראש הישיבה הגרי"ג אדלשטיין שליט"א

פרשת שמות שנת שמיטה תשפ"ב לפ"ק * גליון 86 * עיה"ק ירושת"ו * כתבי תלמידים

שביעין חביבין

אבות ותולדות בשביעית

איתא במ"ק גא דגבי שביעית אבות אסר
רחמנא תולדות לא אסר רחמנא, ופירש
רש"י תולדות- כגון משקה זרעים שלא
היה במשכן. והעיר מהרש"א דלקמן
שם אמרינן דבחרישה נמי לא מיחייב
בשביעית משום דתולדות לא אסר
רחמנא, ושם א"א לפרש משום שלא
היה במשכן, דהרי חרישה היתה במשכן
ואב מלאכה היא לגבי שבת, ועל כרחך
דהטעם משום דלא כתיבא לגבי איבור
שביעית ולהכי קרי לה תולדה.

ולכאורה מבואר שיטת רש"י דכל
מלאכה דחשיבא אב מלאכה לגבי שבת
הוי נמי אב בשביעית אע"ג דלא כתיבא
ביה בהדיא, [והרי לגבי שבת הכלל הוא
שמה שהיה במשכן חשוב אב], וכן הוא
ג"כ שיטת הר"ש סירילאו בשביעית פ"ב
אמתני' דאין נוטעין וכו', דנוטע בשביעית
הוי אב ואסור מה"ת, דכיון שבשבת הוי
אב, ה"נ בשביעית ה"ה בכלל זורע ע"ש.

והא דחורש ל"ח אב לגבי שביעית, אע"ג
שלגבי שבת הוא אב מלאכה, היינו
משום דבחרישה לא נכתב כלל לאו לגבי
שביעית, ואין לנו לחדש אבות מלאכות
בשביעית, אבל זורע דנכתב בשביעית הוי
בכלל כל מלאכה שהיא מכלל אב דזורע
לגבי שבת, ולכך נוטע שהוא 'אב' לגבי
שבת ה"נ לגבי שביעית חשוב אב ולוקין
עליו.

ומ"ש רש"י דמשקה זרעים לא היה
במשכן, היינו דאילו היה במשכן הרי היה
אב לגבי שבת, אבל לא היה אב בפנ"ע
אלא מכלל אב דזורע או דחורש, לרבה
כדאית ליה ולרב יוסף כדאית ליה, וכיון
דלגבי שבת הוא אב ה"נ בשביעית היה
בכלל זורע או חורש, כשיטת הרש"ס
בנוטע, וכנ"ל.

והנה שיטת הרמב"ם בפ"א משמיטה,
דנוטע בשביעית לא הוי בכלל זורע,
וכ"ה שיטת ר"ת המובא בר"ש בריש מס'

בזה גם את אהרן אחיו, מפני שאהרן
גם כן היה בדרגת ענווה גבוהה מאד,
וכפי שרואים כששלח הקב"ה את משה
אל פרעה, חשש משה שמא יהיה בזה
פגיעה באהרן אחיו, שהוא יותר מבוגר
וכבר היה נביא לפניו, אבל הקב"ה אמר
למשה כי אהרן לא יצטער אלא אדרבה
(שמות ד, יד) "וראך ושמח בלבו", מפני
שלא הרגיש שום חשיבות בעצמו, וכל
זה מכוח האמונה שלא מגיע לו כלום
והכל מן השמים.

מ' ה' אשר אשמע בקולו'

כשכואב- צועקים!

להלן, לאחר מכת צפרדע כתיב 'ויצעק
משה אל השם על דבר הצפרדעים אשר
שם לפרעה' היינו שהתפלל על המצרים
תפילה של צעקה, וכמו שמצינו תפילה
של צעקה לפני קריעת ים סוף (שם יד,
י) 'ויצעקו בני ישראל אל ה'", כשהיו
בסכנה וראו שהמצרים רודפים אחריהם
התפללו בצעקה אל השם, שכך הוא
הטבע בזמן שנמצאים בסכנה ומרגישים
את הצרה צועקים ומתפללים.

והטעם שהתפלל משה רבינו תפילה
של צעקה, יתכן כי זהו מפני שריחם
על המצרים והרגיש בצרתם עד כדי
כך שצעק בתפילתו [וית' בס"ד בשבוע
הבעל"ט פרשת וארא], אמנם יתכן עוד
שצעק מפני שהיה אכפת לו על כבוד
שמים, שפרעה הרשע אמר 'מי השם
אשר אשמע בקולו', וטען כי המכה היא
מעשה כשפים, שגם חרטומי מצרים
בלהטיהם יכולים לעשות כן, והרי
תכלית כל המכות היה להרבות כבוד
שמים כמו שכתוב 'וידעתם כי אני ה'",
'וידעו מצרים כי אני ה'", ומשה רבינו
רצה שיתקדש שם שמים לעיני פרעה
ועבדיו להראותם שהכל בידי שמים,
שמן השמים הביאו עליהם את המכה
ומן השמים תסתלק המכה על ידי
תפילתו, ומרוב שהיה אכפת לו על כבוד
שמים התפלל בצעקה, כי כשכואב-
צועקים!

'ויעבדו מצרים את בני ישראל בפרך'

גאולת מצרים- בגשמיות וברוחניות

הנה מלבד השעבוד הגופני במצרים,
היה גם שעבוד רוחני, שהיו שקועים
במ"ט שערי טומאה, ואיתא גמ' בר"ה
יא, א, כבר ששה חדשים קודם יציאת
מצרים פסק השיעבוד, וא"כ כבר היתה
כאן גאולה גשמית, אך ביציאת מצרים
היתה גאולה מהטומאה והתקרבות
אל הקדושה, יותר להתקדש! על ידי
אמונה, ועל ידי מצוות, דם פסח ודם
מילה, הכל כדי להתקרב אל הקדושה,
ולכן גם אחרי שכבר נגאלו מהשעבוד
והסבל הגופניים, עדיין היו צריכים
גאולה רוחנית.

ואמנם גם בגאולה הגשמית היה
קצת גאולה רוחנית, כי כל זמן שהיו
משועבדים בעבודת הגוף, היה "קוצר
רוח" ו"עבודה קשה", ולכן "לא שמעו
אל משה" כמו שביאר הספורנו בריש
פרשת וארא, ואחרי שנגאלו משעבוד
הגוף של העבודה כבר היה להם יישוב
הדעת להתבונן ולהתחזק באמונה,
אבל זה עדיין לא הספיק, והיו צריכים
יותר חיזוק האמונה, על ידי שיראו את
האותות והמופתים במצרים.

'וראך ושמח בלבו'

ונחנו מה

מצינו כי אברהם משה ודוד מיעטו את
עצמם, ולמרות הגדולה לא החשיבו את
עצמם, ודרגת הענווה של אברהם היתה
יותר גדולה משל דוד, כי דוד המלך
אמר ואנוכי תולעת ולא איש, ואברהם
אבינו אמר ואנוכי עפר ואפר, שזהו דבר
שאינו בו רוח חיים, אבל משה רבינו היה
בדרגת הענווה הגדולה מכולם, שאמר
ונחנו מה כי תלינו עלינו, והיינו שלא
החשיב את עצמו לכולם, גם לא תולעת
ולא עפר ואפר, וכמו שהעידה תורה
(במדבר יב, ג) "והאיש משה עניו מאד
מכל האדם אשר על פני האדמה".

וכשאמר משה רבינו "ונחנו מה" כלל

שביעית ושם פ"ב מ"ו, וזהו דלא כהרש"ס
הנ"ל דכל דבר דהוי אב לגבי שבת הוי נמי
אב לשביעית.

ולכאורה הרמב"ם מוכרח בזה לפי שיטתו,
דהא סבר בפ"ז משבת דגם זומר ובוצר
הוו אבות לשבת ע"ש, וכיון דבשביעית
נכתבו בקרא להדיא, אלמא דגם מה דהוי
אב לשבת גלי לן קרא בשביעית דאסור
מה"ת, וחזינן דבלאה"כ לא הוה ידעין
לאיסורא, דלא סגי לן למילף מאבות
שנאמרו בשבת, אבל שיטת רש"י דזומר
לא הוי אלא תולדה לגבי שבת, ומש"ה
שפיר י"ל בשיטתו דסבר כהרש"ס,
וכמשנ"ת.

(מס' הערות וביאורים ע"ס הרמב"ם)

ועובדא שמעתי בצעירותי מהרב יוסף
שרשבסקי זצ"ל שזכה בבחרותו להיות
בן בית אצל מרן הגאון רבי יצחק אלחנן
זצ"ל מקובנא, וסיפר כי פעם אחת ראה
רבי יצחק אלחנן אדם שהחזיק תפילין
ורצועת התפילין נגעה ברצפה, וצעק רבי
יצחק אלחנן ואמר 'תשמישי קדושה!'
והיינו מפני שהתפילין יש בהם קדושה,
וממילא גם הרצועות הם תשמישי
קדושה, ויש לשמור עליהם שלא יגררו
על הארץ, כמו שמצינו (עירובין צז, ב)
לענין ספר תורה שאם נתגלגל צדו האחד
לארץ מותר להרימו אפילו בשבת, וכך גם
רצועות התפילין שהם תשמישי קדושה,
יש לשומרם בקדושתם שלא יגעו בארץ.

הנה כי כן, רבי יצחק אלחנן, כשראה
בביזוי תשמישי הקדושה, הצטער
והרגיש כאב גדול, ומתוך כאבו צעק
'תשמישי קדושה', כי כשכואב צועקים!
ואמר לי רבי יוסף שרשבסקי, כי מאז
שראה את הזעזוע של רבי יצחק אלחנן,
זה השאיר עליו רושם שנים רבות אחר
כך, וכל ימיו לא היה מסוגל לראות
שרצועת תפילין תיגע ברצפה.

כמו שידוע ממרן הגרי"ז זצ"ל שביאר
בדברי הגמרא (סוטה יא, א) "שלושה היו
באותה עצה בלעם ואיוב ויתרו, בלעם
שיעץ נהרג, איוב ששתק נידון בייסורים,
יתרו שברח זכו מבני בניו שישבו בלשכת
הגזית", והיינו באותה עצה שגזר פרעה
על ישראל הבה נתחכמה לו פן ירבה וגו',
בלעם שיעץ את העצה, נענש מן השמים
שהרגו אותו בחרב, כמו שכתוב בפרשת
מטות, ואיוב ששתק נידון בייסורים,
וצריך ביאור מהו המידה כנגד מידה בזה
שנענש איוב בייסורים.

וביאר מרן הגרי"ז זצ"ל שאם היה אכפת
לאיוב מצערן של ישראל בודאי היה
צועק ולא שותק, שכך היא המציאות
כאשר יש לאדם דבר שמכאיב לו הוא
צועק ומרים את קולו, ומאחר ששתק
איוב, נתנו לו מן השמים ייסורים, כדי
שיבין ויראה מהו צער, וממילא ישתתף
גם בצערם של אחרים, [ובאמת לאחר
שקיבל את הייסורים כבר צעק ודיבר
הרבה דברים, וכפי שמבואר באריכות
בספר איוב שהיו לו הרבה קושיות על
האמונה עד שנגלה אליו הקב"ה ודיבר
עימו ועל ידי זה קיבל חיזוק האמונה] כך
המציאות שכאשר כואב צועקים.

ויסתר משה פניו

הוי קבל וקיים

המליץ מרן שליט"א כי בלשון הכתוב 'ויסתר משה פניו' נרמזה מעלתו של משה, היינו הענוה הצנועה והבריחה מן הפרסום.

הנה כל הצלחה תלויה בזכויות, והכל בידי שמים, מן השמים נותנים את ההצלחה כפי הזכויות, אם יש זכויות יש סייעתא דשמיא ויש אפשרויות לעשות מעשים טובים, ואם אין זכויות אין הצלחה ואין מעשים טובים, וגם זיכוי הרבים תלוי בזכויות וכמו שאמרו (אבות ה, יח) "משה זכה וזיכה את הרבים", היינו שקודם זכה בעצמו, ורק אחר כך זיכה את הרבים.

ומה הן הזכויות שהיו לו למשה? הרי כבר העידה בו התורה (במדבר יב, ג) "והאיש משה עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה", ועניינו כמו שמצינו בגמרא (סנהדרין יד, א) אמר רבי אלעזר "הוי קבל וקיים", כלומר שאם אדם רוצה להתקיים, צריך שיהיה "קבל" היינו באפילה, שיסתיר את עצמו, שלא יידעו ממנו ושלא יתפרסם לרבים.

כגון מי שעושה מעשים טובים, צריך להיזהר שלא לפרסם את המעשים הטובים שהוא עושה, שהפרסום מסוכן עבורו, מפני שיש עין הרע, וגם אין הברכה שורה בזה, כמאמרם (ב"מ מב, א) אין הברכה שורה אלא בדבר הסמוי מן העין, לכן אין כדאי לאדם לפרסם את מעשיו הטובים.

אמנם בדרך כלל אין המציאות כן, והאדם מטבעו רוצה שיידעו את מעשיו הטובים, מפני שהוא רוצה להיות מכובד, ולפעמים התירוץ לזה שצריך פרסום כדי שיעזרו לו במעשים הטובים, ועל ידי שיקבל עזרה מאחרים יוכל יותר לזכות את הרבים, אבל הסיבה האמיתית היא הכבוד.

ובאמת יש גם מוסדות שרוצים לעשות פרסום כדי שיוכלו להתקיים, וכדי שיהיו להם יותר אפשרויות. אבל אבל בדוק ומנוסה שהפרסום מזיק מאד, וידוע כי מרן הגרא"מ שך זצ"ל היה מזהיר מאד לארגונים העוסקים במעשים טובים, שלא לפרסם את המעשים הטובים שהם עושים.

אלו היו זכויותיו של משה "והאיש משה עניו מאד", היינו להיות בצנועה, וכלשון הכתוב "ויסתר משה פניו" (שמות ג, ו), אלו הן הזכויות להצלחה, אך הפרסום מאבד זכויות, וממילא יש פחות הצלחה.

מאמר שבועי בדרכי עבודת ד' ועניני הזמן

מפי מרן פוסק הדור

הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א

פרשת שמות תשפ"ב

קניין התורה תלוי דק בעמל ויגיעה וסייעתא דשמיא ולא שייך שתעבוד בירושה

"וילך איש מבית לוי ויקח את בת לוי, ותהר האשה ותלד בן, (ב, א)."

צריך ביאור למה העלימה תורה את שם אביו ואמו של משה רבינו וכתבה רק "איש מבית לוי ויקח את בת לוי" ולא כתבה במפורש "וילך עמרם ונשא את יוכבד".

ונראה (ויסוה"ד מבואר במהר"ל בגבורות ה' פר' ט"ז) שלרמז בא שגדלותו של משה רבינו לא באה לו בירושה מאביו עמרם, דהנה עמרם היה מגדולי הדור, וכמו שאמרו חז"ל (שבת נ"ה ע"ב) שעמרם מת בלא חטא בעטיו של נחש, וא"כ היה מקום לבעל דין לומר, שהטעם שמשוה רבינו זכה לגדול ולצמח כ"כ, הוא רק מפני שהוא בנו של עמרם, אבל יהודי שאין לו אב גאון וצדיק כעמרם, לעולם לא יוכל להיות גדול הדור כמשה רבינו, ולכן העלימה תורה את שמו של עמרם וכתבה בסתמא "וילך איש מבית לוי" וכאילו הוא אדם רגיל כשאר בני לוי, ולהורות בזה שהטעם שמשוה רבינו נולד מעמרם א"ז בגלל צדקותו וקדושתו של עמרם, שאין התורה עוברת בירושה, וכל יהודי יכול לזכות להיות גדול הדור, וכמו כן כל יהודי אם יתכן את בנו במסירות נפש להיות גדול הדור, יוכל בנו לצמח לגדול הדור ממש.

וזוהו הטעם שמשוה רבינו לא הוריש את תפקידו לבניו אחריו, ורק אהרן הכהן זכה להעביר את "כתר הכהונה" לבניו אחריו, ומשום שכתר כהונה אינו תלוי בעמל ויגיעה אלא הוא מתנה משמים, ועניין זה יכול לעבור בירושה, אבל קניין התורה תלוי רק בעמל התורה ועסק התורה וסייעתא דשמיא, ומי שאינו עמל בתורה לא יוכל לצמח על ידי זכות אבותיו בלבד, ומאידך גם אדם שבא ממשפחה פשוטה יכול להיות גדול בתורה, ולכן הממשיך של משה רבינו לא היה בנו, אלא תלמידו יהושע בן נון שדבק בו ושימש אותו.

ועל דרך זה נראה לפרש הפסוק בתהלים (קל"ה י"ט כ') "בית ישראל ברכו את ה', בית אהרן ברכו את ה', בית הלוי ברכו את ה', יראי ה' ברכו את ה'", דהנה כשנתבונן נראה דעל ישראל, אהרן, ולוי, כתוב לשון "בית" - "בית ישראל" וכו', אבל על יראי ה' לא כתיב "בית", והטעם בזה נראה כי יראי ה' אינו מיוחד לבית מסוים או למשפחה מסוימת, אלא כל הרוצה לעמול ולהתייגע, יזכה ויהיה מקהל יראי ה'.

וזוהו תשובה לכל אדם פשוט מ ישראל, שכל אחד יכול לצמח ולהיות גדול מאוד בישראל, ואין להסתכל על הייחוס, כי התורה איננה באה בירושה אלא אך בעבודה עצמית.

מעלת האדם המצפה לישועה

"ותתצב אחותו מרחוק לדעה מה יעשה לו, (ב, ד)."

"מרים המתינה למשה שעה אחת, שנאמר ותמצצ אחותו מרחוק, לפיכך נתעכבו לה ישראל ו' ימים צמדצ, שנאמר והעם לא נסע עד האסף מרים".

(סוטה ט' ע"ב)

יש לתמוה מהו המעלה הגדולה במעשה מרים שניצבה מרחוק לראות מה יעשה עם משה רבינו, ומדוע מגיע לה שכר על כך, והרי לכאורה זהו דבר טבעי ופשוט שאחות תלך לראות מה נעשה עם אחיה ואין בזה שום גדלות.

ונראה בביאור הדבר, שאילו הייתה מרים מתיאשת מישועה, היא בוודאי לא הייתה הולכת לשפת היאור לראות איך אחיה טובע ומת ביאור, ובהכרח שהיא המתונה בכל רגע לישועת ה' והלכה לראות מקרוב את הישועה מרוב ציפייה לישועה, ועל זה גופא קיבלה שכר, שאע"פ שלפי דרך הטבע לא היה כל צד שתבוא ישועה, מ"מ היא לא התיאשה והמתנה בכל רגע ממש לישועת ה'.

שמעתי מפי הגאון רבי יחזקאל אברמסקי זצ"ל לדייק מלשון חז"ל שאמרו חז"ל (שבת ל"א). "בשעה שמכניסין אדם לדין אומרים לו וכו' צפית לישועה", שאין שואלים את האדם רק אם "קיווה לישועה" אלא אם "ציפה לישועה", וביאר הגר"י אברמסקי זצ"ל, שבאמת כל יהודי "מקווה" שמשיח יבוא, אבל "לצפות" הכוונה לחכות לו בכל רגע, וכמו מי שקובע פגישה לשעה מסוימת עם אדם חשוב, שאינו "מקווה" לשעה היעודה, אלא הוא "מצפה" לשעה היעודה, כיון שהוא יודע בבירור שהפגישה עוד תבוא, וצריך רק לצפות ולחכות לזמן המיוחל, וזה מה ששואל הקב"ה את האדם לאחר מותו - "ציפית לישועה", והיינו האם ישועת ה' הייתה ברורה אצלך שהיא בוודאי תבוא וחיכת לישועה

בכל רגע. וסיים הגר"י אברמסקי זצ"ל ואמר "אם לעתיד לבוא ישאלו אותי אם קיוויתי למשיח, בוודאי אענה יחד עם כולם שאכן קיוויתי שיבוא, אבל כשישאלו אותי אם "ציפיתי למשיח", מפחד אני שלא אדע מה להשיב...."

חובת האדם לפעול בענייני שמים כפי יכולתו גם אם אינו יכול להשלים לפי דרך הטבע

"ותרא את התבה בתוך הסוף ותשלח את אמתה ותקחה, (ב, ה)."

"רצוניו דרשו לשון יד, שנשמרצצה אמתה אמות הרצה".

(רש"י)

ראוי להבין מדוע שלחה בת פרעה את ידה, והרי היא לא ידעה שיארע לה נס ותשתרבב אמתה, וא"כ לכאורה זהו מעשה אבוד מעיקרא.

אמנם יש ללמוד מכאן יסוד, שאפילו במצב שעל פי הדרך הטבע נראה שאין תועלת בהשתדלות, מ"מ בענייני רוחניות יש להשתדל כמידת האפשר, כי כשהקב"ה רואה שהאדם מצידו עושה ככל יכולתו ומוכן להשקיע את כל כוחותיו האפשריים לו מצידו, הרי הקב"ה משלים ונותן סייעתא דשמיא מיוחדת למעלה מדרך הטבע.

וזוהו לימוד וחזקו לכל בן תורה, שלפעמים מדמה שלפי כוחותיו אי אפשר לו לצמח בן תורה, ועל כן הוא מתיאש ואינו עמל בכוחותיו, אבל באמת אם יעמול בכוחותיו שניתנו לו, יראה לבסוף שייפתחו לפניו שערי תורה, ויזכה לסייעתא דשמיא למעלה מדרך הטבע עד שיהיה גדול בתורה ממש, וכדאיתא בסנהדרין (צ"ט ע"ב): "אמר רב יצחק בר אבודימי, מאי קרא שנאמר נפש עמל עמלה לו כי אכף עליו פיהו, הוא עמל במקום זה ותורתו עומלת לו במקום אחר, ופרש"י: תורה עומלת לו - שמחזרת עליו, ומבקשת מאת קונה למסור לו טעמי תורה וסודריה, וכל כך למה מפני שכפף פיהו על דברי תורה", עכ"ל.

חובת ראשי הישיבות לדאוג לתלמידיהם

"ויאמר השליכהו ארצה וישלכהו ארצה ויהי לנחש וינס משה מפניו, ויאמר ה' אל משה שלח ידך ואחוז בזנבו וישלח ידו ויחזק בו ויהי למטה בכפו, (ד, ג-ד)"

מרגלא בפומיה דמורינו הגאון רבי זיידל סיאמיטיצקי זצ"ל (חתן מו"ד הגה"צ רבי משה שניידער זצ"ל ור"מ בישיבה), לפרש הפסוק בדרך רמז כלפי חובת ראשי הישיבות לדאוג לתלמידיהם, שבשעה שמשליכים את הבחור ארצה בלא תמיכה, הרי הוא מתקלקל ונעשה נחש עד שצריך לנוס מפניו, וכמו שנאמר "וישליכהו ארצה ויהי לנחש וינס משה מפניו", אבל בשעה ש"ויאמר ה' אל משה שלח ידך ואחוז בזנבו, וישלח ידו ויחזק בו", והיינו שמחזיקים את הבחור ביד ומקריבים אותו לתורה, מתקיים בו "ויהי למטה בכפו", שנעשה ל"מטה האלוקים" וזוכה להתעלות מעלה מעלה בתורה ויראה.

והוא זצ"ל היה נאה דורש ונאה מקיים, ונסע כמה פעמים למרוקו להביא ילדים ובחורים כדי להצילם ולקרנם ולהכניסם לישיבה, וכן נסע להונגריה להביא משם בחורים, עד שהגיע לארגנטינה ובפתע פתאום נפטר שם.

מידת גדולי ישראל - להיות מוכנים שיחרפו אותם ולשתוק על כך

"הבא נא ידך בחיקך ויבא ידו בחיקו ויוצאה והנה ידו מצרעת כשלג, (ד, ו)."

נראה לפרש שסימנים אלו הם סימנים המסמלים את המידות הנצרכות למנהיגי ישראל, [שהרי האותות הללו נועדו כדי להראות לישראל בבירור שהקב"ה בחר במשה למנהיג], שמנהיגי ישראל צריכים להסכים להיות כמצורעים שכולם יבזו אותם, ולכן נתן הקב"ה צרעת בידו, ולכן גם אמר לו הקב"ה "הבא נא ידך בחיקך", שזהו סימן לכך שהוא מתביא את עצמו ואינו משיב מלחמה בשעה שמחרפים ומגדפים אותו, וכמבואר באורחות צדיקים (שער הענווה) שאחד מהחכמים שלח מתנה למי שחירף וגידף אותו, ומשום שזהו לטובת האדם שמדברים עליו לשון הרע ומבזים אותו, כי עי"ז כל זכויותיו של המספר עוברים אליו, והחובות שלו נלקחים ממנו ומתווספים על ראש מי שדיבר עליו וחירף אותו.

ושמעתי בשם קדוש אחד שאמר, שאם הרשעים היו יודעים איזה טובה גדולה הם עושים לצדיקים כשהם מבזים אותם ומדברים אליהם, לא היו הרשעים עושים כן כלל, שהרי הם מזכים את הצדיקים במחילת עוונות ובאריכות ימים.

"כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשך", (ד' י"ט).

"כי מתו כל האנשים, מאן ינהו דמן ואצירס, ומי מתו מהיוו הו אלא שירדו מנכסיהם".

(ע"ז, ה' ע"א)

שמעתי מפי הקדוש רבי אלחנן וסרמן זצוק"ל שמכאן יש להתעורר היאך להסתכל על משפטי ה', שלפעמים יהודי יורד מנכסיו, וכולם מאוד מרתמים

עליו, אבל האמת היא שנגזרה עליו מיתה ממש, אלא שהקב"ה במידת רחמיו החליף לו את המיתה בירידה מנכסיו שהיא דומה למיתה.

ובדומה לזה יש לאדם להתבונן גם בכל צער וייסורים ל"ע שעוברים על האדם, שאם יתבונן יבין שכנגד ייסורים אלו מוחק לו הקב"ה הרבה מאוד עונשים בעולם הבא, ומשפטי ה' אמת צדקו יחדיו, וכן אמר אדוננו הגר"א ז"ל כשהסביר לתלמידיו כמה נוראים הם עונשי שמים בעוה"ב על כל עבירה, וסיים הגר"א ואמר שמי שסובל ייסורים בעולם הזה, הייסורים מוחקים לו הרבה מאוד מעונשי המוכנים לו לעולם הבא.

ליקוט ביאורים ופרפראות על פסוקי הפרשה מתוך הגדה של פסח "ויגד משה" מאוצרו של מרן רבינו שליט"א נערך בלשון עט סופר ע"י הרה"ג ר' שלום מאיר זולך שליט"א

פרעה חיפש 'הכשר'...

"הבה נתחכמה לו", (א, י).

בעבר התעורר ויכוח באחד הקהילות בחו"ל, שם היה אירגון גג של מנהיגי הקהילות שרובם היו קהילות כפרניות או פשרניות, האם להכנס לתוכה ולנסות להשפיע מבפנים, או להחרים כליל. רבינו שוחח עם אחד הרבנים שצייד בכניסה, וטען שאין זו שותפות, אלא הצלה מפי הארי.

אמר לו רבינו: שינו (סוטה יא ע"א) ששלושה היו באותה עצה של "הבה נתחכמה לו", בלעם איוב ויתרו. בלעם יעץ, איוב שתק ויתרו ברת. בלעם שיעץ נהרג, איוב ששתק נידון ביסורים, יתרו שברח זכו מבני בניו לשבת בלשכת הגזית.

ויש להבין, מדוע קיבל יתרו שכר על בריחתו. הרי בכך נטש את משמרתו. היה עליו להשאר ולנסות 'להשפיע מבפנים'...

אלא שיתרו הבין, שפרעה אינו זקוק לעצותיו. פרעה גיבש לו חבורת יועצים שתכשיר לו את השרץ, ותחתונם על הגזירה הנוראה והנפשעת. היו שם בלעם, שנודע כנביא וכקוסם, ואיוב היה איש ציבור נכבד, ויתרו מנהיג רוחני ידוע, ואין פרעה זקוק אלא לחתימותיהם, לתת לו 'הכשר' למעשיו הנפשעים. ואין לו עצה אלא לברוח...

כיוצא בכך, אין הם זקוקים אלא ל'הכשר' שלכם, להראות תמונת יהודים נשואי פנים נואמים בכינוסיהם בתור חברים ומנהיגים...

כשעליתי לארץ הקודש, הפלגתי בספינה עם הרבי מקרעטשניץ רבי דוד משה זצ"ל, ושוחחנו ארוכות. יום אחד סיפר לי שעומדת להתקיים הרצאה על הסכנה שבעישון, מפי רופא בכיר שמפליג איתנו. תמהתי מה ראה הרבי לשתפני בזה, הרי איני מעשן, אך הבנתי שרצונו שאשתתף ואשמע. ואכן, הרופא שיכנע שהסיגריות הן סם המוות, ושומר נפשו ירחק מהן.

כעבור כמה שעות ראיתי את הרופא מטייל על הסיפון, ומעשן להנאתו...

ניגשתי אליו, והבעתי תמיכה.

ענה בנועם: "אין כאן שום סתירה. אכן העישון מסוכן ומקצר ימים, בוודאות. אבל מצד שני, הרי הניקוטין שבטבק הוא סם מרגיע ומהנה. ובכן, בוחר אני ליהנות, ולקצר ימי".

והבנתי, מדוע רצה הרבי שאשתתף בהרצאה...

נזכרתי בדברי הגמרא (סוטה יא ע"א) ששלושה היו באותה עצה [של "הבה נתחכמה לו" (רש"י)], בלעם ואיוב ויתרו. בלעם שיעץ נהרג, איוב ששתק נידון ביסורין, יתרו שברח זכו מבני בניו לשבת בלשכת הגזית.

והנה ודאי שעונשו של בלעם שיעץ ראוי שיהיה חמור לאין ערוך מעונשו של איוב ששתק. רואים אנו שעדיפים יסורי איוב על פני מיתה.

בזה, לכאורה, אין חידוש. החידוש הוא שזו השקפה יהודית. ואילו הגויים, ואפילו רופא בכיר שמרצה על סכנות העישון, מודע להן ומתריע מפניהן, מעדיף הנאת שעה על פני תוחלת החיים...

איוב ששתק, נידון ביסורים. והסביר מרן הגרי"ז זצ"ל ששתק משום שלא יכול היה להועיל במחאתו, ומה יזעק. לכן נידון ביסורים, וזעק. ומה הועיל בזעקותיו, אלא כשכואב צועקים, ומה שלא צעק כשגזרו על בני ישראל, משום שלא כאב לו...

ושמעתי על הגאון הצדיק רבי ברוך בער מקאמניץ זצ"ל שהיו רגילים

להשמיע לו את כותרות העיתונים, כדי לדעת מה קורה בעולם. משעלה הצורך לשלטון בגרמניה והתחילו להגיע השמועות הרעות על גורל אחינו בני ישראל שם, ביקש שיחדלו מלהשמיע לו את כותרות העיתונים.

שאלוהו, שאדרבה, כעת ראוי לדעת מה קורה. וענה, שכששומע חייב הוא להשתתף בצער הסובלים. והואיל ואינו יודע האם יוצא הוא ידי חובתו, לכן מוטב לו שלא לדעת...

'בסך הכל' בנות...

"אם בן הוא והמתן אתו ואם בת הוא וחיה", (א, ט"ז).

כשחוקקו חוק חינוך חובה בארצות אירופה וזממו לסגור את החדרים ולחייב את התלמידים ללכת לבתי ספרם, התקוממו ההורים נגד הגזירה ועשו כל מאמץ להמלט ממנה. היו מוכנים לספוג קנסות כבדים ואף להאסר. ואילו בנוגע לבנות הגיבו באדישות. אמרו: וכי מה יקרה אם תלכנה לבית הספר הכללי, זה 'בסך הכל' בנות. אינן חייבות בתלמוד תורה.

כך טענו, וטעות נוראה היתה בידם. תוך שנים לא רבות נוצר נתק ונפערה תהום בין בני ובנות ישראל. הבנים שקדו על תלמודם בחדרים ובישיבות, והבנות שוחחו בשפת המדינה, שתו בצמא את תרבותה, ורחשו בוז לדרך המסורה. עד מהרה התברר שאינן מוכנות להנשא לבן תורה, וכמעט עמד להתמוטט כל מעמד היהדות לולא קמו בתי הספר החרדים, ושינו את המצב מן הקצה אל הקצה.

כל דבר נמדד לפי מידת היראה שבו

"ויהי כי יראו המיילדות את האלוקים ויעש להם בתים", (א, כ"א).

שמעתי מפי הגאון הצדיק רבי אליהו לופיאן זצ"ל, שהמילדות מסרו נפשו ולא זו בלבד שלא הרגו את הילדים עוד סיפקו לחם ומזון. ואעפ"כ אין הכתוב משבחם בעצם המעשה אלא הכתוב אומר "ויהי כי יראו המילדות את האלוקים, ויעש להן בתים" (שמות א, כא). הרי שמעשה גדול ונשגב, נמדד אך ורק לפי מידת היראה שבו.

החתן סופר זצ"ל סיפר, שפעם ישב זקנו מרן החתם סופר זצ"ל ולמד עם שלושה מתלמידיו. גברה עליו עייפותו והתנמנם.

פתח אחד התלמידים ואמר: "שמעתי שאומרים על החתם סופר שהוא גאון גדול, אני איני רואה את הגאונות שלו".

הוסיף השני: "אמרנו עליו שהוא חכם גדול, ואני איני רואה את חכמתו הגדולה". והחתם סופר מתנמנם, ושומע...

אמר השלישי: "ואומרים עליו שהוא מופלג ביראת שמים, ואני רואה את היראה הגדולה שלו".

ננער החתם סופר ואמר: "מה שאתם אומרים שאיני גאון וחכם, איני מצטער על כך. אלו הכלים שניתנו לי ועמלתי ויגעתי לפי כוחי. לא יתבעוני על כך מן השמים. אבל מה שאמרתם שאיני ירא שמים, על כך אני מצר. שהרי הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, זאת ניטל עלי להשיג, ואם לא השגתי זאת עלי להצטער מאוד", ובכה עד שהספיג כל בגדיו בדמעות שליש.

סיפר לי מרן הגרי"ז מבריסק זצ"ל: אבי זצ"ל מייראני מן המיתה, והיה מחדיר בי פחד מן הגיהנם הבוער ושוורף. ושעל כל דיבור ודיבור, גם על המחשבות, עתידים ליתן דין וחשבון. וכששמעתי זאת נפל עלי פחד כה רב, שעד היום הזה לא פג.

"ממעין החיים"

מאמרי מוסר מהמשגיח הגה"צ רבי חיים וואלקין שליט"א

ראייה אמיתית רק ע"י התבוננות מעמיקה

אכן מורי ורבי הגאון רבי מרדכי גיפטער זצ"ל תמיד היה מחדד את נקודה זו בשואלו: מהו מהות לימוד מוסר? והיה עונה: שענין לימוד המוסר הוא 'התבוננות אחרי התבוננות'! כי זוהי מטרת לימוד מוסר - לא לסמוך על ההרגל הטבעי ולחקור בהתבוננות שוב ושוב במוסכמות והרגלי החיים, שכן רק כך יוכל האדם להתבונן בראייה אמיתית אל תוך שאלות ומצבי החיים.

יסוד זה ראינו גם בפרשת ויקהל אצל 'מראות הצובאות'. שכתוב בפסוק 'ויעש את הכיור נחושת ואת כנו נחושת במראות הצובאות אשר צבאו פתח אוהל מועד' (לח ח'). ומבאר שם רש"י, מהן ה'מראות הצובאות' - 'בנות ישראל היו בידן מראות שרואות בהן כשמתקשטות ואף אותן לא עיכבו מלהביא לנדבת המשכן, והיה מואס משה בהן מפני שעשויים ליצר הרע, אמר לו הקדוש ברוך הוא קבל, כי אלו חביבין עלי מן הכל שעל ידיהם העמידו הנשים צבאות רבות במצרים'. לכאורה גם שם, בראייה ומבט ראשון נראה - כי ה'מראות הצובאות' מאוסים הם מאוד ו'עשויים ליצר הרע', ובדאי שאי אפשר לתרום דבר כזה למשכן! אך הקב"ה מגיע ואומר למשה רבינו שיקבל את זה - כי לא רק שזה לא בזוי אלא אפילו 'חביבין עלי מן הכל', ועד כדי כך שהקב"ה מצווה לעשות מזה את 'כיור הנחושת'. אכן, כך צריכה להיות ההשקפה האמיתית אל כל מצב ושאלה בחיים - לא תמיד ראייה אחת מספיקה, ויתכן שבמצב מסויים אותו מעשה יהיה בגדר 'פרישות' ו'חביב עלי ביותר', אך במצב אחר וראייה שונה זה יכול להיות המעשה השלילי והרע ביותר של 'גזירתך קשה משל פרעה' ו'עשויים ליצר הרע'. ולכן תמיד צריך כמה וכמה ראייות, עד שידע האדם בידיעה ברורה שהוא רואה את הדברים כפי שצריך לראות - על פי הסתכלות התורה.

הרמח"ל במסילת ישרים [פרק כ'] כותב בעניין 'משקל החסידות', וז"ל: "נמצאת למד שהבא להתחסד חסידות אמיתי צריך שישקול כל מעשיו לפי התולדות הנמשכות מהם ולפי התנאים המתלולים להם - לפי העת, לפי החברה, לפי הנושא, ולפי המקום. ואם הפרישה תוליד יותר קידוש שם שמים ונחת רוח לפניו מן המעשה - יפרוש ולא יעשה. או אם מעשה אחר במראיתו הוא טוב ובתולדותיו או בתנאיו הוא רע, ומעשה אחר רע במראיתו וטוב בתולדותיו - הכל הולך אחר החיתום והתולדה שהוא פרי

במהלך חייו נתקל האדם בספיקות ושאלות על כל צעד ושעל - מהם החלטות גורליות אשר נצרך הוא להחליט ולפסוק בכך. והנה האדם שמתהלך בחייו ללא התבוננות יוכל לתעות בכך - כי לפעמים ע"י התבוננות קלה במצבו ופרטי הסביבה, יכולים הכרעותיו והחלטותיו להשתנות ברגע מן הקצה אל הקצה. ורצינו להביא כמה דוגמאות לכך, כדי שנדע ונלמד מדוע ובאיזו דרך מוטל על האדם להתבונן בדרכיו כדי להגיע לראייה הנכונה, בשביל להכריע ולבצע החלטות רבות ושונות במהלך חייו.

בפרשתנו ראינו אצל עמרם גדול הדור, שכאשר ראה את גזירת פרעה הוא עמד וגירש את אשתו - עמדו כולן גם הם וגירשו את נשותיהם (סוטה יב). וכתוב ע"ז בפסוק 'וילך איש מבית לוי ויקח את בת לוי'. ובאר שם רש"י: 'פרוש היה ממנה מפני גזירת פרעה וחזר ולקחה, וזהו 'וילך' שהלך בעצת בתו שאמרה לו גזירתך קשה משל פרעה אם פרעה גזר על הזכרים ואתה גם כן על הנקבות והחזירה ועשה בה ליקוחין שניים'. רואים אנחנו, כי במתכונת הפשוטה של הדברים לכאורה היה נראה כי עמרם עשה כאן מעשה אצילי של 'פרישות' והחליט לגרש את אשתו מכיון שהוא אינו רוצה להוליד ילדים שיזרקו ליאור בגלל גזירת פרעה! אך באה בתו ומגלה לו: כי במתכונת המצב הנוכחית 'גזירתך קשה משל פרעה' - המעשה גירושין שחישבת כ'פרישות', בהסתכלות והתבוננות מעמיקה יותר מתברר שאין זה אלא 'גזירתך קשה משל פרעה', תהום של הבדלים!

למדים אנו מכאן את יסודנו כי בלא התבוננות מעמיקה על כל פעולותיו - יכול האדם לנהוג במעשה אכזרי כפרעה ולחשוב כי ברגע זה ממש הוא עושה מעשה 'פרישות'. ולשם כך מוטל על האדם להתבונן במעשיו שוב ושוב - לגלות ולראות את הדברים מנקודת המבט הצריכה לכך, כדי לקבל ההחלטה המתאימה. וזהו רק ע"י לימוד המוסר.

ראש ישיבת מיר הגר"ח שמואלביץ זצ"ל היה אומר: "מה חידש לנו לימוד המוסר? יוער וייס - מי יודע!", כי אמנם בלא לימוד המוסר האדם הוא כסומא באפילה ואין לו היכולת וההסתכלות הנכונה לגשת ולחקור את הדברים, ולשם כך נדרש לימוד המוסר - להתבונן ולרדת לעומקם הנכון של הדברים.

רובו ככולו, אלא ה'אקרויבט' צריך לעבור מצד אחד לשני בבטחה ורק אז זה ייחשב שעבר בשלום, אך עד שזה יקרה כל הזמן הוא בסכנה - 'סכנתו ורעתו קרובה מהצלתו'. ובאמת מספרים בשם הגאון מוילנא, שהמשיל את המשל הזה על ר' אלכסנדר זיסקינד בעל הספר 'יסוד ושורש העבודה', שעבר את כל החיים שלו בלי להתלכך ובלי לטבוע.

וזהו הפסט בדברי הרמח"ל כי אחד שהולך על שפת הנהר וצריך להגיע מנקודה אחת לשניה - זה לא ענין של כמה פסיעות עשה בחוף וכמה בים, אין כאן ענין של חצי או רוב מכיון שבפסיעה אחת בים הכל יהיה רק 'רעה', טעות אחת הכי קטנה והוא יכול ליפול ולטבוע, ולכך דוקא 'רעתו קרובה מהצלתו'! אכן, כך צריכה להיות הסתכלות האדם בכל מהלך חייו - לדעת כי בכל שאלה או ספק המתעורר אצלו, הכרעתו צריכה להיות ברורה וחדה עם התבוננות והבחנה נכונה. כי בלא זה יכול הוא בקל להיכשל ולטעות, עד כדי שתהיה 'רעתו קרובה מהצלתו' - כישלון ורעה מוחלטת, כי טעות אחת מספיקה כדי חס וחלילה להיאבד.

האדם שלומד מוסר ודבוק במוסר, שתמיד חוקר ודורש ונמצא במשא ומתן פנימי עם עצמו כדי לבדוק מהו המניע של כל דבר - רק הוא יכול לעשות חשבונות של אמת ולעבוד את ה' ב'טהרת הלב'! כי לימוד המוסר נותן לאדם את היכולת להתבונן בדרכיו ולהכריע החלטות ושאלות גורליות בכל רגע בחייו. אשרי מי שיש לו כלים אלו של לימוד המוסר, בהתפעלות ובנגינה - כדי למשש את כוחות הלב ולדעת מאיפה כל דבר מגיע. ובאמת מי שלומד מוסר ובודק את דרכיו הוא יותר קרוב להצלחה ולהצלחה. הרחמן הוא יצילנו מלטעות בראייתנו, לזכות לראות את האמת ואת 'פרי המעשים' של הפועל היוצא ממעשינו, וזאת ע"מ שנדע להכיר בתחילת מעשינו אם טובים הם או רעים. וזהו ענין שמצריך התבוננות "ועבודת חיים".

**המאמר הבא בעז"ה ייצא
לקראת פרשת יתרו**

ניתן להוריד עלונים ולקבל תוכן נוסף באתר 'ממעייני החיים':

www.memayan.com

המעשים באמת, ואין הדברים מסורים אלא ללב מבין ושכל נכון כי אי אפשר לבאר הפרטים שאין להם קץ וה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה". עכ"ד. ואלו הן דבריו, כי כל מעשה ומעשה צריך לחקור ולרדת לשורש הדברים כדי לדעת האם המעשה הוא טוב או רע. ודבר זה תלוי הוא בפרטים רבים ומשתנים - ולכך נועד לימוד המוסר, שעל ידה יעלה האדם במדרגות מנוחת הנפש, הנצרכת לירידה לעומקם של דברים. וזהו 'משקל החסידות' - ליישב את הלב ולנקותו כדי להגיע לאמת.

שלמה המלך אומר: "כל אשר תמצא ידך לעשות בכוחך עשה - כי אין מעשה וחשבון ודעת וחכמה בשאול אשר אתה הולך שמה" (קהלת ט ז). וכבר הביא השם משמואל' מהזה"ק, לימוד בפסוק: שמעשה אשר נעשה ע"י 'דעת וחשבון' - מעשה כזה מובטח הוא שלא ירד לשאול, ואינו יורד לטמיון. ראה את חשיבות המעשה, שצריך הוא להיות דוקא ע"י דעת וחשבון.

עוד ראינו בפרשתנו אצל משה רבינו ע"ה, שלאחר מראה הסנה הבורע כתוב בפסוק 'וירא ה' כי סר לראות, ויקרא אליו אלוקים מתוך הסנה וגו' (ג' ד). ובמדרש, דרשו הרבה על זה הענין במה זכה משה רבינו ע"ה לכל הגילוי הנשגב והשליחות להצלת עם ישראל - ע"י שפסע כמה פסיעות או בזה שעיקם את ראשו, וכמה פירושים יש עוד בזה. וחושבני שרצו חז"ל להראות בזה, כמה חשיבות יש בכל פסיעה או תנועה שהאדם עושה - שהרי כמה שכר קיבל משה רבינו בעבור זה המעשה. ומשום כך רואים אנו את גודל מעלת וחשיבות ה'מעשה', והלימוד הנוסף עבורנו הוא: שעל כל מעשה הכי קטן של האדם להיות מדוד ושקול עם חשיבה מעמיקה ומתבוננת.

במסילת ישרים (פ"ב) עוד מובא: "וההולך בעולמו בלי התבוננות אם טובה דרכו או רעה, הנה הוא כסומא ההולך על שפת הנהר אשר סכנתו ודאי עצומה ורעתו קרובה מהצלתו". הביא בדבריו, כי מי שלא מתבונן בדרכו כל הזמן אם דרכו טובה או לא אז 'רעתו קרובה מהצלתו' כאדם עיוור שהולך על שפת הנהר. ולכאורה יש להעיר, הרי בשפת הנהר יש מים ויש חוף חצי חצי, וא"כ למה אדם ההולך שם 'רעתו מרובה מהצלתו', הרי סכנתו והצלתו שוים הם בדיוק!?

מסופר על ר' ישראל סלנטר ז"ל מייסד תנועת המוסר, שהגיע לעיר 'ממלי' וראה שם אדם שהולך עם מקל על חבל מתוח בין שני הרים [אקרויבט]. ר' ישראל הסתכל והתעניין זמן מה במעשי אדם זה, ושאל אותו אחד מתלמידיו למה זה כל כך מענין אותו? אמר לו ר' ישראל: שהוא רואה במשחק זה, שעד שאותו אדם לא יניח את רגלו בצד השני אז כל מה שהוא הצליח במשך כמה שעות ללכת בלי ליפול - זה לא נחשב לכלום! כי אין כאן רוב או

מוקדש לרגל שמחת הברית ולרפז"ש הרך הנולד יצחק בן חיה אסתר שפרה שיחי'

- יהי רצון שיזכו הוריו וסביו לרוות רק נחת מכל 'צאצאיהם' בבריאות איתנה וישפע ברכה והצלחה אמון! -

לקבלת העלון במייל - בעברית, אנגלית, ובספרדית, ולהפצה באזורים ניתן לכתוב ל: memayan7@gmail.com

מערכי תורה

שמות

משיעורי מרן הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א ראש ישיבת עטרת שלמה

ושמת את הדברים בפיו ודבר הוא אל העם

הנה כתוב שהקב"ה אמר למשה (ד', ט"ו ט"ז) 'ודברת אליו ושמת את הדברים בפיו ואנכי אהיה עם פיו ועם פיהו וגו', ודבר הוא לך אל העם והיה הוא יהיה לך לפה ואתה תהיה לו לאלוקים'. ופירש רש"י, יהיה לך לפה, למליץ, לפי שאתה כבד פה.

הנה בתחילה אמר משה לא איש דברים אנכי כי כבד פה וכבד לשון אנכי, ואמר לו הקב"ה מי שם פה לאדם וגו' ועתה לך ואנכי אהיה עם פיו והוריתיך אשר תדבר, ואמר משה 'שלח נא ביד תשלח', וכתב רש"י ביד מי שאתה רגיל לשלוח והוא אהרן.

והנה בתחילה כשאמר 'לא איש דברים אנכי כי כבד פה וכבד לשון אנכי', לא העמיד את אהרן שיהיה לו למליץ, ורק אחר שאמר 'שלח נא ביד תשלח' אז הוא דהעמיד לו הקב"ה את אהרן שיהיה לו לפה. וצריך ביאור דכיון שהעמיד את אהרן היה בשביל להיות לפה כי משה היה כבד פה, א"כ מיד כשאמר משה שהוא כבד פה וכבד לשון, היה צריך להעמיד את אהרן שיהיה לו לפה, ולמה לא העמיד את אהרן רק אחר שחזר משה ואמר 'שלח נא ביד תשלח'.

ונראה לבאר בזה, דהעמיד את אהרן להיות לפה למשה אינה רק היכי תימצי בעלמא להוציא את דבריו של משה בפיו של אהרן, אלא נראה דאהרן היה חלק מעצם השליחות אל פרעה, ואהרן נצטרף אל עצם השליחות, שהנבואה מעיקרה ניתנה באופן שמשה מתנבא, ואהרן הוא שמודיע ואומר את הנבואה, וכן הוא מפורש בכתוב 'ואנכי אהיה עם פיו ועם פיהו', הרי שאהרן מצורף הוא לעצם השליחות.

וביאור הדבר כי בכל נבואה מאת הקב"ה ישנם שתי חלקים, האחד הוא עצם הנבואה, שהנביא מקבל ומשיג את הנבואה, ועוד יש את הודעת הנבואה, שהנביא מוסר ואומר את נבואתו, ובה היו משה ואהרן שותפים בשליחותם, שמראה וחזון הנבואה הוא של משה רבנו, והודעת הנבואה והגדתה ומסירתה זה היה מוטל על אהרן.

וזוהו ביאור הכתוב 'ודברת אליו ושמת את הדברים בפיו ודבר הוא אל העם', שעל ענין זה של הודעת הנבואה, שגם זה הוא חלק מהנבואה, זה יהא מוטל על אהרן.

אשר לפי זה מבואר, שעל הטענה שהוא כבד פה, השיבו הקב"ה ואמר לו מי שם פה לאדם וגו', ומחמת טענה זו של כבד פה לא היה צריך לשלוח את אהרן, ורק כשחזר ואמר שלח נא ביד תשלח, ופירש רש"י ביד מי שאתה רגיל לשלוח, והוא אהרן שהיה מתנבא במצרים, אז נענה הקב"ה, שתהא השליחות גם ע"י אהרן וגם ע"י משה רבנו.

ודבר זה שהיו משה ואהרן שותפים בשליחות ואהרן היה חלק מעצם השליחות, יש ללמוד מדברי המדרש (ה', ט'), אמר רבי ראובן, בשעה שאמר לו הקב"ה למשה במדין, לך שוב מצרימה, ואהרן שומע לך לקראת משה המדברה נחלק הדיבור לשני קולות, והיה משה שומע במדין לך שוב מצרימה, ואהרן שומע לך לקראת משה המדברה. ומבואר שהיה צריך שיהיה דיבור שנחלק ויהיו שניהם שומעים מאותו דיבור עצמו שנחלק.

וביאור הדבר הוא כי באמת שניהם ביחד נשתלחו ושניהם נשתלחו בנבואה אחת, ולכן נאמרה הנבואה לשניהם באותו דיבור, ונחלק לכל אחד חלקו בנבואה.

וירא מלאך ה' אליו בלבת אש מתוך הסנה

הנה בסנה נגלה מלאך ה' אל משה רבנו, וכמו שכתוב (ג', ב') 'וירא מלאך ה' אליו בלבת אש מתוך הסנה'. ובמדרש (שמו"ר ב, ה') נחלקו בזה מי הוא המלאך שנגלה אליו, רבי יוחנן אמר זה מיכאל, רבי חנינא אמר זה גבריאל.

ויש לבאר פלוגתתם, דהנה ישראל יצאו מצרים לאחר רד"ו שנים ולא היו ארבע מאות שנה, ואע"פ דבברית בין הבתרים נאמר שהמנין הוא ארבע מאות שנה. ונאמרו ע"ז בחז"ל כמה ביאורים, או דקושי השעבוד השלים למנין הארבע מאות, או דהמנין התחיל משעת לידת יצחק, ועוד יש במדרשים בכמה מקומות שבאמת היה זה יציאה בתוך הזמן, בזכות האבות והאמהות, והביאו על זה הפסוק בשיר השירים מדלג על ההרים, שהקב"ה מדלג להם על הקיצים והחשבונות, ועיין בבית הלוי דרוש ב' שהאריך בביאור הדברים.

והנה שנראה אליו.

ולפי זה יש לומר דבזה תלוי המחלוקת אם היה זה המלאך גבריאל או המלאך מיכאל, דהנה איתא בגמ' בפסחים דף קי"ח ע"א דגבריאל הוא שר של אש, ואש הוא מדת הדין, והמלאך מיכאל הוא עומד מימין, כמו שאומרים מיכאל מימין מהלל, ומימיני מיכאל, וימין הוא מדת חסד.

מעשה יש לומר דבזה תלוי מיהו המלאך, דאם יציאתם הייתה משום דנשלם מנין השנים ויציאתם הייתה כי הגיע סוף קץ הגלות, היה זה יציאה מן הדין, ולפי זה היה זה המלאך גבריאל שנראה אליו, ואם יציאתם הייתה בתוך הזמן, היה זה יציאה במדה של לפני משורת הדין, וא"כ היה זה המלאך מיכאל שנראה אליו.

ויצא אל אחיו וירא בסבלותם - ויצא ביום השני והנה שני אנשים עברים נצים

הנה נכתבו שתי יציאות אצל משה רבנו כתוב (ב', י"א) ויצא אל אחיו וירא בסבלותם וגו'. ולהלן (ב', י"ג) כתוב ויצא ביום השני והנה שני אנשים עברים נצים וגו'. ובמדרש (שמו"ר א', כ"ז) איתא ויצא אל אחיו, שתי יציאות יצא אותו צדיק וכתבן הקב"ה זו אחר זו, ויצא ביום השני, הרי שתיים. והיינו דהזכיר הכתוב שתי היציאות שנזכרו אצל משה וכתבן זו אחר זו.

ונראה לבאר השייכות בין שתי היציאות, ששתי היציאות האלו הם העניינים הנצרכים למלוך על ישראל, דהנה היציאה הראשונה שהרג את המצרי שהכה את העברי, הוא הצלת ישראל מיד העכו"ם, והיציאה השנית שאמר לרשע למה תכה רעיק, היה זה משפט ודין בין שני ישראלים ובא לדונו בדין רוצח כמבואר במדרש.

והנה הרמב"ם בהלכות מלכים (פ"ד ה"ח) כתב שאין ממליכין מלך תחלה אלא לעשות משפט ומלחמה שנאמר ושפטנו מלכנו ויצא לפנינו ונלחם את מלחמותינו. ולפי זה יש לומר דזהו שתי היציאות שהזכיר הכתוב, שמשה רבנו יצא בשביל שתי העניינים שיש במלך, בשביל ללחום את מלחמתם כנגד העכו"ם, ובשביל לשפוט את העם.

וירא כי אין איש - ראה שאין תוחלת של צדיקים עומדות הימנו

הנה כשבא משה רבנו להרוג את המצרי כתוב (ב' י"ב) וירא כי אין איש ויך את המצרי וגו', ובמדרש (שמו"ר א', כ"ט) איתא, וירא כי אין איש, אמר רבי נחמיה, ראה שאין תוחלת של צדיקים עומדות הימנו ולא מזרעו עד סוף כל הדורות, כיון שראה משה כך, נמלך במלאכים ואמר להם, חייב זה הריגה, אמרו לו הן, הה"ד וירא כי אין איש שילמד עליו זכות. וצריך ביאור דהיכן מצינו בחייבי מיתות שנמלכים במלאכים אם להרוג. ובחידושי הרד"ל שם הביא דברי האבות דרבי נתן שהושיב סנהדרין של מלאכי השרת. וגם זה צריך ביאור כנ"ל, דהלא דיני נפשות הם בעשרים ושלושה, ולא לימלך במלאכים.

עוד יש להעיר, דכיון דכל הסנהדרין אמרו שחייב ולא היה אחד שמלמד זכות, הרי אמרינן בגמ' בסנהדרין דף י"ז, סנהדרין שראו כולן לחוב פוטרינ אותו, ונחלקו הראשונים בזה אם פוטרינ אותו היינו שהורגין אותו מיד, או שאין הורגים אותו כלל, ולשיטת הנך ראשונים דס"ל דפוטרינ אותו ממיתה צ"ע, דאם כן הכא נמי דינו הוא ליפטר ומדוע הרגו משה רבנו.

ויש לומר עפ"י דא"ז מרן הגרי"ז זצ"ל שהביא מדברי הרמב"ם שחיוב מיתה זה היה חיוב מיתה בידי שמים, ולכן הרגו בשם המפורש, שיהא זה מיתה בידי שמים, ובזה ביאר דברי רש"י שכתב, וירא כי אין איש עתיד לצאת ממנו שיתגייר, והקשה דהיכן מצינו שיהא חיובו תלוי אם עתיד לצאת ממנו אחד שיתגייר, ואם נתחייב מיתה, מאי איכפ"ל אם עתיד לצאת ממנו שיתגייר, אכן כיון דבדין מיתה בידי שמים איירי, בזה שייך עוד חשבונות אם עתיד לצאת ממנו שיתגייר, דאז אין להמיתו עכ"ד.

ובאמת דכדברי א"ז זצ"ל נראה דמבואר בדברי הכסף משנה, דהנה הקשה הכסף משנה על מש"כ הרמב"ם דהוא חיוב מיתה בידי שמים, דבגמ' בסנהדרין דף נ"ח ע"ב אמרינן, אמר רבי חנינא גוי שהכה את ישראל חייב מיתה שנאמר ויפן כה וכה, הרי דמייתי קרא למילף מינה החיוב מיתה, וכתב דצריך לומר דקרא אסמכתא בעלמא הוא.

ולכאורה צריך ביאור דהרי במקרא הא מפורש שהרגו. אכן לפי דברי א"ז מרן הגרי"ז זצ"ל דמה שהרגו היה מיתה בידי שמים, ולא מיתת בית דין אתי שפיר. ולפי זה שכאן דינו הוא במיתה בידי שמים, אתי שפיר דאין זה תלוי בסנהדרין של עשרים ושלושה, ובדיני שמים ראוי להיות נמלך במלאכים. ובזה מיושב דאע"פ דכולן מחייבין, מ"מ הרגו משה רבנו, דיש לומר דדינא דכולן מחייבין הוא רק בדיני בית דין, אבל בדיני שמים יש לומר שאין דין זה נוהג. והרי חזינן דבדיני שמים גם לא אזלינן בתר רובא כמו בדיני בית דין, וכמ"ש אם יש עליו מלאך אחד מליץ מני אלף פדעוהו מרדת שחת, הרי דסגי באחד להצילו, ולא אזלינן בתר רובא, ואם כן יש לומר דהכא נמי דאין נפטר כשכולם מלמדין חובה.

ענין נושא בעול חבירו

ג' שמות תשע"ו

'נתן עיניו וליבו להיות מיצר עליהם'

במשנה באבות (ו' ו') שנינו שאחד ממ"ח קנייני תורה הוא 'נושא בעול עם חבירו'. יש להתבונן בדברי חז"ל בתוכן מידה זו ועניינה. כתוב (שמות ב' י"א) 'ויהי בימים ההם ויגדל משה ויצא אל אחיו וירא בסבלותם וירא איש מצרי מכה איש עברי מאחיו'. כתוב בפסוק פעמיים וירא, שמשה רבנו ראה שני דברים, הוא ראה איש עברי מכה איש מצרי, ומלבד זאת הייתה ראייה בסבלותם, שהראיה בסבלותם הייתה דבר לעצמו וראיה בפני עצמה. וביאור הדבר הוא כמו שכתב רש"י ש'וירא בסבלותם - נתן עיניו וליבו להיות מיצר עליהם', והוא ענין שלם לעצמו שנכתב בכתוב.

והדבר מרומז בכתוב, שלגבי הכאת המצרי כתוב 'וירא איש מצרי מכה איש עברי מאחיו', שראה את פעולת הכאה, אבל לגבי סבלותם כתוב 'וירא בסבלותם', שראה את עצם מציאות הסבל, את עומק תוכן פנימיות הענין.

ראיית ה'סבל' אינה ראייה בעלמא שרואה שהם סובלים, אלא היה זה ראייה שעל ידה 'נתן' עיניו וליבו להיות מיצר עליהם', שהכניס אל ליבו את צערם וצרתם של ישראל ו'להיות מיצר עליהם' היינו שהיה לו למשה 'צרה', שהכניס עצמו לתוך הצרה של כלל ישראל בקושי השעבוד שהיה להם.

מקור הענין מבואר במדרש (רבה א' כ"ז) וז"ל 'שתי יציאות יצא אותו צדיק, וכתבן הקב"ה זו אחר זו, ויצא ביום השני, הרי שנים, וירא בסבלותם, מהו וירא, שהיה רואה בסבלותם, ובוכה ואומר חבל לי עליכם, מי יתן מותי עליכם, שאין לך מלאכה קשה ממלאכת הטיט, והיה נותן כתיפו ומסייע לכל אחד ואחד מהן, ר' אלעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר ראה משוי גדול על קטן ומשוי קטן על גדול, ומשוי איש על אשה ומשוי אשה על איש, ומשוי זקן על בחור, ומשוי בחור על זקן, והיה מניח דרגון שלו והולך ומיישב להם סבלותיהם ועושה כאלו מסייע לפרעה, אמר הקב"ה אתה הנחת עסקיך והלכת לראות בצערן של ישראל ונהגת בהן מנהג אחים, אני מניח את העליונים ואת התחתונים ואדבר עמך, הדא הוא דכתיב 'וירא ה' כי סר לראות', ראה הקדוש ברוך הוא במשה שסר מעסקיו לראות בסבלותם, לפיכך ויקרא אליו אלהים מתוך הסנה עכ"ל.

ונראה שמקור דברי המדרש שמה נהג בהם מנהג אחים, נלמד מהכתוב 'ויצא אל אחיו', שלא נהג בהם מנהג אדם זר שאינו שייך אליהם, אלא מנהג אחווה, וכדרך שביארנו בפרשת וישב שאמר יוסף למלאך 'את אחי אנכי מבקש', היינו שרצה לדרוש שלומם וטובתם.

הרמב"ם (מת"ע פ"י ה"ב) כתב 'וכל ישראל והנולה עליהם כאחים הם, שנאמר בנים אתם לה' אלוהיכם, ואם לא ירחם האב על הילד, לא ירחם האב על הילד'. הרי מבואר דמהות 'אח' ועין האחוה הוא שמרחם על אחיו.

עוד מבואר במדרש בדברי רש"י ש'וירא בסבלותם', אינה ראייה בעלמא, אלא ענין שלם שראה בסבלותם ובכה עליהם, ואמר 'חבל לי עליכם ומי יתן מותי עליכם', וסייע להם בכתיפן, ובזכות זה זכה לגילוי שכינה בסנה.

ויש להתבונן מה הרוויחו כלל ישראל במה שמה נתן עיניו וליבו אליהם, ובפשטות התועלת הוא שיבקש ויחפש אופנים היאך יכול לסייע ולהקל עליהם, וכמבואר שם שנתן כתיפו לסייע להם בעבודה, אמנם בדברי רש"י נראה שעצם מה ש'נתן' עיניו וליבו להיות מיצר עליהם' זהו התועלת שהיה להם, כי הרי רש"י לא הביא המשך דברי המדרש שסייע להם בידים, ואף שבוודאי כך היה כמבואר במדרש, מ"מ לא זה עיקר התכלית המכוון, אלא העיקר הוא עצם הדבר ש'נתן' עיניו וליבו אליהם'.

עוד כתוב במדרש (ב' ו') 'אמר רבי יצחק מהו כי סר לראות, אמר הקב"ה סר וזועף הוא זה לראות בצערן של ישראל במצרים, לפיכך ראוי הוא להיות רועה עליהן, מיד ויקרא אליו אלוהים מתוך הסנה'. רבי יצחק דורש לשון 'סר' מלשון צער וצרה, שהיה מיצר עליהן, ולכן זכה להיות מנהיג ישראל, כי זהו תוכן מהות המנהיג, שמשותף בצערם וסבלם עד כדי בכיה.

תפילתו של משה על צערם של ישראל

בכלל ענין זה של 'וירא בסבלותם' כלול גם ענין התפילה בעבורם, וכמו שכתוב ב' ואתחנן 'ואנתפל לפני ה' כראשונה ארבעים יום וארבעים לילה לחם לא אכלתי ומים לא שתיתי על כל חטאתם אשר עשיתם וגו', ובהמשך מפרש הטעם שהתפלל בעדם 'כי יגורתי מפני האף והחימה אשר קצף ה' עליכם להשמיד אתכם', ובמדרש שו"ט כתוב 'רבי ברכיה ורבי חלבו בשם רבי שמואל בר נחמני אמרו לא הניח משה זוית ברקיע שלא נתפלל עליו, ושיעור תפילתו של משה מפורש בגמ' בברכות 'רבי אליעזר הגדול אומר מלמד שעמד משה לפני הקב"ה בתפילה עד שאחזתו אחילו, מאי אחילו, אמר ר"א אש של עצמות', שעד כדי כך מסר משה רבינו את עצמו למען כלל ישראל.

וטעם הנהגתו כן, הוא כמו שכתוב בגמרא שם 'זכיון שאמר הרף ממני ואשמידם, אמר משה דבר זה תלוי בי מיד עמד ונתחזק בתפלה ובקש רחמים, משל למלך שכעס על בנו והיה מכהו מכה גדולה וכו', אמר דבר זה תלוי בי מיד עמד והצילו, ומבואר דרצון ה' היה שמה יתפלל עבור ישראל, הרי שכך צריך לנהוג תמיד להתפלל על צערם וצרתם של ישראל. וכן מצינו בגמ' בגיטין שרבי צדוק התענה ארבעים שנים כדי שלא תיחרב ירושלים, ותפילת כהן גדול ביום הכפורים אחר הקטרת הקטורת היה על גאולתם וישועתם של ישראל, עד כדי זכירת 'אנשי השרון' שלא ייעשו בתייהם קבריהם. [נראה שוענין התפילה על כלל ישראל מסור בפירוט וביחוד לכהן גדול, כמו שכתוב 'ונשא אהרן את שמות בני ישראל על שני כתפיו לזכרון', והיינו שהוא נושא על גביו את משאם וסבלם, וכן מבואר בגמרא במכות 'שהיה להם לבקש רחמים על בני דורם ולא ביקשו'].

מסירת משה רבינו את עצמו למיתה לכפרת כלל ישראל

כתוב (שמות ל"ב ל' ולהלן): ויהי ממחרת ויאמר משה אל העם אתם חטאתם חטאה גדולה ועתה אעלה אל ה' אולי אכפרה בעד חטאתכם וישב משה על ה' ויאמר אנא חטא העם הזה חטאה גדולה ויעשו להם אלהי זהב, [וזהו הוא בגדר 'וידוי' על כלל ישראל, וכמו שמצינו שכהן גדול ביום הכיפורים מתוודה על חטאת הכלל], ועתה אם תשא חטאתם ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת', וכתב רש"י 'ועתה אם תשא חטאתם הרי טוב, איני אומר לך מחני, ואם אין מחני, וברמב"ן הוסיף בזה דברים וז"ל 'כי משה אמר ועתה אם תשא חטאתם, ברחמין, ואם אין מחני נא תחתם מספר החיים ואסבול אני ענשם, כענין שאמר הכתוב והוא מחולל מפשעינו מדוכא מעונותינו מוסר שלומנו עליו ובחבורתו נרפא לנו, והקב"ה השיבו החוטא אמחה מספרי, ולא אותך שלא חטאת' עכ"ל. ובאמת ענין זה מבואר גם בגמ' בברכות 'שמואל אמר מלמד שמסר עצמו למיתה עליהם'. מבואר שמה רבינו ביקש מחילה עבור ישראל, ואם אין החטא נמחל להם הרי הוא מעמיד עצמו תחתם לסבול העונש על החטא וימחהו הקב"ה מספר החיים במקומם, שמוכן לקבל על עצמו מיתה לכפרת כלל ישראל. וזהו ענין גדול ונשגב במדרגת משה רבינו, שמוסר עצמו להצלת הכלל, וזהו דרגה נוספת ב'וירא בסבלותם', שלא רק שמסייע בעדם, וגם עושה כל טעדיק להקל מעל סבלם, אלא מבקש להעמיד עצמו למיתה כדי להצילם. וכן מבואר במכילתא 'רבי נתן אומר לא הלך יונה אלא לאבד עצמו בים, שנאמר ויאמר אליהם שאוני והטילוני אל הים, וכן תמצא האבות והנביאים היו נותנים עצמם על ישראל.

'בני ישראל אני כפרתם'

וכך שנינו במשנה בנגעים (רפ"ב) גבי ד' מראות נגעים 'בהרת עזה נראית בגרמוני כהה' וכו', רבי ישמעאל אומר בני ישראל אני כפרתם הרי הם כאשכרוע לא שחורים ולא לבנים אלא בינונים', וכתב הרמב"ם בפירוש המשניות 'שיושם פדיונם וכו' לרוב אהבתו כאשר זכר שיויו מראיתם הגדיל חסדו להם ואמר אני כפרתם', וברא"ש שם כתב 'ומאהבת בני ישראל אמר אני כפרתם, לפי שדיבר בנגעים אמר אתפס בעוונם לכל הנגור עליהם', וברע"ב כתב 'מתוך חיבתם היה אומר אני כפרתם כלומר כל עונש הראוי לבוא עליהם אני מקבל על עצמי כדי לכפר עליהם'. ואפשר לבאר בזה, שנגעים הרי באים מחמת חטא, ולכן כיון שמדבר על נגעים, שהוא עונש על ישראל, אומר 'אני כפרתם', לכפר על חטאם שעבורו באים הנגעים.

הפורש מן הציבור

בגמ' בתענית (דף י"א ע"א) כתוב תנו רבנן בזמן שישראל שרוין בצער ופירש אחד מהן, באין שני מלאכי השרת שמלוין לו לאדם, ומניחין לו ידיהן על ראשו, ואומרים פלוני זה שפירש מן הצבור, אל יראה בנחמת צבור. תניא אידך, בזמן שהצבור שרוי בצער אל יאמר אדם אלק לביתי ואוכל ואשתה, ושלוש עליו נפשי, ואם עושה כן, עליו הכתוב אומר וכו' ונגלה באזני ה' צבאות אם יכפר העון הזה לכם עד תמותו וכו', שכן מצינו במשה רבינו שציער עצמו עם הצבור, שנאמר וידי משה כבדים ויקחו אבן וישימו תחתיו וישב עליה, וכי לא היה לו למשה כר אחד או כסת אחת לישב עליה, אלא כך אמר משה הואיל וישראל שרוין בצער, אף אני אהיה עמהם בצער, וכל המצער עצמו עם הצבור, זוכה ורואה בנחמת צבור. ושמו יאמר אדם מי מעיד בי, אבני ביתו של אדם וקורות ביתו של אדם מעידים בו וכו'.

ומבואר בבבלייתא דמי שאינו משתתף בצער ישראל הרי זה נחשב ש'פירש מן הציבור', ועונשו הוא ש'אינו רואה בנחמת ציבור', וזה דבר מחודש, שהרי לא כל דבר נחשב בגדר 'פורש מן הציבור', והיה מקום לומר שרק מי שאינו מקיים מנהג ותקנות הציבור זהו 'פרישה', וכאן מבואר דאפילו מי שאינו משתתף ב'צער הציבור' גרידא, גם נחשב פרישה.

ונראה שיש בזה ענין מיוחד, דהרי הצרה רח"ל באה על השם 'ציבור', וכל אחד ואחד הוא חלק מה'ציבור', והוא עוולה מיוחדת שפורש מצרתם. והנה למדנו דבר זה ממשה רבינו, ויש להתבונן שהתם צערו לא היה מועיל לישראל, דבלאו הכי עמד והעתיר בתפילה עבור ישראל, וכמו שכתוב (שמות י"ז ב') 'ויהי ידיו אמונה עד בוא השמש', וכתב רש"י 'פרושות השמים בתפילה נאמנה ונכונה', ואין לך תועלת גדולה מזו ואין מה להוסיף, ומ"מ גרם לעצמו צער פרטי שאינו שייך לצרת הציבור, דהם היו בצרת המלחמה עם עמלק, ומשה נצטער שישב על אבן ולא על כר או כסת, והביאור במה שעשה כן, הוא כמו שביארנוהמכוון הוא 'ליתן עיניו וליבו עליהם', ואם הם בצער הוא אינו יכול לישב על כר או כסת.

כתוב בגמרא 'שמו יאמר אדם מי מעיד בי', ויש להבין למה לא מצינו כן על שאר עבירות שיאמר אדם מי מעיד בי שעברתי עליהם, והביאור הוא, כי בעלמא העושה מעשה יכולים עדים להעיד עליו, אבל כאן הרי זה דבר המסור ללב אם יש לו צער יחד עם הציבור או לא, ולכן יכול לומר 'מי מעיד בי', ולזה אמרו שקורות ביתו של אדם מעידים עליו, ובדומה לזה כתב רש"י (ויקרא י"ט י"ד) על הכתוב 'ויראת מאלוקיך' ד'כל דבר המסור ללבו של אדם העושהו ואין שאר הבריות מכירות בו, נאמר בו ויראת מאלוקיך'.

ובבבלייתא מבואר עוד שלומדים מפסוק שעונשו של מי שאינו משתתף עם הציבור אלא אוכל ושותה, הוא מיתה, ויש לעיין, שבגמרא ביומא (פ"ו ע"א) דורשים פסוק זה לגבי חילול השם, שאינו מתכפר אלא במיתה, וכאן הגמרא דורשת כן על מי שאינו משתתף עם הציבור. וצריך לומר שמי שאינו משתתף עם הציבור זה גופא חילול ה'. עוד יש לומר שהעון הזה שקול כמו חילול השם. ועכ"פ שמעין מינה שהשתתפות בצער הציבור אינו רק מנהג טוב וראוי ממידת חסידות, אלא דבר חמור מאד.

וכן מבואר בגמ' בראש השנה (י"ז ע"א) 'אבל המינין והמסורות והמשומדים והאפיקורסים שכפרו בתורה וכו' ושפירשו מדרכי צבור וכו' יורדין לגיהנם ונידונין בה לדורי דורות וכו', וכתב רש"י שלא גורסים פירשו מדרכי ציבור, אמנם הר"ן מביא שהר"ף גורס כן, וכן הרמב"ם בהלכות תשובה כותב הפורש מדרכי צבור, אע"פ שלא עבר עבירה, אלא נבדל מעדת ישראל, ואינו עושה מצות בכללן, ולא נכנס בצרתם ולא מתענה בתעניתם, אלא הולך בדרכו כאחד מעמי הארץ וכאילו אינו מהם, אין לו חלק לעולם הבא' וכו' עכ"ל.

ובביאור חומרת עווננו כתב בשערי תשובה לרבינו יונה (שער ג' אות קס"ח) 'ועתה נפרש ענין עונש הפורשים מדרכי צבור וכו', בהתאסף ראשי עם וקהלות הקדש לעבוד את השם יתברך, ומסכימים הסכמות להעמיד להם מצוות, הנה הם מקדישים את השם יתגדל ויתקדש וכו', שהקב"ה מתעלה ומתהלל באסיפתם ועבודתם, והאיש הפורש מדרכי הצבור הנה הוא כמקטרג על הסכמת עבודת השם, וכיוצא מכלל המקדישים את השם, ומראה עצמו כי לא יחפוץ להיות בסודם ולהכתב בכתבם, הנה הוא מחלל את העבודה, והוא בכלל הכתות שזכרנו שהן בזוים את דבר השם ואין להם חלק לעולם הבא, והשנית, כי הן מניאים לב חלושי הדעות בפרישתם מדרכי הצבור, והנם מן המחטיאים את הרבים'. ולמדנו מכאן עד היכן הדברים חמורים, להיות נושא בעול עם הציבור, ובזכות זה זוכים לראות בנחמת ציבור, וזוכים לחיי העולם הבא.

נוסח ברכות התורה - תפילה מיוחדת עבור כלל ישראל

המצב של כלל ישראל צריך להיות נוגע לליבנו, הן מצבו בגשמיות, ובוודאי מצבו ברוחניות, ובכל יום אנו מתפללים על הכלל ברוחניות, ובפרט על תלמוד תורתם, וכנוסח הברכה בברכת התורה 'והערב נא ה' אלוקינו את דברי תורתך בפינו ובפי עמך בית ישראל ונהיה אנחנו וצאצאינו וצאצאי עמך בית ישראל כולנו יודעי שמך ולומדי תורתך לשמה', הרי שמבקשים שלכל ישראל יהיה עריבות בדברי תורה ולכאורה זה מעלה גדולה, אמנם מבקשים על כך בכל יום, דלא סגי בלאו הכי, ואין מוותרים על שלמות הדרגה, הן של יחיד והן של ציבור, וכיון שיש ענין של עריבות בתורה, אנו מבקשים שכל ישראל, בלא יוצא מן הכלל, יזכו להרגיש עריבות זו, וכן שיהיו כולם 'יודעי שמך ולומדי תורתך לשמה', שהם הדרגות הגבוהות ביותר בתלמוד תורה.

'ליבי ליבי על חלליהם'

ונראה שמהאי טעמא תיקנו לנו חז"ל בקשה ותחינה מיוחדת במנחה דתשעה באב בנוסח 'נחם ה' אלוקיני את אבלי ציון ואת אבלי ירושלים וכו' ליבי ליבי על חלליהם מעי מעי על חלליהם', הרי שבמקום הזכרת צערה של ירושלים אי אפשר לעמוד מנגד, אלא צריך להצטרף לצערם, וזהו השתתפות בצער הציבור, ועל אף שהם 'צרות ישנות', מ"מ בכל שנה ושנה בזמן התחדשות החורבן ביום תשעה באב תיקנו חז"ל לכל אחד מישראל לומר שהוא מצרף עצמו בתכלית הצירוף לצערם של ישראל, ובודאי לא באמירה גרידא תליא מילתא אלא צריך לכוון ליבו לענין.

עלינו להתבונן בעצמנו, האם נוגע לנו המצב של כלל ישראל, הרי אנו חלק מכלל ישראל, ולא סגי במה שכל אחד טרוד בעניניו וצרכיו, ועל זה מתפלל, ואף שגם זה דרגה כשלעצמה, אבל שלמות הענין הוא להתפלל על כללות ישראל, הלא דם ישראל נשפך כמים רח"ל, האם אנחנו רועדים מכך, יראי ה' נרדפים, האם זה מביא אותנו להיכנס לבית המדרש ולהתפלל שמו"ע אחד בבכיות ובתחנונים, או ללמוד ג' שעות בלא הפסקה להרבות זכויות לכלל ישראל, עלינו להוסיף כח ועוז ותעצומות בכח הקדושה, ולהביא למצב של 'כופר עול מפני שמך', וכדברי הגמרא בסנהדרין (צ"ד ע"ב) 'אמר רבי יצחק נפחא, חובל עול של סנחריב מפני שמנו של חזקיהו שהיה דולק בבתי כנסיות ובבתי מדרשות'.

מוסרי התורה ממורינו המשגיח הגה"צ רבי בנימין פינקל שליט"א

החיזוק בעמל ויגיעת התורה בימים אלו

הכוונה למצות מצוה, ולא כשעוסק לפרנסה, וזה כשמדברים על הכשר מצוה, ועל אחת כמה וכמה שעמל במצוה עצמה מביא תיקון גדול.

באגלי טל מובא העניין שכל חטא פוגם במקום מסוים בקומת האדם, ויש חטאים שפוגעים עד המוח, ולגבי תשובה אנו מוצאים בהפטרה של יתרו: ולבבו יבין ושב ורפא לו (ישעיה ו, י) שהתשובה היא ענין שבלב, אבל החטא שפגם במוח הוא מעל התשובה שהיא בלב, וא"כ אמנם שלתשובה יש מעלה עליונה אבל היא לא יכולה לעשות את התיקון המלא במה שקשור לפגם המוח.

אולם אדם שעמל בתורה ומאמץ את מוחו, הגם שכתוב פתח ליבי בתורתך שהתורה היא ג"כ בלב, אבל צריך דעת ומוח בשביל ללמוד, אנחנו צריכים לשעבד את המוח כדי לעמול בתורה וע"י קדושת ועמל התורה אפשר להגיע לתיקון מלא שיגיע עד המקום הגבוה לתקן את פגם המוח, והעבודה שלנו תמיד ובפרט בימים אלו זה עמל ויגיעת התורה.

יש עוד עבודה מלבד התעניות וזה בעבודת האכילה, יש דברים גדולים שאפשר לעבוד עליהם למי שרוצה, אבל צריך להיזהר מאוד הדברים עדינים ביותר.

דרכי עבודה להצלחה ברוחניות

הזכרנו בעבר את הנושא של תענית הראב"ד, שזה לכשעצמו גם דבר קשה ואולי יש מישהו שמסוגל לזה ואומנם זה לא צום אבל זה שהוא לא גומר עד הסוף בבחינת תענית, צריך להיזהר מאוד לא לרמות דעת עליונה, ולהשאיר אוכל בזמן שהוא עוד רוצה לאכול, ולא כשכבר נגמר לו התיאבון.

אני לא רוצה לתת עצות כי אני לא אוחד בזה, אבל יש מושג כזה, לעצור קצת, אמרנו תמיד שעצה טובה קמ"ל, הרי כל אחד אומר דבר תורה על השולחן כדי שלא יהיה זבחי מותים, יש אומרים בתוך הסעודה ויש אומרים לפני ברכת המזון, אז אם הוא אומר את המשנה או את ההלכה באמצע הסעודה עוד כשבוער לו הרצון לאכול, זה לא תענית הראב"ד אבל זה גם דרגה גבוהה לעצור את הסעודה ולומר את הדבר תורה.

ולאחרונה ראיתי בפירוש טובי חיים על תנא דב"א שמביא בשם ליקוטי אמרים שאם אדם דוחה קצת את הרצון לאכול והוא מתיישב ללמוד ורק אח"כ הולך לאכול, זה נקרא עבודה במותר לך, והוא שובר את כח הרע ומתקרב להקב"ה, ואפילו שאח"כ הוא יאכל אבל היות שהוא דחה קצת הוא התקרב בכך להקב"ה.

כל העבודות וההנהגות הללו לא יועילו אם לא נעבוד בשכל הישר, לא יעזור שום הנהגה טובה אם זה יבוא על חשבון אשת החיל, היא גם מחכה לאכול והוא לא יכול ללכת פתאום ללמוד, צריך ליזהר בכל החומרות האלו, אפשר להדר אבל בחכמה ובתבונה.

אחד אמר לי שהוא נוהג שבזמן שהאשה מגישה את האוכל הם אומרים שנים שלושה פרקי תהילים על הכלל ועל הפרט, ואפילו פרקים קטנים ואח"כ הוא אוכל, אפשר גם ללמוד כמה הלכות בשמירת הלשון, וכבר אמר הצדיק ממנצ'סטר זצ"ל שאין בית שלמדו בו שתי הלכות ח"ח ולא ראו ישועות, זה דקות ספורות וזה מעלה גדולה.

יש שלא אומרים תהילים בלילה אז אפשר לומר בצהרים, ואפשר גם לומר

אנחנו מתחילים עכשיו את ימי השובבי"ם וצריך לדבר על חיזוק בימים אלו, בישיבות לא האריכו בעניין אבל הגר"א לופיאן ועוד כן הרבו לחזק בימים אלו.

עכ"פ מה שעלינו לדעת שהחיזוק הגדול שמוטל עלינו, הוא חיזוק בעמל ויגיעת התורה, זה העבודה העיקרית שלנו, כולם רוצים להיות נקיים וזכים ובפרט לקראת ביאת הגואל שלא נבוא עם כתמים.

צריך לדעת שכל תשובה פועלת, אין תשובה שלא עושה כלום, אבל יש דרגות בתשובה יש תשובה עילאה ויש תשובה תתאה, כתוב בזהר שיש חטאים שהתשובה לא מועילה, אבל כבר הסבירו המפרשים שלא הפשט שזה לא מועיל, אלא שגם אחר התשובה נשאר עדיין רושם הפגם שנגרם ע"י החטא.

האר"י ז"ל הקדוש גילה שבימי השובבי"ם ובעיקר בשנה מעוברת, אפשר לתקן תיקון גדול, להזכר להיות נקי, והלואי שזה יהיה השובבי"ם האחרון לפני ביאת הגואל, וזו הזדמנות שעלינו לנצל.

בדורות קודמים היו צדיקים שצמו בימים אלו, בדורות אלו נחלשו הכוחות אבל חשוב לדעת ולהכיר מושגים שהיו כאלו שעשו צומות, תעניות וסיגופים והתרוממו על ידי זה.

להבדיל אלף אלפי הבדלות באומות העולם יש זוללים וזוללים ומאידך היו כאלו שסיגפו את עצמם וסבלו סבל רב, אך ההבדל הוא שאצל אומות העולם האכילה היא הוללות והצום הוא דיכאון וקושי, ואצל כלל ישראל האכילה היא עבודה ה' והסיגופים היא קרבת אלוקים, הסגפנים היו עושים זאת בשמחה, והם ידעו את הגבול הנכון והזמן המתאים.

כתוב בראשונים מושג של צום ארבעים יום שרק בלילה אוכלים, זה אפשר עוד להבין, זה קשה אבל שייך, אבל איך צמו משבת לשבת, לא אכלו כל השבוע קשה להבין, למרות שצריך לדעת מה נהגו במלווה מלכה במוצאי שבת, וע"י בתוספת מעשה רב: אשתו קבלה ע"ע להתענות הפסקה והפסיקה בסעודה שלישית ותיכף אחר הבדלה שכבה לישון, ויודע לו הדבר ושלח לה שבכל הפסקות עדיין לא יתוקן הפסד מלווה מלכה אחת אז תיכף קמה ואכלה. (קמח, ט).

[צריך לזכור כמה עלינו לקיים כל דאורייתא וכל דרבנן, לא לאכול מלווה מלכה בדרך אגב, כתוב בגמ' לעולם יסדר אדם שלחנו במוצאי שבת, אף על פי שאין צריך אלא לכזית (שבת קט, ב). ובתענית משבת לשבת צריך להיזהר שזה לא יבוא על חשבון שום דינא דגמ', אני לא יודע בדיוק איך היו נוהגים מי שכן היה צם משבת לשבת].

ובכלל איך אפשר לעמוד בצום משבת לשבת, הרי כתוב שבי"כ לא תיקנו יו"ט שני משום סכנה, א"כ יומיים צום זה סכנה ויותר מזה וודאי, אבל כנראה שהיו יחידיים שמסוגלים, אבל לא בדור שלנו שאין כח לא בגוף ולא בנפש.

עמל התורה מביא לתיקון גדול

אבל עלינו מוטל תפקיד אחר, עמל ויגיעת התורה, יש חלק של רציפות בלימוד, ויש חלק של עמל ויגיעה, עמל בגוף ובמחשבה, מביאים בשם האר"י הקדוש שהעסק ביגיעת אפיית מצות, להזיע בהכנתם זה תיקון לחטאים, ומסתמא

תפילה בכל לשון ולא דווקא תהילים, כל אחד כמנהגו, אבל מאוד חשוב להגיד לאשה שהוא רוצה להגיד עמה את התהילים כי תפילותיה מתקבלות יותר, וזה גם נקרא שהוא דואג וחושב על כלל ישראל, ומלבד זאת עצם זה שהוא ממתין קצת, זה עבודה.

חיזוק האמונה

אמרתי פעם לחברים שכדאי ללמוד חיי עולם יחד עם האשה לחיזוק האמונה, הסטייפלער ידע את המושגים ואת החולשות של הדור שלנו, (יש גם את ספר חזון איש - אמונה וביטחון, וזה כבר יותר עמוק), הסטייפלער בצדקו חיבר ספר דק חיי עולם, היום הרחיבו את הספר ואת כל מה שכתב על הדרגות של חז"ל בסגנון של מראה מקומות הם הרחיבו והביאו את דברי הגמרות, וזה ספר מפליא פלאות בחיזוק שהוא נותן, וטוב מאוד ללמוד קצת באמצע הסעודה ולהתחזק יחד.

אנחנו אנשים שמאוד ממהרים וקשה לבן אדם לעצור תוכ"ד אכילה לעיין בספר או לעבוד על עצמו, אבל אני אומר לכם תעצרו דקה אחת לא יותר, דקה אחת עגולה, ובדקה הזאת תגיד משנה או הלכה בגישמאק, דקה זה הרבה זמן לקרוא את המשנה ולהסביר, אח"כ יהיה הרבה יותר נעים, והאדם יספיק יותר,

תהיה לו סייעתא דשמיא ע"י זה שגם בדברים הגשמיים הוא זוכר את הקב"ה, לעצור שניה זה עבודה עצומה.

כל עבודה חשובה ורצויה כל אחד כפי כוחו, העיקר שאדם יוכל ללמוד בעמל ויגיעה, ואז אין שיעור לזכויות שלו ולתקון שהוא עושה לעצמו.

ישנם כאלו שרוצים לצום חצי יום, כל אחד יחשוב לעצמו אם זה טוב עבורו או לא, א"א להיכנס לזה מי שרוצה אישית שיחשוב טוב ויתיעץ רבותיו.

אמר לי חסיד סלונים אחד, שבישיבה שלהם בימי השובבי"ם לומדים שם חמישיות כלומר, בבוקר מתחילים מתשע עד שתיים ואח"כ מארבע עד תשע, ויש כאלו שלפעמים בלילה עושים עוד חמישייה, חטוף ואכול, יש עניין של רציפות בלימוד ויש ענין של ניצול הזמן גם בזמנים קצרים, יש גישמאק בללמוד כמה שעות רצופות אבל צריך גם לדעת לנצל דקות בודדות, זה שתי מעלות חשובות, ומה שעושים בשביל כבוד שמו יתברך זה חשוב.

דיברנו על העבודה של מאמץ ויגיעה שמביא לכל ההצלחות, ובעזרת הי"ת נחפש עוד דרכים איך להתקרב להקב"ה, ונזכה לאורך ימים ושנים בשמחה ובטוב לבב, ונהיה עבדים נאמנים של הקב"ה.

מיתת צדיקים מכפרת

ורציתי לומר לכם שהדבר היחיד שאפשר לעשות כדי שלא יהיו לנו ייסורים חלילה (צריך לזכור שאם הקב"ה נותן חלילה ייסורים אסור להתמרמר צריך להתפלל להקב"ה שינצל מזה, אבל לקבל אותם באהבה), שאדם יתגבר בזמנים שקשה לו להתגבר על רצון כל שהוא שזה ג"כ ייסורים הוא מתייסר כדי לקיים מצווה אז ע"י ייסורי ההתגברות, הוא מחליף את הייסורים הקשים והמרים.

הלואי שיכפר עלינו בפטירתו ולא נצטרך עוד קורבנות.

רציתי להזכיר עכשיו שתי דברים, אתמול בלילה בשבת קודש נפטר הצדיק רבי חיים ישראל דוד זצ"ל צדיק יסוד עולם ובעל ייסורים שלמד בשיבה, ושנים רבות הגיע עם חמץ לשיבה, היה מגיע לשיחות של אבא זצ"ל כל שבוע עם החמץ, ואבא נלחם אתו כל פעם כדי לשלם לו מונית הוא לא רצה אבל אבא ניצח, הוא היה בעל ייסורים שסבל סבל נורא והיה שמח תמיד.

מרן הסטייפלער זצ"ל אמר לו שהוא בא לעולם בשביל ייסורים, הוא לא השאיר ילדים וצריך להזכיר את השם שלו רבי חיים ישראל בן רבי אברהם יצחק, מה שהוא עבר ה"י.

יא"צ העשרים למרן הגאון הגדול רבי חיים קרייזווירט זצלה"ה

ורבי מיכל נותנים הרגשה שאני עושה להם טובה שאני מוכנה לקחת מהם את הכסף, כמו אחים הם היו באים.

הייתה פה אלמנה עם ילדים קטנים והוא היה בא לשם והיה מקיים ולב אלמנה ירין, היה שואל את הילדים מה אתם לומדים, ואמרו לו אלו מציאות, אז הוא היה אומר להם, טוב שאתם לומדים דבר שאני לא יודע, אני לא יכול לבחון אתכם, הוא הרי ידע את כל הש"ס כעל כף ידו.

היה פעם אחד שנפטר פתאומי והשאיר בת יחידה בת חצי שנה, והאלמנה הייתה מסכנה גדולה וענייה בלי פרוטה, כולם דאגו לבת הקטנה מה יהיה אתה, רבי חיים נכנס לבית האלמנה ואמר לה, מה קורה פה, למה את חיוורת, את צריכה לאכול שיהיה לך כוח, כולם דיברו על הבת אף אחד לא חשב על האמא, הוא נתן לה סכום כסף עצום שתקנה בשר ויהיה לה כוח, היא בכתה ואמרה, היחיד שמבין אותי, פתאום מישוהו דיבר אליה, הוא ריחם עליה.

הוא היה משכיל אל דל, כשעושים דבר צריך לעשות בשלמות, עם לב, היום יש בישיבה "שער חיים" על שמו ולזכותו, הוא יותר מוכר במעשי חסד מבקאותו בכל התורה כולו, הוא היה משמח אלוקים ואנשים, היה בא למרן הגרש"ז והגר"ש זצ"ל כולם שמחו אתו, היה מתחיל להגיד גמרות ושו"ת והיה נהיה שמח, היה עליו גדול אבל גם מתמיד גדול, ניצל את הכוחות.

יה"ר שיהיה מליץ יושר על כולם.

עוד נזכיר, שהיום בלילה הוא יום היא"צ העשרים של הגאון הגדול מרן רבי חיים קרייזווירט, דיברנו עליו רבות, א"א שלא להזכירו בחלוף עשרים שנה מפטירתו, עליו נורא, הוא היה ראש ישיבה כבר כשהיה בחור בישיבה של חובת התלמידים הי"ד.

עשרים שנה קודם פטירתו הוא היה חולה מסוכן, ומרן הסטייפלער אמר לו שיחזק אלמנות ויארץ ימים, ואז הוא הגביר את עבודת החסד שלו עד מאוד, נדמה לי שהסטייפלער אמר לו שכתוב במשנה אלו דברים שאדם אוכל פרותיהן בעולם הזה וכו' וביקור חולים והכנסת כלה ולווית המת וכו', אז הסדר הוא ככה, אדם חולה ל"ע ורוצה להבדיל בין הביקור חולים להלווית המת, מה שמפריד בין ביקור חולים להלווית המת זה הכנסת כלה, ובפרט לאלמנות, יש סיפורים מאלפים על העבודה שלו ועוד חזון למועד.

רבי מיכל גוטפרב זצ"ל שהיה איש חסד ומגדולי הדור בחסד שלמד פה בישיבה, הוא היה עם רבי חיים בידידות גדולה לא פעם הם הלכו יחד לעשות חסדים, זה היה שתי צינורות שונים אבל היו להם דברים משותפים, היה מרגש לראות את ההליכה שלהם.

צריך ללמוד מה זה לעשות דברים בשלמות, היה לי רבה בחיידר שנפטר צעיר והייתי שליח לתת לאלמנה משהו, והיא אמרה לי שיש אנשים שעוזרים לה קצת ונותנים לה תחושה שהיא חייבת להם את כל החיים שלה, אבל רבי חיים

לע"נ

הצדיק הדבוק באמונה טהורה
רבי חיים ישראל בן רבי אברהם יצחק דוד זצוק"ל
מלומד בייסורים וקיבלם באהבה, לא הניח אחריו זש"ק.

לע"נ

מרן הגאון הגדול רבי חיים בן רבי
אברהם יוסף קרייזווירט זצלה"ה
במלאות כ" שנים להסתלקותו

לתרומות והנצחות:
053-4100-758

לעילוי נשמת הרבנית הצדקנית מרת מינה בת הגאון רבי יצחק אליעזר הלוי זצ"ל
ניתן להצטרף לקבלת הגליון בכתובת: 81513f@gmail.com

כי יש לי תפקיד. יוסף מפקיע את עצמו לגמרי כל הזמן עד הרגע האחרון - העיקר שלשני יהיה טוב.

הגאון ר' לייב פרידמן מביא (בקונטרס 'ויבך יוסף' שיש שם דברים נפלאים) שכתוב בתנחומא (וישב יט') כי עזה כמוות אהבה - זו אהבה שאהב יעקב את יוסף. ובכלה רבתי (פרק ג') כתוב שיוסף נפגש עם אבא שלו, ובמשך כל השבע עשרה שנה - יעקב לא נתן נשיקה ליוסף. 17 שנה! ולמה? כי הוא סבר אולי הוא לא עמד בנסיון והכשילו אותו בחטא. ועל אף שעזה כמוות אהבתו ליוסף, שבע עשרה שנה הוא לא נוגע בו (!) למה, כי אולי הוא נכשל בחטא.

ונשאלת השאלה, למה יוסף במשך כל השבע עשרה שנה לא בא אפילו פעם אחת ליעקב להגיד לו - אבא! אתה יודע איזה נסיונות עברתי?! אתה יודע שאני נקרא יוסף הצדיק?!... ויעקב היה מאמין לו, ולמה הוא לא נפגש איתו?

כתוב בפסיקתא רבתי (פרק ג' אות י') יוסף חשש להתייחד עם אבא שלו כי אולי הוא ישאל אותו איך הגעת למצרים, והוא יצטרך לספר על האחים ואבא יוכל להקפיד על האחים, והם ח'ו יבזקו. לכן הוא לא בא להתייחד איתו כל אותם השנים.

אנחנו משיגים על מה מדובר פה?!... לרכך את עצמך לגמרי לגמרי לגמרי בשביל שלשני יהיה טוב. אין מחשבה על עצמי כלל. להמשיך לסבול אבל ח'ו שהשני לא יסבול. את מה שהוא ראה בחלום הוא היה חייב לעשות, כי זה נבואה וזה מה שצריך לעשות - ולכן עד עכשיו לא התוודע לאחים. אבל מעבר לזה - שום דבר לא! וגם כשכתוב ויאסור את שמעון, שמעון הוא בעצם זה שיום להרוג אותו, כתוב לעיניהם. ופירש רש"י מיד לאחמ"כ - הוציאו, והאכילו, והשקוהו. זה מושגים אחרים לגמרי. רק את מה שהיה בחלום - זה מה שצריך לעשות וחייב לעשות. אבל לא מעבר לכך.

קשה לסבול את מי שמכיר באמת

ידוע, שהיום ברחוב לא אוהבים את הבני תורה, ומנסים להצר את צעדיהם. בישיבת נר זרח בעוצם (שע"י מוסדות ארחות תורה) מוציאים עלון 'מבנים אשר' והוא מביא מהשפתי חכמים שכתוב בפרשה הקודמת (מו, לג, לד) והיה כי יקרא אליכם פרעה ואמר מה מעשיכם, ואמרתם אנשי מקנה היו עבדיך מנעורינו ועד עתה גם אנחנו גם אבותינו, בעבור תשבו בארץ גשן כי תועבת מצרים כל רועה צאן. אומר רש"י - 'לפי שהם להם אלהות'. נשאלת השאלה: אם הצאן הוא העבודה זרה של מצרים אז למה הם שובאים אותם?... הרי כומר שעובד בבית התיפלה שלהם הוא מאד חשוב... ולמה? כי הוא עובד בבית התיפלה שלהם. וא"כ כל הרועי צאן הם מטפלים בעבודה זרה שלך... למה אתה שוא אתו?...

אומר השפתי חכמים - כי תועבת מצרים. לפי שהם יודעים שהרועי צאן יודעים שאין בהם ממש, לפי שהם תמיד אצלן, אז הם יודעים את האמת - והלכך שובאים כל רועי צאן. הרי הרועה צאן רואה איך שהצאן מתלכלך... עושה צרכיו ויושב בתוך הלכלוך, ואח"כ אוכל עשב... רואים שהוא כלום, והוא אפס. הרועה הוא היחידי שמבין שאני מאמין בדבר שלא שייך שיהיה נכון ואמיתי. אז אי אפשר לסבול אותו... ולכן

בראשית - כולו חסד

השבוע אנחנו נפרדים מחומש בראשית. וידוע לנו, איפה השתיתו את יסוד העבודה בעבודת ה' שמשם הגיעו להכל? היה בזה מהלך של מרן הרב שך זצ"ל ומהלך של המשגיח ר' יחזקאל לוינשטיין זצ"ל. מרן הרב שך - השתית את עיקר העבודה שלו על חומש בראשית. פעם סיפר לי גיסי הגאון ר' אברהם צבי טויב שליט"א, שהוא בא פעם למרן הרב שך בשמחת תורה, כשבקושי גמרו את 'וזאת הברכה', והוא כבר היה עם בראשית. אוי...! אתה יודע מה זה בראשית?...! בראשית!... והמשגיח ר' יחזקאל עיקר עבודתו היתה בספר שמות. עבודת האמונה. ספר בראשית נקרא 'ספרן של ישרים'. האבות הקדושים. בראשית כולו חסד וכולו מידות טובות. החומש כולו מתחילתו ועד סופו מלא עם חסד: זה מתחיל עם ויעש להם כתנות עור וילבישם. אח"כ את החסד של נח בתיבה, אברהם אבינו עם הכנסת אורחים, רבקה עם אליעזר, תמר, יוסף, הכל מלא בחסד. בגמ' כתוב (סוטה יד, א) תורה תחילתה חסד וסופה חסד, תחילתה חסד שנאמר ויעש להם כתנות עור וילבישם, וסופה חסד שנאמר ויקבור אותי בגי. וכן חומש בראשית זה מתחיל עם חסד, ונגמר עם החסד של יוסף והאחים, הכל דבוק בחסד בלי סוף!

תמיד אנו מזכירים את מה שאמר ראש ישיבת באר יעקב הגאון רבי משה שמואל שפירא זצ"ל בהזכירו את הגמרא בסוטה, תורה מסתובבת סביב טוב. וכן הוא בגמ' במנחות (נג, ב) יבא טוב ויקבל טוב מטוב לטובים. יבא טוב - זה משה, שנאמר ותרא אותו כי טוב הוא. ויקבל טוב - זה תורה, שנאמר כי לקח טוב נתתי לכם. מטוב - זה הקדוש ברוך הוא, שנאמר טוב ה' לכל. לטובים - זה כלל ישראל שנאמר הטיבה ה' לטובים ולישרים בליבותם.

כל התורה כולה מסתובבת סביב הטבה וחסד. לתת לשני, ולעזור לשני. וכמו שכתב ר' איצ'לה מוואלוז'ין בהקדמה לנפש החיים, בשם אביו הגר"ח שהאדם לא נברא לעצמו אלא להועיל לאחרים. (וכבר הרחיב בזה הגאון רבי שמעון שקאפ זצ"ל בהקדמה לשערי יושר בביאור הסוגיא של נחום איש גמזו).

להתנמס בשביל השני...

בסוף חומש בראשית אנו גומרים עם יוסף הצדיק. אנחנו רוצים בכמה מילים להבין מה זה יוסף. שמעתי איזו הגדרה, אני לא יודע אם מותר להגיד אותה, כי על האבות והשבטים אין לנו השגה כלל. אבל היא הגדרה כזו יפה... מה הפסגה של חסד? זה להיות כמו קרביית סוכר. היא מוכנה שימיסו אותה לגמרי, העיקר שלשני יהיה טוב ומתוק. האדם ממס את עצמו לגמרי בשביל שלשני יהיה מתוק ונעים. יוסף הצדיק, הוא אמר - הוציאו כל איש מעלי. כתוב בחז"ל שזה היה סכנת חיים, כי הם יכלו להרוג אותו, אבל יוסף לא רצה שהם יתביישו... על מי מדובר? על אלו שמכרו אותו (!) לא איכפת לו לסכן את החיים שלו, ובלבד שאחיו לא יתביישו, ולאחר מכן הוא עצמו מנחם אותם אל תרגזו בדרך, ופירש רש"י שחשש שמא יריבו על דבר מכירתו, מי גרם לזה. לכך ניחם אותם, כי לא אתם מכרתם אותי הנה, כי האלוקים, כי למחיה שלחני האלוקים לפניכם. זה בכלל לא אתם... הקב"ה הביא אותי לפה,

הוא שונא אותו. את האמת גם אני יודע, רק אני שבוי בכבלי יצירי וההרגל. אבל את מי שמכיר בזה אני שונא.

אחד הדברים הנוראים שכתוב בחז"ל - נמצא בפרשה הבאה. שהקב"ה אומר למשה לך אל פרעה בבקר, הנה הוא יוצא המימה. מה הוא עשה שם לפנות בוקר?... כולם יודעים, הוא החזיק את עצמו לאלוה אחר. אבל אחרי הכל הוא בן אדם... אז ה' נתן לו כח בשביל להטעות את כולם שהוא יוכל להחזיק את עצמו עשרים וארבע שעות. אבל אחרי זה - גמרנו... הוא לא יכול יותר. כשהוא בא על עין המים לפנות בקר זה כבר היה אחרי שהוא עבר על כל תשקצו...

והנה הקב"ה אומר למשה - לך אל פרעה בבוקר הנה הוא ניצב על עין המים, בחז"ל כתוב שהוא היה הולך בשקט... אסור שאף אחד ידע מזה, הרי לא כולם יודעים את השקר... פרעה הגדול, הוא לא לקח איתו אף עבד... אסור שיידעו מזה, ואין לזה מחילה! תוך כדי שהוא הולך לעין המים בשקט באמצע הלילה, פתאום נהיה לו שחור בעיניים... משה רבינו עמד שם... ואז משה ניגש אליו, אוי! פרעה המלך...! מה קרה? איפה כל העבדים?... אני לא יתן למלך ללכת לבד, אני כעת מלווה את המלך לאן שהמלך הולך... ופרעה מתחנן, משה... משה... תן לי ללכת לבד... לא!... אנחנו היהודים מאד מכבדים את המלך, זה לא כבוד המלכות, אפילו אם המלך מוחל - לא שייך...! אין כזה דבר. עד שפרעה אומר למשה, משה! אתה הרי יודע את האמת למה אתה מענה אותי?... מה האמת?... שואל משה. ופרעה משיבו אתה הרי יודע מה אני הולך לעשות כעת... אה, ככה?...! אז למה אתה מרמה את כל העולם? אומר לו פרעה - את מי אני מרמה, את המצרים, שעליהם כתוב בשר חמורים בשרם. חמורים אני מרמה, אבל אתה בן אדם!!! הוא לא יכול לסבול את משה... הוא יודע את האמת, הוא יודע שהוא שקרן והוא כלום. על חמורים - אני יכול לעבוד. רועי הצאן מבינים שאתה חמור! נו, אז אפשר לא לשנוא אותם?...!

ממשיך שם ה' מבנים אשר', גם בזמנינו היום, יראת עמי הארצות מהתלמידי חכמים, מבראר בתוס' שזה בגלל שהם חושבים שהתלמידי חכמים שונאים אותם. אבל יש עוד סיבה - הם יודעים את האמת והם יודעים שיש מישהו שכן יודע את האמת, שהם אנשי שקר ומרמה והם בכל דבר חושבים רק על עצמם. ויש מי שמחפש את האמת ויודע לחשוב רק על השני, הם לא יכולים לסבול את זה. איך הם יכולים לסבול שבחינוך הנאור שלהם יש סכינים וסמנים, ובחינוך שלנו העתיק המסור מזה סיני יש רק מידות טובות וכיבוד אב ואם? הם יכולים להסביר כזה דבר?! הם לא יכולים לסבול את זה, אז הם שונאים אותנו.

וכמו שפעם שלחו למרן רה"י זיע"א שיידע שהצרות שעושים לבני תורה, יותר ממה שזה משנאה - זה מקנאה.

אצלנו העיקר זה מידות טובות. וזהו ספר בראשית, ספרן של ישרים. מידות טובות זה ישר, ומידות רעות זה עקום. גם אצלנו יש כאלו שחושבים שרק אם אני צדיק גדול יש לי מידות טובות. אבל באופן נורמלי זה יכול להיות גם הפוך. אבל זה לא נכון... ספרן של ישרים זה אומר להיות ישר, חלק. חלק - האלוקים עשה את האדם ישר. וישר זה מידות טובות. זהו אחד הלימוד מספר בראשית.

משפטי ה' אמת צדק יחדיו

בפרשיות האחרונות אנחנו רואים לימוד נוסף (וזה היה שייך גם לחנוכה) שהוא הסיום של הזמן הזה: סיפר לי גיסי הגאון ר' אברהם צבי טויב שליט"א שסיפרה לו אשת חבר להגאון ר' שמריהו גריינמן. בעלה, ר' שמריהו, היה בערוב ימיו חולה מאד [מרן הרב שך זצ"ל בהספד עליו אמר שכולם מספידים אותו שהוא שימש את החזון איש,

אבל זה השכר שלו. ההספד הגדול הוא, שבייסורים שלו הוא הגן על כלל ישראל וכעת אין מי שיגן. הוא היה תלמיד חכם מופלג, מדקדק במצוות גדול, ובעל יסורים]. והיא סיפרה, שפעם מרן החזו"א אמר לה (עוד הרבה לפני שבעלה היה חולה), **תראי. מה שנגזר על בן אדם - זה יתקיים. זו גזירת שמים ולא יעזור לו שום דבר. מה שכן בידי האדם זה איך להסתכל על הגזירה הזו. האם בעיניים ורודות או בעיניים שחורות. איך לקבל כל דבר. מה שבא על בן אדם - חייב לבא. וכמש"כ 'החריצות שקר והגזירה אמת'. אבל איך לראות את זה - זה בידי הבן אדם. וכל הפרשיות שלנו ללא יוצא מן הכלל מלמדות אותנו שאנחנו לא רואים דברים לאמיתותם. רק חצאי תמונות.**

הגאון מוילנא אמר, משפטי ה' אמת. אבל צדק - לראות בהם את הצדקה והחסד - יחדיו. שיהיה העולם הזה והעולם הבא יחדיו. אבל גם בעולם הזה לבד... אפשר לראות מה זה 'כל מאן דעביד רחמנא לטב עביד'.

ונראה כמה דברים מהפרשיות האחרונות: המשך חכמה מביא ווארט נפלא, כתוב 'ויוסף ישית ידו על עיניו'. המציאות של יוסף - מראה לך יעקב, שאתה לא רואה, מה אתה חשבת?... 'כי ארד אל בני אבל שאולה'. זו הצרה הכי גדולה שלי. אך מה התברר לבסוף? שהקב"ה שלח את יוסף לשום לכם שארית בארץ ולהחיות לכם לפליטה גדולה. למען עשה כיום הזה להחיות עם רב.

הפחד יצחק היה אומר, שכתוב בשערי תשובה, 'ויש על הבוטח להוחיל ממעוף צוקתו כי יהיה החשך סיבת האורה'. אומר הפחד יצחק, לא כתוב שהבוטח יבטח בקב"ה שברגע הקשה יתהפכו דברים... לא. כי יהיה החשך סיבת האורה. הקב"ה בורא את האור מהחושך. והרבינו יונה מביא את מאמר חז"ל שכתוב אלמלא נפילתי לא קמתי, אלמלא ישבתי בחשך - לא היה ה' אור לי.

עוד מצינו את שרה והגר. אנו תמיד מביאים את מה שאמר ר' ירוחם, הוא מביא שכתוב ותרא כי הרתה ותקל גבירתה בעיניה. ולמה? ופירש רש"י שהגר אמרה שרה זו אין סתרה כגלויה. היא מראה עצמה כאילו היא צדקת ואינה צדקת. היא לא זכתה להריון כל השנים הללו, ואני נתעברתי מביאה ראשונה. אומר ר' ירוחם, הגר, הגר...! איך את לא קולטת... בשביל לקבל בן כמו ישמעאל, שידו בכל ויד כל בו, ילד היפר אקטיבי... משרד הרווחה עוד ישלם לך בשביל שתקחי אותו... את זה נותנים בחינם. את רוצה עוד כמה? תקבלי... כמה פראי אדם שאת רוצה תגדלי בבית. אבל בשביל בן אחד כמו יצחק... צריך הרבה דמעות ובכי. ומה הצמיחו הדמעות שלה. זורע צדקות, זורע דמעות. מה הוא מצמיח...? את יצחק!

רחל ולאה

רחל ולאה... בשני החצאים של החיים. בחצי הראשון, רחל הלכה לישון עם חיוך, ולאה עם דמעות היתה לי דמעות לחם יומם ולילה. אבל מה הדמעות האלו עשו לה...? למה היא זכתה? אומרים חז"ל בא וראה כמה קשה כחה של תפילה. היא קבלה ששה שבטים כנגד כולם, (ואם היא לא היתה מבקשת על דינה - היו לה שבעה). היא גם נקברה עם יעקב, וקיבלה בכורה, כהונה, ומלכות. יששכר זה תורה, וכן את זבולון - המחזיק תורה. הכל היה לה. עם מה? עם הדמעות שהיא הזילה בהתחלה. עם העיני לאה רכות. לאה, מה חשבת בתחילה?... ומה קרה לבסוף?...!

כך גם היה עם חנה ופנינה, רואים את זה לאורך כל הדרך.

אם ישאלו כל אחד מאיתנו, מה היתה הסיבה שעשו הצליח לרמות את יעקב? נאמר, בגלל שיצחק היה כהן עיניו מראות. אם כן, זו היתה אחת הצרות הגדולות של יצחק, שהוא לא ראה. אבל מה

רש"י אומר? ותכהין, דבר אחר - כדי שיטול יעקב את הברכות (תבחימא ח) בעצם זה היה החסד הכי גדול. אם הוא לא היה עור - הוא היה יודע שזה יעקב והוא לא היה מברך אותו, ועשו היה מקבל את הברכות. אנחנו רואים הכל הפוך.

ונספר, שהגאון ר' שלמה קוק זצ"ל (רבה של רחובות) נספה בתאונת דרכים רח"ל עם חלק הארי מבני משפחתו. [אחד מהילדים מאד רצה לבסוע אותו (בפעם האחרונה) אבל לא היה לו מקום במונית. אז הוא בכה לאבא שלו, אבא, אתה שונא אותי... לכן אתה לא לוקח אותי... בסוף, היתה תאונת דרכים, כולם נספו, והוא מאלו שנשארו בחיים...]. הרבנית קוק ע"ה אמרה על הפסוק 'וראית את אחורי ופני לא יראו', אדם יכול לראות רק את אחורי, את מה שכבר נעשה, אבל לפני - מה התכניות שלי ומה אני רוצה לעשות, להבין איך שהכל לטובה - בל יראו.

בפרשיות האלו אנחנו רואים שאנחנו לא יודעים כלום וכל מאן דעביד רחמנא לטב עביד. כאשר ביקש יעקב לגלות את הקץ - נסתלקה ממנו שכינה. איך אנחנו קוראים את זה? או... כל כך חבל, זה כל כך טוב אם היתה השכינה, ככה היינו יודעים מתי המשיח בא. אבל מה, האמת היא שכל הקץ בנוי על זה שאנחנו לא יודעים, ובוכים, ומתחננים, בדמעות האלו - מקרבים לנו את הקץ. וכך אומר החתם סופר. שהקב"ה רוצה שנשתקק לקץ! אם היינו יודעים מראש - אז כבר איך לנו למה לחכות. אבל זה שעם כל זה - אחכה לו בכל יום שיבוא, אנחנו עוברים את הכל ואנחנו ממשיכים לחכות ולבכות בשמחה עשרה ולירושלים עירך, את צמח דוד, או, או!!! זה מה שמקרב את הקץ!!! לכן נסתלקה ממנו שכינה. כ"כ פשוט...

את הנצח בונים מהקדשי

הגאון ר' ראובן מלמד כותב, מה היו השנים הכי יפות של יעקב? כתוב בחז"ל שזה השבע עשרה שנים האחרונות. כל השנים - יעקב אמר לפרעה, 'מעט ורעים היו ימי שני חי', אבל השבע עשרה שנה האחרונות... הוא יושב בכבודו של עולם, כל הבנים שלו סביבו, מיטתו שלמה, יוסף חזר אליו, ודינה חזרה אליו, (לפי אחד הדעות הבת של דינה זו אסנת אשת יוסף). הוא רואה את כל החיים שלו, הוא מלמד את התורה הקדושה, ואפרים גם נמצא בישיבה שלו כמבואר ברש"י (תחילת פרק מח). אומר ר' ראובן, אם שמים לב - כל הצרות של יעקב, כתוב על זה תורה שלמה... התורה לא פוסחת על אף צרה! כמה פרשיות מלאות.

אבל על השבע עשרה שנה האחרונות - שהוא היה ראש ישיבה, השנים הכי יפות שלו - לא כתוב על זה כלום! יש רק רמז 'ואת יהודה שלח לפניו גשנה' חז"ל אומרים להתקין לו בית תלמוד. ולמה? כי את עיקר הנצח בונים מהחלק שקשה, מהנסיונות שעוברים, עם זה בונים נצח, עם הקשיים, שעובדים ומתגברים על זה.

תמיד אנחנו אוהבים לספר, שהיה גר בחיפה הרב ר' משה רפון זצ"ל (חתנו הוא הרה"ג ר' נחמיה נורדהיים שליט"א). לבר מצוה של הנכד בחיפה, הגיע המשגיח הגה"צ ר' שלמה וולבה, (שהיה ידידו מגרמניה) והוא אמר שם אימרה של גדול יהדות אשכנז של הדור ההוא - רבו הגרש"ר הירש. כתוב, שיוסף הצדיק נפגש עם יעקב - יעקב קרא קריאת שמע. אומר על זה ר' שמשון רפאל, יעקב באותו רגע דיבר לעצמו: שמע ישראל! קרא לו ישראל, ישראל תשמע: ה' אלוקינו,

ה' - זה מידת הרחמים, אלוקינו - זה מידת הדין. אני עברתי בחיים גם דברים טובים, וגם דברים קשים. אבל כשאני רואה את יוסף שחשבת כי ארד אל בני אבל שאולה, והוא בצדקתו ובזכותו כולם קיימים. אז אני מבין שה' אחד! הכל היה חסד.

אנחנו אומרים בשיר של יום ביום שני, 'דימינו אלוקים חסדך בקרב היכלך'. ומביאים בשם האריז"ל שהסביר, דימינו אלוקים, חשבנו שזה מידת הדין, אבל חסדך בקרב היכלך. הכל זה חסד.

כעת סיימו בדף היומי מסכת תענית. המסכת מסתיימת 'ואמר ביום ההוא הנה אלוקינו זה קוינו לו ויושיענו. זה ה' קוינו לו נגילה ונשמחה בישועתו'. אמר לי תלמיד חכם אחד שליט"א, שזה הסיומת הכי מתאימה לתענית. הרי על מה מתענים? על עצירת גשמים, על צרות שמתחילה הנה אלוקינו זה מידת הדין. אבל קוינו לו, בוטחים בה', ויושיענו. ואז מתברר שזה ה' קוינו לו, הכל זה מידת הרחמים, נגילה ונשמחה בישועתו. וכך זה לאורך כל הדרך, אם ממתנים עוד קצת רואים שהכל הפוך ממה שחשבנו. וראית את אחורי ופני לא יראו.

הדף גמרא קיים לעולם

יש סיפור על שתי אמהות בישראל, אמהות שהשקיעו בחינוך בניהם לתורה ועבודת ה'. וזכו לעתיד מזהיר להם ולבניהם. הגאון ר' גבריאל טולדנו זצ"ל ראש ישיבת אור ברוך התראיין פעם כשהוא סיפר על אמא שלו. שהיתה בתו של רבי רפאל ברוך זצ"ל וגרו במרוקו. שנולדו לה כמה ילדים לפניו אך לא עלינו הם נפטרו, הבן ר' גבריאל כשהוא גדל, היא שלחה אותו ללמוד בישיבה באנגליה. למרות שניסו להניאה, שהרי הבנים חלשים ואולי זו סכנה, ועדיף שישאר. כשהגיע לישיבה, היה לו מאד קשה. גם מחמת הערפל הכבד ששרר שם, והוא לא היה רגיל לזה. בלילה הוא פשוט לא ראה איך ללכת...! ומלבד זאת, הוא לא הבין את השפה שלהם. הוא כתב לאמא שלו שתבא לקחת אותו. אבל היא לא ענתה לו. הוא כתב לה אמא, אם את לא רוצה שאני יילך בעקבות אחי ח"ו אז תקחי אותי מכאן כמה שיותר מהר... הוא היה בטוח שכבר למחרת היא תבא לקחת אותו. אבל במקום זה היא רקמה על מפית - 'הכל קורה, הכל נשכח, ולבסוף הכל מסתדר. והדף גמרא קיים לעולם!' ושלחה לו את המפית, והוא הראה אותה. זה מה שהחזיק אותו... לראות את הצד השני.

והסיפור השני היותר מפורסם, זה על הרבנית קופשיץ ע"ה שזכתה שכל הבנים שלה הם גאוני עולם, וחתנים תלמידי חכמים, (שהמפורסם שבהם זה פוסק הדור מרן הגר"נ קרליץ זצ"ל) פעם שאלו אותה, איך זכית לזה? היא אמרה - כי רציתי. המשיכו ושאלו, כולנו גם רוצים!... אז היא אמרה - נכון. אבל אתם רציתם גם את זה, אני רציתי רק את זה...

זה מה שידוע בעולם. אך לא מזמן פגשתי נין שלה, נכד של בתה הרבנית פרידמן שתחי' ונכד להגר"מ טורק זצ"ל והוא אמר לי, שסבתא מוסיפה, ששאלו את אמא שלה, איך את יכולה להגיד שרצית רק את זה? בכל זאת... יש עוד דברים הכרחיים שמסתובבים לידך, יש פרנסה ועוד דברים. אז היא אמרה, שזה כמו אדם שהולך עם כוס שמן מלא על גדותיו בידו והוא זקוק לכל הכמות, והוא הולך בדרך בזהירות. יש לידו בצד אחד תאונת דרכים, ומהצד השני חתונה. אבל הוא מרוכז כל הזמן בשמן שלא יישפך. יגידו לו, נו... איך היתה החתונה? מה היה בתאונת דרכים? לא ראיתי. איך זה יכול להיות? אתה עברת

שם! אני כל הזמן מסתכל על השמן... לא הסתכלתי על שום דבר אחר.

[ידוע, שבעבר היו זמנים שלא היה להם מה לאכול בבית. הרבנית פתחה חנות. עד שפעם אחת היא הבחינה שאחד הילדים מתעניין בחנות וקצת לומד פחות טוב - אז היא סגרה את החנות לאלתר. אז לא היה מה לאכול... היא מסתכלת תמיד על פך השמן הטהור!]

שמעתי פעם ממרן רה"י זיע"א שסיפר, שיבדלחט"א מרן שר התורה הגרמ"ק בא לראיון בצבא, שאלו אותו, איפה אתה לומד? הוא אמר בלומז'ה בפתח תקוה. באיזה רחוב זה? ברחוב של הישיבה ענה בפשטות... אבל איך קוראים לזה?... הרחוב של הישיבה... כשאתה מגיע מבני ברק באיזה רחוב אתה יורד? שמה בפינה, איפה שהרחוב של הישיבה...

סיפר לי חתנו, חתנא דבי נשיאה, שפעם דיברו איתו על רחוב מסויים, וזה היה רחוב שהוא עבר בו כל יום בדרכו מהבית לכולל חזון איש במשך עשרות שנים! הוא שאל איפה זה?... אמרו לו, אבא, אתה עובר שם כל יום...! אז הוא אמר, במקום להרים את הראש ולהסתכל על שם הרחוב, אני לומד עוד משנה....

הרב פרוינד שליט"א (ראש כולל בביה"ח מעייני הישועה) סיפר, שפעם הוא ראה את מרן שר התורה ר' חיים שליט"א ליד קוקה קולה... הוא הבין שזה לא במתכוין. הוא ניגש אליו ושאל מה הרב מחפש, אולי אני יכול לעזור? אמר לו הגר"ח, אני גם לא יודע... איך הגעתי לפה בכלל? אני התחלתי ללמוד, ואני לא יודע איך הגעתי לפה... [הוא פשוט חשב בלימוד והיה שקוע בזה והמשיך ללכת עד שם] הוא אמר לו, בסדר, אני יביא את הרב לבית. אך ר' חיים סירב, חס ושלום, אני לא יטריח אותך, אני ישאל אנשים... הוא אמר לו, הרב יודע מה, אני ילווה את הרב עד הרחוב הראשון שהרב מכיר, ומשם הרב ילך לבד. לזה הסכים ר' חיים. והרחוב הראשון שהוא הכיר - זה היה רחוב רשב"ם... הוא מרוכז בכוס שמן...

סיפר לי הגאון ר' נחום נבנצל שליט"א שסיפר לו מחותנו ממשפחת ברנד, שהוא היה חותנו של הגאון ר' שלמה פישר זצ"ל (שנפטר לאחרונה). כשהבת שלו היתה בשידוכים הציעו לו שני בחורים, שניהם גאוני עולם מסלחה ושמנה של עולם הישיבות. הוא בירר מי יותר? אז חלק אמרו לו שאין הבדל. ומעטים אמרו שאולי ר' שלמה פישר הוא קצת יותר. אבל מה, לבחור השני - היה קצת כסף לגדוניה, אך לרבנית פישר, היא היתה אלמנה צעירה ולא היה בידה פרוטה לפרוטה. הוא בא לחזו"א ושאל אותו את מי לקחת, הוא הציע לו את הצדדים והאם כדי להשקיע עוד כסף (שגם זה היה להם בקושי), כשרק חלק אנשים

אומרים שאולי ר' שלמה קצת יותר טוב... אמר לו החזו"א בשביל יש אומרים שהוא קצת יותר טוב - שווה לשלם הון רב בשביל לקחת אותו לחתן. מושגים.

מילה אחת של תורה

הגמרא מספרת בהוריות (יב, ב) בעא מיניה רבא מרב נחמן כהן גדול שנצטרע האם דחוי מאלמנה, או פטור. לא הוה בדיה, זימנין, ישב רב פפא ושאל את הספק הזה, אמר לו הונא בריה דרב נחמן לרב פפא, תנינא שאפילו עבר מחמת מומין אסור באלמנה. מה עשה רב פפא...? קם, נשקיה ברישיה, ויהב ליה ברתיה!!!

ועיין בחזו"א אמרנה ובטחון שהראה כמה היה חביבות ואיך הם ייקרו כל מילה של תורה! ובראו חשבון הוא לא אמר פה לומדות, ולא גאונות, לא חשבון קשה, ולא איזה פלפול עמוק... שום דבר. רק ידיעה אחת שהוא לא ידע, שאפילו לא ניגעת למעשה (!) כבר לא היה צרעת ולא שמן המשחה. אבל אין גבול... קם, נשקו בראשו, ונתן לו את בתו לאשה.

יש גם גמרא בב"מ (לג, א) ששמואל קרע את בגדיו על אמורא אחד שנפטר - שהוא הסביר לו משנה אחת. קרע את בגדיו!!!

וידוע המעשה, שהגאון ר' שמעון שקאפ לא היה נכנס בתחילה לשיעורים של הנצי"ב, והיה פעם אחת שהנצי"ב נכנס באמצע הלילה לבית מדרש, ור' שמעון ראה אותו. ושאל אותו על רשב"ם קשה בפרק יש נוחלין. הנצי"ב מיד בכה, ואמר לו: אם היית יודע כמה תפילות התפללתי, ואף הלכתי על קברי אבות (!) בשביל להבין את הרשב"ם הזה ועוד לא זכיתי. ופרץ בבכי... מתי הולכים לקברי אבות...? רק כשיש חולה מסוכן או צרה אחרת רח"ל אבל על רשב"ם אחד... מאז, אמר ר' שמעון, לא עזבתי מילה אחת של הנצי"ב!!!

אין לנו מושגים מה זה מילה אחת של תורה, מילה אחת של תורה! המשגיח הגה"צ ר' דן סגל שליט"א בהספדו על הסטייפלער הקדוש, אמר, אתם יודעים מה זה בישיבה להיות מוכנים לשיעור כללי של ראש הישיבה? כשמתחילים בבא קמא למשל, מכינים ומכינים בלי סוף את כל הלומדעס והסברות. ואצל בעלי התוספות גם יש שיעור פתיחה, מה השיעור פתיחה?... עיין בתוס' הראשון של ב"ק אית דוכתא דקתני הן ואית דוכתא דלא קתני הן. מילה אחת של תורה!!! מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחת! אנו מסיימים את חומש בראשית חזק חזק ונתחזק.

לע"נ
מרת גיטל בת הרה"ג ר' יוסף יוסקה הלוי
גרסמאן ע"ה
נלב"ע י"ז טבת
תשצב"ה

ברכת מזל טוב לידידנו היקרים משפחת ויסבקר
לרגל אירוסים בנם בשעטו"מ
עב"ג לבית משפחת הלדסהימר
יתן ה' ויזכו לבנות בית נאמן בישראל
דורות ישרים ומבורכים על אדני התורה והיראה

ניתן לשמוע את השיחה ביום שלישי בערב ולאחמ"כ בשידור חוזר בקו השיחות שמספרו 074-740-3629

ע"מ שנוכל להמשיך בהפצת תורתו של מורינו המשגיח שליט"א, אנו זקוקים לעזרת הציבור

לתרומות והנצחות: 054-843-6282

לקבלת הגיליון במייל: 4166058@gmail.com

ועד ליל שבת

דברי מוסר והשקפה ע"ס מסכת אבות

מראש הישיבה הגאון הגדול רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א

שנאמרו בישיה"ק

מעלת ה'ציבור'

וראשית דבר מצינו בתוך דברי הרמב"ן הנודעים בפרשת בא שכתב וז"ל "וכוונת רוממות הקול בתפלות וכוונת בתי הכנסיות וזכות תפלת הרבים, זהו שיהיה לבני אדם מקום יתקבצו ויודו לא-ל שבראם והמציאם ויפרסמו זה ויאמרו לפניו בריותיך אנחנו".

נמצא אם כן שמטרת התפילה והתאספות העם בבית הכנסת אינה לשם בקשת הצרכים וכיו"ב, אלא בכדי שיכירו כולם יחד הנה אלוקינו זה קיינו לו, שהוא אלוקינו הוא אבינו הוא מושיענו ומלכותו בכל משלה, וכיון שכולם יחד עומדים במטרה אחת להכיר במלכותו של הקב"ה - הא גופא קובע עליהם את שם ה'ציבור', להודות אליו שהוא בראנו.

תכלית הבריאה היא התאספות הציבור

וביתר עומק כתב רבינו יונה לעיל על המשנה 'אל תפרוש מן הציבור' (ב', ד') וזו לשונו שם: "בשעה שהציבור עוסקין בתורה ובמצוות הוא כתר כל עולמים וכבוד כל ממשלתו, כי ברוב עם נאספים לקיים מצותו הדרת מלך הוא ואין ראוי לפרוש מהם, שנאמר (דברים ל"ג ה') ויהי בישרון מלך בהתאסף וגו'".

וכאן בדברי רבינו יונה חזינו שלא זו בלבד שהתאספות הציבור לתורה ומצוות מפרסמת ומכירה במלכותו של הקב"ה, אלא זוהי תכלית היצירה בעצמה וכך מתקדש שמו ית' עד שזהו 'כתר כל עולמים וכבוד ממשלתו', והא מילתא טעמא בעי.

אך הנה כבר הבאנו על מתני' דלעיל את דברי הגמ' בראש השנה (יז.) שמונה את אותם שיורדים לגיהנום ונידונים בו לדורי דורות, וכוללת שם את "המינין והמסורות והמשומדים והאפיקורסים שכפרו בתורה ושכפרו בתחיית המתים ושפירשו מדרכי צבור" וכו', ומשמע בפשטות שאלו ש'פירשו מדרכי ציבור' הם עוד חוטאים נוספים מלבד המינים והמשומדים וכו', והטעם שהמינים והמשומדים נידונים בגיהנום הוא משום שכפרו בחי העולמים והפרו את דברו.

אך ברש"י שם כתב; "שפירשו מדרכי ציבור לא גרסינן, דהיינו כל הני דלעיל, והך מתניתין בסדר עולם, והכי גרסינן ליה התם: 'שפירשו מדרכי הצבור, כגון המינין והמסורות' כו'". ומבואר להדיא ש'פירשו מדרכי ציבור' אינו חטא נוסף אלא הוא ביאור מדוע המינים וזולתם נענשים עד כדי כך, והדברים צריכים ביאור טובא, וכי זו כל הסיבה להעניש את האפיקורסים, הלא לכא' די בעצם כפירתם ומאי שיאטה להכא מה שפירשו מדרכי ציבור.

והדברים מבוארים על פי דברי המהר"ל שהקשה מהי החומרה הגדולה שמצינו לענין המלוה בריבית (יעוין בשמו"ר פל"א), שנחשב כעובר כל העבירות שבתורה ואין המלאכים מלמדים עליו זכות, ואף אינו חי לעתיד לבוא, והרי לכא' אין חומרה גדולה בריבית יותר מן הגזל ומשאר עבירות, ומה הטעם להחמיר בה כל כך ולהחשיבה ככפירה בכל התורה כולה.

וביאר המהר"ל ביסוד מוסד, שכל צורת הבריאה היא באופן שאף נברא לא יוכל לחיות לבדו ויוכרח לשאוב את חיותו מאחרים, לא מיבעיא האדם אלא אפילו הצומח אינו יכול לגדול מבלי המים שישקוהו ואפילו הדומם הוא חסר משמעות מבלי דברים אחרים שישטרפו אליו ויבנו אותו, וכך כל דבר ודבר בבריאה נזקק לעוד דברים נוספים שבלעדיהם אין לו תוכן מצד עצמו.

וממילא גם צורת חיי האדם מוכרחת להיות באופן של 'כלל', שכל אחד נעזר בחבירו ולא חי לעצמו, שכן אם כל אחד היה חי לו לבדו לא היה שום קיום ותכלית לעולם, וכל צורת הבריאה נתקנה באופן שאיש את רעהו יעזורו וכולם יחד יביאו את העולם לתיקונו, ואם האדם יפריש את עצמו מן הכלל ויפרוש מדרכי ציבור - אין זה חטא בעלמא

פרק ג' משנה ו'. "עשרה שיושבין ועוסקין בתורה שכינה שרויה ביניהם שנאמר אלוקים נצב בעדת א-ל, ומנין אפילו חמשה שנאמר ואגודתו על ארץ יסדה, ומנין אפילו שלשה שנאמר בקרב אלוקים ישפוט, ומנין אפילו שנים שנאמר אז נבררו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע וגו', ומנין אפילו אחד שנאמר בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבא אליך וברכתך".

ציבור - ע"י שיש מטרה אחת לכולם

לכאורה דברי המשנה צריכים ביאור דאטו כל הני לימני וליזיל, הלא אם אפילו כאשר האחד יושב ועוסק בתורה שורה עליו השכינה, כמו דאת אמרת 'בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבא אליך', אם כן על אחת כמה וכמה בשניים שיושבים ולומדים וכן בשלושה ולמעלה בקודש, ומדוע חילקה המשנה וכתבה מאחד ועד עשרה.

ובגמ' בברכות (ו.) אמרינן בדומה לדברי המשנה לענין תפילה, "מנין לעשרה שמתפללין ששכינה עמהם שנאמר אלוקים נצב בעדת א-ל" וכו', ולאחר מכן הביאה הגמ' כעין מתני' דילן ואמרה; "וכי מאחר דאפילו חד תרי מבעיא, תרי מכתבן מלייהו בספר הזכרונות חד לא מכתבן מליה בספר הזכרונות, וכי מאחר דאפילו תרי תלתא מבעיא, מהו דתימא דינא שלמא בעלמא הוא ולא אתיא שכינה קמשמע לן דדינא נמי היינו תורה, וכי מאחר דאפילו תלתא עשרה מבעיא, עשרה קדמה שכינה ואתיא תלתא עד דיתבי".

ומבואר בגמ' שיש חילוקי דרגות בין המנינים המנויים במשנה, שבעשרה מגיעה השכינה ושורה עוד לפני שיושבין ועוסקים בתורה, בשלושה רק לאחר תחילת הלימוד, ואילו יחיד שיושב ועוסק בתורה אינו זוכה כלל שיכתבו דבריו בספר הזכרונות. ויש לבאר טעם החילוק מה נשתנו אלו מפני אלו, ומה מעלת המרובים יתר על המועטים.

והנה בעיקר ענין הציבור מצינו לרמב"ן ריש ויקרא (א', ב') שכתב שגם אם יתנדבו אלף בני אדם קרבן לבית המקדש לא ייחשב הקרבן לקרבן ציבור אלא קרבן השותפין, ד'מה בין שנים המשתתפין בקרבן ובין עשרה ואלף שנשתתפו בו', וכל דין קרבן ציבור נאמר דוקא לגבי חובה המוטלת על הכלל אשר לב ב"ד מתנה עליה.

ואשר מבואר לנו בזה, שמהות ה'ציבור' אינה אוסף של יחידים, דגם אם יתאספו אלפי בני אדם יחד אין כאן שם חדש בפני עצמו אלא יחיד ועוד יחיד ועוד יחיד, ומה שהופך כללות של אנשים ל'ציבור' הוא היכן שיש דבר-מה שמאגד אותם יחד ויוצר עליהם שם עצמי שאוגד את כולם באגודה אחת.

וכיוצא בזה מצינו לגבי חטאת של ציבור שאין עליה פסול של חטאת שמתו בעליה הואיל ואין הציבור מתים, והיינו שאף אם דור הולך ודור בא מכל מקום שם ה'ציבור' אינו חל דוקא על אותם יחידים שהיו באותו דור אלא הוא שם חדש לעצמו שממשיך גם על הדור שלאחריו, וכולל בתוכו את כל אלו שמתאספים תחת אותו שם.

ומעתה כוונת המשנה היא שלעשרה שיושבים ועוסקים בתורה יש מעלה יתירה על פני היחיד הגם שאלו ואלו יושבים ועוסקים באותה תורה, יען כי העשרה מוסיפים מעלה אחרת של 'ציבור' שאינה קיימת בהיות האדם לבדו, וכן הוא נמי לענין תפילה, שכאשר באים עשרה יחד לבית הכנסת ומתפללים יש עליהם את מעלת ה'ציבור' ולכן אין זה נחשב לתפילה ביחידות.

אכן יש להבין מה באמת אוגד את היחידים לשם כלל, והלא זה עוסק בסוגיא זו וזה עוסק בסוגיא אחרת, זה מבקש על רפואה וזה על פרנסה וכלכלה, ומהו המכנה המשותף שהופך את התאספות היחידים לציבור.

אלא קלקול של עיקר תכלית הבריאה, ולפיכך אין קץ לעונשו.

ומהאי טעמא החמירה התורה כל כך בעונשו של המלוה בריבית, דעצם זה שאינו מוכן להלוות ממון סתם כך בכדי לסייע לחבירו כי אם בעד אגר נטר, מראה שהוא אינו מכיר בכך שמטרת חייו היא לעזור לזולת וכל כולו חי לצורך עצמו ותו לא, ומשו"ה הרי הוא כאותם הפורשים מדרכי ציבור ונחשב לו כעבר על כל התורה כולה.

ומכאן נוכל להבין עד כמה גדולה מעלתם של הציבור, שכן התאספות הקהל יחד אינה רק משתפת אותם באותה מטרה לעבוד את ה' אלא מביעה את תכלית הבריאה שנועדה לקבץ את כולם זה לעומת זה שכל

אחד יתרום את חלקו למען הכלל, ודוקא כאשר כולם מתאספים זה עם זה לעסוק בתורה ובמצוות אז הוא 'כתר כל עולמים וכבוד כל ממשלתו'.

והיינו דאמרינן בתנא דבי אליהו (זוטא פי"ד); "אין ישראל נגאלין אלא מתוך הצער ולא מתוך השעבוד, לא מתוך הטילטול ולא מתוך הטייוף ולא מתוך הדחק, לא מתוך שאין להם מזונות, אלא מתוך עשרה בני אדם שהן זה אצל זה" וכו'.

עיקר צורת עבודת ה' היא דוקא באופן של ציבור, כשכל אחד נמצא יחד עם חבירו, וכולם כאחד מקדישים וממליכים.

צורת לימוד תושבע"פ - ע"י עמל ויגיעה, ורק כפי שקיבלנו מרבנותינו

(מדרך שיחה שנמסרה בחייל הישיבה בתענית י' בטבת)

מהרבה גופי תורה? וכן צ"ב למה זה נקרא תורתן של בנים, הלא זוהי תורתן של הקב"ה.

התשובה היא שהתורה נמסרה באופן שיש הרבה גופי תורה שכתובים רק ברמזה כדי שזה יהיה תורתן של בנים, אם הכל היה נמסר כתוב זה לא היה תורה שלך. אמנם יפה שיחתן של עבדי אבות, אבל המטרה היא תורתן של בנים, שיחתן של עבדי אבות כתובה, אבל תורתן של בנים העיקר הוא היגיעה ולכן זה לא נכתב בפירוש ובאריכות.

אם יבוא המלאך גבריאל באמצע הלילה וילמד אותנו את כל התורה ה"ז כמו מחשב, גם במחשב יש אוצר החכמה אבל הוא נשאר חתיכת גולם, **בשביל שזה יהיה 'אתה', שאתה תהיה חפצא של תורה וחפצא של ת"ח - זה רק ע"י היגיעה והעמל.**

ב' תורה' נהיים לא ע"י הדברים שהולכים בקלות אלא רק ע"י הדברים שהולכים קשה, **כמה שיותר קשה הולך יותר טוב**, כשהולך בקלות זה לא קשור אליך, זה נכנס לבד, לא התייגעת ולא עמלת. אבל דברים שאתה מתייגע ועמל עליהם זה אתה, וזה עושה אותך לחד עם התורה, ישראל ואורייתא חד רק ע"י היגיעה.

כשהיוונים תרגמו את התורה שבכתב נהיה חושך בעולם, מכיוון שהיוונים רצו את התורה שבכתב, שילמדו רק לפי השכל האנושי, בלי יגיעה ובלי עמל, **הם רצו את ה"פשוטו של מקרא", הם וגם ממשיכיהם בדורנו, לא רצו להתייגע ולהגיע לאמת של התורה ולפנימיות של התורה, מה שיותר רדוד ויותר פשוט כמות שהיא, כל הגיג ומחשבה שעולה בדעת כל אחד נכנס במילים הק' של התורה**, לוקחים פסוק ומסבירים אותו לפי איך שנראה באותו רגע. לכן היה חושך בעולם ג' ימים. זו עקירת הדת.

וזה היה תחילת החורבן, תחילת החורבן היינו שהחול השתלט על הקודש, וזהו החורבן האמיתי, כשלוקחים ידיום של חולין, ידיים חומריות ומשתמשים איתם כדי ללמוד את התורה בצורה של חולין, כמו כל חכמה בעלמא - זהו החורבן, התורה איננה חכמה ופילוסופיה, תורתנו הק' היא תורת ה', וכשנלמדים אותה בידיים גסות זו השתלטות החול על הקודש. 'כל דור שלא נבנה ביהמ"ק בימיו ורבו חרבו בימיו', כנראה שהבעיה עדין ממשיכה, עלינו לעשות מה שביכולתנו כדי לבנות את ביהמ"ק ככל הניתן, אמנם יש בדור אנשים אחרים שגורמים לחורבן, אבל אם אנחנו נעשה מה שמוטל עלינו - כשנגיע לעולם האמת יאמרו לנו 'בנייתם את ביהמ"ק', כי מבחינתנו זה היה אמור להיבנות.

בבא בתרא זה דבר ה', הרמב"ם בפירוש המשניות מתחיל הרבה פעמים את ההלכה 'אמר ה' לתברך', ר' ברוך בער היה לומד 'איש שלא מדעת אבי אמר שהקב"ה אמר לא הוי יאוש ורבו אמר שהקב"ה אמר הוי יאוש, וגם אנחנו צריכים להיות שייכים בכך, לדעת שאנחנו לומדים תורת ה', **אי אפשר לשלוח ספרות בלי חשבון כי ככה מתחשק לך, כל סברא היא הסבר בדבר ה', אתה מדבר בשם הקב"ה**, אם אתה אומר סברא לא נכונה זה נביאות שקר... כשיושבים ולומדים צריכים לעמול ולהתייגע כדי לנסות

לחתור לאמת, וזהו הדרך להגיע לאמת, כשיש שני פשטים, את האחד יכולים להבין גם במטבח ואת השני צריך להתייגע כדי להבין - ככה"נ שהפשט השני הוא הנכון, צריך לכוון לדעת את האמת ולא מה שנחמד. צריך לדעת, כל אחד מאיתנו נתקל מדי פעם בהרגשה 'אנחנו הרבה יותר למדנים מהראשונים'... תראה מה הם אמרו ומה אני אומר... צריך לדעת, עם כל הכבוד לגדלותנו העצומה - מי שילך לרופא מומחה ולאחר האבחון יאמר הרופא שזו מחלה פלוגית, לאחמ"כ הוא ילך לסט"ז מתחיל שיעשה לו הרבה פילוסופיות ולבסוף באמת יגיע לאותה מסקנה שאכן זוהי מחלה פלוגית, מי יותר חכם? המומחה ראה מיד את המחלה ולכן לא נצרך לכל הפילוסופיה, להבדיל ג"כ רבותינו ראו וידעו, ואנו לאחר ירידת הדורות נצרכים להגיע לכל מיני דרכים, אך אם היה לנו שכל הישר באמת לא היינו נצרכים לזה, היינו מבינים מיד את הסוגיא כמו שהרמב"ן הבין. הראשונים בשכל הישר ידעו את הפשט גם בלא שיצטרכו להכנס להגדרות וכדו'.

חז"ל אומרים על מי שנפטר 'נח נפשיה', כשמתים נחים, עד שמתים מה עושים? - עובדים, אין פתרונות, באנו לכאן כדי לעמול, ורק כך נוכל להצליח. כמה שיותר קשה כך התורה נקנית בקנין נצח.

א' במדרש שמרע"ה אמר לקב"ה שיתן את התורה שבע"פ ג"כ בכתב. א"ל הקב"ה אם הכל יהיה כתוב אומות העולם ילמדו גם תורה שבע"פ ואז כלל ישראל יאבד את כל הייחודיות שלו, 'שמי שהמסורת שלי בידו בני הוא' מי שמחזיק אצלו את המסורת שזה הפנימיות של התורה הוא בן שלי ואם הגויים יהיה להם את התורה שבע"פ אז הם ייחשבו כמו בנים שלי ואז עמ"י יאבדו את המעלה שלהם וזהו דכתי' "אכתוב לו רובי תורתי כמו זר נחשב". הגמ' בגיטין אומרת שלא כרת הקב"ה ברית עם ישראל אלא על תורה שבע"פ, הקשר של הקב"ה עם ישראל לא נהיה ע"י תורה שבכתב אלא רק ע"י תורה שבע"פ, והדברים צריכים ביאור.

יש לדעת, הענין בתורה שבע"פ אינו עצם הדבר שהיא כתובה, אלא שזה נמסר מרב לתלמיד ומתלמיד לתלמיד. הבחינה הראשונה בזה היא שתורה שבכתב לומדים לבד, אך תורה שבע"פ עוברת מרב לתלמיד, לא לומדים לפי ההבנה שלך, אלא כפי שלימדו רבותינו. אך מלבד זה, עיקר הענין זהו הקושי שיש בלימוד של תורה שבע"פ, **כל המעלה של תורה שבע"פ זה הקושי**. ללמוד חומש בלי תורה שבע"פ זה לא בא דוקא ע"י עמל, כשעמ"י אמרו נעשה ונשמע הק' התוס' למה היה צריך לכפיית הר כגיגית אם אמרו נעשה ונשמע, ות' התוס' שכשהם ראו את האש הגדולה הם חזרו בהם, מה יש באש הגדולה הזאת, מדוע הם נבהלו ממנה. - האש הגדולה זהו העומק הרוחני שיש בתורה, כתוב במדרש תנחומא שהם רצו לקבל את התורה כשהכל כתוב בתוכה מסודר מצוייר ומאוייר, יוכלו לשבת רגל על רגל, יקראו את הטקסט וידעו מה מותר מה לא ומשיכו הלאה, אך הם ראו שזה לא כך, יש כאן אש גדולה, זה לא בא בקלות וצריך עמל ויגיעה, הם הרגישו שכופים עליהם הר, אמר להם הקב"ה אם אתם מקבלים את התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם, מה זה שם? כאן! - אם אתם לא רוצים לקבל את התורה שם תהא קבורתכם, שם היינו בעצלות הזאת, ללמוד בלי לעבוד - שם תהא קבורתכם, התורה שבע"פ כל עניינה הוא העבודה והעמל.

כשחז"ל החליטו "עת לעשות לה' הפרו תורתך" והחליטו לכתוב את התורה, היו צריכים "לרחר עלינו" ולעשות את זה מסודר וברור... כל מי שלומד גמרא יודע שזה בדיוק הפוך, מכל סוגיא יוצא אחרת, והראשונים מסבכים אותנו עוד יותר והאחרונים יותר וכל דור דור מסבכים עוד ועוד, וכי רבינא ורב אשי לא ידעו לכתוב ברור?

הגמרא מסודרת בדוקא באופן שיהיה קשה להבין אותה, הרמב"ן ידע לכתוב יותר באריכות, **אך הוא כתב קצר כדי ש'נשבור את הראש' שבעולם להבין מה הוא רצה**, וכל התורה נכתבה כך שיצטרכו לעמול ולהתייגע כדי להבין, משום שאם זה לא בא ע"י עמל זו אינה תורה שבע"פ, תורה שבע"פ זה העמל והיגיעה ורק ככה מקבלים את התורה.

בגמ' בנדה (ל' ע"ב) אפי' שעובר במעיי עמו מלמדים אותו כל התורה, ונר דלוק על ראשו, וצופה מסוקר העולם ועד סופו, כיון שיצא בא מלאך וסטר על פיו והוא שוכח את כל התורה. וק' מה הענין שילמד את התורה אם לאחמ"כ ישכח אותה. וכמו"כ צ"ב למה הוא סוטר דוקא על פיו, וכי התורה נמצאת בפה, היה צריך שייסטור על ראשו או על ליבו (פלוגתא תנאים היכן שוכנת התורה). **והגר"מ שפירא** זצ"ל הקשה (בהספד על אאמור"ר) מהו 'נר דלוק על ראשו' הלא היה צריך שידלק לפניו.

כתוב בגר"א שמלמדים את העובר משום שאל"כ הוא לא יוכל ללמוד לאחר שיוולד, מכיון שעל מנת להבין את התורה התורה צריכה להיות 'שלו', צריך שהוא יהיה 'חד' עם התורה, ולכן מלמדים אותו במעיי אמו ואח"כ משכחים את זה ממנו, והיינו "יגיעת נמצאת תאמין", מהו 'מצאת' - מצאת את מה ששכחת, את התורה שאיבדת. ולכן המלאך סוטר על פיו, כי בלב ובראש התורה נשארת, אך משכחים את זה מה'פה' שהוא לא יוכל להוציא את התורה מן הכח אל הפועל. וזהו 'נר דלוק על ראשו', זה לא חלק ממנו, זה על ראשו, רק אחרי שהוא יוצא ועמל בתורה - אז זה חלק ממנו.

חז"ל אומרים 'יפה שיחתן של עבדי אבות יותר מתורתן של בנים', ולכן הפרשה של אליעזר כפולה בתורה כמה דפין ואילו הרבה גופי תורה לא נכתבו אלא ברמזה, והדברים תמוהים, וכי דבריו של אליעזר חשובים יותר

הלכה למעשה

תשובות מורינו ראש בית ההוראה
במשנת מרן רבינו הגר"ש אלישיב זצוק"ל

פטור שאר משקים שתיית יין

שאלה קידש על מיין ענבים ובהמשך שתה רביעית יין, האם פוטר שאר משקים.

תשובה פוטר שאר משקין, כיון שלא הברכה פוטרת אלא שתיית היין (אורח חיים קע"ד, ב) שהוא "ראש וראשון לכל המשקים" (רא"ש ברכות לה, ב) כיון שהוא סעיד ומשמת.

וכן אם בירך שהכל על מים ולאחר מכן אף כשר, פוטר מברכה את הטפל לבשר, שלא הברכה היא הפוטרת, אלא הבשר הוא הפוטר את הטפל לו.

שלום זכר לתינוק שנולד בליל שבת

שאלה מתי ראוי לערוך שמחת "שלום זכר" לתינוק שנולד בליל שבת. האם בלילה בסמוך ללידה, או בשבוע שלאחריו בליל הברית.

תשובה מהפרי מגדים (משכנות זבח תמ"ד, ט) נראה לעשות השלום זכר בליל שבת מיד אחר הלידה והטעם "שנושע ממועי אמו", לכן יש להסמיכה כמה שיותר ללידה, ואף לטעם שרואה פני מטרונתא יש לעשותה בפעם הראשונה שרואה אותה.

אמנם אין זה לעיכובא, ורק אם בידו לערוך השמחה, להזמין אורחים ולהגיש להם כיבוד, ואם לא כן יעשה השמחה בשבוע הבא (הגר"ש אלישיב).

ודייק מהפרי מגדים שהאריך לכתוב ד"אם נולד בן זכר בליל שבת לאחר צאת הכוכבים והקהל התפללו ערבית בלילה" והדגיש שהקהל לא התפללו מבעוד יום שאם לא כן לא יוכל להזמין, וזו סיבה מספקת לדחות לשבת הבאה. הרי שאם אין בידו לקיים השמחה זמן קצר לאחר הלידה מסיבה אחרת, יכול לדחות את השמחה לשבת הבאה.

טעמים המסובים מ'לחם משנה'

שאלה בסעודת שבת מרובת משתתפים, הגדול שבהם בוצע על לחם משנה, ולפני כל אחד מהמסובים מונחת לחמניה. האם כל אחד מהמסובים צריך לאכול דווקא מהלחם משנה, או שיכול לצאת ידי חובה בלחם שלפניו.

תשובה כל אחד מן המסובים צריך לטעום מהלחם משנה. כמבואר במשנה ברורה (קס"ב, ב) "אם אין לפני כל אחד מהמסובין לחם משנה, הרי הם צריכים לסמוך על הבוצע שיש לפניו לחם משנה ולטעום מאותו לחם". ובשו"ע הגר"א (רע"ד, ד) כתב להדיא "יוצאים ממנו ברכת המוציא שמברך על לחם משנה ואוכלים מאותו לחם משנה".

ומה שכתב המשנה ברורה (רע"ד, ה) "אם אין לפני כל אחד לחם משנה, אף על פי שכל אחד כבדו שיאכל ממנו הוא לפניו, כולם צריכים לסמוך על הבוצע שיש לפניו לחם משנה, ואינם רשאים לטעום קודם לו", אין לדייק שאינם צריכים לאכול מהלחם משנה ורק "אינם רשאים לטעום קודם לו" שהרי מפורש בדבריו (ה"ל) שצריכים "לטעום מאותו לחם". אלא כוונתו מפני שהם צריכים להמתין ולאכול מהלחם משנה.

טלטול כיסוי כובע מפני הגשמים

שאלה האם מותר לצאת בשבת במקום ללא עירוב עם שקית מעל הכובע להגן עליו מפני הגשמים.

תשובה כל דבר שיוצא בו כדי להציל מטינוף ולפלוך, אסור לצאת בו

זעקה מקבר מרן רבי ישראל סלנטר

דברי הדרכה וחיוק לעוסקים בקירוב רחוקים*

עברים נצים, ויאמר לרשע למה תכה רעך" (שם י).

ד. כשהגיע למדין ורועי הצאן גירשו את בנות יתרו "ויקם משה וישיען" (שם י).

מאורעות אלו נותנים מבט על מידה אחת ממידותיו הנעלות של משה – האכפתיות. "וירא בסבלותם – נתן עינו ולבו להיות מיצר עליהם".

וכן כתב הסבא מקלם לבנו (הכמה ומוסר א, ל) "הביוגרפיה של משה רבינו עליו השלום היא ה'וירא בסבלותם'".

במשך עשרות השנים שחלפו מאז שגדל משה ויצא אל אחיו כשהיה בן שתים-עשרה (רמב"ן שם) עד ההתגלות בסנה בגיל שמונים, בוודאי היו לו עוד פרקים ראויים להיכתב בקורות חייו, כגון שהיה מלך כוש במשך ארבעים שנה (ילקוט שמעוני שמות ב, קסח) והתנזר ולא קרב למלכה הנכריה בכל שנות מלוכתו עד שגירשוהו מחמת כן ולאחר מכן רעואל (חמיו לעתיד) השליכו לכלא לעשר שנים.

אך התורה לא בחרה לספר זאת, כיון שאין זה ספר היסטוריה, אלא על מנת ללמד כיצד הגיע משה למדרגתו הנשגבה של התגלות השכינה בסנה, וזה מתוך שנתן עינו ולבו להיות מיצר עליהם.

היוצאים מכתלי בית המדרש וסביבתו ומקדשים שם שמים ברכים על ידי שמאחיבים לימוד התורה ונעים דרכיה לאחים תועים, הם בבחינת "וירא בסבלותם", שהרי הם-הם הרואים בסבלותם של אחינו התועים ונותנים עינם ולבם לתינוקות שנשבו בשעבוד קשה מהשעבוד הפיזי לפרעה.

כפי שאמרה מרים לאביה "גורתך קשה משל פרעה, שפרעה לא גזר אלא בעולם הזה ואתה גזר בעולם הזה ובעולם הבא" (מסכת יב, א).

אף כלפי שמיא עושים בזה נחת רוח גדולה לאבינו שבשמים, שהרי קשה לתאר את שברון הלב של אב הרואה את בנו סר מהדרך וכמה התרגשות ושמוחה יש לו כשהחזירו לו את בנו

וגדל משה ויצא אל אחיו וירא

בסבלותם (שמות ב, יא)

"נתן עינו ולבו להיות מיצר עליהם" (רש"י)

לפני כעשרים שנה התארגנה קבוצה של גדולי המוסר לתפילה מיוחדת על קברו של אבי תנועת המוסר רבי ישראל סלנטר בעיירה קניגסברג שבגרמניה. מו"ר המושגח הגר"ש וולבה סירב בתחילה להצעת המארגנים להצטרף לנסיעה.

לבסוף נעתר אך ורק מפני בקשתה של רעייתו לעלות אף לקבר אמו, אשת חבר לגאון הקדוש רבי אברהם גרודיאנסקי ה"ד שנקברה אף היא בקניגסברג, ובני המשפחה מעולם לא עלו על קברה.

עם שובו ארצה ספר: "עמדתי ליד קברו של רבי ישראל סלנטר והתביישתי. שמעתי אותו קורא אלי ממעמקי האדמה: אני שוכב כאן במנוחה, ואיני צריך שיבואו לבקרני. הבט על הבתים סביב, גרים בהם יהודים רבים שבקושי יודעים מיהדותם, הם צריכים אותך, גש אליהם וחזק אותם.

"בוודאי הנך יודע מדוע אני קבור כאן בדד בקניגסברג שבגרמניה, ולא בבית הקברות בליטא ליד בני משפחתי וחבריי. ראיתי את מצב היהדות שהתרופף בגרמניה, נתתי לבי ועיני עליהם, ובאתי הנה ממרחקים לחזק את יהודי גרמניה. טרם השלמתי את המלאכה, נפחתי נשמתו ונשארת קבור כאן. באת הנה, המשך נא במלאכת הקודש".

חיי משה רבינו

בפרשתנו מתוארת ההתגלות הראשונה של הקב"ה למשה רבינו בסנה הבורר. קודם לכן התורה מספרת את קורות חייו בארבעה אירועים:

א. "ויצא אל אחיו וירא בסבלותם" (ב, יא).

ב. "וירא איש מצרי מכה איש עברי מאחיו... ויך את המצרי ויטמנהו בחול" (שם יב).

ג. "ויצא ביום השני והנה שני אנשים

הלכה למעשה

לרשות הרבים בשבת (משנה ברורה שא, מה). לכן אין לשלול את הניילון בין אם הוא שקית בעלמאובין אם כעין כובע מניילון על גבי הכובע הרגיל. ואמנם אם הניילון מכסה אף את אוזניו מפני הצינה, כיון שהוא מועיל לגוף אין בו איסור הוצאה (אורח חיים שא, יג). וכמחסה מפני הגשמים הניח רבינו בשבת מעל השטריימל מגבת שכיסתה אף את אוזניו.

עמידה בברכת ברקים ורעמים

שאלה מה העניין שעומדים העולם בשעת ברכת ברקים ורעמים.

תשובה אין זה מעיקר הדיון, אך הובא בסידור היעב"ץ שנהגו לברך זאת בעמידה כברכות השחר וכל ברכות השבחה (שיעורי מרן הגר"ש אלישיב – ברכות תרט).

שם חדש בכתובה

שאלה כיצד מוסיפים בכתובה שם חדש שהוסיפו לחתן או לכלה לקראת החתונה.

תשובה אם לא עברו שלושים יום מתוספת השם, אין לכתוב כלל כיון שלא 'הוחזק' השם. ואם הוסיפו לחתן, לכלה או לאביהם שם מחמת חולי ר"ל, כיון שרק אם יעמדו מחוללים נשאר השם הנספח, לכן אף אם עברו שלושים יום מאז נוסף השם אך כל שלא עמדו מחוללים, לא הוקבע השם ואין לכתוב.

ואמנם אף אם יבראו לאחר הנישואין, אין צורך לשנות את הכתובה ולהוסיף את השם, למרות שבזמן החופה הוקבע השם החדש, כיון שדומה לחתן שלאחר שנים רבות חלה והוסיפו לו שם, והכתובה כשרה בלא השם הנספח.

יש להוסיף כי רבותינו הגר"ש אלישיב והקהילות יעקב התנגדו נחרצות לכל נושא 'התאמת השמות', כשהחתן והכלה הולכים ל'יודעי דבר' המוענים לאי התאמה על-פי חשבוניות וגמיטריות ודורשים שינוי השם, ואף עלולים לגרום למכשול בכתובת השמות בכתובה (ציוני הלכה – נישואין קיט, קכא).

הלכות להתחבר לנשא. כאשר הוצגו הדברים בפני מרן החזון איש, הצדיק את דברי המושגי שכן היא הדרך לפעול בקירוב.

המושגי למד הנהגה זו מאברהם אבינו שלא זעק בחוצות על גילוי ה', אלא פתח את הלכות לשמוע אמונתו הבערת באמצעות נתינה. "ויטע אשל בבאר שבע ויקרא שם בשם ה' קל עולם" (בראשית כא, יג). פירש רש"י: נטע פונדק ובו כל מיני פירות להביא לאורחים בסעודה, ועל ידי אותו אשל נקרא שמו של הקב"ה אלוך לכל העולם. לאחר שאכלו ושתו, אמר להם ברכו למי שאכלתם משלו, סבורים אתם שמושל אכלתם, משל למי שאמר והיה העולם אכלתם.

אפילו כשראה ערבים המשתחוים לאבק רגליהם "וירץ לקראתם מפתח האלה". לאן רץ? "ואל הבקר רץ אברהם". הודו וירדו את בני ביתו להכין להם מטעמים, ובדרך זו הצליח להכניס נפשות רבות תחת כנפי השכינה.

לא להרפות ידיים

במדרש מסופר על זקן מופלג בן תשעים שהגיע באחד הימים לפונדקו של אברהם, ולאחר שסיים אכילתו וביקש לשלם, אמר לו אברהם: וכי משל אכלת, הרי אכלת משל מי שאמר והיה העולם, עליך להודות לו. מיד הוציא יראתו מחיקו ונישקה והודה לעבודה זרה.

אברהם אבינו הוכיחו כי פסל זה נוצר בידי בשר ודם, ואין בו שום כוח עליון והוסיף כי הוא מכיר את כל סוגי הפסלים מבית אביו, ובכל זאת נוכח לדעת שכולם הבל אין בם מועיל.

הארץ לדבר עמו על בורא כל העולמים שהוא הנותן ומשפיע על כל אחד ואחד, ושוב ביקשו להודות למי שאכל משלו, אך לאכזבתו, הוציא האורח יראתו מחיקו ונישקה.

אברהם אבינו לא אמר נואש והמשיך להאריך בתיאורים על האמונה בחי העולמים, אך שוב הבחין כי דבריו נופלים על אוזניים אטומות, כאשר חלה הוציא יראתו מחיקו.

משהבחין אברהם שדבריו לא פועלים על לבו של הזקן הישיש, עזבו לנפשו ושלחו לדרך. נגלה הקב"ה לאברהם אבינו ואמר לו: תשעים שנה לא התייאשתי מזקן זה, ואתה התייאשת אחרי שעה אחת?!

מיד קם אברהם ממקומו, רץ לחפשו בדרכים, וכשמצאו החזירו לאוהל וישב עמו עוד ימים ארוכים עד שהצליח במשימתו, והשיב אף אותו להימנות בין הנפשות הרבות "אברהם מגייר את האנשים ושרה מגיירת את הנשים" (בראשית רבה פד, ד).

אף העוסקים בקירוב רחוקים וקרובים, אל להם להרפות ממעשיהם הכבירים בפועלם הכבירים להכניס תחת כנפי השכינה.

ואמנם הדרך הטובה להשיבם למוטב, בגילוי לימוד התורה וקיום מצוותיה מתוך שמחה, כי לצערנו גם בקרב המקפידים על קלה כבחמורה, יש המחנכים בניהם כמצות אנשים מלומדה, בלא שמחה ודביקות.

אכן, יעזור ה' והשמחה בתורה ובמצוותיה תשיב רבים מעוון, ונזכה לקיום הנבואה "כי מלאה הארץ דעה את ה' כים לים מכסים" (ישעיה יא, ט).

האובד והצילוהו מדרת שחת.

אבינו הרחום היושב במרומים, נטע בתוכנו חיי עולם כדי להיטיב לנו בזה ובבא שלא נבוש ולא נכלם לעולם ועד, כמה גדול צערו על בניו המתרחקים ממנו, וכשפועלים לקרבם אליו, גורמים אצלו נחת רוח עצומה וזוכים לשכר מופלג.

ומובא במדרש (שמות רבה א, כז) "אמר הקדוש ברוך הוא (למשה) אתה הנחת עסקך והלכת לראות בצערן של ישראל ונהגת בהן מנהג אחים, אני מניח את העליונים ואת התחתונים ואדבר עמך הה"ד וירא ה' כי סר לראות".

חובת הציבור בקירוב

האגרות משה (יורה דעה, יג, כז) כותב שכשם שקיימת חובת 'מעשר כספים' להפריש עשירית מרווחיו לצדקה, כך קיימת חובת 'מעשר זמן' על כל אחד ואחד להקדיש עשירית מזמנו וכישוריו. אמנם מו"ר מרן הגר"ש אלישיב לא סבר כן, אך שמעתי ממי כי בימינו ישנה חובה על כל אברך ובן תורה להקדיש מזמנו ולפעול בקירוב.

רב חשוב שהתבקש להרצות לנשים, נכנס לשאול את הגר"ש אלישיב והוסיף ששואל בזה שתי שאלות א. האם מותר לדבר לפני נשים. ב. האם חייב להרצות בפניהן.

מיד קטע מרן את המשך דיבורו אותו ואמר: "אין כאן שתי שאלות אלא שאלה אחת, שכן בזמנינו בעניין הקירוב, מה שמותר, זו חובה".

כשהתייעצתי בסוגיית הקירוב עם מרן הגר"א"ל שטיינמן, האריך בחובות הלכות (אגרות ה' ו) שהמזכה את הרבים זכותו גדולה ממלאך, מפני שכשמוזכר את הרבים נכפלות זכויותיו בכל הימים ובכל הזמנים, ואף זכויות משפחתו נכפלות ליכותו.

והקשה מדוע נחשב יותר ממלאך, והלא אף מלאך יכול לזכות את הרבים ולהכפיל שכו, ולהישאר מלאך המזכה הרבים.

הוא מוטיב לה והוא מפרק לה. יש פעמים שבכדי לזכות את הרבים צריכים להיכנס למקום שלמלאך אסור להיכנס. וכך אמר: "העולם אומר שבכדי להציל נכנסים אפילו לשירותים".

אכן ברור הדבר מעל לכל ספק כי קירוב רחוקים הגדול ביותר, נעשה באמצעות לימוד התורה, שהרי "תורת ה' תמימה משיבת נפש" (תהלים יג, ח). ומפרש רש"י: "משיבה את האדם מדרכי מיתה לדרכי חיים". וכפי שהתבטא מו"ר הגר"ש אלישיב: "איני בטוח בקיום של החזרה בתשובה, כל עוד אין לו חיבור ללימוד התורה".

הצעה לחיזוק הטהרה

לפני שנים רבות התקיים בעירנו פתח תקוה כנס רבנים במטרה לקרב זוגות צעירים לשמירת טהרת המשפחה. הצעות שונות הועלו על ידי הרבנים, כשרובם מכוונים לקיום כינוס גדול לתושבים ובמרכזו הרצאות מפי בעלי כושר הסברה ושכנוע שיעוררו על הנושא.

מו"ר הגר"ש וולבה, שהתגורר אז בפתח תקוה, חלק ואמר כי לדעתו במקום להשקיע כסף בתעמולה, עדיף לקנות מתנת נישואין לכל זוג הבא להירשם לנישואין ברכנות, וזה יפתח את

בית הוראה הכללי
ירושלים

התקן רב מן המין קוק סלטי"א
באגרת

מוקד ההלכה

שע"י בית ההוראה

0722-133-466

Beithorah.co.il

נדרים

להנצחה בעלון באמצעות

בקופת בית הוראה הכללי ירושלים שע"י מכון ציוני הלכה

ניתן לשלוח שאלות וכן לקבל העלון מדי שבוע בדוא"ל:

Beithorah@gmail.com

חוקרי לב

משיעורי רבינו הגאון רבי חיים קלופט שליט"א

"בית המדרש נפש החיים"

גיליון מס' 35

פרשת שמות תשפ"ב

חומש שמות - בריאת עם ישראל

א הנה כשנעניין בפרשה נראה לכאף דבר תמוה בסדר הפסוקים, שבהתחלה התורה מתארת לנו את השעבוד הקשה של ישראל במצרים, ואח"כ לידת משה, גדילתו ובריחתו למדין, ושם התורה עם צורה ונוהל להם בן, ולכאורה היה צריך להמשיך "ומשה היה רועה את צאן יתרו חותנו" וגו'. ולמה הפסיק בפרשה זו, וכתב "ויהי בימים הרבים ההם וימת מלך מצרים ויאנהו בני ישראל את העבדה ויזעקו" וגו'.

ורש"י כבר עומד על זה ואומר: "ויהי בימים הרבים ההם" - שהיה משה גר במדין, וימת מלך מצרים, והוצרכו ישראל לתשועה, ומשה היה רועה וגא' ונאלץ לתשועה על ידו, ולכן נסמכו פרשיות הללו" ע"כ.

והביאור בזה, דהנה בתחילה שמים את משה רבנו ביאור, ואח"כ הוא גודל אצל פרעה, ואח"כ תשוב "ורא בסבלותם" - נתן עינו ולבו להיות מיצר עליהם (רש"י), וכמו שמתואר במדרש דברים מבחלים "שהיה רואה בסבלותם וכוונתו ואומר חבל לי עליכם מי יתן מותי עליכם.. והיה נתון כתפיו ומסיעו לכל אחד ואחד מהם... אמר הקב"ה אתה הנחת עסקיך והלכת לראות בצעזען של ישראל ונתגת בהן מנהג אחים, אמני מנה את העליונים ואת התחתונים ואדבר עמך" ע"כ.

וכן עוד במדרש (בבא מצריא א' ע"ב) "אמר ר' יצחק מהו כ"ס לראות", אמר הקב"ה כ"ס וזעף הוא לראות בצעזען של ישראל במצרים, לפיכך ראויו הוא להיות רועה עליהן, מיד "ויקרא אליו אלוהים מתוך הסנה" ע"כ.

מבחייל להתבונן איך שמשח רבינו אדון הנביאים שהקב"ה אומר עליו "פה אלה אדבר בו", מתגלה בכאלי דברים, שנראה לכאורה דברים פשוטים, וזה משום שלא נהפכים בבת אחת לגדול הדור ורק מתוך הדברים הקטנים האלו, שאנשים לא אליהם לב, מתוך זה צומחים וגדולים כאלו אנשים גדולים.

וכמו שכתוב במדרש: "אין הקב"ה נתן גדולה לאדם עד שבדוקהו בדבר קטן ואח"כ מעלהו לגדולה" במשה הוא אומר וינהג את הצאן אחר המדבר להוציאן מן הגזל, ולקחו הקב"ה לרעות ישראל". איך זוכים להיות המנהיג של עם ישראל? ע"י נסיון קטן.

ולכן בפרשה זו שמשח רבנו מהיה המנהיג של עם ישראל, הגיעה התורה לספר על צעזען של ישראל, ואיך שהיה משה רבנו נתון עינו וליבו עליהם.

ב אמנם נראה לומר ביאור נוסף בסדר הפסוקים, ביסוד נוסף המבואר בפסוקים ובדברי חז"ל: "ויהי בימים הרבים ההם, וימת מלך מצרים", ואומרים חז"ל שפרעה נצטרע והיה שוחט כל יום כל ישראל עזבו, וכשכלל ישראל פורץ בעקב לרשע"ז ע"ז "וידע אלהים", ואז הוא נגלה למשה רבינו בסנה ומצוה עליו ללכת לגאול את ישראל. ואיזה תפילה זה היה, מתוך העבודה..

ראיתי פעם איזה ספר שמתאר את תפילת של עם ישראל, שלא היתה את תפילה כפי הפילה כמו שראינו רגילים להגיע בנחת לבהר"ג, באיזה שעה שרוצים, ויש מיוזג, אבל של לא היו יכולים אפי' להחלום על כאלו מתחרות, אלא מתוך קושי השעבוד צעזען אל ה'.

"ותעל שועות אל האלהים מן העבודה" - כשהיו שוחבים לבנים כבדים, ואין לך מלאכה קשה ממלאכת הטיט. ומתוך כל העבודה הקשה, עם כל הטרדה והסור, מתוך זה עלתה זעקתם. אז "וישמע אלהים את נאקתם, ויזכור אלהים את בריית" וגו'. אז הועילה הזכות אבות.

"וירא אלהים את בני ישראל, וידע אלהים" - אומר המדרש שהוא ראה את כל המצב שלהם שהם שרים בו, ואז בציורן כל זה "וידע אלהים" - מפרש רש"י "נתן עליהם לב ולא העלים עיניו", וכמו שאומר התרגום "וידע קדם" זה שעבדו דבני ישראל, ואמר במימריה למפרקתו ה'.

וממילא יתבאר סדר הפסוקים, שלכן פסוקים אלו מפסיקים באמצע הענין של מרע"ה. משום שיהו עם זה שהקב"ה מכין ובוחן את הגאול של עם ישראל בנייתית הוא מכין ובוחן את כל ישראל עצמו, וכשכלל ישראל פורץ בעקב לרשע"ז ע"ז "וידע אלהים", ואז הוא נגלה למשה רבינו בסנה ומצוה עליו ללכת לגאול את ישראל.

שלא נטעה לומר שאפשר לשבת על כסא נח, והמשיח בא ביא. שהרי כך רואים אצל בני ישראל, שאם לא היה את ה' ויזעקו, לא היה יכול להיות גאולתם, אפי' שמשח רבינו כבר ראו לגאולם. ודבר נוסף חשוב מאד רואים כאן, שלא צריך להכות "ויראנו" ואז "וידעו". לא צריך להכות לצרות הגדולות ואז להתחיל להתפלל ולצעוק, אפשר לחסוך את כל זה אם נתחיל להתפלל קודם לכן. אם נתעורר ונתחזק מוקדם אז נחסוך מעצמינו הרבה צרות.

ובזה נמצא המבחן שלנו. האם אנו מבקשים את ה' באמת או שרק מתוך הצרות נזכרים. אמנם הצרות הם בשביל שנזכר, אבל אם נזכרים קודם אז חוסכים מעצמנו את הצרות. וכמו שהקב"ה חיכה שם מתי יתפללו, כך כתוב בחז"ל שהקב"ה ממתיין ליום בבוקר בבהר"ג, מתי יבאו מנין ויתפללו. ולו יש זמן בשפע... מדוע צריך לצפות בשביל להתאסף להתפלל? הרי אפשר למנוע אותם אם נבא בזמן לתפילה ונתפלל כראוי, רק גם בתורה, תורה מנא ומצא. כשבאים בזמן לסדר, לומדים בחשק ובהתלהבות, מצילים בזה את כל העולם.

ג והנה ב"דעת ויאל" [לאבי הגר' ויאל זצ"ל] וכן בספר "שפתי חיים" (מועדים ב' עמ' רצא) מכאים קושיה שעומדים עליה בעל "עבודת הקודש" [לרמ"ד ואלן] ומהרה"ל מפראג. הרי גלות מצרים ויציאת מצרים היא יסוד האומה ודבר מוכרח, כמו שראינו. א"כ ל"פ מה שייך לומר שהיא בא כעושה לאברהם אבינו, הרי בלי שא"ל היה אומר "במה אדע כי איש שנה" לא היה גלות מצרים וממילא לא היו מצוות כדי ליציאת מצרים, וזה הרי לא מסתבר, דהמצוות של התורה היו ודאי גם אם אברהם אבינו ע"ה לא היה אומר "במה אדע כי איש שנה". ועוד יש להתבונן עפ"י מה שראינו מחז"ל, שישועת ישראל היתה ע"י שלקח משה את הגדי, ואמר לו הקב"ה: "יש לך רחמים להנהיג צאנו של בשר ודם, כיך אתה תרעה צאני ישראל". והדבר מפליא, שיציאת מצרים נראה כדבר מוכרח, ובכ"ז אנו רואים שהוא תלוי בגדי.. אם משה רבינו יקח את הגדי על הכתפיים תהיה גאולת ישראל, ואם לא חז"ל לא תהיה. ואין נאמר שיהיה יציאת מצרים ע"י משהו אחר?

קושיה נוספת בתוס' בשבת (י') במה שאמרנו במנ"י, "אמר רבא בר מרסיה אמר רב חמא בר גורא אמר רב: לעולם לא ישנה אדם בנו בין הבנים, שבשביל משקל שני סלעים מילת שנתו יעקב ליוסף יותר משאר בניו - נתקנו בו אחיו, ונתגלה הדבר וידעו אבותינו למצרים". ומקשה תוס', הרי בלאו הכי נגזר הדבר, דכתיב "ועבדו וענו אותם", ואין נאמר שבשביל השני סלעים ידעו אבותינו למצרים?

ותוס' מתייר, "שמא לא היה נגזר עליהם עיני כ"ל אלא ע"י זה שהיה ארבע מאות שנה התחילו קודם שנטל יצחק ל' שנים". ומבאר מהרש"ל שם, שאם לא היה את המעשה של הכתונת פסים והשעבוד היה יותר קצר. אמנם עדיין קשה מה היה הרווח, שהרי א"כ היה השעבוד נהיה יותר קשה. אלא התשובה, עפ"י מה שאומר מהרה"ל [בתפארת ישראל], שאמנם המטרה של יציאת מצרים היא להביא לאמונה, "למען תספר באזני בן ובן בנך", ולהביא את כלל ישראל לעבודת הלש"ת, כמו שהיה ע"י היצ"מ. אמנם היסוד שגם כשיש תכלית ברעה, צריך חטא מה, בשביל להוציא הדבר אל הפועל.

שעלנו לדעת שיש מהלך של התכלית בביראה, שזה 'הידיעה', וזה תלוי במסבב שמגלגל את הכל להביא לאמונה וליחוד ה'. אבל יש את המהלך של 'הבחירה', איך יתבעז למעשה כל דבר, וזה צריך להיות תלוי בבחירה של בני האדם.

ולכן כאן נשעבד היה צריך חטא בשביל לגלגל הדבר. ואמנם גם כלי החטא, היה מסבב הסיבות מגלגל הדבר בדרך אחרת.

ד והנה שעבד מצרים היה גזירה של ארבע מאות שנה, אבל אומרים חז"ל שקושי השעבוד השלים לארבע מאות שנה, דמתוך מאתיים ועשר שנה שריו שם, היו עוד שמונים שנה של קושי השעבוד.

והנה אנו יודעים שהרבה ממצוות התורה הם "זכר ליציאת מצרים". ויציאת מצרים זה הרי "יסוד כל התורה כולה", [משכ"ם ב'עבודת הקודש'], שהרי הדריבה הראשונה מעשרת הדברות פותחת "אניכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים".

ובכזרי מבאי שמלך כוור, שאל את החכם למה לא אמר הקב"ה "אניכי ה' אלהיך אשר בראתי שמים וארץ", ענה לו החכם: שבביראת שמים וארץ אין זה ברתא דווקא ליהודים, אלא שמועז לכל העולם. אבל יציאת מצרים זה ענין מיוחד שקשור דווקא לכלל ישראל. יציאת מצרים היא יסוד כלל ישראל.

והביאור בזה, כיון שבביראת מצרים היה עם ישראל נפרד מהאומות ונבדא מחדש, כמו שרואים בהקדמת הרמב"ם [וכן באורך בנצ"ב] שמבאר שחומש שמות הוא המשך לחומש בראשית, שבחומש בראשית מתואר בריאת העולם ומאורות האבות, וספר שמות הוא המשך לכל זה. שגם הוא מתאר את ענין הברירה, רק שהוא מתאר את בריאת כלל ישראל. ומבאר הנצי"ב לפר"ו, דלכן הבה"ג קורא לחומש שמות "ספר שני", והבה"ג מסדר את החומשים כך: ספר בראשית, חומש שני, ספר הכהנים, חומש הפקודים, משנה תורה. ומדוע לא נתן שם לחומש שמות, רק קראו "חומש שני". אלא משום שבאמת הוא שייך עדיין לספר בראשית רק הוא חלק שני של ספר בראשית, ובדלק ראשון מתואר בריאת העולם ובחלק שני מתואר בריאת עם ישראל, ע"כ נקראו "ראשית". ע"ש.

וכמו שבריאת העולם היא יש מאין, כך גם כלל ישראל נברא יש מאין, כמ"ש "לכא לקחת לו גוי מקרב גוי", דהיינו שכלל ישראל היו בלועים בתוך מצרים, עובדים עבודת פוך, כל כבודם נטמא, כל יחיהם רק ביוון והשפלה, וממילא לא היתה להם שום מציאות עצמית, דלא ידעו כלום חוץ מעבודה והשפלה. ומתוך כל זה לקחם הקב"ה לו לעם, להיות "עם סגולה" א"כ זה בריאה יש מאין.

ולכן רואים שמשנה רבינו מתפלל איך אין יוכל להוציא אותם ממצרים, הרי זה בלתי אפשרי. דאין אפשר ליצור כלי מכלום, וכשמתבוננים בפרשה רואים שזה חורז על עצמו הרבה פעמים, משום שבאמת זו מליאה עצומה איך אפשר לעשות מאותונים כ"כ שושלים פלי שום ערך עצמי, איך אפשר לעשות מהם עם סתם, וקו"ו "עם נבחר"? אומר הקב"ה למשה: "כי אחיה עמך". אתה צודק אתה באמת לא יוכל, אבל "כי אחיה עמך" אני יעשה את בלתי אפשרי. וא"כ יציאת מצרים הוא יסוד כלל ישראל ויסוד כל התורה כולה.

ה ויש כאן עוד התבוננות, איך היתה הגאולה, שבתחילה כשמשא בא לגאול את ישראל, אז כתוב "ואמין העם וישמעו כי פקד ה' את בני ישראל וכי ראה את ענין יוקד וישתחוו", אבל מה קורה אחרי"כ? פרעה מוכיב את השעבוד יותר ויותר, בא מרעה ואומר לקב"ה "ה' למה הרעת לעם הזה, למה לא שלחתני. ומאז באתי לא פרעה לדבר בשמך הרע לעם הזה. והצל לא הצלתי את עמך".

והנה צריך להבין מה הטענה של מרעה"ה, הרי הקב"ה אמר לו קודם לכן מפורש "ואני ידעתי כי לא יתן אתכם מלך מצרים להלך ולא ביד חזקה. ושלחתי את ידי והכיתי את מצרים בכל נפלאותי אשר אעשה בקרבם ואחר כך ישלח אתכם". א"כ מה משה רבינו מתרגש כ"כ מגזירת פרעה החדשה?

אלא שמכיון שהיה שם כזה שעבוד, שאנו בכלל לא יכולים לתאר לעצמנו מה היה שם, איזה ביוון, איזה השפלה נוראה של כל כבוד האדם, א"כ מרעה"ה אחרי הכל לא האמין שזה יהיה עד כדי כך. שחשב רק שפרעה לא יסכים לשלח את ישראל ואז יקבל את המכות וישלחם, אבל למה החמור נוראה במצב של עם ישראל שבין זה וזה היה מושפלים עד תהום, לזה לא ציפה, והוא לא חשב איך בזה מלב יכול בכלל להיות נאול.

ולכן אמר להקב"ה "למה לא שלחתני" הרי במצב כזה לא שייך בכלל להתחיל לגאול את עם ישראל. שהרי "מאז באתי לא פרעה לדבר בשמך הרע לעם הזה" ואני מציית כל הזמן שתרצה באופן האפשרי להוציא פורתא את אכל לא היה, כן רק אדרבה היתה נתיח חמור, וא"כ מה היה כבר יכול לעשות?

אבל הקב"ה אומר לו "עתה תראה אשר אעשה לפרעה, כי ביד חזקה ישלחם וביד חזקה יגרשם מארצו", אומר רש"י: כי ביד חזקה ישלחם - מפני ידי החזקה שתחזק על פרעה, ישלחם. וביד חזקה יגרשם מארצו - על כרחם של ישראל יגרשם ולא יספיקו לעשות צידה, וכן הוא אומר ותחזק מצרים על העם וגו'. דהיינו, דכשקב"ה ברא יש מאין, אז לא רק שיש כאן בריאה חדשה, אלא היא גם לא מובנת, לא רק לפרעה, ולא רק לעם ישראל, אלא גם למשה רבינו ששיכנה מדברת מתוך גורמו.

וזה הקב"ה אומר לו "עתה תראה אשר אעשה לפרעה", אתה צודק, זה באמת לא מובן ולא נתפס בשכל אנושי איך יכול להיות בריאה חדשה של כלל ישראל, אבל בכ"ז אתה תראה איך כן יהיה, וזה יהיה על כרחם של פרעה ועל כרחם של ישראל.

וזהו יסוד של הנהגת ה' בעולם, וכמו שמבאר הרמב"ם בכמה מקומות שזהו ה"חור"ה", שאמריים שלמרות הכל, למרות שלא נתפס בשכל אנושי איפה יש כאן יד ה', בכ"ז מאמינים שהכל מאת ה'.

ז בשביל לשבר את האוון, ניקח דוגמא מעצמנו. הנה במצב של היום, האם משיח נראה באופן? למי הוא בא? איננו זוכר מי אמר כן, אבל אחד מהדקדקים התפלל פעם ואמר: רבש"ע משיח מוכרח לבא מרע עשוי, אחרת לא יהיה לו כבר למי לבא. [מרב"ם יריות הדורות], ואין בכלל נראה שמשיח יבא בזה מצב איש ונראה שעם ישראל שריו בו.

אני זוכר שהמשיח'ה חצקל זצ"ל אמר פעם בשיחה, וכי אתם חושבים שכשהמשיח יבא תמצו ישתקו [אז היה פחד איום נורא מהמצרים]? לא ולא, הם יתחילו לירות! תראה מלחמה! כן אמר המשיח. נו. אז איך נראה שבכזה מצב חמור שאנחנו נמצאים בו יבא משיח?

אלא שישנו מעשה נורא מרביו הגר"ח מוואלווין זצ"ל ששמנו אנו רואים שבכל מקרה יבא משיח. העיר ווואלווין היתה שייכת ל"גראץ טישקביץ", והיה לגראץ היה קשר הדוק מאוד עם ר' חיים, באחת הפעמים שנפגשו, פנה הגראץ' לר' חיים ואמר לו: כבוד הרב יש לי שאלה עצומה, אבל אני רוצה שיהיה לי יעסעל על השאלה הזו, משום שאני לא שואל אותה ע"מ לקנות, רק באמת משום שהיא קשה לי מאוד, ואני רוצה להבין, איך יכול להיות שאותם מאמינים במשיח? איך זה עולה על הדעת שהוא יסתובב בכל העולם ויקבל את כל היהודים מכל המקומות כדי נידחים, כאלי יהודים שבכלל לא יודעים שהם יהודים. והוא וליך וילחם עם הטורקים [ששלטו אז בא"י]? האמת היא, אומר לו הגראץ, שחשבת על העושה הזה מאד הרבה, והשבתני כלי מני אפשריות איך זה יכול להיות כזה דבר, ובכל זאת, כמה שחשבתני וחשבתני לא הצלחתי לתפוס איך זה יכול להיות. תסמל לי דבר, זה פשוט לא יתכן. סיים הגראץ.

אמר לו ר' חיים. גראץ יקר, אתה צודק. באמת זה לא יתכן, אבל זה בכל אופן יהיה!!!

תראה, אומר לו ר' חיים, איזה אמונה חזקה יש לעם ישראל, רובם בריאים בשלש פשוטים, שהלך גדול מהם אפי' לקרא בסידור לא יודעים, ובכ"ז הם מאמינים באמונה שלמה בתור דבר פשוט, שזה יהיה, וזה באמת יהיה. אבל אתה צודק זה באמת לא יתכן, אבל אעפ"כ זה יהיה! [וזה הפשט "כמי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות", היינו דלעת"ל ג' כי תהיה בריאה חדשה כמו בביראת מצרים].

ולפי זה מובן ל"כ מה שזמור אברהם אבינו, דלא היתה זו אמירה סתם. אלא אברהם אבינו ראה בברית בין הבריתין את כל מה שיאיר להם לעם ישראל בכל הדורות, וכולו היה משותמם, ולכן אומר אברהם אבינו לקב"ה "במה אדע כי אירשנה", זה הרי לא יתכן? לא היה כאן סתם שאלה מחוסר אמונה, אלא שאלה אחרי התבוננות מעמיקה במקורות על ישראל.

ואומר לו הקב"ה: אתה לא מבין איך זה יתכן, אני יראה רק עוד יותר שזה לא יתכן, ואעפ"כ בסוף זה יהיה, "דוע תדע כי גר יהיה דרעך בארץ לא להם ועבדום ועניו אותם ארבע מאות שנה". אבל אחר כך "יצאו ברכוש גדול", מתוך השעבוד הנורא תצמח קין הישועה.

- - - נערך מכתבי תלמידים - - -

לתרומות ולהנצחה להפצת הגליון: נדרים פלוס + חיפוש מוסד + ישיבת קהילות יעקב + קטגורית "עלון חקירי לב"

או להשאיר הדוקה ב"ק בית המדרש נפש החיים" במספר: 077-26-111-78, או במייל: k56880427@gmail.com

לפניות, הערות והארות בכל נושא הגליון, וכן למסירת דברי תורה בכל נושא מרביו שליט"א, ניתן ליצור קשר באופנים הנ"ל.

— כל שיעורי רבינו שליט"א ב"ק בית המדרש נפש החיים": 077-26-111-78 —

טבילה של בת פרעה לגירות

וַתֵּרֶד בַּת־פְּרָעָה לָרְחוֹץ עַל־הַיָּאָר [פ"ב ב פ"ה] ובמגילה י"ג א' אמאי קרי לה יהודיה - על שום שכפרה בעבודה זרה, דכתיב ותרד בת פרעה לרחוץ על היאור, ואמר רבי יוחנן שירדה לרחוץ מגילולי בית אביה, ופרש"י לרחוץ לטבול [לשום] גירות, ובטו"א הק' דל"ש טבילה לגרות קודם מתן תורה.

והנה ע' נדרים דף מ' אם אפשר לטבול בנהרות כיון שיש חשש שיש שם מי גשמים שאין מטהרין בווחלין, ובתש"ו רב"ז מכת"י סי' קמ"א כ' קונטרס גדול בענין טבילה במצרים במי הנילוס שהיו מתירין משום שאין גשמים במצרים, והרב"ז האריך שם לאסור שמ"מ הנילוס מקבל מי גשמים במקומות אחרים ע"ש, וכאן מבואר שהיתה טבילת גירות בנילוס. וע"ש בנדרים שאפשר לטבול רק בפרת ביומי תשרי שאז אין מי גשמים, והרי מעשה זה שבתיה ירדה לטבול היה בחודש סיון שהרי משה נולד בו' אדר ואחר כשלש חדשים לא יכלה הצפינו והניחה אותו ביאור. ואפשר שאף לרש"י שהיתה טבילת גירות קודם מ"ת אבל לא היה דין שזוחלין אין מטהרים.

איסור מצרית בקהל

במגילה י"ג ע"א ר"ש בן פזי כו' ואשתו היהודיה ילדה את ירד אבי גדור ואת חבר אבי שוכו ואת יקותיאל אבי זנוח ואלה בני בתיה בת פרעה אשר לקח מרד כו' וכי מרד שמו והלא כלב שמו אמר הקב"ה יבא כלב שמרד בעצת מרגלים וישא את בת פרעה שמרדה בגילולי בית אביה, וצ"ע איך נשא כלב את בת פרעה והרי מצרית אסורה בקהל. זולת אם נימא שהיה קודם מתן תורה ומאי דקאמר שמרד בעצת מרגלים היינו על שם העתיד, ובלא"ה שאר נשים שנשא כלב המבוארים בפסוקים שם ע"כ דאיירי קודם מתן תורה וכמבואר בסנהדרין דף ס"ט ע"ב. [אמנם יעוי' בס' למסכת עתיק שהביא ממדרש תלפיות בשם זוהר כת"י 'שלא היתה בת פרעה אלא יתומה היתה אחות צפורה ופרעה גידלה', ויל"ד לפ"ז דאינה מצרית].

והנה ביבמות ע"ז עמ' ב' דר' שמעון סובר מצרי אסור ולא מצרית ור' יהודה סובר שגם מצרית אסורה, והי' אפ"ל דר"ש בן פזי ס"ל מצרי ולא מצרית. אבל עדיין יק' למאי דקימ"ל דמצרית ג"כ אסורה, [ויעוי' בצפנת פענח ביבמות ע"ו דהק' לשי' רש"י דיש איסור חתנות עם הערב רב דמ"ש מכלב ובתיה].

ויל' דהנה בגמ' א' אמאי קרי לה יהודיה על שום שכפרה בע"ז דכתיב ותרד בת פרעה לרחוץ על היאור וא"ר יוחנן שירדה לרחוץ מגילולי בית אביה ופי' רש"י לרחוץ לטבול לשום גירות, וע' בטורי אבן שתמה על ד' רש"י דמאי שייכא טבילת גירות לפני מתן תורה, וע' בהגהות הגאון בעל ברך טעם על הטו"א ובמהרי"ט קידושין דף י"ח, וע' בחי' מרן רי"ז הלוי עה"ת פ' בא שהאריך בזה אם היה גירות קודם מ"ת, והמאירי יבמות מ"א א' כ' ומה שאמרו כאן באמהות שטבלו ולא מלו יש מפרשים ביציאתן ממצרים בשעת מתן תורה, ויש מפרשים ארבע אימהות והוא כשנכנס אברהם לברית שהטביל את שרה וכן בארבע אימהות, ומבואר לפ"ז שיש טבילה לגירות קודם מתן תורה, (ועמש"כ בצה"ל ח"ב סי' כ"ו).

אולם עכ"פ להמבואר שנתגיירה היה אפ"ל שכשנאסרו מצרים לבא בקהל היינו אותם מצרים שהיו אז וזרעם אבל מי שנתגייר קודם לכן כשנאמר האיסור לא היה בכלל מצרי ולא נאסר, וע"כ לא היתה בתיה בת פרעה בכלל איסור מצרי. [וכן מצינו במאירי גופיה ביבמות עו. דכ' 'דאוי לשאול איך נשא כלב את בתיה בת פרעה שהיתה מצרית, וי"ל כיון דנתגיירה קודם שיצאו ישראל ממצרים אינה באיסור זה', אמנם יעוי' בדעת זקנים פ' תולדות פכ"ה פ"א ובמהרש"א יבמות ק' דהק' איך אברהם נשא את הגר שהיה מצרית, והא נתגיירה קודם יצי"מ].

והנה במדרש רבה פ' בא פ' י"ח אות ג' א' הנקבות הבכורות אף הן מתות חוץ מבתיה בת פרעה שנמצא לה פרקליט טוב זה משה שנאמר ותרא אותו כי טוב הוא לפיכך אמר שלמה טעמה כי טוב סחרה ותקם בעוד לילה באיזה לילה ויהי בחצי הלילה, וע"ש בפ"י מהר"ו שהביא שהיתה בכורה מאם שהרי כתיב מבכור פרעה הישב על כסאו וע"כ צ"ל דהיה לו בכור מאב שמת במכת בכורות ואילו בתיה היתה

בכורה מאם. ויש להעיר דהנה במגילה י"ג א' א' ותרד בת פרעה לרחוץ על היאור וא"ר יוחנן שירדה לרחוץ מגילולי בית אביה, ופרש"י לרחוץ לטבול לשם גירות, והואיל ונתגיירה א"כ מה"ת שתהא בכלל מכת בכורות. [אולי אם לא היה דין קטן שנולד קודם מ"ת לא פקע ממנה היחוס לאביה ולכן היתה צריכה למות במכת בכורות].

והנה בפרקי דר' אליעזר פמ"ח א' שהיתה מנוגעת ולכן ירדה לרחוץ, וא"כ ס"ל דלא ירדה לטבול לשם גירות, וי"ל דכך ס"ל גם למד"ר ולכן היתה בכלל מכת בכורות, ולפ"ז דלא נתגיירה הדר' קו' לדוכתה איך נשאה כלב, ולזה י"ל להק' מ"ד דלא נתגיירה דס"ל כמ"ד מצרי ולא מצרית, או ד"ל דאף שלא נתגיירה אז אבל מ"מ נתגיירה קודם מ"ת וע"כ לא היתה בכלל איסור מצרי. [יעוי' בחת"ס [דרוש א' לז' אדר] דכ' דירדה לרחוץ סתמא וכשראתה השגחת ה' על משה שהיה מגודל כנער הבינה שנשי היהודים יולדות שלא בצער ולכן רצתה להתגייר, ולפ"ז אף ד' הפדר"א י"ל דהתגיירה].

וע' בס' מקור ברוך חלק ב' סי' מ' שהק' להמבואר ברמב"ם פ"ט מעבדים ה"ב שעכו"ם יכול למכור בנו ובתו לעבדים א"כ איך היתה יכולה לטבול לגירות בלא דעת אביה והרי היתה קנויה לאביה, וע"ש שצידד שכל ד' הרמב"ם הם רק בקטן שאין בו דעת אבל גדול עומד ברשות עצמו ע"ש. [אמנם למש"כ בזכר יצחק סי' ב' ובמנ"ח מצוה שמ"ז דגם גדולים בכלל זה אכתי צ"ב].

קולו כנער

בסוטה י"ב תנא הוא ילד וקולו כנער דברי רבי יהודה, א"ל רבי נחמיה א"כ עשיתו למשה רבינו בעל מום, ופרש"י שם בע"מ והוא לוי ונפסל בקול לעבודת השיר. ולכא' צ"ב דמנ"ל לר' נחמיה שמושה רבינו היה כשר לשיר, וי"ל ע"פ הגמ' בערכין דף י"א דיליף חנניא בן אחיו של ר' יהושע לעיקר שירת הלויים מקרא דמושה ידבר והא-לקים יעננו בקול על עסקי קול, ופרש"י "שהיה מצוהו לשורר לפי שמושה לוי היה", וא"כ מבואר שהיה משורר וע"כ הק' ר' נחמיה דאילו היה קולו כנער א"כ היה פסול לשיר, ולפ"ז אפ"ל דמאי דלא חייש ר' יהודה לזה משום דס"ל כאידך תנאי בערכין דילפי שירת הלויים מפסוקים אחרים, וא"כ אין אין ראיה שמושה היה ראוי לשיר, ובה א"ש ד' רש"י בפ"י עה"ת (שמות פ"ב פ"ו) שפי' קולו כנער, והרי נחמיה הק' ע"ז ולמה פי' כן רש"י וע"ש ברמב"ן, ולהנ"ל י"ל דכל קו' ר' נחמיה אינה אלא כהן מ"ד דס"ל דשירת הלויים ילפי' מהא-לקים יעננו בקול, אך לאידך תנאי דלא ילפי' מהך קרא ל"ק כלל, וא"כ י"ל דרש"י עה"ת פי' כוותיהו. ובבכורות מ"ד ע"א אי' אמר רב משה רבינו עשר אמות היה שנאמר (שמות מ) ויפרוש את האהל על המשכן מי פרושו משה רבינו פרושו וכתוב עשר אמות אורך הקרש, א"ל רב שימי בר חיאי לרב א"כ עשיתו למשה רבינו בעל מום דתנן גופו גדול מאבריו או קטן מאבריו כו', וכאן א"א לפ' כהנ"ל.

וי"ל דהנה בזבחים דף ק"א ע"ב אי' אמר רב משה רבינו כהן גדול וחולק בקדשי שמים היה שנאמר מאיל המלואים למשה היה למנה כו', ובדף ק"ב ע"א אי' כתנאי ויחר אף ד' במשה כו' ר"ש בן יוחאי אומר אף זה נאמר בו ורושם שנאמר הלא אהרן אחיך הלוי והלא כהן היה ה"ק אני אמרתי אתה כהן והוא לוי עכשיו הוא כהן ואתה לא, וחכמים אומרים לא נתכנה משה אלא שבעת ימי המילואים בלבד וי"א לא פסקה כהונה אלא מזרעו של משה כו', וא"כ א"ש דבעי' שלא יהא בע"מ.

אולם בדרשות הר"ן דרוש ג' ודרוש ה' כ' לבאר את הגמ' בסוטה דא"ל ר' נחמיה א"כ עשיתו למשה רבינו בע"מ, דהיינו משום דמשה רבינו היה שלם בכל ולא יתכן שהיה לו חסרון כלל, ע"ש מש"כ לבאר למה היה משה כבד פה, (וכע"ז מצינו ברמב"ן פ' אמור פכ"א י"ז).

אך בד' רש"י בסוטה הרי מבואר לכאן לא כן שפי' שם משום דמשה היה לוי ונפסל לשיר, ולא פי' דלא יתכן שיהא בו חסרון, אך אפ"ל דכ"ז לענין קולו כנער דלא חשיב חסרון אלא לענין שירה וע"כ לא חשיב חסרון, ומשום כך פי' רש"י משום שהיה משורר ונפסל עי"כ לשיר, אבל מום של כהונה י"ל דמודה רש"י דחשיב חסרון ולא יתכן שהיה למשה רבינו חסרון, וא"כ אף שפי' רש"י את הגמ' בסוטה משום שהיה משורר ונפסל עי"כ לשיר, מ"מ אפשר דמודה רש"י שיש לפ' את הגמ' הכא דא"א שהיה למשה רבינו חסרון וכד' הר"ן.

חיוב אם להניק בנה

הילכי את הילד הזה כו' ואני אתן את שכרך, הנה אם חייבת לבעלה להניק כמבואר בכתובות דף נ"ט א"כ איך יכולה ליטול ע"ז שכר, ויש לדון אם היה חיוב זה קודם מ"ת, ואם חייבת קודם מ"ת יש לדון אם קצצה לה אף שחייבת בלא"ה אם צריכה לשלם.

נבואת אהרן במצרים

ויאמר כו' שלח נא ביד תשלח [פ"ד פ"ג] ופרש"י ביד תשלח, ביד מי שאתה רגיל לשלוח והוא אהרן.

וכן מצינו בס' שמואל א [פ"ב פכ"ז] ויבא איש אלקים אל עלי ויאמר אליו כה אמר ה' הנגלה נגליתי אל בית אביך בהיותם במצרים לבית פרעה, ופרש"י הנגלה נגליתי אל בית אביך - מכאן שנתנבא אהרן במצרים, ומה היא הנבואה הוא שנאמר (יחזקאל כ) ואומר אליהם איש שקוצי עיניו השליכו ובגלולי מצרים אל תטמאו. וכן מצינו ברש"י ביחזקאל [פסוק ז'] ואומר אליהם אהרן ניבא להם נבואה זו קודם שנגלה הקב"ה על משה בסנה וזהו שנאמר (שמואל א' ב') לעלי הנגלה נגליתי אל בית אביך בהיותם במצרים וגו'.

ועוד שם [פסוק ח] וימרו בי ולא אבו לשמע אלי איש את שקוצי עיניהם לא השליכו ואת גלולי מצרים לא עזבו ואמר לשפך חמתי עליהם לכלות אפי' בהם בתוך ארץ מצרים, ופרש"י וימרו בי הרשעים רובם של ישראל שמתו בשלשת ימי אפלה כמו שנאמר וחמושים עליו בני ישראל וגו' אחד מחמושים וי"א אחד מחמש מאות, וזהו הנבואה של אהרן.

עני ומצורע חשובים כמת

ויאמר ד' אל-משה במדבר לה שב מצרים כי-מתו פלי-האנשים המבקשים את נפשך [פ"ד פ"ט] פי' רש"י ירדו מנכסיהם ועני חשוב כמת, ובשם הגר"א שמדויק בפסוק שלא מתו ממש שהרי כתיב המבקשים את נפשך לשון הוה ומשמע שעדיין מבקשים.

בנדרים ז' ב' ועניות כמיתה, שנאמר כי מתו כל האנשים, וכ' הר"ן שנאמר כי מתו כל האנשים וגו' - דלא מתו ממש כדאמרין לקמן בפרק ר"א (דף סד:) דמהו הוו דכל מקום שנאמר נצים ונצבים אינם אלא דתן ואברים ואינהו הוו במחלוקת של קרח, אלא דמפני שהענו אמר כי מתו דאע"ג דאמרין התם דארבעה חשובין כמת עני וסומא ומצורע ומי שאין לו בנים הכא דואי מעניות קאמר, דאין לומר שנסתמו דהא כתיב במחלוקתו של קרח (במדבר טז) העיני האנשים ההם תנקר, וליכא למימר נמי שהיו מצורעין דהא כתיב (דברים יא) בקרב כל ישראל וליכא למימר שנתרפאו במתן תורה דהא אמרין שחזרו למומן במעשה העגל כו'.

ובשאלת שלום ס' ק"ג (ציינו בגהש"ס) הק' שהרי תנן בנגעים פרק ז' אלו בהרות טהורות שהיו בו קודם מתן תורה, וא"כ שפיר אפ"ל שהיו דתן ואברים מצורעים, ומ"מ היו בקרב כל ישראל כיון שנגע שנולד קודם מתן תורה אינו מטמא, ע"ש ובחתי"ס.

ובמהר"ן חיות כ' "ואולי דרך לענין טומאה אינו מטמא לפני הדבור, אבל לענין שלוח חוץ לג' מחנות דק"ל בדד יושב שאינו יושב אף עם שאר מצורעים ראינו שאינו נוגע לעניני טומאה וא"כ אף נגוע שקודם הדבור היה משתלח חוץ לג' מחנות".

והנה עיקר ד"ז דמה שמשתלח חוץ לג' מחנות אינו מדין הטומאה כן מבואר גם בכ' הגר"ח למו"ק, והרי מצינו במצורע גם דיני אבילות כמו פרעה ופרימה, וי"ל דגם מה שחוץ לג' מחנות אינו רק משום הטומאה אלא גם משום אבילות, עמש"כ בצב"ל מו"ק ס' י"ג, אולם מה שמבואר בד' מהר"ן חיות דאף שנגע שנולד קודם הדיבור אינו מטמא אבל מ"מ משתלח חוץ לג' מחנות, הוא דבר מחודש שיהא דין מצורע לענין הנהגות מצורע ולא לענין טומאה, וע' בנגעים שם דגם גר שנתגייר עם נגע וקטן שנולד עם נגע אינם מטמאים, ולד' מהר"ן חיות מ"מ יהא עליהם דין שילוח מג' מחנות, והרי כל דיני מצורע הם רק כשהנהגות מטמא אותו וכאן הרי אין הכהן מטמא אותו, ואולי אומר עליו שהוא מצורע בלא טומאה, וגם יל"ע דכל מצורע צריך הבאת צפורים לטהרתו במצורע זה שאינו אלא לענין הנהגות מצורע ולא לענין טומאה, אם צריך להביא צפורים.

המילדות העבריות

ויאמר מלך מצרים למילדות העבריות וכו' בילדכן את העבריות וראיתן על האבנים אם בן הוא והמיתן אותו ואם בת היא וחי' [טו טז].

ובגמ' סנהדרין נו ע"ב בן נח נהרג בדין אחד וכו' משום רבי ישמעאל אמרו אף על העוברין. וכו' המהרש"א בזה אמרתי ליישב בפ' שמות שדקדק הכתוב לאמר ויאמר מלך מצרים למילדות העבריות דודאי פרעה לא שאל מהם להרוג הזכרים בידים דבן נח מוזהר על שפיכות דמים ולכן לא אמר כן למילדות המצוריות שהוזהרו על שפיכות דמים אפילו בעוברים אבל למילדות העבריות אמר שהותר לכם להרוג עובר במעי אמו וראיתם על האבנים קודם שיצא לאויר העולם אם בן הוא וגו' וכיון שאי אפשר בהם לפטור משפיכות דמים רק בתחילת יציאת הולד קודם שיצא ראשו או רובו הוצרך לתת להם סימנן כמו שכתוב בפרק קמא דסוטה וראיתם על האבנים סימן גדול מסר להם כו' יריכותיה מצטננות כו' וכן פניו למעלה כו' עיין שם ודו"ק:

וד' צ"ב דאם חשש שלא ישמעו לו להרוג העוברים ומשום שכן נח מוזהר על העוברים הרי כ' הרמב"ם [מלכים פ"ה ה"ב] דבן נח שאנסו אנס לעבור על אחת ממצוותיו מותר לו לעבור ואפי' לעבור ע"ז עי"ש, וא"כ מדוע פרעה לא ציוה גם על המצוריות בגזירת מלכות, וישמעו לו משום שבמקום אונס שרי.

וצ"ל דס' לדברי המל"מ שם דלא איירי הרמב"ם באנסו לשפוך דמים, לפי שבזה אסור לו להרוג אפי' באנסו משום דאיכא סברא דמאי חזית דדמא דידך סומק טפי מדמא דחברך, ורק לענין ע"ז וגילוי עריות דילפינן מקראי ס"ל להרמב"ם דבן נח לא צריך למסור נפש.

אך עדיין צ"ב, דכל דברי המל"מ מיירי דוקא בלהרוג אדם לפי ששם יש את הסברא דמאי חזית אבל לענין הריגת עובר לכאן לא שייך, שהרי מבואר בסנהדרין ע"ב דהטעם דמותר להרוג עובר במעי המקשה לילד הוא משום דלא מיקרי נפש וא"כ בזה לא שייך הסברא דמאי חזית, דודאי יש להעדיף האם שהיא נפש על העובר וא"כ הדק"ל אמאי לא ציוה להם פרעה בגזירת מלכות ויהא מותר להם להרוג את העובר.

והנה במדרש [שמו"ר א. יד] ויאמר בילדכן את העבריות למה ציוה להרוג אותם ע"י המילדות כדי שלא יתבע הקב"ה ממנו ויפרע מהן, וצ"ב מאי קושית המדרש למה ציוה להרוג ע"י המילדות, וכי דרך המלך לקיים גזרותיו וללכת לחפש בכל בית ובית כדי להרוג את התינוקות, ולכן ציוה למילדות שכיון שהם מתעסקות בין כך עם הילדים יכולים להרוג.

ועיין בכלי חמדה דהקשה דבמדרש [בר"ר לד יד] איתא א"ר חנינא שופך דם האדם באדם ע"י שליח דמו ישפך, והיינו דאיכא שליחות בהריגה לבן נח דציווי זה נאמר לבן נח, וא"כ מה מהני לפרעה שציוה את המילדות והרי איכא שליחות והוא יתבע על הדבר, עיי"ש.

ואפ"ל דהמדרש שואל את קושית המהרש"א אמאי ציוה רק על המילדות העבריות ולא על המצוריות, וע"ז משני דלא רצה שיתבענו הקב"ה דלמצוריות הוי רציחה ואיכא שליחות משא"כ לישראליות שאין דין שליחות, ובזה יב' ד' המהרש"א דאף בעוברין ובשליחות נאסרו המצוריות. [מאת העורך]

שו"ת בכמה עניינים

'משמר' בליל שבת

שאלה. האם מותר להיות ערים וללמוד 'משמר' בליל שבת.
תשובה. אם ע"י זה שנשאר ער הוא מצטער אסור לעשות זאת, אבל אם לומד בחשק רב ואינו מרגיש שום צער - מותר.
מקור הדין - כה"ח סי' רפ' ס"ק ה', שו"ת תורה לשמה סי' תמט'

'משמר' ביום שמלאו לו עשרים

שאלה. בחור שהגיע ליום הולדת עשרים, האם ילמד כל הלילה.

תשובה. ילמד בתענית דיבור מתחילת הלילה עד הזמן שהולך לישון, וישן בלילה כדרכו ולמחרת ביום ילמד היטב בתענית דיבור.

מקור הדין - מבואר בגמ' (קידושין כט') שאדם שלא נשא אשה עד גיל עשרים, הקב"ה אומר "תיפח עצמותיו", ולכן יש להרבות בלימוד התורה (עיין סוטה כא' וקידושין כט').

[ועי' בדרשות אבן שוועיב תלמיד הרשב"א פר' ויחי ובספר חסד לאברהם נהר ב מעיין נו, ועי' בספר הפרדס להגרא"ל אפשטיין בספר הדרושים דף כז. וע"ע בספר ערבי נחל פרשת שמיני במעלת האדם שביום כניסתו לגיל העשרים ואחד (הנקרא גיל עשרים) עוסק בתורה ובמצוות].

מה שיש נמנעים להשתתף בלווית ת"ח

שאלה. מה ההיתר למה שנהגו לא ללכת ללווית של ת"ח.

תשובה. איתא בכתובות יז' ע"א "תנו רבנן מבטלין תלמוד תורה להוצאת המת ולהכנסת כלה וכו' במה דברים אמורים כשאין עמו כל צרכו אבל יש עמו כל צרכו אין מבטלין וכמה כל צרכו כו' רבי יוחנן אמר נטילתה כנתינתה מה נתינתה בשישים רבוא אף נטילתה בשישים רבוא וה"מ למאן דקרי ותני אבל למאן דמתני ליה לית ליה שיעורא".

ומבואר מהגמ' שם שכל ת"ח צריך ללוותו. ונפסק בשו"ע יו"ד שסא' א' "מבטלין תלמוד תורה להוצאת המת. למאן דמתני לאחרים - אין לו שיעור, אפילו יש עמו כמה אלפים, מתבטל בשבילו, ולמאן דקרי ותני, דהיינו כשקרא ושנה ועדיין לא שנה לתלמידים - אם יש שישים רבוא אין צריך להתבטל בשבילו. למאן דלא קרי ותני - כיון שיש לו מי שיתעסק עמו אין צריך להתבטל בשבילו והוא שיש שם עשרה".

וצריך ביאור מה טעם ההיתר שאין נוהגים כן, ויש לבאר בזה כמה טעמים:

א. שלא יודעים מתי ההלויה תתחיל כיון שבד"כ יש הספדים בהתחלה, ואין חיוב ללכת להספדים רק ללוויה.

ב. אם אינו רואה ההלויה יוצאת אינו חייב ללכת, דכל החיוב הוא כשרואים, ואף שבח"מ וב"ש אבהע"ז סה' נחלקו לגבי חופה אם יש חיוב ללכת לחופה אם אינו רואה, וכו"ע מודו שבלווייה יש חיוב ללכת אף שאינו רואה, מ"מ טעם המנהג שנהגו להקל בזה הוא ע"פ ה"עמק שאלה" (שאלתא יד' ב' ולד' ב') שאם אינו רואה את ההלוויה לא צריך ללוות.

ג. טעם ההיתר ע"פ התוס' כתובות יז' ע"א בשם הר"י מקורביל שהעוסק בשימוש ת"ח לא צריך ללכת ללוות את המת, ולימוד גמ' בעיין והבנה נחשב שימוש ת"ח כמבואר ברש"י ברכות מז ע"ב ד"ה שלא שמש ת"ח, ב"מ לג ע"ב ד"ה אלו ת"ח, וסוטה כב ע"א ד"ה ולא שמש ת"ח, וע"ע ב"ב קמה ובאור שמח פ"א מת"ת.

קשירת ציצית בלילה

שאלה. האם מותר לקשור חוטי ציצית בלילה.

תשובה. מותר.

מקור הדין - עי' מנחת חינוך תכג', פרמ"ג יח' משבצות זהב סק"א משכ"ב ולמעשה מותר לכתחילה מכיון שרק מחוסר זמן.

ברכה בבגד שינה

שאלה. אדם הלובש בגד לילה שאינו מכסה את כל גופו כראוי [מלבד הדין האמור בס' ב' האם יכול לברך כך.

תשובה. לכתחילה נכון שיהא לבוש בגדים כראוי אבל במקום הדחק יכול לברך כך.

מקור הדין - סי' עד ס"ק כב

ברכה בבגד רחצה

שאלה. אדם הנמצא בים האם יכול לברך בבגד ים או שצריך ללבוש בגדים כראוי.

תשובה. לכתחילה נכון שיהא לבוש בגדים כראוי אבל במקום הדחק יכול לברך אם הבגד מכסה את הערווה וצריך שקצות הבגד יהיו מהודקים. וכן חובה שיהא כיפה לראשו בשעת הברכה.

מקור הדין - סי' עד ס"ק כב

ברכת המזון בבגד שינה

שאלה. אדם הלובש בגד לילה שאינו מכסה את כל גופו כראוי או בים שאינו לבוש כראוי האם יכול לברך ברכהמ"ז.

תשובה. בברכהמ"ז צריך שיהא מכוסה כמו בתפילה ואין לברך כך.

מקור הדין - ע"פ סי קפג סעיף ח' ובמשנ"ב ל סי' צא בה"ל ד"ה יצא.

הנחת תפילין על ספרי קודש

מותר להניח תפילין מעל תנ"ך המודפס ומעל סידורים (כך החיים סי' כה' סקק"א) אבל אם בתיק התפילין יש גם טלית יש להיזהר בזה.

לאכול בימות החול מאכל שנקנה לשבת

שאלה. אדם שקנה מאכל לכבוד שבת האם יכול לאכול במשך השבוע או שחייב להשאירו לשבת.

תשובה. מותר לאוכלו.

מקור הדין - עיין ספר חסידים סימנים תתסו' ותתסז' שדבריו סותרים בזה.

ובמשנ"ב סי' רמב' ס"ק' ד' כתב בשם הספר חסידים הנ"ל שאם שלחו לו דבר מאכל שיאכלנו בשבת לא יאכלנו בחול.

ונראה שדווקא שם שהנותן מקפיד על כך שישתמשו במה ששלח לשבת לכן אין לאוכלו בחול אבל אדם שקונה בעצמו לשבת, יכול לאכול את מה שקנה לשבת – בחול.

לשנות מדעת התורם

שאלה. לגבי תורם שתרם סכום לאברכי הכולל על מנת שיקנו בו חליפה לחג, האם מותר לשנות מדעתו ולהשתמש בכסף לקנות מצות לחג

תשובה. לפי האמור בספר חסידים הנ"ל נראה שאם התורם מקפיד שישתמשו בדבר הנתרם רק בשבת אסור להשתמש בו בחול, מאידך מצינו בב"מ ע"ח שקי"ל כר"מ שמעביר על דעת בעה"ב לא נקרא גזלן, ונפסק להלכה בסי' תרצ"ד סק"ט שאף אם נתנו לעני כסף לצורך סעודת פורים מ"מ רשאי העני להוציאו לשאר צרכיו.

ובשו"ת חות יאיר סי' רל"ב כתב שזה תלוי האם אכן התורם מקפיד על כך או לא, שאם התורם מקפיד על כך הרי זה גזל, ומסתמא אמרין שאין התורם מקפיד על כך, אכן אם ידוע שהתורם מקפיד על כך הדבר אסור משום גזל.

אמנם בשו"ע הרב [סי' רמ"ב] כתב על דין זה של הספר

חסידים שמידת חסידות הוא.

חשש ריבית באופן שאינו זוכר הסכום שלוח

שאלה. לוח ואינו יודע כמה לוח האם מותר להוסיף ולשלם עד שיצא הספק מליבו או שיש לחשוש שאם ישלם יותר ממה שהוא מחוייב יש בזה איסור ריבית.

תשובה. אף שאינו מחוייב לשלם, אם רוצה לשלם כדי לצאת ידי ספק אין בזה איסור ריבית, ואף אם ישלם יותר ממה שהיה חייב בפועל.

מקור הדין - שו"ת הראב"ד תמים דעים תשובה ס' חו"מ סי' ע"ה סי"ח

במנהג לומר בסיום שמו"ע פסוק המתחיל ומסיים באותיות שמו

שאלה. היכן אומרים פסוק זה בסיום התפילה.

תשובה. מקור המנהג באליה רבה ס"ס קכב, ושם כתב 'טוב לומר פסוק אחד מן התורה או מן הנביאים או מן הכתובים קודם שאומר יהיו לרצון המתחיל בשמו ומסיים בשמו' (ועי' רש"י מיכה ו, ט).

ובקיצו"ש"ע כלל יח סע' טו כתב לאומרו לפני ה' יהיו לרצון' השני [ובמ"ב לא נזכר ענין זה כלל].

וטעם הדבר שמותר לומר דבר זה לפני יהיו לרצון השני אף ששם מותר לומר רק הדברים המבוארים בסי' קכב כגון אמן יהא ש"ר וכו', עיי"ש, מ"מ מותר לומר פסוק זה כי הוא נאמר דרך בקשה או שבח והוא נחשב כתפילה.

ומי שיש לו שני שמות יאמר שלשה פסוקים – הראשון המתחיל ומסיים באותיות שמו הראשון והשני כנגד שמו השני, ופסוק שלישי באות המתחילה בשמו הראשון ומסיימת באות של השם השני.

הבאה על הלב בברכת 'סלח לנו'

שאלה. האם בשעה שאומרים 'סלח לנו' צריך להכות נגד הלב

תשובה. רבים נוהגים כן, אבל מי שאין מנהג בידו, אין צריך לנהוג כן.

מקור הדין - סידור בית יעקב להיעב"ץ ומקור חיים להחוו"י קטו', ושם מבואר שביום שלא אומרים תחנון, לא מכים כנגד הלב. אמנם בזמנינו רבים נוהגים שתמיד מכים על הלב אף בימים שלא אומרים תחנון. הנהוגים להכות על הלב, יעשה זאת אף החזן בשעה שאומר חזרת הש"ץ.

דעת ואמונה

מתורתו של

הגאון רבי עמנואל טולידאנו שליט"א

שבת תשפ"ב

אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה

גיליון מס' 46

הבהלה של האחים כשהתגלה אליהם יוסף

א. כאשר התגלה יוסף לאחיו, נאמר בתורה: ויאמר להם אני יוסף העוד אבי חי, ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו. מבואר שהיתה להם בהלה גדולה כששמעו שהעומד מולם אינו אחר מאשר יוסף הצדיק בכבודו ובעצמו. ומבואר במדרש (בראשית רבה פרשה צג), כי באמת חשש יוסף שהם יבהלו יתר על המידה, על כן ריכז להם את ההודעה הזו, ותחילה אמר להם 'אני יכול להביא לכם את יוסף', והם חשבו שאולי באמת יש לו כוחות מיוחדים להביא את יוסף, שהרי הוא מכסף גדול, וכמו שאמר להם קודם לכן 'כי נחש ינחש איש אשר כמוני', וכמובן הוא לא היה מנחש חלילה, אך הם חשבו שיש לו כוחות גדולים בכישוף. על כן תלו בו תקוותם שיצליח להביא את יוסף, והוא קרא בקול גדול 'יוסף בן יעקב, בוא אצלי, והם מיד 'היו מסתכלים בארבע פינות הבית' לראות מהיכן יבוא יוסף. ואז אמר להם: 'מה אתם רואים? אני יוסף אחיכם!' אני הוא יוסף שאתם מחפשים אותו. וכאשר שמעו כן 'מיד פרחה נשמתו, שנאמר ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו'. הבהלה שלהם היתה כה גדולה עד שפרחה נשמתם, וגם זה לאחר שריכז להם את ההודעה הזו, והכין אותם לקראתה.

מה היתה הבהלה הזו? מה גרם להם להיבהל כל כך כאשר שמעו שהוא יוסף? תשובה לכך אנו מוצאים בהמשך דברי המדרש שם, וזה לשונם ז"ל: 'יבא כהן ברדלא אמר, אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה, יוסף קטן של שבטים היה ולא היו יכולים לעמוד בתוכחתו, הלא הוא דכתיב ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו, לכשיבא הקדוש ברוך הוא ויוכיח כל אחד ואחד לפי מה שהוא, שנאמר (תהלים ט) אוכיחך ואערכה לעיניך, על אחת כמה וכמה'. מבואר בדברי אבא כהן ברדלא [הוא האמורא המוזכר בגמ' ב"מ י, ב גבי קנין חצר], שהבהלה שלהם לא היתה מחמת עצם העובדה שהם פתאום מצאו את יוסף, אלא היתה כאן תוכחה של יוסף אליהם, והם לא היו יכולים לעמוד בתוכחתו עד שפרחה נשמתם מבהלה. וזה עשה קל וחומר, אם הם לא היו יכולים לעמוד בתוכחתו של יוסף, שהוא אחיהם הקטן, כאשר יבוא הקב"ה ויוכיח כל אחד לפי מה שהוא על אחת כמה וכמה שלא נהיה יכולים לעמוד בתוכחה הזו.

ויש להתבונן בזה, מה היא התוכחה האמורה כאן, הרי לכאורה הוא לא אמר להם דבר מלבד 'אני יוסף', הוא לא הוכיח אותם על המכירה, ולא נתן להם שום תוכחה מוסרית, ומה הוא הדמיון בין המעמד הזה לבין מה שלעתיד לבוא יוכיח הקב"ה כל אחד לפי מה שהוא.

תוכחת יוסף לאחיו – העוד אבי חי?

ב. הנה הקשה הבית הלוי, מה הוא שאמר יוסף לאחיו 'אני יוסף – העוד אבי חי', הלא זה עתה דיבר אליו יהודה קשות, ואמר לו שהוא מוכרח לשחרר את בנימין כי אם לא כן ימות אביו, והיה כראותו כי אין הער ומת, זאת אומרת שעכשיו הוא עדיין חי, אז למה הוא שאל אותם 'העוד אבי חי', הרי הוא יודע שהוא חי.

מבאר הבית הלוי, כי כוונתו של יוסף בזה היתה להוכיח אותם, אתם כעת משכנעים אותי בכל כוחכם, ומוסרים נפשכם עבור בנימין, ומדוע? כי אתם חוששים מצערו של אבא, שמא ימות מרוב צער ועגמת נפש. אז אולי תאמרו לי, העוד אבי חי? האם אחרי שמכרתם אותי וניתקתם אותי מאבא, הוא עדיין חי? מדוע אז לא חששתם על צערו הגדול של אבא? והרי אמרו חז"ל שבכל אותן השנים שחשב יעקב שיוסף מת, לא שרתה עליו שכונה, משום שאין השכינה שורה אלא מתוך שמחה, והוא לא היה בשמחה. ואילו היתה השכינה שורה עליו, והיה זוכה לנבואה, ודאי שהיה יודע מיד שבנו לא מת, אך תיכף כאשר ראה את הכתנות טבולה בדם חשב שהוא מת, ומיד היה בצער גדול, ונסתלקה ממנו שכונה. ומבואר בחז"ל שיעקב אבינו האשים את עצמו במוותו של יוסף, כי הרי הוא שלח אותו לראות את שלום אחיו בצאן, והוא חשב שבשליחתו שביצע הוא נהרג על ידי חיה רעה, והיה בצער גדול מזה שחשב שהוא זה שגרם למותו של בנו.

נמצא כי במשפט שאמר להם 'העוד אבי חי' טמונה תוכחה גדולה, אתה יהודה מדבר גבוהה גבוהה שאתה דואג לאבא, איפה הייתם אז? איפה הייתם לפני עשרים שנה כשיתפרטם לאבא שאני מת, כשהוצאתם אותי מביתו וגרמתם לו לצער גדול? האם את הסיפור הזה עבר בשלום ולא מת ממנו?

הקב"ה יוכיח את האדם על הסתירות שהיה חי בהם

ג. ולפי דבריו, מה שאמר אבא כהן ברדלא 'יוסף קטן של שבטים היה ולא היו יכולים לעמוד בתוכחתו' היינו התוכחה הזו, שהוא מעמיד אותם על הסתירה הגדולה שבעצם מעשיהם. והקל וחומר הוא, שאם הם לא יכלו לעמוד בתוכחה זו, לעתיד לבוא כאשר יוכיח הקב"ה את האדם, ויראה לו את הסתירות העצומות שהוא היה חי בהם, ודאי שלא נוכל לעמוד בפניו.

הקב"ה יראה לאדם כיצד היה מלא בסתירות, מצד אחד אתה הולך עם הקב"ה, אתה מקיים את המצוות, ומצד שני אתה הולך עם היצר הרע! תחליט באיזה צד אתה נמצא! וכפי שאמר אליהו בהר הכרמל לכל ישראל, כאשר רצה להחזיר אותם בתשובה מעוון עבודה זרה, אמר להם: עד מתי אתם פוסחים על שתי הסעיפים, אם השם הוא האלוקים לכו אחרינו ואם הבעל לכו אחרינו (מלכים א יח, כא), זה המצב הכי גרוע, כאשר אדם לא מחליט לאיזה צד הוא שייך.

ו'הבעל' הזה שאנו הולכים אחריו, אין הכוונה דווקא לעבודה זרה בפועל, להשתחוות לאלהים אחרים, אלא כמו שאמרנו ז"ל: לא יהיה בך אל זר, איזהו אל זר שיש בגופו של אדם? הרי יצר הרע (שבת קה, ב), כשאדם הולך אחרי היצר הרע שיש בלבו, הרי בעצם הוא משועבד לו, הוא עבד שלו, מה שהוא אומר לו ומשכנע אותו הוא מקיים. וממילא תוכחת אליהו עומדת וזועקת: עד מתי אתם פוסחים על שתי הסעיפים, אם השם הוא האלוקים – אם אתם עבדים של השם ומקיימים את מצוותיו, לכו אחרינו – באש ובמים, תמיד ובכל מצב, ואם הבעל – אם אתם משועבדים עצמכם לאל זר שבגופו של כל אחד, ליצר הרע שבתוככם, לכו אחרינו.

ועל זה היתה תשובתם של העם לאחר שראו את המעמד הנפלא שהיה בהר הכרמל, כשירדה האש רק על הקרבן שהקריב אליהו ולא על הקרבנות שהקריבו עובדי הע"ז, הכריזו כולם מתוך הכרה ברורה: השם הוא האלוקים השם הוא האלוקים. מה פירוש המשפט הזה? 'השם', שהוא ברא את העולם ויצר אותו, 'הוא האלוקים' הוא זה שמנהיג אותו כל העת. שלא נחשוב חלילה שהוא ברא את העולם ומעתה העולם מתנהל לבד, בדרך הטבע. לא! השם שברא אותו הוא זה שמנהיג אותו כל הזמן. וכי מאלה עולה לה השמש בכל בוקר, ועוברת את על המסלול ממזרח למערב? וכי כל זה קורה לבד, כבר אלפי שנים יום יום, ללא הפסקה וללא הפוגה, אין שום תקלות ופגזרים? זה לא קורה לבד. השם שברא אותה ויצר אותה, הוא האלוקים שמנהיג אותה, והוא מוציא אותה בכל יום ויום. וזה אומר דוד המלך בתהילים: לשמש שם אוהל בהם, והוא כחתן יוצא מחופתו ישיש כגיבור לרוץ אורה, בכל יום השמש יוצאת ומזנקת ממקומה כמו חתן שיוצא מחופתו בשמחה גדולה. והמצאות הזו מוכיחה לנו את כבוד שמים: השמים מספרים כבוד קל ומעשה ידיו מגיד הרקיע. וכפי שאנו אומרים בתפילת ערבית: אשר דברו מעריב ערבים וכו', גולל אור מפני חושך וחושך מפני אור, הוא זה שעושה את זה בכל יום ויום, זה לא קורה לבד!

התובנה הזו ש'השם הוא האלוקים', היא התשובה לטענת אליהו 'עד מתי אתם פוסחים על שתי הסעיפים אם השם הוא האלוקים לכו אחרינו ואם הבעל לכו אחרינו', אין לנו שום אלוהות אחרת, אין אף אחד שמנהיג את העולם ומשגיח עלינו מלבד השם יתברך!

כאשר אברהם אבינו היה ילד צעיר, הוא חיפש את הבורא עולם. ומתואר במדרש שהוא התבונן סביבו והתפלא על כל הבריאה הנפלאה שהוא רואה. לא כתוב שם שהוא שאל 'מי ברא את העולם', אלא 'מי הוא בעל הבירה?'! הוא הבין שמי שברא את העולם הוא גם 'בעל הבירה', הוא לא ברא אותה והפקיר אותה שמעתה תתנהל לבד בכוחות עצמה, אלא ממשיך להנהיג אותה ולהשגיח עליה כל הזמן.

וההכרה הזו שהגיע אליה אברהם אבינו, היא שהביאה אותו להגדרה המופלאה שנאמר עליו בנביא: 'אתה הוא השם האלוקים אשר בחרת באברהם והוצאתו מאור כשדים ושמת שמו אברהם, ונמצאת את לבבו נאמן לפניך' (נחמיה ט, ז-ח), הקב"ה מצא שאברהם אבינו הוא 'נאמן לפניו'. מה הכוונה 'נאמן'? נתאר לעצמנו אם אדם מעסיק פועל, והוא נותן לו להסתובב בביתו לבד ולבצע את כל המטלות שהוא הפקיד בידו, הרי שהוא סומך עליו, והפועל הזה 'נאמן' עליו, הוא נותן בו את מלוא האמינות שהוא יעשה את מלאכתו על הצד היותר טוב ולא ימנע באמון שניתן בו. אברהם אבינו היה נאמן להקב"ה, זאת אומרת שהוא תמיד בכל מצב ובכל שעה היה נאמן להקב"ה. אחד כזה שלפעמים שומע בקול השם, ולפעמים שומע בקול היצר הרע שבו, הוא לא 'נאמן', הלאה ייקרא נאמנות!! אך אברהם אבינו היה 'נאמן', תמיד – בכל מצב ובכל זמן – היה עבד השם בתכלית.

העבודה הזו היא עבודת חייו של האדם, להיות תמיד עבד השם, ולא לפסוח על שתי הסעיפים, לפעמים לשמוע בקולו ולפעמים לא! בפרשת תולדות מספרת התורה על רבקה אמנו 'ויתרצוץ הבנים בקרבה ותאמר אם כן למה זה אנכי', אמרו חז"ל שכאשר היתה עוברת ליד בתי מדרשות היה העובר מפרסר ורוצה לצאת, וכאשר היתה עוברת ליד בית עבודה זרה היה העובר מפרסר ורוצה לצאת. וכאשר ראתה כן, אמרה 'אם כן למה זה אנכי', והלכה לדרוש את השם אצל שם ועבר שיבארו לה פשר הענין. והם ענו לה 'שתי גויים בבטן ושני לאומים ממעיך יפרדו', והתשובה הזו הרגיעה אותה. ולכאורה לא מובן, הלא הם אמרו לה שיהיה לה בן אחד רשע, ולמה זה הרגיע אותה. אלא הביאור,

שבתחילה חשבה שיש לה בן אחד שהוא פוסח על שני הסעיפים, רוצה לצאת גם ליד בתי מדרשות וגם ליד בתי עבודה וזה, אחד כזה שהוא 'לא בן אדם', הוא חי בסתירות, זה גרוע מאוד! אבל כאשר שמעה שיש לה שני בנים, האחד צדיק והאחר רשע, זה הניח את דעתה.

ועל זה אומר אבא כהן ברדלא: או לנו מיום הדין או לנו מיום התוכחה, לפי ביאורו של הבית הלוי שהוכיח אותם יוסף על הסתירה שיש בהם, מצד אחד הם נעת מביעים את חששם הגדול מפני צערו של אבא, ואילו כאשר מכרו את יוסף לא חששו מכך כלל. והתוכחה הזו הבהילה אותם מאוד. על אחת כמה וכמה, כאשר יבוא הקב"ה ויוכיח כל אחד לפי מה שהוא, כלומר שהוא יראה לו את הסתירות העצומות שהוא היה חי בהם, מצד אחד הוא עובד את השם ומצד שני הוא עובד את היצר, הבושה והכלימה תכסה את פניו.

כשאמר 'אני יוסף' – אין לך תוכחה גדולה מזו

ד. אכן זה לא לפי ביאורו של הבית הלוי, שלדבריו התוכחה היא במה שאמר 'העוד אבי חי', אמנם במדרש תנחומא ג"כ מובא הקל וחומר הזה, ושם לשונם ז"ל: ומה יוסף כשאמר לאחיו **אני יוסף** פרח נשמתו, ובוה ראה כי עצם התיבות 'אני יוסף' זו היא התוכחה, ולא מה שאמר לאחר מכן 'העוד אבי חי'. ולכן נראה, כי באמת יוסף לא הוסיף להוכיח אותם תוכחת מוסר, רק אמר להם 'אני יוסף', ובוה טמונה תוכחה גדולה ונוקבת עד מאוד.

ביאור הענין, הנה כבר ביארנו במאמרים הקודמים, כי עיקר הסיבה שאחי יוסף שטאו אותו היתה בגלל החלומות, ורק מחמתם רצו להרוג אותו, וכמו שאמרנו איש לאחיו כשהגיע יוסף: הנה בעל החלומות הלזה בא. והטעם שהחלומות גרמו לשנאה כל כך חזקה, זה משום שהם היו בטוחים שהחלומות הללו הן סתם חלומות של דברים בטלים. והוא חולם על כך משום שאלו הן התוכניות וההרהורים שלו במהלך היום, שהוא רוצה לשלוט עליהם, וכמו שאמרנו בגמ' (ברכות נה, ב) אין מראים לו לאדם אלא מהרהורי לבו. ואמנם יש גם חלומות של נבואה, שבהם האדם מתנבא על העתיד לקרות, וכמו שאמרנו בגמ' (שם נז, ב) שחלום הוא אחד משישים נבואה, אבל הם לא חשבו שהחלומות הללו הם נבואה אלא שיהיו חלומות של הרהורי לב. ואם כן, הרי שהחלומות האלו מוכיחים שבמהלך היום היה יוסף כל הזמן חושב כיצד להשתלט על האחים שלו ולמלוך עליהם. ולכן הם שטאו אותו על חלומותיו.

הטעות הזו, ליוותה אותם לכל אורך השנים, שהמכירה היתה מוצדקת והגיעה לו על פי דין וגם כשהחרטו, לא התחרטו על עצם המכירה אלא על שלא שמעו

צרת נפשו בהתחננו אליהם, אבל על עצם המכירה לא התחרטו כי היו בטוחים בצדקת דרכם, והיו משוכנעים שהוא אכן הגה בלבו תוכניות למלוך עליהם. אך כאשר התגלה יוסף ואמר 'אני יוסף', והתברר להם שכל מה שחלם התקיים במדויק, הרי שבעצם מתגלה שהחלומות האלו לא היו מהרהורי לבו, אלא נבואה הן, כי הנה הם התגשמו כולם, שהרי כל האחים השתחוו לו והוא מלך עליהם, נמצא שהתקיים בדיוק מה שחלם שאחד עשר כוכבים משתחוים לו. ומתברר שהשנאה שהם שטאו אותו היא שנאת חנם, כי לא היה להם על מה לשנוא אותו, שחלומותיו היו חלומות של נבואה ולא חלומות שנבעו מרצון אישי למלוך עליהם. ולפתע התברר להם שכל עצם המכירה היתה התעללות בחף מפשע, ולחנם הם גרמו לו את הצער הגדול הזה שמכרו אותו לעבד ושהרחיקו אותו מבית אביו. נמצא שבשתי מילים אלו העמיד אותם יוסף על טעותם הגדולה! הוא הראה להם את העוול שהם עשו וגרמו לו ולאביהם. ובוה מדודק לשונם של רש"י: ולא יכלו אחיו לענות אותו – מפני הבושה, כי אין לך בושה וכלימה גדולה מזו, שהאדם חי בטעות נוראה ועל סמך הטעות הזו גרם צער גדול לזולתו, ולפצע מתברר לו שכל מה שהוא עשה והתעלל בחברו – נבע מטעות מוחלטת, זו היא הבושה שמחמתה לא יכלו אחיו לענות אותו.

נמצא שעצם התיבות 'אני יוסף' זו התוכחה הגדולה ביותר, וזו היא התוכחה שמחמתה נבהלו האחים מאוד ולא יכלו לענות אותו. ועל זה אומר אבא כהן ברדלא: או לנו מיום הדין או לנו מיום התוכחה, אם האחים לא יכלו לעמוד בפני התוכחה הזו של יוסף אחיהם הקטן, על אחת כמה וכמה כאשר יוכיח הקב"ה כל אחד ואחד, כאשר הוא יראה לו את הטעויות הגדולות שהוא עשה במהלך כל חייו, ופנאום האדם ישים לב שכל החיים שלו הוא חי בתפיסה מוטעית, אוי לה לאותה בושה אוי לה לאותה כלימה.

וזה היא התוכחה של הקב"ה, כשיאמר לעתיד לבוא 'אני השם', לא יצטרכו עוד שום תוכחה מעבר לזה, עצם התיבות הללו, כאשר יתברר לאדם בתכלית הברור, שהבורא עולם הוא השם, הוא ברא אותו, הוא יצר אותו יש מאין, הוא מחיה אותו בכל רגע, והוא מחיה את כל העולמות, והנה הוא מגלה שכל מה שהיה לו כאן בעולם הכל זה מאתו יתברך, תתקוף אותו בושה וכלימה. כיצד יתכן שהייתי מוקף כל כולי בחסדים וטובות אין ספור מרדתי בו והמריתי את פי השם, הלא הוא זה שברא אותי, ואני – מעשי דיו של השם – מורד בו! אין לך בושה וכלימה גדולה מזו, אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה.

העושר הגדול של מצרים

אדרבה, באו אליו ואמרו לו "החייטנו", הם הודו לו על מה שעשה כי רק בזכות זה היה להם אוכל לאכול.

נשאלת השאלה, מדוע מאריכה התורה כל כך לספר את העשירות של מצרים? ומדוע באמת סיבה השם להפוך את מצרים להיות ממשלה כה עשירה?

התשובה היא, כי הנה אנו יודעים שעוצמה צבאית באה במקביל לעוצמה כלכלית, כאשר יש למדינה הרבה משאבים כלכליים היא יכולה להשקיע יותר בפיתוח מערכות נשק ותחמושות, היא יכולה להשקיע הרבה במדע, וממילא היא הופכת להיות מעצמה צבאית, וכמו שאנו רואים שארצות הברית יש לה נתונים כלכליים משופרים מאוד ומכוח זה יש לה גם יכולות צבאיות יותר משאר המדינות.

ומה היתה המטרה להפוך את מצרים למעצמה עולמית, כל כך למה? על מה עשה ה' ככה לארץ הזאת להביא עליה את הברכה הזו. כל זה בא כהנהנה לקראת המפלה הגדולה שתהיה להם כאשר יגלה ה' את ידו החזקה עליהם, ויביא עליהם את המכות, ובכך ירסק את אמונתם ועוצמתם אל מול כל העולם. וככל שתהיה מצרים נחשבת יותר, כך תהיה מפלתה גדולה יותר. מה גם, שאילו היתה מצרים מדינה עניה, הרי שלא היה מתגלה כבוד השם כל כך, כי אין כאן נס כל כך גדול שהצליחו ישראל לנצח ממשלה כה נחשלת. אך אחרי שהיו מצרים בעלי צבא עוצמתי מאוד, והיו חזקים ואיתנים, ולמרות עוצמתם ניצח אותם השם והביס אותם, בזה מתגלה כבוד שמו יתברך לעיני כל הארץ.

על כן סובב ה' את שנות השובע במצרים, ואת שנות הרעב בכל הארצות, בכדי שיעשירו מצרים ויביאו על עצמם את המפלה הגדולה שיחיו מאות שנים לאחר מכן – מאיגרא רמא לבירא עמקתא – ויתגלה כבוד ה' בכל הארץ. והוא על דרך מה שדרשו רבותינו המקרא "היו צריה לראש" (איכה א, ה) "כל המציר לישראל נעשה ראש" (סנהדרין קד, ב), היינו שע"י שהוא נעשה ראש, הרי כאשר יקבל את עונשו על שהיציר לישראל תהיה מפלתו גדולה וכוואבת יותר. ועוד יש מטרה נוספת, שע"י הכוח והעוצמה הגדולים שלהם יוכלו המצרים להשתעבד בבני ישראל.

בסוף פרשת ויגש מספרת התורה את הצורה איך יוסף העשיר את ממלכת מצרים, והפך אותה להיות הממלכה העשירה ביותר בתבל. היה זה בשנות הרעב, כאשר לא היה למצרים מה לאכול, הם באו לרכוש אצל יוסף תבואה, ושילמו לו על כך בכסף מלא. עד שנאמר "ויתום הכסף מארץ מצרים ומאמר כנען", נוצר מצב שלא נשאר בכלל כסף בכל ארץ מצרים ובכל ארץ ישראל. נדמיין את המציאות הזו, פגוש האחד את החברו בשוק ושואל אותו אולי יש לו מטבע כסף, התשובה של כולם היתה: לא! לאף אחד בשתי הארצות הללו לא נשאר אף לא מטבע אחד של כסף. ולהיכן הלך כל הכסף שלהם? לאוצרות של פלרעה! זו עשירות בלתי נתפסת. אך זה לא מסתלי כאן, אחרי שנגמר להם כל הכסף הם בקשו לרכוש עוד תבואה, כי הרי צריכים לאכול, אמר להם יוסף שיביאו את המקנה, והם רכשו ממנו תמורת סוסים חמורים בקר וצאן, עד שגם כל אלו נגמרו להם, "כי אם תם הכסף ומקנה הבהמה". לא היה בארץ מצרים אפילו לא בהמה אחת ששייכת לאדם פרטי! הכל היה קנוי לממלכת מצרים.

וכאשר נגמר להם גם הכסף וגם המקנה, קנה מהם יוסף את השדות שלהם, עד שכל אדמת מצרים היתה שייכת לפלרעה, ואף אותם בעצמם קנה להיות עבדים לפלרעה. הוא העמיד אותם לעבוד באדמות הללו תמורת שמונים אחוז מהיבול, ואילו עשרים אחוז היו צריכים להעביר לממשלת מצרים. ובהוא סידר שמצרים תהיה מדינה עם מס הכנסה מסודר לדורי דורות, וכפי שנאמר בתורה: וישם אותה יוסף **לחוק** עד היום הזה על אדמת מצרים לפלרעה לחומש. הכמות הזו של המיסים שהיו צריכים המצרים להעביר לממשלה היא כמות בלתי נתפסת, חמישית מהיבול שלהם! יודעים אותם, המהפכה בצורת התחילה לאחר שהמלך החליט להטיל מס של עשר אחוז מהיבול, וכאשר התולונו האזרחים שאין להם אוכל מחמת המיסים הללו, אמרה אשתו של המלך בלעג: אין לכם להם לאכול! תאכלו עוגות! וזה הכעיס אותם מאוד וגרם להם להתמרד נגדו, עד שרצחו אותו לבסוף. וכאן סידר יוסף למלכות פלרעה מס הכנסה מסודר בשיעור של 20 אחוז! העיסקה הזו הפכה את מצרים להיות המדינה המסודרת ביותר לכלכלית, ממלכה שיש לה הון עתק ונכסים שמניבים לה כל הזמן כמות אדירה של יבול. ולמרות המיסים הללו, לא התמרדו האזרחים, אלא

הגיליון נודב ע"י הרב ברוך סופר שליט"א, נכד מורנו הרב לרגל השמחה השרויה במעונו בהולדת בתו בשעת"מ שיזכה לגדלה לתורה לחופה ולמעשים טובים

בס"ד יצא לאור קונטרס 'דעת ואמונה' ובו קיבוץ כל הגיליונות של שנת תשפ"א ניתן להשיג בטל' 052-7602449

לתרומות והנצחות נא ליצור קשר
טל' 054-8520936
או דרך נדרים פלום בחיפוש 'עושה אור', או באמצעות
הטל' 03-7630585 שלוחה 6465

ניתן להזוין לשיעורים ושיחות ממורינו הרב שליט"א במערכות
"קול יהודי מרוקן" 0747962335 שלוחה 2-2-2 שמעו ותחי נפשכם

הדברים נכתבו ע"י הבנת הכותב, מתוך שיחה הנמסרת בבית הרב מידי מוצ"ש בשעה 19.50
לקבלת הגיליון במייל מידי שבוע, ניתן לשלוח בקשה לכתובת מייל: m0548468875@gmail.com

התסכול והחשק

❖ חשבנו שלכבוש הרים צריך כוחות גופניים מעולים, ומתברר שאין הדבר תלוי בכוח ובחיל ❖ את הסוד הזה הכירו המצריים, ושם בדיוק ניסו להחליש את העבריים. שיערו שאם יש דרך לרדות בהם, זה רק כך

בכביסה ושטיפה, ברור כי יהיה קשה לו יותר, אולם לזאת יקרא פרך? יש להשוות זאת לקושי העצום של הנשים!?

מדוע עבודת הנשים לאנשים נחשבת כ'פרך'?

כי אליו הוא נושא את נפשו

ואולי הגדרת פרך צריכה לימוד מחדש אצלנו.

בדין רדייה בעבד עברי יש שתי הגדרות. או עבודה שאין לה קצבה, או שאין בה צורך. האדון מצווה את עבדו להעביר דליי חול ממזרח למערב, למלאות, לשאת ולרוקן. שוב למלאות לשאת ולרוקן. עד מתי, עד שאגיע, מחר או עוד שבוע. אין קץ ואין תכלה, כחייתו יער וכבהמת משא. זו מלאכה של פרך.

המלאכה השניה, היא מלאכה שאין בה צורך. לקבץ גזרי עצים, להבעיר מדורה ולהרתח מיס, לחינם. אינו צריך למים ולא למדורה. לא אמר כן אלא בשביל להטרידו ולהעסיקו, אף זו מלאכה של פרך.

כשאדם נכנס למלאכה אצל מעסיק, אין הוא חושב על הצלחת המלאכה כמו שחושב על השכר המעותד שיבוא לו. ייתכן שייקשר רגשית למפעל ולפרויקט, אולם כל הווייתו כאן ולא שם, רק בגלל השכר שהובטח.

היסוד הנפשי הזה מוכרע גם להלכה. כאשר יש דין ודברים בין בעל בית לבין פועל, זה אומר שילמתי וזה אומר לא קיבלתי, אחד מהם צריך להישבע. שניהם מוחזקים בכשרות, ניכר בשניהם שהם דוברי אמת, אבל יצר השכחה גובר, ואפשר כי היה או לא היה תשלום, ואי מי שנה.

מי ישבע ויזכה בממון? הדין הוא כי הפועל קודם, כי למלאכה זהו הוא נושא את נפשו. כשהוא עומד על הסולם ומסתכן בעבור לחמו. 'עקרוה רבנן לשבועה דבעל הבית ושדויה אשכיר, משום כדי חייו' (ב"מ קיב:).

וזה חידוש גדול.

על פני משך מאתיים ועשר שנים נמשך שיעבוד מצרים, שיעבוד הגוף ושיעבוד הנפש.

ויותר משהיה הגוף משועבד, הייתה הנפש כלואה בסוגר, משוקעת במ"ט שערי טומאה. כל כך משוקעת עד שאין מלאכי השרת מצליחים למצוא הבדל בינם לבין המצריים. 'הללו עובדי עבודה זרה והללו עובדי עבודה זרה, מה נשתנו אלו מאלו'.

פעמיים מתואר השעבוד בכתוב. מירור החיים בעבודה קשה ובחומר ובלבנים נמסר תחילה, מיד בתחילת הפרשה. ובסופה מיצוי הסבל והעינוי, אף כי תבן אין ניתן לעבדיך ולבנים אומרים לנו עשו.

אמת כי אין מוקדם ומאוחר בתורה, אבל מרהיטת לשון הפסוקים משמע כי בסוף תקופת השעבוד החמיר העול עד כדי שאין ניתן תבן ובכל זאת דורשים מהם לספק את מכסת הלבנים, אולם ה'פרך' עצמו היה מתחילת השעבוד ועד השנים האחרונות.

כלומר, רוב בניין ורוב מניין של שנות השעבוד היה בפרך, ובשנים האחרונות החמיר עד כדי אין ניתן תבן. כך מסתבר.

מלאכת נשים לאנשים, ומלאכת אנשים לנשים

ומחו ה'פרך' עצמו?

העבדו את הנשים במלאכת האנשים, ואת האנשים העבדו במלאכת הנשים (סוטה יא:).

וה'פרך' הזה לא מובן. מילא להטיל על הנשים מלאכות יגיעת כפיים, לחצוב בהרים ולשאת סלעים ולבנים, אין זה לפי כוחן וטבען וברור כי פרך יש כאן.

אולם להטיל על איש מלאכת נשים, איזה פרך יש כאן? הן אמת כי לא הורגל בבישול ותפירה בכך ואין ידיו מורגלות

המכסה והמסכה

ואם היסוד הזה התיישב על לבנו, נבין פרשה קטנה שבאותו שיעבוד.

ביום הראשון של השיעבוד, יצא לאתר הבניה גם פרעה בעצמו, עם בגדי המלכות. בני ישראל נושאים לבנים, ואף הוא נושא לבנים. על גלימתו ורדידי הזהב שעל צוואריו. עם הסל והמגרפה עבד, וישראל אחריו. מי רואה אותו עובד ואינו עובד (תנחומא במדבר יג). סופו של דבר, כל אחד הוכרח לעבוד כל ימי חייו באותה מכסה שעשה ביום הראשון.

מה רצה בזה פרעה, מה מנע ממנו לדרוש כל מכסה שיחפץ, גם אם לא היה יוצא לאתר הבניה?

ומסתבר שרצה לפגוע להם באותו מקום עדין בנפש. הוא רצה שבכל יום יקללו את עצמם, יקללו את היום שבו הסכימו להתפתות אחר הסל והמגרפה של פרעה. יטיחו ראשם בקיר ויגידו איך לא חשבו מה למלך ולמלאכת כפיים.

התסכול.

לשם חתר פרעה, ללכות בלב בני ישראל את התסכול והזעם. כל שנות השעבוד יזכרו לדורות את הסבא שנפל שבי מול הגלימה והמגל, שהתפתה להאמין שיש כאן מלך שיאות לעבוד בשמש הקופחת ולקצור עומרים בשדה.

חשבנו שעבודת פרך היא מלאכה ששייכת ליוצאי מדינות אפריקה הנחשלות, מקום שם עבדות היא דבר נורמלי. והנה התברר שעבדות היא בכלל דבר הנוגע ללב, לנפש האדם.

התברר שהתסכול היא עבודת הפרך האמיתית, לא תנועות הידיים והרגליים.

ומרובה מדה טובה, ההנאה והסיפוק הם המאיץ המובהק ביותר להצלחה, הם המנוע שיכול לנפש האדם. אם ימצא בנפשו את ההנאה מתפילה זכה, מעומק לב כוסף. אם ימצא בנפשו את הצימאון הכובש לעומק עיון דף גמרא, אם שם ימצא את סיפוקו והנאתו, מסתברא מילתא כי יכבוש את פסגתו.

רק לעורר את האהבה.

עד שתחפץ.

כי בשלמא עובד שמסתכן במלאכתו, בראשי האילנות ובמשאות כבדים, שייך בו 'כדי חייו', זה אכן אדם שנושא את נפשו עבור פת לחם, אבל שאר המלאכות, פקיד או חנווני, למה אדם כזה יהיה נאמן יותר מבעל הבית? איזה 'כדי חייו' יש במנהל חשבונות?

גם הנפש לא תמלא

ולמדנו מזה, כי אדם ניגש למלאכה אליה נשכר, בכל נימי נפשו, עד נקודה מסוימת. הוא ייקשר אליה ויתמסר עבורה, עד הגבול ששרטט בדמיונו כי היא הנצרכת לעבודה.

לשם דוגמא, פועלים נשכרים להובלת חפצי דירה. הכניסה הראשונה לדירה, היא לבדוק את כל החדרים והמבואות, לשער בדעתם מה הם צריכים לקחת ולהוביל, וכל מה שיראה להם בעל הדירה, בגדר הסביר, יעמיסו בחפץ לב. לכך נשכרו.

אולם אם אחר שסיימו להעמיס הכל וכבר ישבו במשאית, ולפתע נזכר בעל הבית בארון קטן, כי אז הפועלים ירטנו ויתקצפו.

השורש לרטינה הזו מגיע מהמקום שבו אדם אומד מראש מה הוא צריך לעשות, ועל זאת הוא מוכן. מכאן ואילך הוא מרגיש כאן רדייה, מרגיש כאן 'פרך'. אם תוסיף לו שקיק מעבר לסיכום, אתה פוגע בלב השיעבוד שלו, לזאת הוא לא מסוגל!

בידיעה הזו השתמשו גם אויבי ישראל לרעה. בעת שהגרמנים ימ"ש, לדוגמא, העבירו את היהודים במלחמת העולם השנייה במחנות – כך העיד רבי נתן לוברט – והיו מצטברים כדורי רובה בסל המיועד, מדי רבע שעה דאגו לרוקן את הסל, כדי שלא יגיע סיפוק מראה עיניהם, ימשיכו לעבוד ולא ירגישו כמה הספיקו ומה עשו.

נפש האדם, בפרט בשעה שעובדת ועמלה, צריכה להרגיש יעדים ואתגרים, ואותם לכבוש. אם שינית לאיש, יצרת לו תסכול במקום העדין בנפש. בכל שריר המופעל יש גשמה העובדת לצורך בעל הבית, אין כאן רק אנרגיה חולפת, רוח נגוזה. להיפך, בנפשו יביא לחמו!

כי הוא היסוד אשר דיברנו בו, עבודת פרך פירושה להוריד לאנשים את היכולת, את הרוח במפרשים, את החשק והרצון. ההכבדה מתפרשת ברוחו של הפועל כהרגזה גרידא, ולזאת אינו מסוגל.

הוצאות ההדפסה השבוע נתרמו
לעילוי נשמת

הרה"ק רבי מכלוף אלתר ב"ר יעקב זיע"א
איליג – מארוקו
נדבת נינו הרב י. ד. שליט"א

נודב ע"י

הר"ר משה בן יוכבד שליט"א
להצלחתו ברוחניות ובגשמיות

פרשת שמות תשפ"ב

מישכתי התורה

הליכות חיים

בס"ד

חוב פיצויים על טיסה שהוקדמה

שאלה

סוכן נסיעות מפורסם בארה"ב מתחייב, שבכל תקלה שתגרם מחמתו להפסד הטיסה, הוא יפצה את הנוסע בכרטיס חדש, ובנוסף לכך יתן לו גם פיצוי כספי. נוסע שרצה לטוס מארה"ב לישראל הזמין דרכו כרטיס טיסה לתאריך מסוים, וכעבור שעה הודיע לו הסוכן, שרכש לו כרטיס בתאריך שביקש בחברת תעופה מסוימת, ושעת הטיסה הינה ב-עשר בבוקר בשדה תעופה פלוני.

הנוסע הגיע בשמונה בבוקר לשדה התעופה, והתברר לו שהטיסה יצאה לדרכה לפני כעשר דקות. כלומר, הסוכן הטעה בשגגה את הנוסע בעובדות שמחמתן הפסיד את טיסתו לישראל. ולכן תובע ממנו הנוסע כרטיס חדש, ופיצוי כספי כפי שהתחייב. והנה הסוכן לא מתכחש לעובדות ולהתחייבותו, אלא שרוצה לברר מהי ההלכה במקרים שיובאו להלן:

1. אם החברה ביטלה מיוזמתה את אותה טיסה שעתיים לפני הזמן המיועד, כך שאפילו אם הסוכן לא היה טועה, בכל מקרה הנוסע לא היה נוסע באותה טיסה.

2. אם המטוס יצא לדרכו, ולאחר שעה חזר לשדה התעופה בגלל תקלה שהתגלתה בו.

3. אם בטיסה היו כמה חולי קורונה מאומתים שהצליחו בעורמה להצטרף לטיסה, וכתוצאה מכך התברר בעת הבדיקה בנחיתתם, שחלק ניכר מהנוסעים בטיסה נדבקו בקורונה, וגם אלו שלא נדבקו, חויבו לשהות שבוע שלם בבידוד מלא. כך שבסופו של דבר, נגרמה תועלת לנוסע שלא טס בטיסה שהוזמנה עבורו.

4. אם מטרת הנוסע היתה לצורך רכישת נכס מסחרי גדול מסוחר נדל"ן מפורסם בארץ ישראל, לאחר שסיכם עמו את כל פרטי העיסקה, ובעקבות ביטול טיסתו, אדם אחר רכש הנכס במחיל מוזל, אולם התברר לבסוף שהמוכר היה נוכל, והרוכש השני הפסיד את כל הכסף שהשקיע ברכישת הנכס.

האם בכל המקרים שפורטו לעיל, צריך הסוכן לפצות את הנוסע שטיסתו התבטלה מחמת טעותו כפי שהתחייב?

תשובה

נראה לענ"ד שהכלל במקרים אלו הוא, שאם החסרון היה בטיסה עצמה, שהתברר שלא היתה ראויה, בין אם חברת התעופה אשמה בכך, ובין אם זה קרה בגלל גורמים אחרים - במקרים אלו פטור

סוכן הנסיעות מלפצות את הנוסע. כי התברר למפרע, שהסוכן לא הפסיד לו "טיסה ראויה לנסיעה". אולם אם הטיסה מצד עצמה היתה ראויה, אלא בגלל שלא טס, ניצל מדבר צדדי שלא קשור כלל לטיסה - במקרה זה חייב הסוכן לפצות את הנוסע כפי שהתחייב לו.

לאור הכלל האמור, ההלכה במקרים הבאים הינה כדלהלן:

1. בשאלה הראשונה, מכיון שמצד חברת התעופה הטיסה לא התקיימה, א"כ התברר שהסוכן לא הפסיד לנוסע מאומה, כי גם אם הנוסע היה מגיע בזמן לשדה התעופה - לא היה טס, ולכן הסוכן פטור מהפיצוי.

2. בשאלה השניה, מאחר והמטוס חזר כעבור שעה לשדה התעופה בגלל תקלה, וכ"ש אם המטוס היה מתרסק במהלך הטיסה, גם כאן התברר למפרע שהטיסה היתה מתחילה בגדר "טיסה שאינה ראויה". נמצא שהסוכן לא הפסיד לנוסע מאומה, ולכן לא מגיע לו פיצוי ממנו.

3. בשאלה השלישית, מאחר והתברר שבמטוס היו חולי קורונה, ולכן חלק מהנוסעים נדבקו מהחולים בקורונה, והשאר הוצרכו לשהות שבוע שלם בבידוד. נמצא שגם בנידון דנן הטיסה נקראת "טיסה שאינה ראויה", אע"פ שמצד המטוס וחברת התעופה לא היה מחמתם חסרון, אולם מכיון שאף אדם לא רוצה לטוס בטיסה שמהותה - סכנת חיים או תופעות בריאותיות אחרות, ובמקרה הטוב לשהות שבוע שלם בבידוד, וגם הנוסע מודה שאם היה יודע מראש עובדות אלו - לא היה טס בטיסה הזו. נמצא שגם כאן החיסרון הוא בטיסה מצד עצמה שלא היתה ראויה לטוס עמה, ולכן הסוכן לא הפסיד לו מאומה, וממילא פטור מלשלם פיצוי לנוסע.

4. בשאלה הרביעית, שבגלל שהפסיד את הטיסה, הפסיד את עיסקת הנדל"ן, ולבסוף מי שרכשה הפסיד ממון רב. במקרה זה, למרות שהנוסע שמח ומודה לקב"ה שהצילו מהפסד ממונו, אולם מאחר והטיסה בפני עצמה, והעיסקה הכושלת שנעשתה אח"כ, הינן שני דברים שונים, שאינם קשורים אחד בשני. לכן מאחר והטיסה מצד עצמה היתה בגדר "טיסה ראויה", וביחס לטיסה כזאת התחייב הסוכן לנוסע פיצוי כספי, לכן מעיקר הדין צריך הסוכן לפצות את הנוסע כפי שהתחייב לו.

אמנם מהראוי שלפנים משורת הדין, מכיון שביטול הטיסה גרמה מניעת הפסד ממוני רב, כדאי שימחל לסוכן או שיתפשר עמו, אע"פ שאינו חייב בכך.

ספק הלכתי, במקרה שהטיסה היתה ראויה, אבל הנוסע לא היה ראוי לטוס

אמנם הסתפקתי, מה הדין בציור הנ"ל אם בזמן שחיכה בשדה התעופה לטיסה אחרת שאמורה היתה לצאת בעוד שעתיים, קיבל הנוסע לפתע התקף לב או עבר אירוע רפואי אחר שהצריך אותו להגיע מיידית לטיפול מציל חיים בבית חולים קרוב. וברור לכל, שאם היה שווה בזמן זה במטוס - היה מסיים שם את חייו. הספק בנידון זה הוא, כי מצד הטיסה עצמה אותה הפסיד - היא היתה "טיסה ראויה" עם כל מרכיביה. אולם מצד הנוסע, התברר למפרע - שלא היה ראוי לטוס, ובשבילו טוב היה שלא טס.

לפיכך מצד אחד הנוסע יכול לטעון לסוכן הנסיעות, ההתחייבות שלך קשורה לטיסה מחמת עצמה, ומאחר והיא היתה ראויה - לכן מגיע לי את הפיצוי הכספי. או שהסוכן יטען לו, הרי סיבת ההתחייבות שלי לפצות אותך נובעת בגלל העגמת נפש או ההפסד הכספי שאני גורם לנוסע מחמת שיבוש תוכניותיו, אולם בנידון דנן הרי התברר כעת, שלא גרמתי לך שום עגמת נפש והפסד מחמת הטיסה עצמה, אלא אדרבה הייתי השליח מהשמים להציל את חיך ע"י שמנעתי ממך לטוס, כי אתה לא היית ראוי לטוס, ולכן לא מגיע לך פיצוי.

ואין הנידון דומה לשאלה הרביעית, שבגלל ביטול הטיסה לא רכש הנוסע את הנכס, וכספו ניצל, ששם חייבנו את הסוכן בפיצוי, אע"פ שהתברר למפרע שנגרם לנוסע רווח כספי מביטול הטיסה. מאחר והמקרים חלוקים במהותם. בנידון החולי של הנוסע, התועלת שנגרמה לו, קשורה לעצם ביטול אותה טיסה שהסוכן מנע מהנוסע לטוס בה, כי התברר שלא היה ראוי לטוס בטיסה זו. משא"כ בשאלה הרביעית, גם הנוסע וגם הטיסה היו ראויים, אלא בגלל דבר צדדי שאינו קשור כלל לטיסה, התברר אח"כ לנוסע, שטוב היה שלא הגיע לישראל לבצע את רכישת הנכס. אולם מאחר והתחייבות הסוכן לפיצוי קשורה לטיסה עצמה עם כל מרכיביה ומבחינת הטיסה - היא וגם הנוסע היו ראויים לטוס, לכן הוא חייב בפיצוי. עכ"פ לדינא אין לי הכרעה בנידון שהסתפקתי, וצ"ע.

מסרים ורעיונות בפרשת השבוע

מדוע סירב משה לגאול את ישראל?

מבואר במדרש שמות רבה (ב, ב) כשהיה משה רבינו רועה צאנו של יתרו במדבר, ברח ממנו גדי ורץ עד ברכת מים כדי לשתות. ורדף אחריו משה וראה שהגדי התעייף, לכן הרכיבו על כתפו בדרכם חזרה. אמר הקב"ה: מכיון שיש לך רחמים על הצאן, לפיכך תרעה מעתה את צאני ישראל, ע"כ.

לאור האמור צריך להבין, למה במשך שבוע שלם הקב"ה מפציר במשה ללכת למצרים ולגאול משם את בני ישראל, ומשה מסרב לקבל את השליחות, למרות שידוע שבכל יום שמתעכב - מליוני אנשים מבני ישראל עובדים בפרך עם ייסורים נוראים, וחלקם גם

מתים מחמת זה, ובפרט הילדים הקטנים. למה על הגדי הוא ריחם, ואילו על מליוני יהודיים שסובלים אין הוא מרחם לגאולם מיידית מהעבדות ומהעינויים הקשים שסובלים במצרים?

והנה על השאלה הזאת ישנם מספר תירוצים בחז"ל ובמפרשי התורה, ונביא להלן בס"ד חלק מהם עם תוספת ביאור.

א. חששו שאהרן אחיו יפגע

רש"י (פרק ד, יג) על הפסוק "שלח נא ביד תשלח" בפירוש הראשון אומר - שלח ביד מי שאתה רגיל לשלוח - והוא אהרן ע"כ. וביאור דבריו הוא ע"פ מדרש תנחומא בפ' שמות (כו) שאמר משה לקב"ה, במשך שמונים שנה אהרן אחי מתנבא במצרים לבני ישראל, ועכשיו אני אכנס בתחומי של אחי ואפגע בו? כלומר, משה העדיף בשב ואל תעשה להמנע מלגאול את ישראל, והעיקר שלא לפגוע בכבוד התורה וכבוד הנביא אהרן, למרות שהיה אחיו.

נמצאנו למדים, כמה חמורה הפגיעה באדם אחר, וכ"ש אם הוא תלמיד חכם מופלג, ואפילו אם הפגיעה איננה ישירה, אלא עצם העובדה שמשה יגיע למצרים בתור מנהיג, וממילא אהרן ידחה מהמעמד שהיה לו בעיני העם - זוהי פגיעה חמורה ביותר בת"ח, ולכן העדיף משה שלא לגאול את ישראל - ולא יפגע כבודו של אהרן.

כלומר, משה רבינו לימד אותנו כאן הוראה לדורות, שכל ת"ח ובפרט אם התברך בכישרון שסוחף בדיבורו או בחביבותו לתלמידים או ציבורים שונים, צריך להיות זהיר ביותר ולשקול היטב כשמציעים לו ללמד בישיבה, בתלמוד תורה או כרב במקומות שיש שם ת"ח ותיקים שמכהנים בתפקידים דומים ומקבילים למשרתו. ולבחון היטב ולהיוועץ תחילה בגדולי הדור, האם הגעתו לשם יכולה לפגוע ולצער את הת"ח הותיקים, שיכול להיות שבגלל כישוריו המיוחדים, התלמידים יעזבו את הראשונים וילכו לשמוע אותו בלבד. וידוע שישנם מקרים שמחמת עובדות אלו נגרמו באותם המקומות מחלוקות בין הת"ח. ואפילו כאשר הם הסתדרו ביניהם באהבה ורעות, אולם עקב הצער והעגמת נפש הרבה שנגרמה לת"ח הותיקים מחמתם, קרו מקרים שאותם שבאו מאוחר יותר, חלו לאחר תקופה לא ארוכה או שהגיעו לעולם האמת בהיותם צעירים ובשיא כוחם.

והנה ביחס להוראה המעשית שלימדנו כאן משה - גם הקב"ה הסכים עמו, שאכן כטענת משה - כך צריך לנהוג במקרים אחרים. אלא שבנידון דנן בגלל שמשה לא היה ששים שנה במצרים, הוא טעה בגדלותו של אהרן. וכמו שממשיך שם המדרש, שאמר הקב"ה למשה: תדע לך - לא אכפת לאהרן בדבר זה מאומה. ולא די שאינו מיצר - אלא אדרבה הוא עוד שמח בכך. וכלשון הפסוק: "וגם הנה יוצא [פי' - אהרן] לקראתך, וראך - ושמח בלבו". ולכן אמר הנביא מלאכי (ב, י) על אהרן "ותורה יבקשו מפיהו - כי מלאך ה' צבקות הוא". אולם עלינו להפנים, שאין להקיש מאהרן שהיה בבחינת מלאך ה' - לאנשים בני דורנו.

ב. רצון משה שגאולת מצרים תהיה הגאולה הנצחית

הסבר נוסף כותב שם רש"י, שטען משה לקב"ה: "מכיון שאין סופי להכניסם לארץ ולהיות גואלם לעתיד - תשלח אותם ע"י אנשים אחרים, ע"כ. ולכאורה צריך להבין, מה הקשר בין אם משה יגאלם בעתיד למניעת הגאולה הנוכחית, כאשר בנתיים מליוני יהודיים סובלים מידי יום ייסורים נוראיים, וניתן למנוע זאת.

אמנם מלשון רש"י נראה שכוונתו כמו שכתב שם (בפסוק יג) בתרגום יונתן ב"ע. שאמר משה לקב"ה: תשלח לגואלם כבר כעת ע"י פנחס שהרי הוא יהיה הנביא שאותו תשלח לבשר את הגאולה לפני בוא המשיח, ע"כ. כלומר, מאחר ופנחס הוא אליהו, וכתוב בנביא מלאכי (ג, כג) "הנה אנוכי שולח לכם את אליה הנביא, לפני בוא יום ה' וכו'". לפיכך אמר משה רבינו לקב"ה, למה לגאול כעת על ידי את בני ישראל באופן עראי בלבד, ואח"כ יצטרכו בני ישראל להיות בגלות עוד יותר משלושת אלפים שנה שתכלול, הריגתם של עשרות מליוני יהודיים וכפי שקרה בסה"כ: בעת חורבן שני בתי המקדש, חורבן ביתר, במסעי הצלב, בספרד, בשואה ועוד. הרי עדיף שבני ישראל ישתעבדו שנים נוספות במצרים עד שיושלמו ארבע מאות שנה שספירתן תחל מזמן ירידת יעקב ובניו למצרים, ולא מלידת יצחק למרות הקושי שבדבר, ואח"כ הם יגאלו גאולה נצחית ע"י פנחס שהוא אליהו הנביא, וע"כ כך נחסוך לעם ישראל את כל אלפי שנות הסבל בגלות עם כל הקושי שכרוך בכך.

לפיכך אדרבה דווקא בגלל אהבת ישראל הגדולה שהייתה למשה רבינו, הוא הסכים בענוותנותו הגדולה לוותר על מנהיגותו, נבואתו, והקרבת אלוקים הגדולה שאמור לזכות בה בבחינת "פה אל פה אדבר בו" וכו', ולתת את המנהיגות לפנחס, העיקר שייחסך ע"י כך לעם ישראל אלפי שנות גלות, הרג, וצער.

והנה אע"פ שטענתו של משה היתה נכונה, אולם עקב המציאות שבה היו בני ישראל במצרים, שאמרו חז"ל, שהגיעו ע"י חטאיהם קרוב לשער הטומאה החמישים, כי רובם עבדו שם עבודה זרה ולא נימולו, ולכן אם חלילה היו נכנסים לשער החמישים - לא היתה יותר תקומה לעם ישראל, ולא היו מקבלים את התורה, וממילא לא היה ניתן לגאולם מאוחר יותר ממצרים [למעט אולי שבט לוי]. לפיכך הוצרך הקב"ה לגאולם מיידית, ולא היה ניתן להשאירם יותר במצרים ולחכות עד שיגאלם אליהו.

ג. עובדת היותו כבד פה וכבד לשון - יאמרו שלא הקב"ה שלחו

משה טען לקב"ה (ד, י) שאינו ראוי לדבר לבני ישראל ולפני פרעה כי הוא כבד פה וכבד לשון. וננסה לבאר בס"ד את דבריו. כתב הרמב"ם (פ"ז מ"סודי התורה ה"א) שמיסודי הדת הוא, שהנביא שאליו מדבר ה' - שלם בגופו. כלומר מי שיש לו מום - אינו ראוי לנבואה. לפי"ז טען משה לקב"ה (ד, א) מכיון שאומר להם שנשלחתי כנביא על ידך להוציאם ממצרים - הם לא יאמינו לי, ולא ישמעו בקולי, כי יאמרו שלא נראה אליך ה' - ואני שקרן. כי נביא לא יכול להיות בעל מום, ובפרט לא עם מום גלוי כזה שניכר לכל.

אמנם מבואר במדרש שם (ג, טו) שאמר הקב"ה למשה: "הרי מי שם פה לאדם... ועתה לך - אנוכי אהיה עם פיך". כלומר, אעשה לך נס ואהיה עם פיך - ותתרפא, ויחזור לך הדיבור השלם באופן הנעלה ביותר מיד כשתדבר עם בני ישראל.

ד. חסרון הגמגום - הינו חילול השם הגדול ביותר

ביאר הרמב"ן שם (ד, יג) בשם אונקלוס, וכן פי' שם האוה"ח שטען משה - הגמגום שלי יגרום לחילול השם גדול במיוחד. שהרי אני אומר לפרעה שהבורא ית"ש שברא את כל העולם ותכולתו יש מאין, שלח אותי אליך לומר בשמו, שתשלח את בני ישראל ממצרים. והרי אם את השליח שלו הוא לא יכול לרפאות, ושלח אדם עם מום ניכר כזה כשליחו - א"כ זה סותר את כל יסוד טענותי שאתה בראת את העולם, ויכול לעשות עם כל דבר שקיים בעולם כרצונך?

אמנם גם על הטענה הזאת, קיימת עדיין טענת הקב"ה שהובאה לעיל בשם המדרש. שאמר הקב"ה למשה, ברגע שתדבר בפועל עם פרעה - אנוכי אהיה עם פיך - ותתרפא מהגמגום, וממילא לא יהיה החילול השם שאתה חושש ממנו.

ה. בגלל ענוותנותו הגדולה של משה שאינו ראוי

הרמב"ן שם מוסיף טעם נוסף לסירובו של משה שנבע בגלל הענוה הגדולה של משה. שחשב שכל אדם בעולם ראוי והגון יותר ממנו להיות שליח של הקב"ה לגאול את בני ישראל ממצרים. וכמו כן בגלל ענוותנותו הגדולה של משה הוא טען, שאינו מסוגל להוציא מפיו את המילים: שה' שלח אותי לגאול את ישראל, ולהיות מלך עליהם. כי מי הוא שיהיה שליח ה', ועוד שיהיה ראוי למלוך על ישראל, שהקטן שבהם - גדול ממנו.

ו. רצונו שרבי עקיבא יגאל את בני ישראל

במדרש הגדול כתוב, שבגלל שהקב"ה הראה למשה את התנא רבי עקיבא שדרש תילי תילים של הלכות על כתרי האותיות, ועל קוצו של יו"ד וכו', דברים שגם משה לא ידע לדורשם. לכן אמר משה לקב"ה, שישלח את רבי עקיבא במקומו לגאול את ישראל, כי הוא גדול ממנו בתורה.

וכעין זה כתוב גם בגמ' מנחות (כט:) שאמר משה לקב"ה, שיתן את התורה לישראל ע"י רבי עקיבא, מאחר והוא גדול ממנו וע"ש.

ז. רצה שיגאלו ע"י מלאכים

כתוב במדרש שמות רבה (ג, טז) שטען משה לקב"ה: אם להגר שפחת שרה שלחת חמישה מלאכים להושיעה, א"כ כל שכן ששישים ריבוא מבניה של שרה אמנו הגבירה, ראויים שתשלח להם מלאכים לגואלם, ולמה אתה שולח ילוד אשה כמותי? וכוונתו היתה, כי לבקשתו יכל פרעה לסרב להענות, אולם כנגד מלאך - פרעה לא יכול לסרב, וממילא בני ישראל יגאלו מיידית ולא יצטרכו לחכות

עוד שנה שלמה במצרים עד שייגאלו לבסוף. אולם אחת מהסיבות שהקב"ה לא נענה לו, תתבאר באות הבאה.

ח. החילול השם שייצא מחמת שלא יגאלם בבת אחת

כתב הר"ן בדרשותיו (דרוש יא) שהקב"ה אמר למשה שהגאולה תימשך במשך שנה שלמה, כשבמהלכה יקבל פרעה כל חודש מכה אחת, ובסה"כ עשר מכות. ולאחר כל מכה יבקש משה מפרעה "שיעשה טובה לקב"ה" וישלח את בני ישראל. לפי"ז יוצא, שכאילו הקב"ה זקוק להסכמת פרעה לשלוח את בני ישראל ממצרים, והוא מחמת עצמו כביכול אין בכוחו לעשות כך. והרי זהו חילול השם גדול במיוחד, ולא רק בפני פרעה, אלא גם בפני בני ישראל, ולכן לא רצה משה להיות שותף לחילול השם הזה.

אמנם כוונת הקב"ה היתה לתועלת ישראל, שיראו בעיניהם שהוא מקיים את הבטחתו לאברהם אבינו בברית בין הבתרים, שגם את הגוי אשר יעבידו אותם - דן אנוכי, כאשר כל מכה שיקבלו הינה מידה כנגד מידה על השעבוד שעשו לבני ישראל, ואח"כ הם ייצאו משם ברכוש גדול ויקבלו פיצוי כספי גדול על עבודת הפרך שהעבידו אותם המצרים.

הליכות והלכות בדף היומי

מגילה (טז):

תלמוד תורה חשוב מכיבוד אב ואם

נאמר במגילה (דף) אמר רבה, אמר רב יצחק בן שמואל בן מרתא: גדול תלמוד תורה יותר מכיבוד אב ואם. שכל אותן שנים שהיה יעקב בבית עבר [כלומר - 14 שנה] לא נענש ע"כ.

והנה הלכה זו נפסקה בשו"ע יו"ד (סי' רמ, יג) אמנם כתב שם בפתחי תשובה (ס"ק ח) בשם הפרי חדש שהלכה זו קיימת - דווקא אם הבן הולך ללמוד מחוץ לעירו או בארץ אחרת במקום תורה שנמצא שם. אבל אם לומד תורה בביתו או בעירו בסמיכות לביתו, ואביו או אמו רוצים שישרתם כעת בדבר מסוים - צריך הבן לעזוב את לימודו ולשרתם, ולאחר מכן יחזור לתלמודו. כמבואר שם בשו"ע (סעיף יב), וכן בשו"ע שם (סי' רמז, יח).

כתב השו"ע יו"ד (סי' רמ, כה) בשם שו"ת תרומת הדשן, שאם הבן רוצה ללמוד בישיבה מסוימת כי חושב ששם יצליח יותר בלימודיו או שהוא רוצה לקבל תורה מרב שמלמד בישיבה זו, ואביו מתנגד לכך מסיבות צדדיות שאינן קשורות לטיב הלימוד - אינו צריך לשמוע לאביו בנידון זה, כי תלמוד תורה קודם לכיבוד אב. ע"כ. אמנם ההוראה המקובלת היא, שאם הסיבה שמחמתה מתנגד האב היא עניינית, שלדעתו מתוך היכרותו את תכונות בנו, וכן את מעלותיה של הישיבה הנ"ל ותכונות

רבניה ותלמידיה, הוא חושב שבנו לא יצליח בלימודו שם - הן צריך לשמוע בקול אביו. מאחר ובנידון זה דעתו של אביו היא בלימוד התורה ולא מסיבות צדדיות כמו בנידון שכתב שם השו"ע, לפיכך המצוות כיבוד אב בזה שמצורפת לה ג"כ איכות לימוד תורתו של הבן, מחייבת את הבן לשמוע בקול אביו.

והנה כתב שם בפתי תשובה (ס"ק כב) בשם חמודי דניאל, שאם הבן רוצה להתפלל במקום מסוים משום שמתפללים שם יותר בכוונה ואמו [וה"ה אביו] מוחים בו - אינו צריך לשמוע להם ע"כ. וכנראה שהבין שבכל מעלה בעבודת ה', שהבן מרגיש יותר קרבת אלוקים עמה, אין הבן מחויב לשמוע להוריו. אמנם גם בנידון זה והדומים לכך צריך לדון בכל מקרה לגופו - מהי סיבת התנגדות הוריו. האם היא סיבה צדדית שאינה קשורה לתפילה או אדרבה שהם סוברים שגם מצד שהתפילה תהיה בכוונה יותר - עדיף לבן להתפלל במקום אחר, שבמקרה זה יצטרך הבן לשמוע להוריו.

מגילה יז:

הענשת מפקיעי שערים בזמן הזה

כתוב בגמ' מגילה (יז:) שרבי אלכסנדרי אמר שהסיבה שתקנו את ברכת ברך עלינו בשמו"ע כברכה תשיעית, היא כנגד מפקיעי השערים שעליהם נאמר בתהילים (י, טו) "שבור זרוע רשע" וע"ש בפי' רש"י בד"ה שבור זרוע רשע וכו'.

והנה כתב השו"ע חו"מ (ס' רלא, כה) "כל המפקיע שערים שאצור פירות בארץ ישראל או במקום שרובו ישראל - הרי זה כמלוה בריבית ע"כ. ופי' הסמ"ע שם (ס"ק מג) ועבר בכך על האיסור 'וחי אחיך עמך' כמו האיסור שנאמר בתורה על המלוה בריבית. והנה השו"ע שם (סעיפים: כ - כח) מאריך לבאר מה נקרא הפקעת שערים על פי חז"ל. אמנם סיים שם השו"ע (בסוף סעיף כ) בשם הרמ"ה, וכן משמע ג"כ מלשון הרמב"ם בהל' מכירה (פ' יד) שכל ההלכות של חז"ל קיימות רק באופן שישנו ביה"ד שיש לו סמכות לכופ את המוכרים כמה יהיה שיעור הרווח שלהם, אבל אם אין סמכות לביה"ד, וכל מוכר עושה כהבנתו - אין כאן נידון של הפקעת שערים, אע"פ שנשארת ההלכה של איסור אונאה במחיר, וכפי שהתבאר בשו"ע שם בס' רכז.

והנה בזמן הזה המציאות היא, שאין לביה"ד סמכות שתחייב את המוכרים ותכופ אותם לנהוג כפי דין תורה. והמושגים של הפקעת שערים והמסתעף מכך, הינם בסמכויות הרשות השלטונית בכל מדינה ובכפוף לתקנות שלהם, שאינן קשורים לתקנות חז"ל. לכן קונה שהתאנה במחיר, יוכל לתבוע את המוכר לבטל את המקח בלבד, בכפוף להלכות שמבוארות בשו"ע חו"מ (ס' רכז). אולם בכל מה שקשור לתקנות כנגד הסוחרים שמפקיעים מחירים או מתי סוחר נחשב בגדר מפקיעי שערים שעליו נאמר בפסוק "שבור זרוע רשע" בדרך כלל אין לביה"ד סמכות ואפשרות לדון בכך, למעט במקרים חריגים הקשורים למכירת חפצי מצוה, ותשמישי קדושה.

העלון יוצא לע"נ: הר"ר **חיים יצחק** ז"ל בהר"ר צבי הי"ד, ומרת **נחמה** בת הר"ר יחיאל הלוי ע"ה

ניתן לשלוח הערות, הצעות, או שאלות לפקס 153-2-5869690 או ציין בטלפון 'פקס' או ציור קבלת תשובה. וכן ניתן rav5869690@gmail.com

הפרשה המחנה

פניני חינוך בפרשיות התורה

הרב שלמה רוזנשטיין

שמות גליון 87

כֹּה אָמַר ד' בְּנֵי בְכָרֵי יִשְׂרָאֵל

הורים מעורבים והורים מנותקים

התקשורת בין ההורים למוסד החינוכי שבו מתחנכים ילדיהם - הכרחית וחיונית להצלחה במשימה החינוכית, הכל יודעים זאת, לא כולם יודעים איך עושים זאת. בעגה המקצועית מכונה תקשורת זו - משולש החינוך של הבית, המוסד החינוכי, והתלמיד/ה. מדובר על משולש קסמים שיכול להעצים את ההליך החינוכי של הילדים ולהביא אותם להישגים טובים יותר.

בשיחה שלא לציטוט יעידו המחנכים והצוותים החינוכיים שכאשר יש הורים שמתעניינים ומעורבים - ישנה שימת לב טובה יותר לתלמיד. מדובר בראש ובראשונה בהליך טבעי של היכרות טובה יותר שיש למחנך/כת עם התלמיד/ה, ומטבע הדברים ההיכרות עם קצה המשולש הביתי מסייע למחנך להבין טוב יותר את הילד ואת העובר עליו, את אופיו ואת התמחדויותיו. לעיתים ילדים מסתירים באומנות רבה מהצוות החינוכי את המתרחש בליבם וההורים מאירים נקודות שהמחנך לא ידע עליהם. מעבר לכך, כאשר ישנה התייחסות והתעניינות של ההורים, המחנכים בוחנים כל העת בשימת לב את הדברים שנידונו עם ההורים בשיחתם.

זכורני מהימים שבהם כיהנתי כמנהל חינוכי בבית הספר התורני את סוגי ההורים השונים, ומבלי להיכנס לדקויות מיותרות אפשר לחלקם לשלושה סוגים עיקריים של הורים.

יש את ההורים הלא מתעניינים כלל וכלל, לא שומעים מהם ולא רואים אותם, בדרך כלל הם מגיעים לאחת מבין 2 אסיפות ההורים שבמהלך השנה בבית הספר, יש מהם שמגיעים ל-2 אסיפות ההורים, הם שומעים את הדיווח של הצוות, מודים על העבודה המסורה, וממשיכים בדרכם ולעיסוקם. בדרך - הם יעדכנו זה את זה בדברים שנאמרו, ובזה תם העניין.

בקצה השני נמצאים ההורים המעורבים והמתעניינים, הם 'חיים' את התקדמות הילדים בכל נושא ובכל מקצוע, מעורבים, שואלים, נעזרים בדף הקשר של מספרי הטלפון של הצוות שנשלח בתחילת השנה, וכשהילד בישיבה קטנה או סמינר (משום מה במוסדות אלו פחות נהוג לשלוח רשימת אנשי קשר ומספרי טלפון של הצוות החינוכי) הם משיגים את מספר הטלפון ומדברים ומשוחחים, מתעניינים ועוקבים כל העת אחר התקדמות הילדים.

בתווך נמצאת הקבוצה השלישית והבעייתית. אלו ההורים שלא מתעניינים בהתקדמות הלימודית של הילדים וגם לא

מעורבים בנושאי התנהגות והתנהלות. יש רק דבר אחד שגורם להם להתערבות - ברגע שהם מקבלים דיווח מהילד על כך שהוא נפגע מגערה של מורה או מחנך או מתלמיד אחר, או אז הם נכנסים למתכונת מלחמה, עיניהם בורקות אש והם מבטיחים לטפל בנושא בדרכם הייחודית.

אני מזכר במשתייכים לקבוצה זו נכנסים אלי למשרד ופוצחים בשטף משפטים נוקבים על מחדלים ועל חוסר הבנה חינוכית ועל כשל, יש מהם שמגדילים לרמז רמזים עבים שהם לא יעברו על כך בשתיקה ושהם דורשים טיפול יסודי ומהיר בבעיה, הקיצוניים שבהם גם דופקים על השולחן דפיקה קצת חזקה שגורמת להתכווצות. "אל תתעסקו עם הילד שלי, זה הילד שלי".

למען האמת, את המשפט האחרון והתקיף הזה אני אוהב מאד. ברוך השם, ברוך הבא. זה הילד שלך, נפלא וטוב שזכינו להכיר בשלב זה שיש לילד הזה הורים, עד עכשיו לא שמענו אתכם בכלל.

אני תומך לחלוטין במשפט הגישה של ההורים הללו - רק שמשפט זה לא אמור להגיע במקרי קיצון של פגיעה או תלונה, זה משפט פתיחה שכל הורה צריך לומר ביום הלימודים הראשון למחנך בניסוח קצת מעודן יותר "זה הילד שלי, הוא מאד חשוב לי, תרימו אותו על כפיים ותחנכו אותו כמיטב יכולתכם בשנה הקרובה, אני אהיה כאן בכל עת שיש צורך כדי לסייע, אני גם אשמור עליו שלא ייפגע ח"ו".

כך בדיוק נהג איתנו הקב"ה.

משפט הפתיחה שאומר משה רבינו לפרעה בציווי ה' בפגישתם הראשונה.

וְאָמַרְתָּ אֶל פְּרֹעֶה כֹּה אָמַר ד' בְּנֵי בְכָרֵי יִשְׂרָאֵל.

הקב"ה מצווה את משה רבינו לומר לפרעה משפט אחד - בני בכורי ישראל. דע לך פרעה שאתה מתעסק עם הבן הבכור שלי. מכאן ואילך יגיעו הפרטים השונים, כיצד אני מצפה שתנהג עם בני בכורי ומה לא יעלה על הדעת כלל בהתנהלות עם בני בכורי. משה רבינו הוא המחנך, המנהיג, והמוביל את בני בכורי, להוציא אותו מארץ מצרים, להכשיר ולהכין אותו לקראת קבלת התורה, והוא יוביל את האותות והמופתים ביד חזקה ובזרוע נטויה כדי לגדל ולחנך את בני בכורי. ההשגחה הפרטית של הקב"ה על בנו בכורו ישראל, היא הדרך שבה אב מוליך את בנו, צופה ומשגיח עליו, נושא על כפיים ומגן עליו כמובן גם מפני כל מי שרוצה לפגוע בו.

שיטת משילות עתיקה

כפי שכבר הבאנו בעבר, פרעה יסד את שיטת ההישרדות הפוליטית בעולם הקדום, שיטה שעובדת עד עצם היות הזה ושימשה מנהיגים רבים לאורך אלפי שנים בהיסטוריה היהודית.

יש בעיה. העם המצרי מכיר את דמות היהודי - מההיכרות שיש לו עם יוסף שהיה מנהיג משכמו ומעלה במצרים, משנה למלך, מי שהיה מופקד על אוצר המדינה ועל כך שמצרים הפכה למעצמת החיטה והתבואה כאשר הרעב פשט על כל העולם, מצרים הייתה ספקית התבואה והמזון העיקרית בכל העולם ומטבע הדברים גם עוצמתה הכלכלית הייתה בהתאם.

והנה עולה למלוכה מלך חדש שסובל קצת מחוסר לגיטימציה, מצב כלכלי שמידרדר מעט, הוא חייב לשרוד ולקיים את מלכותו, והנה הוא מייסד את שיטת ההישרדות - הנה עם בני ישראל רב ועצום - ממנו! העושר שאתם רואים אצל היהודים המצליחים הוא "ממנו" זה משלנו, הם עושים כסף על חשבוננו וחיים על חשבוננו, חייבים להפסיק את זה "הבה נתחכמה לו", מכאן ואילך הדרך קצרה לשיעבוד, לגזירות כלכליות ולגזירות קיומיות.

מה עושים.

חייבים לציין ששיטה זו מרגיזה, לא הוגנת, מכעיסה, יש בה את כל הרע שבעולם. אבל עבור העם היהודי הייתה לא פעם ברכה בשיטה זו, כי פעולות אלו גרמו לאיחוד העם, להתכנסותו פנימה, לבידול העם מכל העמים שסביבו ולבידול ייחודיותו של העם ששמר אמונים לד' ולתורתו.

אך בכל זאת, כיצד מתמודדים עם הסיטואציה הקשה של הגזירות הניתכות על העם כאשר יש מנהיג שמפעיל את שיטת ההישרדות הפוליטית - רב ועצום ממנו...

תפילה. וַיִּעֲקֹוּ וַתַּעַל שׁוֹעֲתָם אֶל הָאֱלֹקִים מִן הָעֲבֹדָה וַיִּשְׁמַע אֱלֹקִים אֶת נַאֲקָתָם וַיִּזְכֹּר אֱלֹקִים אֶת בְּרִיתוֹ אֶת אֲבֹרָהֶם אֶת יִצְחָק וְאֶת יַעֲקֹב.

הרי לנו גם מה עלינו לעשות, וגם את ההבטחה שישמע ד' את התפילה.

ניטול אומנות אבותינו בידינו.

^ ^ ^

וּבְיָמֶיהָ הָיָה רָעָה אֶת צֹאן יִתְרוֹ וּזְחָלָהּ

הבודד צריך הגנה

המדרש מספר שכשהיה משה רבינו עליו השלום רועה צאנו של יתרו במדבר ברח ממנו גדי ורץ אחריו עד שהגיע לחסית, כיון שהגיע לחסית נזדמנה לו בריכה של מים ועמד הגדי לשתות, כיון שהגיע משה אצלו, אמר, אני לא הייתי יודע שרץ היית מפני צמא, עיף אתה, הרכיבו על כתיפו והיה מהלך, אמר הקב"ה יש לך רחמים לנהוג צאנו של בשר ודם כך, חייך אתה תרעה צאני ישראל עכ"ל.

ושאל הרה"ק רבי שמחה בונים מווארקא זי"ע מה היתה כאן המסירות של משה שעזב עדר שלם בלא רועה, ותחת זאת דאג לגדי אחד בלבד, והפקיר את כל השאר?

אלא הענין הוא, שכאשר מאוחדים כולם כאחד אין צורך כל כך בשמירה, ורק מי שהולך יחידי הוא צריך לשמירה מיוחדת. ולזה השכיל משה רבינו לרוץ אחר הגדי היחידי, שהיה צריך שמירה יתירה מכל שאר הצאן שהיו מאוחדים.

וע"ז אמר השי"ת: אם השכלת לכך, ראוי אתה להיות מנהיג ישראל.

דברי הספד לאחייני היקר אברהם ז"ל בן אחי הגדול הר"ר דוד אריה שליט"א

ויהיו הדברים לעילוי נשמת אחייני האהוב אברהם ז"ל בן אחי הגדול הר"ר דוד אריה יב"חט"א שהלך השבוע לעולמו בטרם עת. אברך יקר וצעיר זה היה חדור באהבת התורה ואהבת השי"ת, צהלתו בפניו ודבר תורה שגור תדיר בפיו. ומעלה גדולה שראיתי בו למרות שהיה צעיר לימים כשבני גילו רגילים להתעניין בדברי הבל ושטות ולעיתים אף במחלוקות שונות, איך שהיה בז לכל הדברים הללו וראה בכך הבל ורעות רוח, הוא רדף את השמחה ואת אהבת הבריות, את האחדות ואת השמחה האחד בשני ולא את הפירוד והמחלוקת, לעשות תמיד טוב לאחר ולא לבקר את האחר ולקבל כל אדם במאור פנים ובסבר פנים יפות.

גם בתקופת מחלתו והגזירה הנוראה כאשר עתה מתברר שהוא ידע את אשר אנו לא ידענו, לא מש החיוך מעל פניו וכל העת הוא היה כלפי כל הסובבים אותו בביטחון גדול בהשי"ת שהכל יהיה בסדר, כדי שלא לצער את הוריו ואת הסובבים אותו. הרי דרגה מופלאה זו של שלימות בבין אדם לחבירו שלא ניתן להעלות על הדעת.

והנה אנו רואים בפרשתינו שהמילדות העבריות זכו לברכה מיוחדת מאת ד', ושמן היו שפרה ופועה, וכפי המבואר בחז"ל היו אלו יוכבד ומרים, ושמן נקרא שפרה ופועה על שם שהיו משפרות את התינוקות הנולדים והיו משעשעות את התינוקות ומזמרות להם ומייפות אותם וכו'.

והרי הדברים מפעיימים, גזירת מוות נוראית ריחפה מעל ראשיהם של התינוקים שנולדו באותה העת במצרים כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו, ובאווירת גזירה כזאת מנסים לשרוד בדחיפות ובבהלה. אולם שפרה ופועה עסקו באותה עת לשמח את התינוקות ולהעיק להם את החום ואת השעשוע והאהבה שלה זקוק הילד מיד עם לידתו. ולכן קראו שמם שפרה ופועה כי זו הייתה מעלתם הגדולה שגם בתוך גזירה גדולה הם לא איבדו את שפיות דעתם ועסקו בדברים שיש בהם את מידת החיים והשמחה כלפי הסביבה ועל כן זכו לברכה הגדולה - ויעש להם בתים.

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים ויעמוד לגורלו לקץ הימים.

^ ^ ^

חגליון מוקדש לעלוי נשמת
בן-ציון בן בנימין

גליון ר"י, פ' שמות
כ"א טבת ה'תשפ"ב
רמת - השרון

מסיחותיו של מו"ר הגאון הגדול רבי יעקב אדלשטיין זוקללה"ה

פרסום ראשון

סר לראות

שיחת מו"ר זצוק"ל מתוך
הספר 'זכותא דיעקב'

"וַיֵּרָא ה' כִּי סֵר לְרֹאשׁוֹת וַיִּקְרָא אֵלָיו
אֱלֹקִים מִתּוֹךְ הַסֵּנָה וַיֹּאמֶר מֶשֶׁה
מֶשֶׁה וַיֹּאמֶר הַנִּינִי" (שמות ג', ד')

בפרשת שמות מסופר על עם ישראל שכבר נתקיימה הגזירה שנגזרה על אברהם אבינו שבניו יגלו למצרים וכעת הגיע הזמן שיגאלו ממצרים, וסדר הגאולה ממצרים חייב להיות באופן שיצא מכך קידוש ה' גדול, והיינו שיהיה ע"י בן אדם כל כך גדול שהוא יעלה את עם ישראל לדרגה גבוהה שיהיו ראויים להיגאל, להכין את הדרך לכך שיהיה קידוש ה' גדול בראות כולם שהקב"ה מוציא את עם ישראל ממצרים ומנהיג את העולם, זו התכלית של יציאת מצרים.

קושי השיעבוד קירב את הגאולה

והתורה מספרת בתחילה איך נולד האדם הזה שהיה ראוי לגאול את עם ישראל החל מכך שהיה ראוי ללכת לאיבוד שהרי פרעה גזר לאבד כל תינוק, ובדרך הטבע כשהניחוהו ביאור היה אמור לשוט בתיבה עד שימות ברעב ותסתבך התיבה בקני הסוף, אבל הקב"ה מסדר הכל שיישאר תינוק זה בחיים, ולאחר שמונים שנה שעברו ולא קרה מאומה לקירוב הגאולה, מה שקירב את הגאולה היה קושי השעבוד, שהמצרים הכבידו בעבודה קשה יותר, ובכדי שמושה רבינו יהיה ראוי

להם ניסים ויוציאם ממצרים, כך פירש רש"י. והשי"ת עונה לו על שאלתו הראשונה "ויאמר כי אהיה עמך" ולכן לא אתה ההולך ומדבר אל פרעה אלא השי"ת, ועל השאלה השניה בזכות מה בני ישראל יוצאים בניסים ממצרים "בהוציאך את העם הזה ממצרים תעבדון את האלוקים על ההר הזה". בזכות התורה שעתידיים לקבל הם יוצאים ממצרים.

**אם לא הביאו משיח, ודאי
שהביאו חבלי משיח**

רואים מכאן את כוח התורה, שבזכות התורה נגאלו כל בני ישראל משעבוד מצרים, שכתוב ששעבוד ישראל בד' מלכויות יהיה דומה לשעבוד מצרים, והגאולה דומה לגאולת מצרים. וכעת אנו נמצאים בחבלי משיח של הגלות האחרונה. כמו שאמר אחד הגדולים כשנוסדה התנועה הציונית והם הכריזו שהם יביאו את המשיח, אמר אותו גדול, אני לא יודע אם הם מביאים את המשיח, אבל חבלי משיח הם ודאי מביאים.

הגאולה המצופה בזכות התורה

וגם הגאולה העתידה לבא תהיה בזכות התורה, כמו בגאולת מצרים. וכתוב 'מה יעשה אדם וינצל מחבלי משיח, יעסוק בתורה וגמילות חסדים'. ולפי הפסוקים בנביאים, כתוב על הגאולה האחרונה שיהיה מצב של הרבה פורענויות, ואולי יתפרשו הפסוקים לטובה אבל לפי הפשט זה כך, בדרך של פורענות, וכדי להינצל מהם צריך לעסוק בתורה.

בימים אלו יש לנו גם סכנות גשמיות מאויבים וגם סכנות רוחניות, אם בזכות התורה נגאלה

אומה שלמה ממצרים, אם כן בוודאי שבזכות התורה אפשר להינצל ממצרים של היום שאין אנו יושבים בתוכה, אלא מאיימים עלינו מבחוץ. ותורה עוזרת בכל, וגם בגשמיות, שהרי תורה נמשלה ללחם, למים ולשמן.

**ולפי הפסוקים בנביאים, כתוב
על הגאולה האחרונה שיהיה
מצב של הרבה פורענויות,
וכדי להינצל מהם צריך
לעסוק בתורה.**

פרסום ראשון

בזכות התורה

שיחת מו"ר זצוק"ל מתוך
הספר 'לקט שיחות
וביאורים'

"וּמֹשֶׁה הָיָה רֹעֶה אֶת צֹאן יִתְרוֹ
חָתָנוּ כֹּהֵן מִדִּין וַיִּנְהַג אֶת הַצֹּאן
אַחֲרֵי הַמִּדְבָּר וַיָּבֹא אֶל הַר הָאֱלֹקִים
חֲרָבָה: וַיֵּרָא מֶלֶאכֶד ה' אֵלָיו בְּלִבַּת
אֵשׁ מִתּוֹךְ הַסֵּנָה וַיֵּרָא וְהָיָה הַסֵּנָה
בְּעֵר בָּאֵשׁ וְהַסֵּנָה אֵינָנו אֲכָל"
(שמות ג', א')

בפרשת השבוע כתובה תחילה שליחותו של משה רבינו רבעו בהנהגת עם ישראל שכתוב "ומשה היה רועה את צאן יתרו חותנו כהן מדין וינהג את הצאן אחר המדבר ויבא אל הר האלוקים חורבה. וירא מלאך ה' אליו בלבת אש וכו' ועתה

הנה צעקת בני ישראל באה אלי וגם ראיתי את הלחץ אשר מצרים לוחצים אותם ועתה לכה ואשלחך אל פרעה והוציא את עמי בני ישראל ממצרים". ומשה רבינו מסרב ושואל, "מי אנוכי כי אלך אל פרעה" זו שאלה ראשונה. ושאלה שניה "וכי אוציא את בני ישראל ממצרים" כלומר במה זכו בני ישראל שיעשה

לך שב

שיחת מו"ר צוק"ל מתוך הספר 'שיחת בין השמשות'^א

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר לֶךְ שָׁב מִצְרַיִם כִּי מָתוּ כָּל הָאֲנָשִׁים הַמְּבַקְשִׁים אֶת נַפְשְׁךָ (שמות ד', יט)

עיין במשך חכמה שכתב שמכאן מוכח שאם אכן היו עדיין חיים אלו המבקשים את נפשו, לא היה צריך מרע"ה ללכת להוציא את בני ממצרים, ואע"פ שכל ישראל צריכים אליו מ"מ אינו צריך להכניס עצמו בסכנה עבור זה. וזה המקור למשנה במכות (יא, ב) "ואינו יוצא לא לעדות מצוה. ולא לעדות ממון, ולא לעדות נפשות; ואפילו ישראל צריכים לו, ואפילו שר צבא ישראל כיואב בן צרויה - אינו יוצא משם לעולם, שנאמר (במדבר לה, כה) "אשר-נס שמה" - שם תהא דירתו, שם תהא מיתתו, שם תהא קבורתו." עכת"ד המשך חכמה.

אמנם צ"ע דמשמע מדבריו שאם אכן היה מת גואל הדם היה מותר לו לצאת דתו ליכא סכנה, ואין זה נכון שהרי בכל מקרה הוא חייב להשאר שם בעיר מקלט עד מות הכה"ג. עוד יש להעיר על הפסוק, מהו "כל האנשים" ומה בא לרבות, הרי הם היו רק דתן ואבירם וסגי לכתוב "האנשים", ואולי הכונה לאלו שהיו עוזרים להם. וביותר קשה לפי פרוש הרשב"ם שמפרש ע"פ פשוטו דקאי על פרעה שמת ממש (ולא רק נצטרע כדרשת חז"ל) א"כ מאי "כל האנשים", ואולי גם כאן הכוונה לעבדיו העוזרים לו. וצ"ע.

בענין מיתת צדיקים

סיפורים מפטירת הרב דסלר, החזו"א, הגרא"ז, והרב מפונוביז', זכר צדיקים לברכה

השבוע היה היארצייט של הרב דסלר זצ"ל. בהספד שלו עורר הרב שובתי יגל זצ"ל שהיה מכונה אז "זקן ראשי הישיבות" (לאחר

לגאול את עם ישראל ראוי שיעשה השתדלות להתקרב להקב"ה ובלא זה לא נותן הקב"ה מתנה לאדם שהרי מלאכים יש להקב"ה הרבה.

גם אדם גדול נולד עם יצה"ר ונסיונות

בכל דור יש אדם גדול. מספרים על אחד שאמר בהספד על החזון איש שהוא היה קדוש מרחם, וכששמע זאת הגר"ז אמר שאלה שאומרים כך זהו רק תירוץ עבורם למה הם לא נהיו חזון איש, ותירוץ הוא שהחזו"א היה קדוש מרחם, אבל האמת שהחזו"א נולד ככל הילדים שובב ועם יצר הרע, אולם הרגיל את עצמו שכל דבר צריך לדעת ולהבין בתורה עד שהגיע לדרגתו, והייתה לו רוח הקודש וכח ברכותיו התקיימו, אבל כל זה רק אחרי שהוא עצמו עשה עבודה כזו ועסק בעבודת ה'.

משה רבנו נתן ליבו. התבונן והשתדל ולכן זכה

ולכן האריכה התורה מאוד כיצד התחיל משה. הוא רעה את צאן יתרו, וראה את הסנה בוער ואינו נשרף, אמר משה "אסורה נא ואראה את המראה הגדול הזה מדוע לא יבער הסנה", לא היה זה סתם סקתנות אלא שהתבונן לראות מה משמעות הדבר של אותה אש שבושרת ואינה שורפת. משה רבינו הבין שזה סימן מן השמים למה שהמצרים רוצים לשרוף את עמ"י, עמ"י סובל יסורים, ואז "וירא ה' כי סר לראות ויקרא אליו אלקים מתוך הסנה", וכתב הספורנו מדוע ה' דיבר עם משה, כי משה סר להתבונן. הקב"ה ראה שמה רבינו עובד על עצמו לראות כל דבר ולכך ויקרא אליו אלקים, היה השתדלות ממה רבינו ואז זכה.

ע"י התבוננות ושימת לב מתקרבים להקב"ה

ללמדניו שלכל אדם נותן הקב"ה הזדמנות להתבונן במשהו וצריך לראות ולהתבונן מה זה נוגע לו, כל אדם צעיר או מבוגר צריך לשים אל ליבו ללמוד מדבר זה ולהבין איך להתקרב להקב"ה ואז ה' נותן לו הרבה השפעה, למעלה מכוחותיו. כן נזכה כולנו לעמול בתורה ויתן לנו ה' סיעתא דשמיא להצליח בתורה וביראת ה'.

פטירת הגרא"ז מלצר זצ"ל, שהקב"ה לקח את שלשת הצדיקים, החזו"א והגרא"ז והרב דסלר זצ"ל בפתאומיות. החזו"א נפטר בחשוון, הגרא"ז בכסליו והרב דסלר בטבת.

ביום שנפטר מרן החזו"א זצ"ל הוא עוד קבל אנשים, אמנם היה חלש אבל תפקד. באמצע ליל שבת הוא העיר את הבחור שישן איתו, הגאון ר' יחזקל ברטלר שליט"א [זצ"ל], וביקש כדור ללב כי הוא מרגיש התקפה חזקה. הבחור אמר לו שיש חושך, אז הוא אמר לו "תדליק את האור!". שאל הבחור הרי שבת היום (הוא חשב שאולי החזו"א שכח שעכשיו שבת), והחזו"א אמר לו שזה פקו"נ. אבל היתה זו התקפה חזקה, ותוך זמן קצר נפטר החזו"א.

גם הגרא"ז מלצר זצ"ל נפטר בפתאומיות. הוא אמנם היה חלש כבר כמה זמן לפני זה, והיה הולך לתת שעור בישיבת עץ חיים עם דפים כתובים כיון שחשש שמא ישכח. מ"מ הוא היה מתפקד, ובאותו יום שנפטר הוא פתאום לא הרגיש טוב וביקש משהו לשתות, ולפתע נפטר.

גם הרב דסלר זצ"ל נפטר פתאום. אמנם הוא סבל ממחלה אבל הסתובב ואמר שיחות, ופתאום הרגיש איך שיש לו כאב חזק ביד, והוא דיבר ותיאר איך שהכאב מתפשט בורידים ומגיע עד הלב... ואז הוא נפטר.

לעומת זאת אצל הרב מפונוביז' זצ"ל לקח הרבה זמן עד שהוא נפטר. המצב שלו נהיה כל פעם יותר גרוע, עד שפעם הרופאים אמרו שזהו זה והוא כבר הולך למות. הגר"ש ואזנר (שליט"א) [זצ"ל] אמר לקרוא כבר את הק"ש וכל הפוסקים, ובסוף הוא חי עוד יומיים... אני זוכר כשבאתי לבקר אותו בחוליו, הוא היה חלש כ"כ עד שבקושי שמעו אותו, ושמעתי איך שהוא לוחש "אני צריך לבנות שמונה עשרה ישיבות"... הוא בנה אז את פונוביז' ואת גרודנא, גם בטבריה היו לו אדמות והיו לו עוד הרבה תכניות.

בזמן המלחמה, כשהתקרבו הגרמנים ימ"ש לארץ וכבר הפגיו מטוסיהם את נמל חיפה, באותו זמן עצמו קנה הרב מפונוביז' את 'גבעת הישיבה'. אמרו אז שהכח של התורה שעתידיה היו ללמוד בה (אפילו שהישיבה עוד לא נבנתה) עוד לגרש את הגרמנים שלא יכנסו לארץ. החזו"א זצ"ל אמר שההצלחה של ישיבת פונוביז' הייתה מזה שבתקופה זו הייתה התעוררות לגאולה, ואם היו מנצלים את הזמן כראוי הייתה באה הגאולה, היה נבנה בית המקדש, והרב מפונוביז' היה משמש ככהונה שם! רק כיון שקלקלו את ההזדמנות, עברה הסיעתא דשמיא לרב מפונוביז' שיצליח להקים את הישיבה...

גם אנחנו צריכים להתחזק בזמנים הללו כנגד הסכנה שנמצאים בה, מי שיכול - שיקים ישיבות, ועכ"פ שכל אחד יבנה את הישיבה שבתוך עצמו וילמד הרבה, ועי"ז נזכה לישועה במהרה בימינו אמן.

^א לפרשת שמות, תשס"ט

פנינים משולחן רבינו הגאון

רבי אברהם מנחובסקי זללה"ה

שמות תשפ"ב ♦ גלין תנ"ט

לע"נ הרבנית הצדקנית מרת אסתר הדסה ע"ה בת הר"ר רפאל יונה זצ"ל

(תפיסה על ידי שליח סי' ב' ענף ג') בתפיסה על ידי שליח.

לבטל צ"ק

עובדא הוה במי ששילם בצ"ק לפועל, וראה אחר כך שהעבודה היתה שלא כהוגן וביטל הצ"ק, והפועל נתן הצ"ק לאחר בחובו כגון לבעל מכולת, ובעל המכולת הביא הצ"ק לבנק והודיעוהו שהצ"ק בוטל, ותבע בעל המכולת את המעביד. ואמר המעביד שאינו חייב לפועל, אך בעל המכולת אמר שאיהו אינו צריך להפסיד. ובפשוטו הדין עם המעביד שהרי אינו חייב לשלם לפועל.

א. דינא דמלכותא דינא

הנה בתשובות מנחת יצחק (ח"ה סי' קי"ט סי' ק"כ) דן היכי שכותב הצ"ק איבדו ומצאו אחר ושילם בזה חובו והמאבד ביטל הצ"ק, חייב המאבד לשלם להמקבל מפאת דינא דמלכותא.

וצריך עיון דחזינן בסוגיין בדברי הרשב"א ובתוספות הרא"ש כמה חילוקים בדינא דמלכותא (א"ה). איני יודע לאיזה ראשונים התכוון. ועיין בחזון איש (בבא קמא סי' י"י סי' ט"ז).

ב. מקח טעות

הנה יש לעיין במי שביקש הלואה והמלוה נותן לו צ"ק מאוחר, והלואה החליף בכסף קודם הזמן, ואחר כך נודע למלוה כי הלואה עני מרוד וספק אם יחזיר לו ההלואה, ורוצה לבטל הצ"ק אך בזה מזיק למי שקנה הצ"ק.

וטוען נותן הצ"ק דהנתינה היה בטעות, והוה כגנב ממנו צ"ק ונתן לאחר.

והרי חזינן (שולחן ערוך חו"מ סי' ס"ז סי' ל"ד) דהמוכר שטר חוב לחבירו והלואה עני הוה ליה מקח טעות. ואם כן הכי נמי בנידון דידן.

אך אם יש תקנת השוק גם בהגיע החפץ לאדם אחר, וכדעת הש"ך (חו"מ סי' נ"י סי' ז'), אם כן היאך יבטל הצ"ק, אך אם נימא כקצות החושן (סי' נ"י סי' ב') דאין תקנת השוק בכהאי גוונא, דלא שייך תקנת השוק אלא אם באו הבעלים להוציא מיד הלוקח, משא"כ באדם אחר שבא החפץ לידו, אם כן הדרין דיוכל לבטל. וכל זה צריך תלמוד.

ג. עוד בהנ"ל

ראיתי בתשובות נצח ישראל (מהגאון רבי ישראל גרוסמן זצ"ל, סי' ל"ד סי' ל"ז מ"ד) דכתב דבכהאי נידון רשאי כותב השטר לבטל, ודן משום תקנת השוק והעלה דאין בזה משום תקנת השוק. ויש לעיין עוד במנחת יצחק (ח"ו סי' ס"ז). ולא נפנית לעיין בכל זה.

נתכוון להזיק ומנע היזק

הנה היכא דיש לראובן נזק ואפשר למנוע הנזק על ידי שמזיקים אותו בדבר פחות, כגון שיש דליקה בביתו ויכולים לשבור הדלת שלו ולהציל החפצים, ודאי דשרי למיעבד הכי.

והשתא יש לעיין היכא דזה ששבר הדלת לא נתכוין להציל מפני הדליקה אלא לסיבה אחרת שבאמת היתה מחייבתו בתשלומין,

ותקח האשה הילד ותניקהו

ותאמר לה בת פרעה הילכי את הילד הזה ותניקהו לי ואני אתן את שכרך ותקח האשה הילד ותניקהו (ב' ט')

איתא בקרא דבת פרעה אמרה למרים שתביא מינקת, והיא נתן שכרה, והביאה מרים את יוכבד אמו. ואיתא בגמרא סוטה (י"ב ב') אמר רבי חמא בר חנינא, לא דיין לצדיקים שמחזירין להן אבידתן אלא שנותנין להן שכר. חזינן דיוכבד קיבלה שכר בעבור מה שהניקה בנה. ונביא כמה נידונים בדיני ממונות.

העבירו כסף לנהג

עובדא הוה שנסעו כמה אנשים במונית והעבירו כסף מספסל אחורי לנהג כדי לשלם על הנסיעה, ונתן הנהג עודף לאחד מהנוסעים, והוא העביר לספסל האחורי שיקח העודף, וכל אחד אמר שמגיע לו העודף, מה עבדינן.

א. יהא מונח עד שיבא אליהו

הנה אמרינן (בבא מציעא ג' א') בשנים שהפקידו אצל אחד, זה מנה וזה מאתים, זה אומר מאתים שלי וזה אומר מאתים שלי, אמרינן יהא מונח עד שיבא אליהו, ומקשינן בגמרא נימא יחלוקו, ומשני דלא אמרינן יחלוקו מתרי טעמי, לרבנן משום דאין החלוקה יכולה להיות אמת דודאי האי מנה דחד מינייהו הוא ולא של שניהם, ולרבי יוסי מפאת דודאי איכא רמאי.

ואם כן הכי נמי בנידון דידן, דלא אמרינן יחלוקו מכיון דאין החלוקה יכולה להיות אמת, [א"ה]. דהרי רק אחד העביר כסף להנהג באותה שעה, וגם ודאי איכא רמאי, אם כן נימא דיהא מונח עד שיבא אליהו.

ב. אינו יודע למי חייב

אך יש לומר דלא נימא הכא יהא מונח עד שיבא אליהו, דהנידון על הנהג למי חייב הכסף, והוה ליה כאינו יודע למי חייב, ובה אמרינן המוציא מחבירו עליו הראיה.

אלא נימא דכלפי כל אחד הוה ליה אינו יודע אם פרעתיך, דכל אחד טוען ברי שהלוח והנהג אינו יודע למי פרע.

[הנה יש לעיין בלוח משניהם ואינו יודע למי פרע, דהא תוספות (בבא מציעא ל"ז א' ד"ה גול) הקשו למאן דאמר ברי ושמא ברי עדיף, אמאי לא אמרינן באינו יודע ממי לוח וממי גול שישלם לכל אחד, דהרי התובעים הם ברי והוא רק שמא, ותירצו דגם הנתבע הוא ברי, דהרי ברי לו שאינו חייב לשניהם. ואם כן יש לעיין באינו יודע למי פרע דגם כן חשיב ברי ואינו חייב לשלם לשניהם].

אבל זה אינו, דהנהג אינו מודה שחייב לשניהם וטוען לכל אחד אינו יודע אם נתחייבתי והוה ליה כאינו יודע ממי לוח ולמי חייב.

ג. תליא אם היה פקדון

אלא תליא אם המעביר את הכסף זכה לחבירו ואם כן הוה ליה כפקדון אצלו, ואם כן נימא בו כדון פקדון, והיינו שיהא מונח עד שיבא אליהו. ותליא אם אמר תן או הולך.

ואם אינם זוכרים איזה לשון אמר הנהג הוה ליה ספק. ולכאורה הוה ליה בחזקת הנהג.

אך עיין בסוגיא (גיטין י"ד ב') במספקינן אם תן כזכי דאיכא למאן דאמר יחלוקו. ואולי התם תקנת חכמים. וצריך לעיין בנחל יצחק

כגון שנתכיון להזיק את חברו, אבל אחר כך אשתכח שהיתה דליקה ובוזה הצילו. האם חייב לשלם.

א. זכין מאדם

הנה ביאור עיקר דין הנ"ל דהיכא דיש לראובן נזק דשרינן למנוע הנזק על ידי שמזיקים אותו בדבר פחות, כגון שיש דליקה בביתו ויכולים לשבור הדלת שלו ולהציל החפצים.

היינו אף היכא שהדלת עצמה לא היתה נזוקת על ידי השריפה, דאי אפשר לחייב את השובר בתשלומין, וטעמא דמילתא דזכין לאדם שלא בפניו וודאי ניחא ליה שישברו הדלת.

והנה זה דלא כקצות החושן (סי' רמ"ג ס"ק ח') דסובר דאע"פ דהוי זכות, מכל מקום זכין לאדם ולא מאדם, דלהוציא מרשות אדם אי אפשר אפילו אם הוי זכות.

אלא היינו למאי דכתבו בפוסקים (תשובות באר יצחק או"ח סי' א' ענף ג', חזון איש אה"ע נשים סי' מ"ט) כדעת תרומת הדשן (סי' קפ"ח) דגם זכין מאדם אמרינן, ודלא כקצות החושן. ולדעת קצות החושן יש לעיין דטעמא דמילתא אמאי שרינן ליה למיעבד הכי.

ב. לנכות דמי הנזקים שהיה משלם

מעתה יש לדון בנידון השני הנ"ל, מהו היכא דזה ששבר הדלת לא נתכוין להציל מפני הדליקה אלא לסיבה אחרת שבאמת היתה מחייבתו בתשלומין, כגון שהתכוון לגנוב ממנו וכשנכנס רואה דליקה ומכבה.

וכגון בעובדא המובא בתשובות מקור חיים (להג"ר חיים סגלוביץ זצ"ל מו"לנא, סי' ל"ג) באחד מכר יי"ש בלא רשיון, והיה בחנותו חבית יי"ש, ואחד שבר החבית ונשפך היי"ש, ופתאום באו ממוני המלך, ואם היו מוצאים היי"ש, היו לוקחים היי"ש ומחייבים אותו כסף רב, ועכשיו שהוא שבר החבית, הציל המוכר מקנסות על מסחר יי"ש בלא רשיון. נמצא דאע"פ ששבר החבית בטעות, מכל מקום על ידי שבירתו גרם ריוח גדול להבעלים.

והנה במקור חיים פסק דפטור, אמנם הגאון בנין שלמה פסק דחייב לשלם מדין מזיק, דאין כאן תבר מנא דהוה כזורק חץ על כלי, ואין כאן זוטו של ים דאכתי לא חשיבא אבודה ממנו ומכל אדם. אמנם היה נראה למידן דלא כהבנין שלמה, דהרי הוה ליה יורד, דהציל חברו מהקנסות, וכסף הנזקין זהו ההוצאות.

ג. זרק כלי על מנת להזיקו

כעין זה יש לדון בזורק כלי של חברו על מנת להזיקו, ועל ידי הרעש ברח ארי מנכסי בעל הכלי, באופן שהיה בעל הנכסים חייב לשלם לו מדין מבריה ארי מנכסי חברו כאשר ברי היזיקא. [כמבואר בגמרא בבא קמא נ"ח א].

וכי תימא דבכהאי גוונא שברי היזיקא הוה זוטו של ים, דהרי אבודה ממנו ומכל אדם, ובלאו הכי פטור לשלם על היזיקו, אך יש לדון דמשכחת לה דעדיין לא יהא זוטו של ים, דלחד גיסא חשיבא ברי היזיקא דההצלה רחוקה, אך לאידך גיסא עדיין לא הוי אבודה ממנו ומכל אדם.

ועוד יש לומר דאייירי באופן דאינו זוטו של ים מכיון דעדיין אפשר להציל אילו היתה ידיעה על ההיזק העומד להיות, ומכל מקום השתא דאין ידיעה הוי ברי היזיקא.

[אך בזה צריך עיון כיון דמחוסר ידיעה אולי חשיבא אבודה הימנו ומכל אדם. אך לכאורה יש לומר דבאמת לא חשיב אבודה].

הוכחה שחייב

הנה הבאנו לעיל נידון בשבר הדלת ולא נתכיון להציל מפני הדליקה אלא לסיבה אחרת שבאמת היתה מחייבתו בתשלומין, כגון שהתכוון לגנוב ממנו, וכשנכנס רואה דליקה ומכבה.

ולכאורה יש להוכיח שפטור מלשלם. אמנם יש לדון לדחות בתרי אנפי וכדלקמן:

א. האם מנכה התשלומין

הנה אמרינן בגמרא בבא קמא (כ"ח א) בשור של ראובן שעלה על שור של שמעון ורוצה להורגו, ובא שמעון ושמת את שורו ונפל השור של ראובן ומת, דשמעון יהא חייב לשלם לראובן על שורו, למאן דאמר לא עביד איניש דינא לנפשיה במקום דליכא פסידא, דהרי הכא ליכא פסידא, כיון דהעליון הוה מועד והיה יכול לתבוע בבית

דין ואם כן לא שרינן ליה לשמוט.

וכתב בחזון איש (בבא קמא סי' ד' ס"ק ג' ד"ה יש לעי') בהא דשמעון חייב לשלם לראובן עבור השור, דיש לעיין האם יכול לנכות הא שראובן היה משלם לשמעון דמי הנזקים, דיאמר לשמעון לראובן הרי אם לא הייתי שומט, הרי היית משלם לי ועכשיו פטרתיד. חזינן דמה שהרויח חברו על דו אין צריך לשלם לו, ואם כן הוא הדין בנידון דלעיל.

ב. לא ידע שמרויח

אמנם יש לחלק בתרי אנפי, חדא, דבנידון לעיל לא ידע כלל שמרויח את חברו משא"כ בנידון החזון איש הרי יודע. ולפי זה כאשר יש דליקה בחדר ורואה את הדליקה ושובר הדלת לא מפאת הדליקה אלא מפאת סיבה אחרת, בזה יש לומר דיהא פטור באמת.

ג. חשיבא חדא

עוד יש לחלק, דבהך דשור זה שמציל את שורו ידידה, זה חשיבא חדא עם הצלת חברו מלשלם. [נ"ה. נראה כונת רבינו, דבשובר דלת לכבות דליקה, ההיזק הוא בדת והרויח מכיבוי הדליקה הוא במקום אחר, משא"כ לענין הצלת שור, אותו מעשה שמציל את שורו הוא זה שעושה ששורו של ראובן לא יהרג שורו ומיילא מציל ראובן מלשלם].

הציל חברו בלא כוונה

הנה בתשובות שבות יעקב (ח"א סי' קנ"ח) מביא עובדא שהיה לאחר השריפה הגדולה בקהילתו, שבית אחד ניצל שהיה בה ג' בתים ובנינים זה על גבי זה, וכראות הדייר העליון שהשריפה היה מצידי צדדים, שיבר הגג מעליה כדי שלא ידלק הבית וכך ניצל הבית.

מעתה תבע דייר העליון לדיירים תחתונים שישלמו גם המה לבניית הגג, אע"פ שבעלמא אמרינן דעל העליון לתקן הגג, היינו דוקא היכא שהגג התקלקל מחמת עצמו, משא"כ עכשיו שקלקל הגג בידיים כדי להצילו מהשריפה והצלתו היה הצלתם גם המה יתנו חלקם.

וכתב בשבות יעקב דתליא אם חשב רק על ביתו אינו יכול לחייב השאר, משא"כ בחשב על כולם. [והוא מדין המוציא הוצאות להציל שבו דמפליגין בהכי].

ולכאורה חזינן דבלא כוונה להציל השני לא מיחייבי לשלם לו משום מבריה ארי. אמנם לענין יורד מצאנו דחייב לשלם. ויש לדון לחלק וכדלקמן:

א. חייב משום יורד

הנה לענין משביח שדה חברו, מבואר בתוספות (ריש פרק הגזול ע"ג צ"ה א' ד"ה דאתא) דבחשב שהיה שדה שלו ונתברר שהיה של חברו, חייבין לשלם לו משום יורד. וכמו כן בגזל שדה והשביחה.

חזינן דגם באינו מכוון לשבח להשני מכל מקום השני חייב לשלם לו. [והנה לענין הנדון אם יש יורד כשלא חשב על חברו, עיין בחזון איש (סי' ט"ז ס"ק י"ד) בדין הצלה כשכיוון לעצמו. תו אייתי (סי' י"ז ס"ק ד') לדברי תוספות בסוגיין דגזלן יש לו דין יורד. תו הראני החתן אליהו מאיר שליט"א דבקצות החושן (סי' רל"ו) דן באורח במי שהציל חפץ שחשב שהוא של חברו אם יכול לגבות מחבירו, ואייתי בקצות החושן סתירות בדברי קמאי בהאי נידון].

ב. לחלק בין יורד למבריה ארי

אך יש לחלק בין יורד ובין מבריה ארי בברי היזיקא, דדוקא ביורד אמרינן דחייב גם בלא התכוון לצורך השני, משא"כ במבריה ארי. ואם כן בנידון הנ"ל בשבר דלת והתכוון לגנוב, ואחר כך כשנכנס רואה דליקה ומכבה, הרי הוה מבריה ארי והבעל בית פטור.

ג. לחלק אם מכוון להבריה ארי

תו יש לדון לחלק, דגם במבריה ארי ואינו מתכוון להשני גם כן חייב לשלם, אמנם היינו דוקא אם התכוון להבריה ארי עכ"פ מעצמו, משא"כ באופן שכלל לא נתכוין להבריה ארי.

והיינו דיש לדון במבריה ארי בברי היזיקא וסבר שהם נכסי עצמו ונתברר שהם נכסי חברו, האם יכול לתבעו, מי נימא שרק ביורד אמרינן הכי, או דילמא גם במבריה ארי.

נמצא דלענין נידון הנ"ל בשבר דלת והתכוון לגנוב, ואחר כך כשנכנס רואה דליקה ומכבה, בכהאי גוונא נימא דאין בעל הבית חייב לשלם לו על הכיבוי, דהרי הוה רק מבריה ארי, ועוד, דבשבירת הדלת לא התכוון כלל להציל.

ד. בשבות יעקב מתכוון להציל עצמו ופטור

אמנם יש להוכיח מדברי השבות יעקב הנ"ל דפטור, ודלא

המבי"ט (מובא בכנסת הגדולה על הטור סי' רל"ז אות י') במי שהשכיר ביתו לחבירו, בתנאי שאם ימצא מי שיוסיף לו בשכרו הרשות בידו להשכיר לאחר, ובא אחר והוסיף בשכרו, אין המוסיף נקרא רשע. חז"ן דבעינן דוקא תנאי, אבל בלא תנאי לא הוה שרינן אע"פ שהשני מוסיף בהדמים.

אך יש לדחות, דשאני התם דבלא תנאי אינו יכול להוציאו מביתו דכבר קנה השכירות. [ובאמת יש לעיין אם מהני תנאה מהמוכר בעני המהפך בחררה].

וכתב בספר נתיב יושר (שם) דצריך למנוע מחמת דהוה ספיא דדינא. וצריך עיון מהא דהבאנו לעיל.

נאבד מאה שקל

עובדא הוה באחד שמכר בולים בסוכנות דואר, והנה היה חסר בקופה מאה שקל לפי חשבון הרישום, והוה הכספים על חשבון הפקידים.

והנה בא אשה ואמרה שמצאה מאה שקל על הרצפה, וחשבה הפקידה שמנין שזה שלה, אלא לקחה פתק ורשמה מי שאיבד כסף יפנה לטלפון הפרטי בבית של המוצאת, והכסף נשאר אצל המוצאת, והנה בא המנהל והוריד הפתק וזרקו, ועכשיו לא יודעים איפה נמצא הכסף.

והנה המנהל דורש מהפקידה את המאה השקל לטובת הממשלה, והפקידה טוענת אתה הפסדת אותי בהא שהורדת הפתק. עד כאן העובדא.

א. האם זה הכסף החסר

הנה יש לטעון שמהיכן נדע שזה הכסף שנאבד מהפקידה, הרי אין סימן בהכסף ואם כן הכסף של המוצא, [והרי מנין בכהאי גוונא לא הוה סימן], ואם היו מבקשים הכסף מהמוצא לא היה חייב לתת והיה נותן רק במתנה, נמצא שהמנהל הפסיד הפקידה רק שלא תקבל מתנה, ובזה לא שייך לחייבו.

אמנם הביא הג"ר אברהם קופשיץ שליט"א [צ"ל] מדברי הנימוקי יוסף (פ"ב דבבא מציעא י"ד ב' בדפי הרי"ף) דהא דתנן התם דלפני השולחני הרי הם שלו, דיש לו להודיע להשולחני, ואם השולחני יאמר שזה לו יתנם לו אע"פ שאינו נותן סימן.

מעתה לפי דברי הנימוקי יוסף אם כן לכאורה שייך הכסף לזה שטוען, ואם כן האיכספ נמצא, ואם כן הדרא טענת הפקידה לדוכתיה, שהמנהל הפסידה.

[ויש לעיין בדברי הנימוקי יוסף אמאי נאמן. ויש לומר מטענת ברי. ואולי רק בחנות שנמצא ברשותו].

ב. המנהל לא חשיב גרמא

הנה טען הגאון רבי אברהם קופשיץ שליט"א, דלפי טענת הסוכנות דזה הכסף, אם כן יש לומר דאין לפטור המנהל משום גרמא, דאיהי כאילו החזירה הכסף, ואיהו לא לוקח, והוה טפי מגרמא.

והיינו דכאשר הכסף ביד הפקידה באמת אינו שלה אלא של המנהל, והרי אילו היה בא ליסטים מזויין ולוקח מאת הפקודה, לפי הפשטות היתה פטורה, דלא חשיבא כסף שלה, אלא שחייב באחריות, ובכהאי גוונא אמאי חייב באחריות.

ג. נראה דהוה גרמא

אמנם לענ"ד אכתי הוי גרמא מפאת המנהל, שאיהו גרם שיוחל עלה חיוב אחריות, ושוב המנהל פטור מדינא ואיהי חייבת. [והרי חיובה לשלם הכסף אינו למנהל].

מצא שטר של כסף קרוע

עובדא הוה שאדם לוח מחבירו כסף מזומן, ואחר כך כשהגיע לביתו מצא בין השטרות שקיבל מהמלוה שטר שאינו עובר לסוחר מחמת קרע, והחזיר השטר להמלוה, אך טוען המלוה מנא לן ששטר זה היה בין השטרות שלקח ממנו.

א. האם נאמן שיש במקח מום

הנה תליא בכל מי שקנה מקח ומראה שיש בו מום, אם נאמן שזה אותו החפץ שקנה ממנו.

כחילוק השני הנ"ל, דהרי התם הוה מבריה ארי וברי היזיקא ומתכוון להציל עצמו, ומכל מקום כתב דאם לא התכוון להצלת האחרים אינם חייבים לשלם.

אך יש לומר דשאני בעובדא דשבות יעקב שבאמת הציל עצמו. והנה תליא במוציא הוצאות להוציא עצמו מבית השבי ולבסוף על ידי זה יצא אדם אחר האם האחר יכול לתבוע. וכן תליא במוציא הוצאות להציל את ראובן ולמעשה הציל בזה את שמעון. דלהאמור יש לדון דחייב.

ה. נהנה רק במעשה או הנאת גרונו

הנה בש"ך (ח"מ סי' שצ"א ס"ק ב') העלה מכח דברי תוספות דדין נהנה רק על ידי מעשה או בהנאת גרונו. ויש לעיין מדין מבריה ארי מנכסי חבירו דחייב לשלם.

עני המהפך בחררה

הנה יש לעיין באדם שרוצה לקנות חפץ מחבירו והחבר רוצה מחיר מסויים, ויש אדם שלישי שיש לו אותו חפץ ורוצה למכרו בפחות, האם מותר לאדם השלישי לומר לזה שרוצה לקנות שהוא ימכור לו בפחות.

א. שורש הספק

מי אמרינן דאין לאחר להתערב, דהרי חז"ן (קידושין נ"ט א') דעני המהפך בחררה ובא אחר ונטלה הימנו נקרא רשע.

או דילמא נימא דשרי להתערב, דהרי עושה בזה טובה לקונה, והרי אם יהא אדם שאינו מוכר כלל, יש לומר דשרי ליה לומר לקונה שבמקום אחר אפשר לקנות ביותר זול, ואם כן הכי נמי המוכר השני לא גרע מאדם אחר.

ב. לקח תלמיד ממלמד אחר

הנה כתב בתשובות בית שלמה (ויד סי' קי"ג) דעובדא הוה בתלמיד שלמד אצל מלמד, ובאמצע הזמן הגיע מלמד אחר ולקח שני תלמידים שילמדו אצלו, וכתב הבית שלמה דהיה אסור למלמד השני לקחתם. [ולא חילק אם השני לוקח פחות כסף].

אך כתב דהתם בעל הבית היה חייב מדינא את כל השכירות למלמד הראשון, ונמצא דהשני קפח הראשון מה שמגיע לו. וכתב דאם לא ישלמו למלמד הראשון את כל שכרו המגיע לו על פי דין, חייב השני לשלם לראשון את השכר.

ג. דמי לבר מצרא

הנה כתב במרדכי (ריש פרק ג' דקידושין רמז תקכ"ד) דעני המהפך בחררה דמי לדינא דבר מצרא דהוה משום ועשית הישר והטוב. ומשום הכי איירי דוקא כשקנה דבר בשווי דהרי יוכל למצוא במקום אחר לקנות, אבל דבר הפקר או מהפך שיתננה לו בחנם ובא אחר וזכה בו, אינו נקרא רשע, כמו דאמרינן דמתנה לית בה משום דינא דבר מצרא.

והרי התם בנותן האחר יותר מהמחיר של הבר מצרא, ליכא דינא דבר מצרא, ואם כן הכי נמי בנידון דידן.

ד. פתחי תשובה דאסור

אך בפתחי תשובה (סי' רל"ז ס"ק ג') הביא דהפרישה כתב דהמנהג דגם בלא הושוו עדיין במקח כל זמן שלא נפרדו המוכר והלוקח זה מזה ולולא שבה זה והוסיף במחיר היו באים להשוואה, זה מיקרי גם כן הסגת גבול ואסור.

חז"ן דאף במוסיף על המחיר, אסירא ליה, ואם כן הכי נמי בנידון דידן, והרמ"א שכתב (שם ח"מ סי' רל"ז ס"ק א') דדוקא לאחר פיסוק דמים אסור, זה מטעמא אחרינא דכל שלא פסקו טרם הוחלט. ולפי זה צריך לומר דדינא דעני המהפך בחררה שאני מדינא דבר מצרא.

נמצא דבנידון דידן אם כבר השוו ביניהם על המחיר, אין לאחר להציע עצמו, אף שימכור יותר בזול, ואם לא השוו ביניהם להרמ"א שרי, ולמה שכתב בפתחי תשובה ראוי למנוע.

אך יש לעיין אטו מי שרוצה לקנות דירה וכבר השוו ביניהם המחיר ויש לאדם אחר דירה למכור יותר נוחה ויותר תועלתית ויותר זולה, האם יהא אסור לו להציע, ולא אדע.

ה. מבי"ט דבעינן תנאי

שוב ראיתי בספר נתיב יושר על הלכות מקח וממכר (פרק ט' הערה ט"ז) שכתב בשם ספר פעמוני זהב שמותר לשני להציע מחיר גבוה יותר. אך כתב דמדברי המבי"ט יש לדייק דלא כן, דהרי כתב

מחזיר לו את השטר.

ה. האם מיגו דפרעתי הוה מיגו

אמנם יש לדון דמיגו דפרעתי לא חשיב מיגו, דאם טוען שלא היתה הלואה אין כלל חיוב, משא"כ בפרעתי אם יש למלוה ידיה בעל חוב ויש כאן שעבודא דר' נתן, הא כתבו בפוסקים (עי' ש"ך חו"מ סי' פ"ו ס"ק י"א, חזון איש ב"ב קמ"א סי' ט"ו ס"ק כ"ה) דכשם דלא מהני מחילה בשעבודא דר' נתן, הכי נמי לא מהני פרעון, ואם כן ניחא ליה טפי למיטען שלא חל החוב כלל מאשר לומר פרעתי.

אך נראה דזה אינו כן ושפיר הוי מיגו, דחזינן דבטוען אין חטפי ודידי חטפי נאמן במיגו דפרעתי, ומשמע אף כשהחפץ אינו בעין כגון דחזינן שנשרף והנידון על הדמים דנאמן לומר שהיה שלו במיגו דפרעתי.

וכן חזינן דבנמצא לאחר זמנו נאמן לומר שפרע בתוך זמנו במיגו דפרעתי לאחר זמנו, לגיסא דמהני מיגו כנגד חזקה, ולא אמרינן דניחא ליה טפי לומר שפרע תוך זמנו על מנת שלא יתחייב לשלם שנית לבעל חוב של המלוה אשר הלוי לו לאחר הזמן שאמר שפרע בו. מכל הלין מתבאר דחשיבא שפיר מיגו.

אך הנידון אם בעינן כלל למיגו כשטוען שהחפץ היה בו מום כאשר פוסט עצמו מלשלם.

ענינים שונים (א)

חוצות. וכדאמרו ז"ל (תענית י"א). אם כן במטבע ברכות תיבת ארץ רומות לארץ ישראל, ולהכי חכא שהיא ברכה לכל גדולי קרקע בכל מקום, תקון פרי האדמה שהוא שם כולל לכל אדמה שבכל מקום. אי נמי שכינו שנתברך האדמה ויומשך לה שפע על ידי הברכה לתקן קללת ארורה האדמה. כן נ"ל. וגם אני שמעתי שיש נ"ה פירות אדמה, ולזה תקנו בורא פרי "האדמה" גימטריא נ"ה.

ג. מהו אם התחיל כבר לאכול

הנה אם שינה, אף שיצא ידי חובתו בדיעבד, מכל מקום הדין נותן שיתקן בתוך כדי דיבור, ואז הוה לכתחילה, וכדאשכחן בהשכיבנו בערב שבת. [וכן כתב בספר ברכת הבית שיתקן בורא פרי האדמה למפרע].

ויש לדון מהו אם כבר אכל משהו והוי עדיין תוך כדי דיבור, האם נימא לתקן כדי שעכ"פ המשך אכילתו יהא לכתחילה. [נשאלה זו הוא גם בטעה ובירך על פרי עץ בורא פרי האדמה].

ויש לדון דלא יעשה כך מכמה טעמים, חדא, לשיטת המחבר (סי' ר"ו ס"ע ו') דבנפל חוזר ומברך אף בהיתה דעתו לאכול עוד פרי, אם כן היאך יחול התיקון על האכילה השניה. אמנם לדידן הוה ספיקא אם חל על פרי השני.

תו, די ש לדון דאף אם יועיל התיקון, מכל מקום יש לומר דנעקרה ברכה הראשונה, ואם כן נמצא דאכל בלא ברכה.

תו, יש לומר דאף אם נימא דתרווייהו איתנייהו, אך נמצא דאכל באמצע הברכה.

ענינים שונים (ב)

חכמה (שם) אמאי אברהם ציוה כך רק לאליעזר, ולא ציוה ליצחק עצמו שלא שלא ישא אשה מבנות הכנעני.

ותירץ במשך חכמה דמכאן ראייה להמהרי"ק הנ"ל דהבן אינו חייב לשמוע להאב אם מוחה בו מלישא אשה שהוא חפץ. נמצא דיצחק היה פטור מלשמוע לאברהם, ומשום הכי ציוה רק לאליעזר.

חזינן דעכ"פ אליעזר היה חייב, ולא נימא שאין זכות לאברהם למנוע מאליעזר לעשות חסד ליצחק שישא אשה כרצונו. ויש למילף מהכא שאסור לבן השני לסייע.

ג. תירוצים אחרים על קושיית המשך חכמה

אך הרי קמאי לא תירצו כהמשך חכמה, אלא תירצו באופן אחר, דיצחק לא היה שם באותו שעה, כדמשמע קרא ויצחק בא מבא וגוי ואברהם היה ירא פן ימות קודם שיבא יצחק אצלו. [כך כתב במושב זקנים לבבלי התוספות. ועיין שם עוד. ועוד עיין ברמב"ן ורבינו בחיי שתירצו באופן אחר].

תו תיקשי, דתירץ האור שמח צריך עיון, דהא אליעזר נשבע ואם יצחק היה נשבע ודאי השבועה היתה חיילא, דנחי דלענין כיבוד אב, לישא איזו אשה שיחפץ בה הבן הוה כשל בן, אבל הרי לענין שבועה, חיילא השבועה ויקח אשה אחרת.

ב. המלוה אינו נאמן

הנה בשלמא לאידך גיסא היכא שהלוח פרע ומראה המלוה שטר ואומר שהוא מזוייף, בהא כתבו בפוסקים (עיין ט"ו חו"מ סוף סי' ע"ה) דהמלוה אינו נאמן, ולא הוה איני יודע אם פרעתיך. חזינן דאין מאמינים לאדם להוציא ממון מחבירו בטענה שחפץ זה מזוייף. אך כאן הנידון שהלוח טוען שאינו חייב לשלם, ואם כן יש לומר דנאמן.

ג. באיכא מיגו ודאי נאמן

הנה כל הנידון בליכא מיגו אבל היכא דאיכא מיגו כגון במלוה על פה שיכול לומר לא לויתי, בכהאי גוונא נאמן הלוח לומר שלוח רק אחד השטרות היה מזוייף.

ד. מיגו דפרעתי

כמו כן אם היה הלואה בעדים, מכל מקום איכא מיגו דהיה יכול לטוען פרעתי.

[ואם היה כתב ידו תליא בפלוגתא תוספות (כתובות כ"א א' ד"ה הוציא) והרי"ף (מובא בתוספות שם) אם על כתב ידו נאמן לומר פרעתי, דלשיטת תוספות אינו נאמן לומר פרעתי, דבכל שטר אינו רגיל לפרוע עד שיחזיר לו שטרו, ואם כן המלה יכול לטעון שטרך בידי מאי בעי. אמנם לשיטת הרי"ף נאמן לומר פרעתי, דבשטר בכתב ידו פורע אע"פ שאינו

טעה ובירך מן הארץ

הנה אם במקום לברך המוציא לחם מן "הארץ", בירך המוציא לחם מן "האדמה", יצא. [כך כתב בשדי חמד באסיפת דינים מערכת ברכות סי' א' ס"ק ל"ה]. וכמו כן איכא, אם במקום בורא פרי "האדמה" בירך בורא פרי "הארץ", יצא. [כך כתב בשדי חמד (שם), ובכף החיים (סי' ר"ב ס"ק ז').].

א. ערוך השולחן

הנה בערוך השולחן (סי' ר"ב ס"ע א') לכאורה משמע שחולק, דהרי כתב בכגון אם בירך על יין בורא פרי העץ, ועל פת האדמה, ועל היין העץ, ועל ירקות בורא מיני דשאים, דלא יצא, דכל המשנה ממטבע שטבעו חכמים לא יצא וחוזר ומברך כהגון.

אבל באמת אין ראייה משם, דכל גווני דהתם יש שם שינוי מטבע, משא"כ בשינה רק האדמה לארץ או איפכא, לא חשיב שינוי מטבע.

ב. אמאי תיקנו בורא פרי "האדמה"

הנה כתב במחזיק ברכה ובשוריר ברכה (סי' ר"ג ס"ק ב') כמה טעמים למה תיקנו בורא פרי "האדמה" ולא בורא פרי "הארץ". ומכל מקום יש לומר דאינו מעכב.

[וזה לשונו. יש מי שחקר למה דעת טעם רז"ל דתקנו לברך בורא פרי האדמה, ולא תקנו לברך בורא פרי הארץ. ואפשר דלפי שתקנו על הארץ ועל הפירות וגם על הארץ ועל המזון בשבח ארץ ישראל, שנקראת ארץ סתם, כדכתיב הנותן מטר על פני ארץ ושולח מים על פני

לסייע דלא כרצון האב

הנה איתא ברמ"א (וי"ד סי' ר"מ ס"ע כ"ה) בשם מהרי"ק (שורש קס"ו) שאם האב מוחה בבן לישא איזו אשה שיחפץ בה הבן, אין הבן צריך לשמוע אל האב. [וכתב במהרי"ק הטעם, חדא, דהוה משל בן שהוא דבר השייך בצערא דגופא להניח האשה אשר חפץ בה. תו, דקרב הדבר להיות כמצוה לעבור על דברי תורה, דהרי הקפידו שיקח אשה אשר יחפץ בה ותמצא חן בעיניו. תו, דעד כאן לא מיפלגי אם משל אב או משל בן אלא בדבר דשייך האב בגווה, כגון לפרנס האב, אבל במלתא דלא שייך בגווה כי הכא פשיטא דאין כח לאב למחות בבן לא משום כבוד ולא משום מורא]. מעתה יש לדון מהו אם הבן רוצה ליקח אשה נגד רצון האב, דהבן אינו חייב לשמוע להאב, והאב מצוה לבן אחר שלא יסייע לו, האם הבן השני צריך לשמוע להאב.

א. צדדי הספק

צדדי הספק, מי אמרינן דהבן השני חייב לשמוע להאב, דהרי אצלו אינו נגד המצוה לישא אשה, או דילמא אינו חייב לשמוע לו, דהוה כנגד מצות חסד לסייע לאחיו שמותר לו לישא האי אשה.

ב. אברהם אבינו לא ציוה ליצחק

הנה איתא בקרא (פרשת חיי שרה, בראשית כ"ד ג') שאברהם אבינו ציוה את אליעזר שלא תקח אשה ליצחק מבנות הכנעני. והקשה במשך

תיקוני עירובין

גליון שאלות הלכתיות

המתחדשות מידי שבוע בבדיקת העירובים השכונתיים

גליון מס' 305
שבת תשפ"ב

מוקד העירובין
בארץ הקודש
054-84-833-20

עירובין למעשה
עיון | שימוש | כשרות

וראוי לכל בן תורה ללמד את בני משפחתו להיזהר מלצאת מגבול העירוב, ואדרבה ראוי שיקח אותם להראות להם את הגבול שממנו אין להוציא, ויפנו את כיסיהם וכל החפצים, ואז יעברו החוצה, או שיחזרו על עקבותיהם ולא יצאו מהגבול, שע"י כך ילמדו לזכור גם לפעמים אחרות כאשר יהיו בכל מקום שהוא, ובזה נקיים את מצות החינוך בגיל צעיר.

חוט העירוב מעל ההתרחבות של עמוד התאורה בהמשך גבול העירוב השתמשו בעמודי התאורה כאמוד, וקשרו בהם את החוט. בעיר זו עמודי התאורה היו גבוהים מאד, ולא קשרו את החוט מעל ראשם, אלא מהצד. ואמנם צורת הפתח מהצד פסולה, אבל עמודי התאורה היו חזקים המצויים בשנים האחרונות, עשויים משנים או שלשה חלקים שהתחתון רחב והעליון צר יותר, ובמצב כזה אם קושרים את החוט מסביב לחלק הצר, והוא יושב מעל החלק הרחב, נחשב מעל העמוד התחתון והוא כשר לצורת הפתח.

דין זה אנו לומדים כעת במסגרות השיעורים המיוחדים ללימוד עירובין למעשה, המתקיימים בתקופה זו בארבעה ערים ובהשתתפות עשרות אברכים ת"ח. ובשיעורים בארנו שכך הכריעו פוסקי זמננו להכשיר אותו גם לדעת המשנ"ב, אע"פ שלגבי עמוד שחקק בראשו והניח את החוט בתוך החקק, כתב המשנ"ב (סי' שס"ב ס"ק ס"ד) שמסתפק הפמ"ג ומצדד להחמיר. וטעמו משום שאם העמוד ממשיך מעל גובה המשקוף, נחשב שאינו מעל גביו, אע"פ שהחוט עובר מעל ה"י טפחים התחתונים של העמוד, כי העמוד נמצא גם מעל המשקוף. אבל בצורה של עמודי התאורה יהיה כשר, כיון שזה כמו עמוד בתוך עמוד, והחוט ושב מעל העמוד החיצוני, אין חיסרון בזה שבתוכו יש המשך, כך גם בעמוד התאורה, למרות שהעמוד שבפנים נועד להמשיך את העמוד והוא מחובר אליו, וזה גם צורת הייצור שלו, אבל החלק החיצוני הסתיים, והחוט יושב מעליו.

[ועוד התבאר שהמשנ"ב כתב שם להחמיר עמוד שיש בראשו מסמר והחוט כרוך סביב המסמר, וכן בעמודים שלנו שיש וי, והחוט נמצא בין השניים, אין בזה את החשש של הפמ"ג. וכתב לבאר משום "דהא מונח מלמעלה נגד הקנה". וביאור דבריו "ל משום שמסמר נראה כדבר שנמצא מעל העמוד, ולא כהמשך של העמוד. ועוד יש מבארים משום שבקצה העמוד הפונה אל הפתח, אין המשך, והמסמר שבמרכז העמוד, אינו ממשיך על עיקר העמוד שהא קצה שגודר את הפתח, והרי זה כמו מסמר שנמצא אחורי העמוד, שבדאי החוט מונח מעל העמוד. ולפ"ז בכל אופן שהחקיקה תהיה לכל רוחב העמוד הפונה אל הפתח, יהיה כשר גם לדעת הפמ"ג והמשנ"ב, כי מונח מעל הקנה. ולכן בעמוד תאורה המורכב משני חלקים, והחוט יושב מעל החלק הרחב, הרי זה כשר לכ"ע.]

להבדיל בין התרחבות הסמוכה לחוט להתרחבות שלמטה אבל גם כשיודעים את הדין הזה, צריך לדעת שאי אפשר להעתיק אותו לכל עמוד תאורה, אלא צריך להביא מומחה לעירובין שיראה את כל המכלול של הדברים, וכן לקבל הדרכה מפורטת בשטח מהמומחים לענייני עירובין, כדי שידעו להשתמש בפתרונות בצורה נכונה שהעירוב יהיה כשר. הנה בעיר הזו משתמשים בפתרון הזה הרבה מאוד, באורך של שני קילומטרים לאורך החוף, ועוד כשמונה מאות מטרים בצד אחר של העיר, מדובר בעשרות עמודים, שבכולם החוט קשור מסביב לעמוד, אלא שהיה הבדל ביניהם. בעיר זו יש בעמוד שלשה חלקים, התחתון עד גובה מטר בערך, והשני צר ממנו ועולה עד כששה מטרים, והשלישי צר יותר וממשיך לגובה. בהתקנת העירוב הם שכרו מנוף וקשרו את החוט בגובה מעל סוף החלק השני של העמוד שהוא בגובה כשישה מטרים, באופן זה ניכר

עוד עיר נבדקה, והגבול שנמצא לפני חוף הים

עוד עיר בארץ נבדקה לראשונה בשבוע זה, בדקה מקיפה שעוקבת על עשיית העירוב כהלכה, מעבר לבדיקה השבועית ששומרת על המצב הקיים. בעיר זו אחראי על העירוב אחד מתושבי העיר, אדם חרדי שאיכפת לו שיהיה כשר, והוא אומר שכבר זמן רב שהוא מחפש מישהו שמבין שיעשה ביקורת על העירוב, כי כשרות זה דבר רציני שצריך ביקורת, בפרט בעירוב שצריך להבין את המציאות בשטח בצורה נכונה, ולא מספיק לדעת את ההלכות, והוא לא מצא מישהו כזה, גם כשהוא מביא שאלה לרב, הרב אינו מונח בענין. ביום חמישי האחרון יצאנו יחד עם האחראי אל גבולות העיר, לראות את העירוב, וללמוד יחד את ההלכות הנוגעות אליו.

בתחילת הבדיקה הוא לקח אותנו אל חוף הים שבעיר, ושם עמדו עמודי עירוב מסודרים בשורה, עם חוטים ישרים. דבר זה אינו מצוי כל כך בזמננו, כיון שהרשויות רוצות שלא יהיה על החוף עמודים [רק סככות ורמקולים, לא מפריע להם], וגם האחראי כאן הסביר לנו שהוא צריך להוציא את שורת העמודים הזו, שגבול העירוב יהיה יותר פנימה, כיון שגלי הים בשעות של אגות [שהם עולה יותר במספר שעות בכל יום] מציפים ומגיעים עד עמודי העירוב, וסוחפים את החול מסביב, והיציקה של הבטון מתחילה להתגלות, והעוד נהיה פחות יציב, עד כדי שהוא חושש שהעמוד יכול ליפול. לכן הגבול של העירוב לא יהיה עד קרוב למים, אלא יסתיים לפני החוף.

בהמשך גבול העירוב לאורך כל העיר, לא היו עמודי עירוב, אלא השתמשו בעמודי התאורה שנמצאים לאורך הטיילת על המדרכה של הרחוב שלפני החוף, בצורה כזו אין עירוב בטיילת ובכל החוף, גם במקומות שיש שולחנות וספסלים, ובחלק מהעיר אפילו המדרכה נמצאת מחוץ לעירוב. שאלנו את האחראי הרי זה דבר שאנשים לא שמים לב, שגם המדרכה מחוץ לעירוב. והאחראי השיב שאין לו ברירה, וסיפר שלפני כמה שנים העיריה הורידה לו כחמישים עמודי עירוב בלי לשאול, לכן הוא חייב להסתמך על עמודי התאורה, ולקשור את החוט בהם, למרות שכל החוף והמדרכה יוצאים מהעירוב.

זהירות מההוף והנהל והשבילים שאין בהם עירוב

וכאן המקום להזכיר ולעורר שוב על המציאות הזו, שבחופי הים אין עירוב, גם במקומות שיש עירוב לעיר, וגם במקום שמפקחים עליו, אבל החוף אינו בעירוב. לצערינו יש הרבה אנשים שהולכים לטייל בהם, כי זה נראה חלק מהעיר, בפרט כשמתארחים בבתי הארחה הקרובים לחוף, ויש זה מכשול גדול. אבל אין ברירה, אי אפשר לעשות עירוב לכל מי שהולך, ועלינו מוטל לבדוק ולברר מה הגבול של העירוב, ומה כשרותו, ועד היכן מותר ללכת.

בימים אלו של תקופת החורף הגשום, יש עוד דוגמא מצויה, שיש בישובים תעלות מים גדושות וזורמות, ובשבת הולכים יחד עם הילדים לראות את זרימת המים המשקשקת, וזה מטעה מאד שלא ישימו לב ויצאו מגבול העירוב. דוגמא אחת מצויה בעיר מודיעין עילית, שהנחל העובר ליד כפר גרין פארק מתמלא בזרימת מים, ובשבת בצהריים הולכים משפחות רבות לחזות ביופי הבריאה, בפרט לתושבי עיר שאינם מכירים הרבה את הטבע, עד טיול מיוחד לצאת אל הנחל. אבל כל האזור נמצא מחוץ לעירוב של העיר, העירוב מסתיים בכביש שבכפר, ואין שום אפשרות להוציא שום חפץ, לא טישו בכיס, ולא בקבוק מים או ממתק, ואפילו לא ילד על הידיים, כמו שכותב המשנ"ב (סי' ש"א ס"ק קנ"ד) שרבים טועים לומר "חי נושא את עצמו", אבל זה אסור מדברגן גם במקום שאינו רשות הרבים רק כרמלית, כגון ביער ושפת הנחל.

עמודי העירוב על החוף שהולכים להוציא אותם

עמוד התאורה עם 3 חלקים וטבעת הדגלים

תיקון עמודי תאורה ע"י "ראש הלבשה"

בדומה למקרה זה עסקנו השבוע בתיקון של ישוב אחר בדרום הארץ, שגם בו היתה בעיה מעין זו. מוקד העירוב כבר התריע על בעיה זו לפני כשנתיים, אך הגורמים הנוגעים בדבר מטעים היישוב לא טרחו לפעול בנושא לצערנו, עד לתקופה האחרונה שבה אחד מהתושבים החדשים עורר סערה על כך, מתוך זה פנו הגורמים למוקד העירוב שיעשה תיקון לכל האזור.

בתחילה הודיעו שאין עירוב בדרכים המובילות סביב ליישוב ורק ליישוב סידרו עירוב זמני וכעת מוקד העירוב פועל לתקן את העירוב באזור. אחת מן הבעיות היתה כאמור שקשרו חוטי ברזל על עמודי התאורה והעבירו אותם על טבעת הדגלים, והסתמכו על כך שלמטה העמוד מתרחב יותר, במקרה זה העמודים היו עקומים מאוד באופן שניכר מיד לעין שהעמוד עקום. ולא שייך להכשיר את החוט כאשר הוא נמצא על טבעת הדגלים, [בעמודים אלו לא היה חלק שני של התרחבות אלא רק החלק התחתון]. במקרה זה התיקון המומלץ היה לעשות ראשים של עמודי עירוב מעל ראש עמוד התאורה, כיון שכאן מדובר בעמוד תאורה נמוך יותר שגובהו כשבעה מטרים, ויש אפשרות להגיע אל ראשו, אמנם הדבר דורש מאמץ יותר מהרגיל.

והנה כדי לעשות ראש לעמוד, בדרך כלל הדבר נעשה עם הלחמה, ופעולה זו לא שייך לעשות בגובה רב כל כך, כיון שעבודת הריתוך מסוכנת וגם לא ניתן לעבוד עם המכשיר בגובה כזה, אלא אם כן בעזרת מנוף עם גנרטור, לכן כאן עשינו פתרון אחר שנקרא "ראש הלבשה". ביאור הדבר שעושים כעין ראש של עמוד של עירוב, מחובר

לחתיכת צינור באורך 20-30 ס"מ, ורוחב הצינור שונה מרוחב העמוד. יש אפשרות שעושים "ראש הלבשה פנימי", כלומר שעובי הצינור הוא פחות מרוחב העמוד, והוא נכנס למעלה בתוך עובי העמוד, והכיפה שעליו תואמת לעובי העמוד. אבל בהרבה מקרים לא שייך להשתמש בפתרון זה,

כגון כאשר ראש העמוד סגור או שיש בו שיירי ברגים וחבורים, ואז הצינור לא ייכנס בתוכו. לכן יש פתרון אחר שהוא "ראש הלבשה חיצוני", שהצינור רחב מעט מרוחב העמוד והוא מתלבש על ראש העמוד מבחוץ. יש להקפיד שרוחב הצינור יהיה קרוב לרוחב העמוד ולא

רחב מדי, כיון שאם יהיה רחב הרבה, יתכן שראש הלבשה יזוז ויהיה נוטה לצד, והחוט שיניחו עליו אחר כך לא יהיה מכוון מעל העמוד עצמו, לכן יש להקפיד שראש הלבשה יהיה מותאם לפי רוחב ראשי העמודים שבאותו מקום.

לאחר שמכניס את ראשי העמודים צריך להעלות אותם מעל העמודים

וגם כאן יש פתרון פרקטי שלא יצטרכו לעלות עם סולם לגובה כה רב בשטח פתוח, שהדבר כרוך בסיכון ובמאמץ גדול, אלא קושרים לראש הלבשה חוט קטן עם לולאה, ומרימים אותו לגובה בעזרת המוט הטלסקופי של העירוב, וכך מביאים אותו מעל סוף עמוד התאורה,

מכוונים אותו בעדינות והוא מתלבש בקלות מעל העמוד. לאחר מכן משחררים את המקל והראש נשאר מונח בצורה חזקה וטובה מעל העמוד. במקרה זה שגובה העמודים הוא כשבעה מטרים, לא מספיק להשתמש במוט הרגיל של העירוב, אלא צריך להאריך אותו בעוד כמטר, או לקרב את הרכב אל העמוד ולעלות על גביו עם המוט של העירוב.

במאמר זה השתתפנו עם העוסקים במלאכת הקודש של מוקד העירוב, ולמדנו מהם גם הרבה טכניקה מקצועית מיוחדת. אנו מקוים שהדברים ישמשו את הקוראים להתעניין יותר בעירובים ובדרגות כשרותם, ולעורר ולדרוש ולהסביר לתושבי הערים ולעוסקים ביישובים, על החשיבות שהעוסקים יהיו מקצועיים ומנוסים, וכדאי להם ללמוד את ההלכות הפרקטיות, ובכל מקום יבקשו להוסיף בכשרות, ולהוסיף בבדיקת העירוב כדין. ויהי רצון שלא ייצא מכשול ח"ו, ומלאה הארץ דעה את ה'.

שהחוט יושב מעל החלק המתרחב השני, כיון שהוא סמוך להתרחבות אבל לאחר תקופה כאשר נקרע חוט של העירוב, לא היה בידי האחראי אפשרות להביא מנוף ולקשור אותו בגובה זה, אלא הוא השתמש בפתרון אחר, שהניח את החוט על הטבעת שבאמצע החלק השני שבועמוד, המיועדת לחיבור הדגלים (בחדש אייר), בצורה זו החוט הוא מן הצד של החלק השני ולא מעליו, וההיתר שלו הוא מחמת שנמצא מכוון מעל החלק התחתון שמתרחב יותר.

לכאורה זה אותו רעיון ואותו דין, אבל יש הבדל, כיון שבמצב כזה החוט נמצא במרחק של כארבעה מטרים מעל סוף החלק המתרחב התחתון, וההיתר שלו הוא מדין גזל אסיק, שע"פ הלכה רואים את החלק התחתון כאילו עולה למעלה ומגיע עד החוט (משנ"ב סי' ש"ב ס"ק ס"ו), ולכן אם העמוד נוטה מעט, יוצא שהחוט שקשור בגובה נמצא בצד ואינו מכוון מעל החלק המתרחב, והוא פסול, אפילו אם הסטייה היא משהו קטן (משנ"ב שם ס"ק ס"ג, וסי' ש"ג ס"ק ק"ד). ואע"פ שעמודי תאורה הם עמודים חזקים, מכל מקום מצוי מאוד שיש מהם שמתעקמים במשך הזמן, לפעמים מחמת תאונות, לפעמים מחמת עבודות תשתית במדרכה, וכיון שההפרש בין החלק הרחב לחלק הצר שבועמוד הוא בסה"כ הוא 40-3 ס"מ, מצוי מאוד שתהיה נטיה קטנה כזו בעמוד שכמעט אינה ניכרת למראה עין רגילה, ואז הצו"פ שבועמוד זה תהיה פסולה ותפסול את כל העירוב. בעיה זו אינה קיימת במצב שקושרים את החוט בסוף החלק השני, כי אז החוט סמוך לחלק המתרחב, וגם כשהעמוד עקום בכל זאת החוט הוא מעל סוף ההתרחבות, [מלבד הנושא הכללי של עמוד עירוב עקום, שבזה מקילים בעירובים עירוניים, על סמך הפוסקים שהקילו מחמת שהחוט מעל ראשו]. משא"כ בצורה שהאחראי קשר את החוטים באמצע החלק השני, יתכן מאוד שמתוך כלל העמודים יהיה עמוד שאינו כשר כלל.

ממקרה זה אנו רואים כיצד שינוי קטן שאינו נראה משמעותי, מהווה הבדל גדול בין עירוב כשר לעירוב פסול, בבדיקה זו היה קשה לעבור על כל עשרות העמודים שבעירוב, ובפרט שגם אם עכשיו נראה את העמודים שהם במצב תקין, יתכן שבמשך יאירע תקלה והעמוד יתעקם, והאחראי לא ישים לב שזה גורם להסללה הלכתית חמורה מאוד. לכן אמרנו לאחראי שיבקש מהעיריה להביא שוב את המנוף, ולשנות את קשירת החוטים שנמצאים בדגלים, להעלות אותם שיהיו בקצה החלק המתרחב השני. וכן במקרה שיקרע חוט בהמשך והוא צריך בדחיפות לקשור אותו לפני שבת במתכונת הפשוטה מעל טבעת הדגלים, עליו להיות עירני לשים לב לבדוק עם פלס שהעמוד ישר ממש, ואם אינו ישר לא יוכל להסתמך על קשירת החוט בגובה הטבעת אלא מעל החלק המתרחב השני, [או להוסיף לחי לפניו, אך זה לא שייך לעשות בטיילת שעל חוף הים בעיר המדוברת].

עמוד שמתקצר בצורת הרוט ולא שני חלקים שונים

מתוך כל עשרות העמודים, היה עמוד אחד שלא היתה לו התרחבות למטה בצורה הנ"ל, אלא הוא התרחב בצורה חלקה, כצורת חרוט [כעין משולש צר]. בצורה זו כותב החו"א שאי אפשר להגיד שהחוט שקשור בגובה בחלק הצר, נמצא מעל החלק התחתון של העמוד, ואפילו שבאמת העמוד ישר ומתרחב אל מתחת החוט, כי בכל זאת החוט הוא בצד ואינו כשר כלל. וזה שונה מהעמודים הנ"ל שהיה צינור צר בתוך צינור רחב, שאז החלק הרחב שלמטה מסתתם, ושייך לומר שהחוט מעל החלק התחתון, ולא מהצד שלו.

האחראים שמו לב לשינוי שיש בעמוד זה, והם העמידו לחיים משני קרשים דקים [דיקטים], אך כשהגענו ראינו שהתרופפה הקשירה שלהם, והם לא היו מכוונים מתחת החוט. לכן סובבנו אותם למקום המתאים.

בנוסף מדדנו את העמוד ישר, והתברר [ע"י מכשיר המדידה הבקבוק, וגם בעזרת פלס] שהעמוד נוטה לצד אחד כחמשה ס"מ, זאת אומרת שגם הלחי אינו מועיל. שאל האחראי מדוע והסברנו לו על פי הדברים הנ"ל, שהלחי הוא עמוד שצריך להיות מתחת החוט, ואם העמוד נוטה מעט, ומחמת שהחוט בגובה יוצא שההפרש מצטבר לחמשה ס"מ, א"כ הקרש שמוצמד לעמוד אינו מתחת החוט, אלא החוט מתחיל כמה ס"מ אחריו. הפתרון הוא להרחיק את הלחי מהעמוד כשבעה ס"מ, כדי שהלחי יהיה תחת החוט. האחראי לקח את הדברים לתשומת ליבו, ואחרי שהלינו את הסיבוב הוא סיכם לעצמו בדאגה, איזה יום מחכה לו למחר, לסדר את כל הרשימה שהצטברה שאכמ"ל, [חוץ מהשינוי בקשירת החוטים הנ"ל, שזה נשאר להזדמנות אחרת]. השתתפנו יחד עם האחראי בצער על המצב שהיה עד היום, והבטנו בתקוה על התיקון והעירוב שיהיה מכאן ולהבא.

קדושת בתי מקדש מעט

בהמונת הגרמ"מ לובין שליט"א רב שכונת רמת אהרן בני-ברק

דבר המערכת

...ומשחרב ביהמ"ק אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה בלבד, מקומות התורה, הד' אמות של הלכה הוא מקום קטן, אבל זה ד' אמות של הלכה, וזה המקום של השראת השכינה. ומלשון חז"ל "אין לו להקב"ה בעולמו אלא" וכו', יש ללמוד שזהו המקום המוכן להשראת השכינה במקום ביהמ"ק, ושיטת היראים שהציווי של מקדשי תיראו נוהג גם במקדש מעט זה גם מקום של "מקדשי", זה גם מקום של השראת השכינה. ונראה לבאר מה המיוחד במקום הזה של בית הכנסת ובית המדרש; אנחנו הלא יודעים שכל העולם כולו זה עלמא דשיקרא, יש רוחות זרות בכל העולם, אבל יש מקום אחד שהוא מיוחד בכך ששם שומעים רק את קול האמת; זה בית המדרש, מקום שמייוחד כולו לתורה, שם שומעים רק את קול ה', קול ה' בכח קול ה' בהדר, המיוחד במקום הזה שהוא מנותק משאר העולם, המחיצות של בית המדרש "כותלי בית המדרש יוכיחו" זה הכתלים האלה המבדילים בין כל העולם לבית המדרש. בית המדרש זה מקום שמנותק ומובדל מכל העולם, רק מקום כזה ראוי להשראת השכינה... ויש לנו כלל שקדושה לא סובלת שותפים, קדושה לא סובלת תערובת של דברים אחרים, קדושה פירושו כולו קודש 'ובהיכלו כולו אומר כבוד', הכותלי ביהמ"ד מבדילים את הבית מדרש כדי לקבוע שבמקום הזה יש רק תורה, רק דבר ה', זה מקום של השראת השכינה, זה מקום של קדושת ביהמ"ד. בדור שלנו שלחו לנו מן השמים את הכלים החדשים, הח"ח כבר אמר בזמנו שהתחדשות כל הדברים הללו הוא כדי לחזק את האמונה בחוש כל הכלים הללו מראים לנו בחוש את ה"עין רואה" ואת ה"אוזן שומעת", אבל הכלים הללו בשנמצאים בתוך בית המדרש, מה אומר הכלי הזה? הכלי הזה שובר את ההבדלה בין הבית המדרש לעולם החיצון. נמצאים בתוך הבית מדרש אבל בתוכו שומעים קול אחר, זה לא קול של התורה, לא הקולות של הבית מדרש, העולם החיצון מתחבר לתוך המקום של הבית מדרש, זה פוגם ביסוד הבית מדרש, "ופרצו חומות מגדלי" החומות של הבית מדרש שהם חומות בשביל שרוחות זרות לא יכנסו לבית מדרש, החיבור הזה של המכשיר הזה אם משתמשים בו בבית המדרש גם אם זה דברים חשובים, (כרגע איננו עוסקים בנושא של דברים בטלים בביהמ"ד שהוא איסור חמור ביותר ונפסק בשו"ע), עצם הדבר שמדברים עם העולם החיצון בתוך הבית מדרש, ההבדלה שיש בבית מדרש אינה הבדלה מושלמת, העולם החיצון עדיין מחובר לבית המדרש, הבית המדרש לא מנותק מהעולם החיצון, זה פגם בכל החפצא של ביהמ"ד. כל החפצא של ביהמ"ד הוא שהמקום הזה מובדל משאר העולם, אבל אם הוא מחובר לעולם, חסר כאן בקדושה של הבית מדרש, הדיבור באופן הזה פוגם בקדושה של הבית מדרש אשר נמצאים בו לפני ה'. ונתאר לעצמנו אדם נמצא בבית המקדש, כהנים בעבודתם לויים בדוכנם וישראל במעמדם, היעלה על הדעת שבאותו זמן הוא יתקשר לעולם החיצון? הוא נמצא עכשיו לפני ה'!! הוא לא בעולם בכלל, הוא לפני ה'!! המקדש מעט הוא ג"כ על דרך זה, נמצאים כאן לפני ה', מקום כזה כל כולו לפני ה', אין כאן מקום לחיבור לעולם החיצון...

בהמשך למה שהבאנו בשבועות האחרונים דברי חיזוק בעניין הימנעות הכניסה לביהמ"ד עם פלאפון דלוק, ברצוננו השבוע להביא דברי חיזוק הגאון הגדול רבי אשר אריאלי שליט"א מרבני ישיבת 'מיר' בעניין החומרה של פלאפון בביהמ"ד.

...נתבקשתי לעורר על חיזוק בדק הבית של בית ה', לחזק את ההנהגה בבית ה', את ההנהגה הראויה בבית המדרש ובית הכנסת, ובמסוים בענין החמור של דיבור בפלאפון בבית המדרש...

תחילת הפרשה (אחרי-מות) עוסקת בעבודת יוהכ"פ ולפני-כן כתוב בפסוק הראשון "וידבר ה' אל משה אחרי מות שני בני אהרן בקרבם לפני ה' וימתו". והפסוק הבא הוא "ויאמר ה' אל משה דבר אל אהרן אחיך ואל יבא בכל עת אל הקדש" וגו', והמפרשים שואלים מה היה הדיבור בפסוק הראשון, כתוב רק מתי הקב"ה דיבר עם משה אבל לא כתוב מה היה הדיבור. ובחידושי מהר"ל דיסקין מפרש שהמכוון הוא כך; בגמ' ביומא מבואר שהחטא של נדב ואביהוא היה שהורו הלכה בפני רבן, ויש עוד כמה וכמה דרכים בחז"ל מה היה החטא (וכמובן שהחטא שלהם היה דק מן הדק לפי הדרגה שלהם), אומר רבי יהושע לייב שלפי כל הדרכים יש להבין למה היה כזה עונש שתיכף ומיד ביום הקמת המשכן הגיע העונש ומתו, וזה בא הפסוק לבאר, אומר הקב"ה למשה רבינו "בקרבם לפני ה' וימותו", הם היו במצב של לפני ה', לפני ה' זה שו"ע אחר, זה דין אחר, לפני ה' זה בהיכלו של מלך, שם יש יותר הקפדה, כשנמצאים במצב של לפני ה' התביעה היא תביעה יותר גדולה עד כדי כך שתיכף ומיד הם קיבלו את העונש החמור הזה, ולכן ממשיך רבי יהושע לייב זה בא הפסוק הבא להזהיר "ויאמר ה' אל משה דבר אל אהרן אחיך ואל יבא בכל עת אל הקדש", זה מסוכן כשבאים אל הקודש, שם צריך להזהר יותר, שם יש יותר קפידה, לכן מיד בא הציווי "אל יבא בכל עת אל הקדש" יש זמנים מיוחדים והכנה מיוחדת אין נכנסים אל הקודש. נדגיש שוב שמדובר פה בנדב ואביהוא שהיו הגדולים שבישראל כמו שאומרים חז"ל, אבל לפי המדרגה שלהם ולפי ההשגה שלהם ב"לפני ה'" היתה עליהם תביעה שהיה חסר בשלמות הנדרשת כשמתקרבים לפני ה', וזה באמת עומק הדין שאנו מוצאים במיתת נדב ואביהוא.

אותו יסוד כתוב ג"כ באגרת הגר"א שכתב הגר"א "כשנזכר לבוא לא"י שם צריך להתנהג בדרכי ה' מאד" א"י זה מקום שהוא יותר קרוב לקב"ה, יותר קרוב לשכינה, זה מחייב הנהגה אחרונה הנהגה שנהגו בחז"ל מתאימה לחז"ל, אבל א"י מחייבת הנהגה יותר נעלה, יותר קדושה.

כרוח הדברים האלה מובא במשנ"ב בהל' בית הכנסת על ביהמ"ד, כשהוא מדבר על הזהירות, על חומר הענין לדבר בביהמ"ד ובביהמ"ד, הוא מבאר שהרי זה פלטרין של מלך, פה ההקפדה צריכה להיות יותר גדולה, לכן הגר"א מביא שם מהזהר הקדוש שמי שמדבר דברים בטלים בבית הכנסת אין לו חלק באלוקי ישראל! כך הלשון של הזהר הקדוש, והגר"א מסיים שלבית המדרש יש אותו דין כמו בית הכנסת לגבי זה!

בירורי הלכה

ובמשנ"ב סק"י כתב דהשולחן של הספר תורה, שעליו מונחת מפה ועל המפה מניחים את הספר תורה, נמצא דהשולחן הוא תשמיש דתשמיש דקדושה, אפ"ה יש לו דין תשמיש קדושה דלפעמים נותנים עליו הספר תורה בלא המפה, והוסיף בשעה"צ שם סק"ח דאף דבזמנינו אין מצוי זה, אפ"ה פעמים שנשמט קצת המפה מתחתיה והשולחן משמש להס"ת. ובס" קמ"א כתב במשנ"ב סק"ד כתב דהעולה לתורה יזהר שלא ישען על המפה שעל השולחן שתשמיש קדושה הוא, אלא ישען על השולחן בעצמו, ולכאורה סותר מה שכתב בס" קנ"ד דהשולחן עצמו יש לו דין תשמיש קדושה, מחמת שפעמים נשמט המפה, והשולחן הוא תשמיש

בדין הבימה של הספר תורה להשתמש בו ולהניח עליו ספרים או חפצים שו"ע סי' קנ"ד סעי' ג', תשמישי קדושה כגון תיק של ספרים ומזוזות ורצועות תפילין וארגז שנותנים בו ס"ת או חומש וכו' יש בהן קדושה וצריך לגונזן, וברמ"א מבואר דדוקא את שהוא תשמיש קדושה בעצמו, אבל אם הוא תשמיש דתשמיש אין בו קדושה, אולם אם התשמיש דתשמיש נעשה לכבוד הדבר שבקדושה אפילו בהפסק דבר חשיב תשמיש קדושה דהרי משמש את גוף הקדושה עצמו, וכמבואר במשנ"ב סק"י כגון טסי כסף שאין מונחים על הספר תורה עצמו אלא על הפרוכת, מיהו כיון שהוא נעשה לכבוד הספר תורה, חשיב דבר שבקדושה.

לרפואת הג"ר אלחנן בן שרה סימון, הג"ר מנחם מנדל בן שרה בילה, מזכה הרבים הג"ר אברהם בן שרל בתושח"י
מרת רוחמה רחל בת אסתר ולישועת שרה אסתר בת מיכל מישל ויונה בן שרה אסתר

קדושה, וצריך לומר דבס' קמ"א מדבר בזמן ומי שאין לו אפשרות לעלות בלא שיסמוך, ובה צריך להקל דכל שאין יכול באופן אחר יש להקל כיון שלא מצוי שישמט המפה.

אולם בר מן דין, בשולחנות ספרי התורה המצויים אצלנו בבתי הכנסת, שעשויים המפות של הס' בצורה יציבה ומעוצבת חזק באופן שלעולם לא נשמט המפה בזמן שהספר תורה עליה, בזה לא שייך החומרא של השעה"צ הנ"ל, דכל מה שכתב להחמיר הוא משום שפעמים נשמט המפה, אולם באופן שהוא ודאי שלא נשמט בזמן שהספר תורה עליו, אין מקום לאסור ולהחמיר כלל, ולא הוי אלא תשמיש דתשמיש, ואם רוצה לסמוך על השולחן יסיר את המפה ומדינא מותר להישען עליו, דכל חומרת המשנ"ב הוא תלוי הכל לפי הזמן כדמשמע בתוכן דבריו.

עוד יש לדון צד קולא, דעיין במשנ"ב ס' מ"ב סעי' ג' ד"ה אסור למיצר ביה, דהביא בשם השער אפרים דכיס של תפילין חשיב תשמיש קדושה, מאחר ומונחים בו התפילין או רצועות התפילין, וכתב שכל מה שהוא עורך על מקום הנצרך לתפילין לא מיקרי צורך תפילין ולכן התיר בכיס תפילין שיש בו ב' כיסין זה תחת זה, דמותר להניח תפילין למטה והמעט למעלה עיי"ש, ולכאורה לדבריו שולחנות של ספר תורה הגדולים יותר מגודל הספר תורה, או קצה השולחן שמעולם לא נוגע בו הספר תורה, לא הוי תשמיש קדושה, דאת שנוגע בו הספר תורה הוא התשמיש קדושה, אבל המקומות שלא נוגע בו הספר תורה לא הוי תשמיש קדושה, באופן שאם השולחן מאוד עמוק שהספר תורה לעולם לא מגיע שם מחמת שהספר תורה קצר והשולחן עמוק, וכן שולי וקצות השולחן (בפרט בשולחנות שיש מסגרת שהספר תורה לא עולה על המסגרת) לכאורה מדינא מותר להישען דאין זה תשמיש קדושה, דרק את שנוגע בו הס' יש לו דין תשמיש קדושה (ואולי יש לחלק בין שולחן אחד גדול, לבין נידון השער אפרים עיי"ש).

[ומ"ר הגרמ"מ לובין השיב: דגם בשולחנות שלנו, בזמן שגוללים הס' שפורסים את הס' על כל רוחב הבימה, יכול השולחן להתגלות מהמפה הנוספת וכן יכול הס' ליגע בקצה השולחן.]

אולם יש לומר דאדרבא בשולחנות שלנו מדינא אסור להישען עליהם, והוא מטעם דהשולחנות שלנו נעשים ברוב פאר והדר לפאר ולרומם, ויש לאוסרם, דנתבאר לעיל דכל שעשוי לכבוד הספר תורה וכל דברי הקדושה יש לו דין תשמיש קדושה אפילו אין הספר נוגע בהם, דב' אופני תשמיש יש בדבר שבקדושה, או כל שנוגע בו הקדושה, או שמשמש ותכליתו וענינו לשמש את הקדושה עצמו. וברוב בתי הכנסיות שלנו השולחנות של הספרי תורה נעשים ברוב פאר והדר (ומחירם יוכיח

עליהם), יש לדון אותם כתשמיש קדושה אפילו בהפסק מפה ביניהם דהא משמשים לכבוד הספר תורה, (מיהו יש לבעל דין לחלוק דהא דנעשים ברוב פאר והדר אין זה לכבוד הס' אלא לכבוד בית הכנסת ולפאר ולרומם את בית אלו קינו ואין לו כל דין הנ"ל, ולענ"ד אלו נעשים לכבוד הס' וכן"ל), וממילא בכה"ג מדינא יש לו דין תשמיש קדושה וע"כ אסור מדינא להישען עליהם, ואפילו זקן או מי שקשה לו לעלות בתורה. (אולם בשולחן ארעי או מזדמן, כפי שקיים פעמים בקריאת המנינים הצדדים, שלא עשאו לכבוד, או אפילו בשולחנות קבועים, אולם לא נעשו בפאר, הדרנא לדונם כתשמיש דתשמיש, וגבי להשען עליהם הדרנא למה שכתב המשנ"ב והשעה"צ וכן"ל). ומעתה צריך לדעת על מה סמכו העולם להקל להניח שאר דברים על שולחן הספר תורה, ולא מבעי להניח חבילות טישיו, כובעים וחליפות, וכו', אלא אפילו להניח שאר ספרי קודש יש לדון בהיתר הנחתם על הבימה, והוא עפ"י המבואר במשנ"ב סקל"א דתשמיש קדושה, אין להוריד מקדושתם, וע"כ ארון המשמש ספר תורה, אין להניח שם שאר ספרים, דמורידו מקדושתו.

[ומ"ר הגרמ"מ לובין השיב: דאין לחלק בין זמנינו לזמנם, שגם בזמנם היו עושים בימה מיוחדת ומפוארת ולא חשיב מחמת זה תשמיש קדושה.]

ואולם יש לצדד להקל, דכתב הרמ"א שם בסעי' ח' דדברים שנהגו ואי אפשר להיזהר לב ב"ד מתנה מעיקרא כדי שלא יבואו בני אדם לידי תקלה ואע"ג דלא התנו כמו שהתנו דמי, ותשמיש קדושה מועיל שיתנה עליו מעיקרא להשתמש בו תשמיש חולין וכמבואר סעי' ח' (וכ"ה בס' מב סעי' ב'), אלא דעדיין יל"ע דכתב הביה"ל ד"ה ואי אפשר להיזהר, דכתב הפמ"ג דמשמע דדוקא דבר שא"א להיזהר אמרינן לב ב"ד מתנה, אבל דבר שאפשר להיזהר לא אמרינן בסתמא לב ב"ד מתנה עליהם, ומעתה כלפי שאר הספרים ודאי דהוא בכלל כמו שהתנו דמי, דהא בדרך כלל א"א להיזהר שלא יניחו על הבימה שאר ספרים, ומעיקרא הוי תשמיש קדושה לספר תורה ושאר ספרי הקודש, אולם כלפי שאר דברי חולין יל"ע ולכאורה הכל תלוי לפי המקום והזמן אם אמרינן בו לב ב"ד מתנה עליו או לא, והנכון שבתחילת עשייתו ובניינו יתנו עליו מעיקרא שיוכל להניח בו אף חפצי חולין, ועיין.

[ומ"ר הגרמ"מ לובין השיב: דבמקום שישנה מפה נוספת חוזרת טענת המשנ"ב להתיר, ולב ב"ד מתנה על ספרים והישענות ולא להנחת חליפות וכדו'.]

[נכתב ע"י הגאון רבי אביעד אברהם קורצטג שליט"א, ר"מ ישיבת הרב מן ההר]

סיפור השבוע

שבדבר, דיבור בבית הכנסת זה לא משחק. אני מכיר עוד סיפורים יותר חמורים, שאני לא רוצה להוציא מהפה.

פעם הגיע האדמו"ר מוויז'ניץ לביקור אצל הרב הצדיק רבי שמעון מלעלוב. אמר הויז'ניצער, "אין לי כבר כוח לשמוע סיפורים מהמחלה הנוראה". ענה רבי שמעון מלעלוב, "אצלנו לא יודעים מכאלה דברים **אצלנו בבית הכנסת מדברים באמצע התפילה, ולכן לא חולים במחלה הנוראה.**" את הסיפור הזה שמעתי מהגבאי של רבי שמעון מלעלוב, שעמד שם בזמן הביקור.

ומכאן אנו לומדים את האחריות שצריכה להיות על כל אברך המתפלל בביהכ"נ הזה, שיחתום שהוא לא ידבר בתפילה, ובפרט שהאברך החולה ממתפללי ביהכ"נ זה, וכמו שכבר שמעתי וראיתי רבים שמתחזקים בעניין זה, ברצוני לבקש בדמעות ובזעקה היוצאת מליבי על האברך מהקהילה שלכם, וככל שלאדם זה יותר קשה הוא פועל בזה הרבה יותר.

בזכות ההתחזקות, ברצוני לגמור בברכה שכל אחד יתברך בכל הברכות וכל מה שרוצה שיהיה בביתו. ע"כ המכתב.

כעבור שנה פגשתי את האברך, סיפר הרב גרינוואלד, ושמעתי ממנו על הניסים והנפלאות שהתרחשו איתו, בחסדי ה'. הוא הבריא לחלוטין, אף כי הרופאים אינם מבינים כיצד הבריא.

סיפר הרב גרינוואלד שליט"א: הגיעה אלי שיחת טלפון מחו"ל, ממקום רחוק מאוד. יהודי יקר התחנן שאבוא לדבר בביהכ"נ שלהם ולעורר שלא ידברו בתפילה, ושיהא הדבר לזכותו של אברך החולה במחלה הקשה. לא היה אז ביכולתי לצאת מהארץ, ולכן שלחתי לבני הקהילה מכתב: "איני יכול ללכת לישון כאשר ליבי בוכה וכואב עם האברך שצלצל אלי היום בלילה עם הסיפור הנורא ומה שהוא עובר, ואברך הנ"ל הוא מבית הכנסת שלכם. אני מכיר סיפורים רבים משום שאני מסתובב בכל העולם, ואם הסיפור בא אלי יש לי את השליחות לעורר עד הסוף. הוא ביקש ממני לפעול מה שביכולתי, אז אני שולח לכם מכתב בדמעות מליבי לליבכם, ואם יכולתי לטוס אליכם לדבר ולעורר, אבל עכשיו חזרתי מחו"ל ואין ביכולתי לצאת מהארץ שוב. ברצוני לספר ספור, אני לא רוצה להפחיד אלא רק להגיד כמה חמור הדיבור בשעה שציבור מתפלל:

בבית הכנסת אחד הרב מכה באחד שדיבר באמצע התפילה, הלה החציץ פניו וטען, "אתה לא תגיד לי מה לעשות" ... ומחמת דיבורו, שדיבר בקול רם, הפסידו המתפללים כמה מילים מן התפילה. שלושה ימים אח"כ הוא נקלע לתאונת דרכים קשה, וניצל ממוות, אבל לשונו נחתכה, והוא חזר לביהכ"נ עם משהו מעין מוצץ בפה, מרוב היסורים.

המטרה שלי היא לא להפחיד אף אחד אלא להדגיש ולעורר את החומרה

לעילוי נשמת מזכי הרבים

הגה"צ רבי יהודה אריה בן רבי יעקב שכטר זצ"ל והגאון הגדול רבי עוזר בן רבי שלמה זלמן דרורי זצ"ל

לתרומות ולהפצת העלון 052-7101970 | לשליחת חומר ולקבלת העלון: פקס 15335792498 y0527176420@gmail.com

מעייני החידוק

גליון 38 שנה ב'

לעילוי נשמת מו"ח הגאון הגדול רבי אברהם ב"ר שמשון רפאל ארלנגר זצוק"ל

זצ"ל על פרקי אבות מדוע כתיב משה קיבל תורה מסיני ולא כתוב בסיני, ועוד קשה מדוע לא כתוב משה קיבל תורה מהקב"ה ומהו ומסרה ליהושע, ולפי הגמ' בסוטה מבואר היטב דהרי הקב"ה השרה שכינתו על סיני ולא גבה סיני למעלה ומזה ראה משה רבנו את כוח הענוה של סיני דקבלת התורה זה במקום שפל, ומזה משה קיבל תורת המידות מסיני ומסרה ליהושע כמו שכתוב והאיש משה עניו מאד, ומסרה ליהושע דעיקר הכוח של יהושע זה ענוה כמבואר בתרגום אונקלוס בפרשת שלח על הפסוק ויקרא משה להושע בן נון יהושע, ומזה רואים דכמה דיותר מושפלים יש יותר ס"ד על מסירת התורה שלא רואים בשום מקום אחר, דמעולם לא ראינו גבירים שעושים חתונות באולמי וולף וגוטניק, ויום חתונתו של הקב"ה היה בהר סיני שזה ההר הכי שפל, ואולי זה כוונת דוד המלך ע"ה בפסוק 'מקימי מעפר דל מאשפות ירים אביון להושיבי עם נדיבים' שע"י שפלות זוכים לרוממות התורה. וידוע דברי התומר דבורה [פרק שני] דכתב שמפתח הכל היא מדת הענוה מפני שהיא ראש לכולן.

ובעמדנו בפתח ימי השובבי"ם ת"ת ראיתי להביא מש"כ הזרע שמשון בפרשת יתרו בהא דאחז"ל יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ואלמלא הקב"ה עוזרו אינו יכול לו אבל עם העניו אין לו כוח להתגבר שהרי אדרבה זכות הענוה מחליש כוחו ומזה רואים שעיקר הס"ד של האדם זה בבא מכוח הענוה והשפלות כמו שמבואר בריש הפרשה שמצד אחד בני ישראל פרו וישרצו ומצד שני ויעצמו במאד מאד ומזה רואים שהכוח של ישראל שתחילתו נולדים כמו בע"ח ומכוח הזה הם נהיים ויעצמו מאד. ובודאי שעיקר הס"ד הוא מחמת מידת הענוה וזה מה שאנו אומרים במוצש"ק בתפילת ויתן לך א"ר יוחנן בכ"מ שאתה מוצא גדלותו של הקב"ה שם אתה מוצא ענותנותו דבר זה כתוב בתורה וכו'. ומזה דגם אצל הקב"ה הגדלות זה הענוה וכמה מאריך בזה בספר תומר דבורה בביאור מי א-ל-ל כמוך שאומרים בתשליך שזה קשור ל"ג מידות

בעמדנו בפסוק ובני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו וכו', כתוב בספרו של הגרש"ר הירש זצ"ל בתו"ד דתחילת הפסוק מדבר לשון של וישרצו הם פרו ורבו כמו היצורים והשפלים וגם שנולדים תאומים ושלישיים הם בדרך כלל חלשים ובדרך כלל הם חלשים ביותר ולפעמים אינם בני קיימא אבל הלשון ויעצמו במאד מאד זה אור שמאגר את כוחות האדם אושר של כוחות רוחניים וגשמיים הכח המשותף של קבוצת אנשים מאוחדת זו היה אכן מרשים ביותר ורואים מזה שמצד אחד עם ישראל הם בגדר שפלים ונבזים אבל בסוף יוצא מזה ויעצמו לשון אוצר מאגר של כוחות הנפש הרוחניים והגשמיים. וידוע דברי הגמ' בסוטה ד'ה' על ואת דכא ושפל רוח חד אמר אתי דכא וחד אמר אני את דכא ובהמשך הסוגיא ומסתברא כמאן דאמר אני את דכא שהרי הקב"ה השרה שכינתו על הר סיני ולא גבה סיני למעלה ופירש רש"י אתי דכא אני מגביה את הדכא עד שישכן אצלי. וכתב הזרע שמשון בפרשת יתרו דהביא את דברי הגמ' בע"ז דף כ: ענוה גדולה מכולן לבשר צדיקים וחסידים אין כתיב כאן אלא לבשר ענוים וכן כתבו המקובלים (בקהלת יעקב ס"מ) שאין לך מדה שמחלשת כח היצה"ר אלא הענוה וסין ורמז לדבר שענוה בגימטריא סמאל שהוא היצה"ר, ומזה רואים מה שביארנו בפרשת ויחי דכתיב ויחי יעקב שבע שנים וארבעים ומאת שנה דהיינו במספר קטן אומרים שבע שנים ובמספר גדול מאה וארבעים שנה דהיינו דכמה שאדם יותר קטן יש לו כוח של גדול ובמספר גדול אז נהפך לשנה, וידוע מה שדוד אומר מקימי מעפר דל מאשפות ירים אביון להושיבי עם נדיבים דהיינו דכמה שאדם יותר דל ואביון יש לו יותר ס"ד כמו שרואים שכל כוחו של משה רבנו זה מחמת של והאיש משה עניו מאד מכל האדם וכן בהושע מבואר בתרגום יונתן שהסיבה שניצל מעצת מרגלים זה מחמת ענוה וכן קבלת התורה היתה בהר סיני שהוא הר קטן וכל מקום שרואים השראת השכינה זה יותר באנשים שיותר ענוים ונכנעים. ולפי הדברים הנ"ל מיושב שהקשה מרן הגר"ח מוולוז'ין והתולדות שמשון

של רחמים שמי א-ל כמוך ותו"ד שהקב"ה הוא מלך נעלב סובל עלבון ואף שאדם חוטא כנגדו מ"מ הקב"ה הוא מזין אותו ומפרנס אותו, ובודאי שאם היינו חושבים באותו זמן שאדם שפוגע בנו לתת לו מזונות ופרנסה ובכוח הזה הוא מקבל את הכוח לפגוע בנו זה מדת ענווה גדולה אבל אצל הקב"ה אע"פ שיש לו הרבה צער מזה שחוטאים מ"מ הוא משפיע שפע על בריותיו. ומחזק התומר דבורה וז"ל ה"ז מידה שאדם להתנהג בה רצוני הסבלנות וכן היותו נעלב אפילו למדרגה זו ועם כל זה לא יאסוף טובתו מן המקבל, וכן בנושא עוון ועובר על פשע שהמחילה שהקב"ה מוחל לאדם זה לא ע"י שליח וכו', וכמה בשבועות אלה של שובבי"ם ת"ת אפשר להתחזק במידת הענוה ובזה לסלק את כל הקפידות שיש לנו על אף אחד ולהאמין ב"ג עיקרים שהקב"ה עשה ועושה ויעשה לכל המעשים.

וכן ראיתי בספר שערי קדושה חלק ב' שער ה' בגודל מידת השתיקה שחז"ל אומרים שתיקתו של אדם מביאתו לידי ענוה והענוה היא ראש ליראת שמים ובשעה שאינו עוסק בתורה יהיה דומם ומדביק שפתותיו כשתי ריחיים ששוכבות זו על זו מפני שצדקותיו של אדם וזכויותיו של אדם אינם מספיקות במה שיוציא בשפתיו אשרי מי שישים עצמו כאילם וחרש חגר וסומא וכן דוד הוא אומר ואני כחרש לא אשמע וכאלם לא יפתח פיו. וידוע דברי האיגרת הרמב"ן שמתחיל לדבר בגנות הכעס שזה מביא את האדם למדת הענוה שנאמר עקב ענוה יראת ה' וכל אחד שמשפיל עצמו אז הקב"ה וינשאך המקום ברוך הוא ובסוף מסיים הרמב"ן וז"ל תקרא האגרת הזאת פעם אחת בשבוע לא תפחות לקיימה וללכת בה תמיד אחר השם יתברך למען תצליח בכל דרכיו ותזכה לעולם הבא הצפון לצדיקים וביום שתקראנה יענוך מן השמים ומזה רואים שעיקר ההצלחה של האדם זה מידת הענוה שאינו מחשיב עצמו לכלום ואז מתגבר עליו הס"ד ומצליח בדרכו וזוכים לעולם הבא וביום שתקראנה יענוך מן השמים ומזה רואים בגודל ההצלחה של עם ישראל בכל מקום ועד היום הזה כל האנשים שדבקו בתלמידיו של אברהם אבינו ושלושה דברים מתלמידיו של בלעם הרשע, תלמידיו של אברהם עין טובה ורוח

נמוכה ונפש שפלה ותלמידיו של בלעם הרשע זה עין רעה ורוח גבוהה ונפש רחבה ותלמידיו של אברהם אבינו אוכלין בעוה"ז ונוחלין לעולם הבא אבל תלמידיו של בלעם הרשע יורשין גהינם ויורדים לבאר שחת עכ"ל. וה' יחזק אותנו להדבק במידותיו של אברהם אבינו ונזכה לעוה"ז ולעוה"ב בכל ההשפעות הטובות.

ידוע דברי המדרש רבה [שמות א' ז'] דכתב דכ"ז שיורדי מצרים חיו לא התחיל השעבוד ובני ישראל פרו וישרצו אע"פ שמת יוסף אלוהיהם של אלו לא מת, ודברי המדרש צ"ע מריש דבריו , דמשמע דחיי השבטים ויוסף עצרו את השעבוד ובסוף דבריו משמע דאע"פ שמת יוסף אלוהיהם של אלו לא מת וא"כ מ"ט התחיל השיעבוד, וכדי ליישב את הדברים ראיתי בספר זרע שמשון אות ב' וכן בחי' חת"ס בפרשת השבוע דהביאו את דברי המדרש דכשמת יוסף בטלו מצוות המילה וחשבו שע"ז שיהיו ככל הגוים זה יעזור להם ולמעשה הדבר היה להיפך שזה גרם שנאה של מצרים לישראל כמו שכתוב בתהילים הפך לבם לשנוא עמו והטעם שהפרו ברית מילה כי כ"ז שיעקב ובניו חיו חשבו שיעקב ויוסף יגינו עליהם וכשמת יעקב ויוסף נתקיים מה שכתוב בזהר ח"ב דף קנ"ו בשעתא דמית יוסף צדיקא יבשו מקורים ומבועין וכולהו שבטין נפלו בגלותא פתחי עילאי ואמרי צדקתך כהררי אל משפטיך תהום רבה עכ"ל, ועי"ז נכנסו ליאוש ונתערבו עם המצרים והתחיל שעבוד מצרים וע"ז כתוב במדרש אע"פ שמת יוסף אלוהיהם של אלו לא מת וכן בחטא העגל חשבו שעיקר הס"ד שלהם זה מכוח משה רבנו וכשלא ירד מן ההר נפלו בחטא העגל, ומזה רואים כמה שאדם צריך לבטוח בקב"ה אפילו במצרים שכל משענתו הולך ממנו ולהאמין בדברי חז"ל דאע"פ שמת יוסף אלוהיהם של אלו לא מת ולבטוח בהקב"ה כמו שאומרים קוה אל ה' ואין כאלוקינו אין כאדוננו, וידוע המעשה באחד שעבר את כל השואה שאמר שמה שהחזיק אותו לשמור על אמונתו זה מנכח השמחת תורה בית מדרשו של מרן הגרי"ח זוננפלד זצ"ל שהיה שר עם כל הילדים אין כאלוקינו אין כאדוננו כמו שמבואר בנפש החיים שעיקר הס"ד לבטל הדינים זה לומר אין עוד מלבדו.

לזכות ידידי הרב יונתן חיים בן מלכה הי"ו שכל העלונים הוא בזכותו ע"י ידידו משה בן שרה ומשפחתו

לזכות ידידינו הרב משה והרב רפאל חסן להצלחה בכל העניינים ולע"נ אביהם הרב יהושע בן מרים ז"ל

ברומז של עולם

גליון היוצא מבית ועד של חכמים העוסקים בענייני תפילה | גליון י"ד

מקורי התפילה • טעמי התפילה • מסורת התפילה • ביאורי התפילה • עבודת התפילה • תפילה כהלכתה

פרשיות
ויחי - שמות
תשפ"ב

ברכת התורה - והערב נא

מנין לברכת התורה לפני מן התורה שנאמר כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלוקינו (ברכות כא ע"א)
ור' יוחנן מסיים זה הכי הערב נא ה' אלוקינו את דברי תורתך בפנינו וכו' נא"ה המלמד תורה לעמו ישראל (שם י"א ע"ב)

ברכת התורה
חלק ג'

עומק התפילה
בענין הג' חלקי ברכת תורה

תפילה כהלכתה
בענין תקנת הג' ברכות

ביאורי התפילה
והערב נא - חלק ב'

פניני התפילה

ובפי עמך בית ישראל - תפילה על אחרים אינו ביטול בחירה

המקום ב"ה מניח את הבחירה ביד האדם, אבל האדם רשאי להכריח את רעהו לעבודתו ית' בין בכפייה בין בפיתוי, ולא הו' ביטול הבחירה כיון דהמעשה עושה בבחירה וכל ישראל כאיש אחד, והיינו מי יתן שיהיה בין צדיקי הדור משתדלים לקרב לב כל העם לעבודתו ית', אבל המקום ב"ה אינו נותן בלבם את הקירוב דא"כ לא יתיחס הדבר לברואיו, אמנם אם יש מתפלל לפניו ית' על הקירוב ותפלתו נשמעת, מתיחס הקירוב שעושה הקב"ה לברואיו, כיון שנעשה ע"י תפילת נברא, והיינו דאמרו (ע"ז ה ע"א) היה להם לומר אתה תן, ור"ל שעי"ז היה אפשר לו להקב"ה לעשות הקירוב כיון שהוא ע"פ תפלתם.

חזון איש הוספות לטהרות מגליונות החומש

שיח התפילה

והערב נא וכו' בפנינו ובפי עמך בית ישראל

מכתב מרן הגר"ח ק"ק שליט"א
להג"ד צבי ירוב שליט"א

מה שאין מוסיפין לבקש להערב התורה בפנינו צאצאינו (כמו שבסוף מבקשים "ונהיה אנחנו וצאצאינו"), כי אם יהיה ערב לנו, ממילא נוריש זה לצאצאינו ויהיו כולם יודעי שמך וכו'. וזה מה שאומרים ב'ובא לציון' "הוא יפתח לבנו בתורתו וכו' למען לא ניגע לריק ולא נלד לבהלה". וע' מ"ב (מ"ז סק"י) דלמען לא ניגע לריק קאי על חינוך הבנים, והיינו שע"י שהאב ילמד וכו' ממילא יוריש זה גם לבניו, כנ"ל.

ועיין בדברי הרשב"א (שו"ת ח"ה סי' נ"ה) שכתב לבאר לשון הכתוב בקריאת שמע "והיו הדברים האלה וכו' על לבבך וכו' ושננתם לבנך ודברת בם", וז"ל, ואין זו עבודה שלמה עד שיהיה שמחה בעת שנצטוו ומצא עצמו בגמל דעתו על הקיום. והוא אומרו ושננתם לבנך ודברת בם, כאדם המלמד לבנו דברים ערבים עליו והם מורגלים בפיו ומדבר מהם תדיר שאין אדם מדבר בדברים שלבו קץ ומזאם בהם, עכ"ל.

וכן האריך האלשיך (שם) "יהיה זה כלל גדול בידם, כי כל דבר ודבר כפי מוצאו אשר ממנו יצא, כן יהיה הלכו ומנוחתו אשר שם ינוח. והוא, כי אם יהיו הדברים היוצאים מפיו המלמד תורה, או מוכיח במישור, מקרב לבו, כן מהלך נסעו ועד לב שומעיהם ילכו, כהצי גבור שונים, ושם ינוחו לשמור ולעשות בכל מאמציו כה. אך אם אשר יוציאם לא יהיה מקרב לבו, כי אם פה אל פה ידבר, גם בלכתם לאזני שומעיהם בחוץ יעמודו, ופרי בל יעשו".

ויש לציון דבסדר רב עמרם גאון באמת מציעו נוסח שהבקשה על זרעיו הוא על תחילת הבקשה של והערב נא וז"ל "הערב נא ה' אלוקינו את דברי תורתך בפנינו ובפה עמך בית ישראל וצאצאינו וצאצאי עמך בית ישראל ונהיה כלנו וצאצאינו מלומדי תורתך ויודעי שמך".

והערב נא וכו' ובפי וכו' וצאצאי - עמך בית ישראל

הרב מרדכי פוטאש שליט"א בעמ"ס ברומז של עולם

תקנו אנשי כנסת"ג בזה, שנתפלל ונעורר רחמי שמים לא על עצמנו וצאצאינו בלבד, שנזכה לעריבות התורה ולהיות מיודעי שמו יתברך, אלא שנכלול בבקשתנו גם כל עמו ישראל וצאצאיהם בלי יוצא מן הכלל.

ואולי הטעם בזה הוא כי כל ישראל ערבים זה בזה, וכמ"ש בסוטה (לז ע"ב) דלר"ש כל או"א מישראל כרת ברית גם עבור כל או"א מישראל שיקיימו כל התרי"ג מצות, ולכן בודאי לכה"פ אנו חייבים לבקש מהשי"ת בברכה"ת עבור כל ישראל שיזכו לתורה ולידיעת ה' ועי"ז יבואו לקיים כל המצות כראוי.

ונהיה אנחנו וצאצאינו וצאצאי עמך בית ישראל

הנה הב"ח (סי' מ"ז) כתב שיאמר "ונהיה אנחנו וצאצאינו וצאצאי צאצאינו", משום דזה שתקנו להתפלל עבור צאצאיו הוא ע"פ מה דאיתא בגמ' בב"מ (פ"ה א') שכל שהוא ת"ח ובנו תלמיד חכם ובן בנו תלמיד חכם שוב אין התורה פוסקת מזרעו לעולם, ולכן צריך להתפלל גם עבור צאצאי הצאצאים. ונראה להוסיף עוד טעם להתפלל בזה גם על בני בניו, דק"ל (יו"ד סי' רמ"ה ס"ג, ע"פ הגמ' קידושין ל' ע"א) דחייב אדם ללמד תורה לבן בנו, וכיון שהוא מחוייב בלימודם, ראוי שיתפלל עליהם שיצליחו בלימודם. אך למעשה כתב המג"א ד"צאצאינו" היינו יוצאי חלצינו וכולל בני בנים, ולכן אין לשנות הנוסח.

וכתב השל"ה הק' (שער האותיות אות ד', דרך ארץ, כז) שיתפלל בברכה"ת ובאהבה רבה ובסוף ובא לציון, בכל לבבו ונפשו ובהתעוררות רבה שיהיו זרעו וזרע זרעו עד עולם לומדי תורה וצדיקים ובעלי מדות טובות, וכ"כ המ"ב (בסי' מ"ז סק"י ובסי' קכ"ב סק"ח).

לדפואת
יוסף שמואל חיים בן מרים

ולדפואת
אסתר בת שרה חנה
בתוך שאר חולי ישראל

הגליון הוקדש
לדפואת
שמואל
בן
שרה רחל
בתוך שאר חולי ישראל

לכל הלומדים החשובים!
נא להיות שותף
בהקדשת אחת מן הגליונות הבא!
02-6307929
bso6307929@gmail.com

נַלְנו יוֹדְעֵי שְׁמךְ

ומלבד בקשתו עבור זרעו להיותם ת"ח ויר"ש ובעלי אמונה ומדות טובות, יש בזה ענין גדול לכבוד שמים, כמו שמצינו שאמר יעקב אבינו, "והיה ה' לי לאלקים", ופרש"י שיחול שמו עלי מתחילה ועד סוף שלא ימצא פסול בזרעו. ולכן תקנו לבקש, שנהיה **כולנו** יודעי שמך, בלי שום יוצא מן הכלל חו", והיה ה' לכולנו לאלקים. וכמו"כ כתב **הספר חסידים** (רל"ג) "כל ישראל ערבים זה לזה, שנאמר (שמות כ"ד ג') ויען כל העם קול אחד ויאמרו כל [הדברים] אשר דבר ה' נעשה, **אלו היה אחד מוחה לא נתנה התורה (ע' במכילתא דר' ישמעאל יתרו פרשה ג')**, לכך אומרים ברכנו אבינו כלנו כאחד באור פניך וכו'". ועד"ז יש לבאר הלשון **'כולנו'** בברכה זו.

יודעי שמך

האדם זוכה לידע הדרך אשר ילך בה ע"י התורה

יש לבאר הקשר בין תפלתנו על לימוד התורה ובין מה שאנחנו מבקשים להיות "יודעי שמך" ע"פ מש"כ **הגר"א במשלי** (כ"ג כ"ו) וז"ל, כי תכלית ועיקר עסק לימוד התורה הוא כדי לידע הדרך הכבושה והישרה לילך בה לעבוד ה' ובל יגוף רגלו, וכמו שנאמר "כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי", "השכל" הוא לידע דרך הישר אשר ילכו בה, "וידוע אותי" הוא לידע הקב"ה, כמו שנאמר "דע את אלקי אביך ועבדהו". **וידעת שמו יתברך הוא ג"כ מעיקרי העבודה, והיא ידיעת הדרך לילך בה**, וכמו שנאמר "בפקודיך אשיחה ואביטה אורחותיך", **כלומר בעת אשיחה בפקודיך ועסקי בתורתך, אני מביט משם לידע אורחותיך, כי התורה מראה את הדרך לילך בה לכל יכשל**, וכמו שנאמר "כי נר מצוה ותורה אור", עכ"ל.

תביעה מיוחדת על לומדי תורה

הגה"צ רבי שמואל הומינר זצ"ל כותב בספרו על התפלה, **עלת תמיד**, שמצד א' מצינו "ותפשי התורה לא ידעוני" (ירמיה ב'), "ישראל לא ידע" (ישעיה א'), ומשמע שיש חיוב לידע את ה', ומצד שני כתוב "כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי" (ירמיה ט'), ומשמע דאינו חיוב אלא מעלה להתהלל. וצ"ל שיש תביעה מיוחדת על לומדי תורה להתאמץ יותר בזה, והם חייבים להיות מהמשכילים שיודעים את ה'.

ידיעת ה' - אמונה חושית

וביאר הכוונה של יודעי שמך ע"פ מה שפירש **החרדים** (פ"א) את ענין הפסוק "ותופסי התורה לא ידעוני" ר"ל **שיהא דומה לו בעיני שכלו כאילו רואהו בעיני בשרו**, דהיינו בתוקף האמונה תמיד. ולפ"ז מובן למה מתפללים בברכה"ת להיות מיודעי שמך.

ידיעת ה' - לילך אחר מידות הקב"ה

ועוד ביאר **העלת תמיד** דיודעי שמך הם ההולכים בדרכי ה', מה הוא חנון ורחום אף אתה היה חנון ורחום, דכ"כ **הסמ"ג** (עשה ז') דע את אלקי אביך ועבדהו (דבה"י א', כ"ח, ט'), שכמו שהוא חנון ורחום ועושה חסד ומשפט וצדקה בארץ, כן תעשה אתה. וכ"כ **הר"י ב"ר יקר** ידיעת ה' היא להידיבק בדרכו כדדרשינן בספרי "ולדבקה בו" הדבק בחכמים ובתלמידיהם.

יודעי שמך - התורה הוא שמותיו של הקב"ה

הגר"א באמרי נועם ביאר "כי כל התורה שמותיו של הקב"ה, לכך שייך לשון ידיעה" [נדצ"ל ידיעת שמו]. ויבאר הטיב הא דנקטו חז"ל לשון זה בברכה"ת ע"פ מש"כ **המהרש"א** בברכות (כא ע"א) לבאר הילפותא של ברכת התורה מהפסוק "כי שם ה' אקרא", שביאר דמצא כתוב דהכי משמע ליה ברכת התורה כי כל התורה שמות של הקב"ה שכל התורה באותיותיה היא שמותיו של הקב"ה כדאיתא במדרשות (וע' רמב"ן בהקדמה לספר בראשית מה שהאריך בביאור הדבר). ובזה יבואר הטיב כוונת הברכה דקאי על ידיעת התורה שהיא שמותיו של הקב"ה.

סגולת התפילה

ונהיה אנחנו וצאצאינו

והרוצה להתחכם ידריש (ב"ב כה ע"ב) ר"ל יתן הודאה ושבח על חכמת התורה שנתן לנו השי"ת, ואמר ידריש כי החכמה היא דרומי, כדכתיב (קהלת י, ב) "לב חכם לימינו", וכתיב (משלי ג, טז) "אורך ימים בימינה". והיא החכמה שתחיה את בעליה, וכל שכן חכמת התורה דכתיב בה (דברים ל, כ) "כי היא חייך ואורך ימין". ובזכות שיתן שבח והודאה ויברך ברכת התורה בתום לבבו, יזכה להתחכם יותר, כי כשם שבזכות ברכת הנהנים התבואה והפירות מתברכים ומתרבים, ואם אינו נוהר בברכות בעון זה נפסדים ונתמעטים כאשר אבאר, **כן בזכות ברכת התורה מתרבת אצלו ולזרעו ולזרעו זרעו, ואם אינו נוהר בה פוסקת מזרעו, כדאיתא בנדרים פרק ואלו נדרים (פא, א) מפני מה תלמידי חכמים אין מצוי לצאת מבניהם תלמידי חכמים, רבינא אמר מפני שלא ברכו בתורה תחלה**.

מטה משה (תלמיד המהרש"ל)

עמוד העבודה נטילת ידים, סעודה, ברכות סימן שנה

חובת האב והאם להתפלל על זרעם תמיד

ותמיד תהיה תפילת האב ואם שגורה בפייה להתפלל על זרעם שיהיו לומדי תורה וצדיקים ובעלי מידות טובות. **ויכון מאוד בברכת אהבה רבה, וכן בברכת התורה כשאומר ונהיה אנחנו וצאצאינו כו' וע' ילקוט תהלים עה"פ בטח בה'.**

וז"ל **הילקוט** (רמז תשכט; תנ"ד א י"ח) "תנא דבי אליהו מעשה בכהן אחד שהיה ירא שמים בסתר והיו לו עשרה בנים מאשה אחת ששה זכרים וארבע נקבות, ובכל יום היה מתפלל ומשתטח ומלאך עפר בלשונו כדי שלא יבא אחד מהם לידי עברה ולידי דבר מכווער, אמרו, לא יצאת אותה שנה שלמה עד שבא עזרא והעלה הקב"ה את ישראל מבבל, והעלה אותו כהן, ולא נכנס הכהן לעולמו עד שראה כהנים גדולים ופרחי כהונה מבניו ובני בניו עד חמשים שנה, ואחר כך נכנס לעולמו".

עטרת זקנים סי' מ"ז (הובא במשנ"ב סק"י)

עיוני התפילה

ונהיה אנחנו וצאצאינו - שלא תשתכח תורה מישראל

ולפ"ז י"ל שזהו כוונת הר"י ב"ר יקר, שמתחילה מבקש שיזכה ללמוד תורה, ושוב חוזר ומתפלל שהתורה לא תשכח ממנו, כי זהו חיוב נוסף שנתחייב בו לאחר שלמד, שהמסורה תהא שמורה ולא ישכח כדי שתמשך לדורות הבאים, וזהו מה שתקנו אנשי כנה"ג להתפלל כאן ש"נהיה אנחנו וצאצאינו כלנו יודעי שמך וגו'" ע"ש הפסוק "רק השמר לך ושמר נפשך מאד פן תשכח ... ופן יסורו מלכך כל ימי חייך והודעתם לבניך ולבני בניך".

ויל"פ בכוונתו דהנה חז"ל (אבות ג, ה; מנחות צט, ב) דרשו מפסוק זה אזהרה על השוכח דבר אחד ממשנתו, ומעלה עליו הכתוב כאילו מתחייב בנפשו, וידועים דברי הגר"ח מוולאזין זצ"ל (ע' כתר ראש או' סז) שזה קאי רק על הדורות הראשונים שלמדו בעל פה. וכבר האריך מרן הגר"י זצ"ל (בפר' ואתחנן) לבאר דבריו, דעיקר האזהרה היא על תורה שבעל פה הנמסרת מדור לדור, שיש בזה ציווי מיוחד [שאינו בכלל ללמוד וללמד] לשומרה שלא תשכח, ויש חובה למסור הקבלה של תורה שבע"פ כדי שתהא נמשכת מדור לדור, ולכן כ"ז שייך רק בדורות הראשונים שלמדו בע"פ, שאם ישכחו ד"א ממשנתו הרי יפסק המסורה ולא תמשך דבר זה לדורות הבאים, אבל לאחר שכבר נחתם התלמוד א"כ שוב אין זה בכלל השוכח ד"א ממשנתו, כי עיקר האזהרה היא על התורה שבע"פ שלא תשכח, ועכשיו אין מסירת התורה מדור לדור ושמירתה נפסדת ע"י שכחותו. [עיי"ש בכל דבריו מה שהאריך בכ"ז, ובסו"ד הביא שכ"מ מהגר"א בפ"י לירושלמי (פאה ב, ד).]

כתב הר"י ב"ר יקר וז"ל, מתחילה שואל שיזכה ללמוד תורה כיון שחפץ בו. וכשהוא ואמר "ונהיה אנחנו וצאצאינו כלנו יודעי שמך ועוסקי תורתך" מתפלל שלא ישכח, ע"ש "ופן יסורו מלכך כל ימי חייך והודעתם לבניך ולבני בניך" (דברים ד, ט), עכ"ל.

מחלוקת הראשונים אם והערב נא הוא המשך הברכה הראשונה או ברכה בפני עצמה

איתא בברכות (יא): מאי מברך, אמר רב יהודה אמר שמואל, אשר קדשנו במצותיו וצונו לעסוק בדברי תורה. ורבי יוחנן מסיים בה הכי, הערב נא וכו' בא"י המלמד תורה לעמו ישראל. ורב המנונא אמר, אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו בא"י נותן התורה. אמר רב המנונא, זו היא מעולה שבברכות, הלכך לימרינהו לכולהו.

הנה מרהיט לשון הגמ' דקאמר "ור' יוחנן מסיים בה הכי הערב נא וכו'", משמע ד"והערב נא" הוא סיום של הברכה הראשונה. וכן מבואר יותר מדברי רש"י שכתב דר"י מסיים בה הכי משום דבעי פתיחה בברוך וחתימה בברוך. וכ"כ להדיא הרשב"א (שם) וז"ל, פירש"י ז"ל שאין זו ברכה בפני עצמה אלא חתימה לברכת על דברי תורה, דרבי יוחנן מסיים בה הכי דבעי פתיחה בברוך וחתימה בברוך וכן אמרו נמי משמו של ר"ת ז"ל. והתוס' והרא"ש כתבו בשם ר"ת דגם בברכה הסמוכה לחברתה, אם הברכה הראשונה ברכה קצרה, הברכה השניה פותחת בברוך, ולכך כיון ד"והערב נא" אינה פותחת בברוך ע"כ צ"ל דהוה המשך הברכה הראשונה ולא ברכה בפני עצמה.

אולם הר"ף גרס בגמ' הכי, "ור' יוחנן אמר הערב נא", ומשמע דהוה ברכה בפני עצמה. [ולגירסתו א"ש מה שגורס ג"כ הערב בלי ו', וכ"ה גירסת הרמב"ם, ומה"ט כתב (הלכות תפלה פ"ז הל"י) ששלש ברכות הן.]. ולדידהו מה שברכת הערב נא אינה פותחת בברוך, ע"י בתוס' פסחים (שם) שכתבו דמדברי הירושלמי (ברכות פ"א סוף ה"ה) מבואר דאף ברכה הסמוכה לברכה קצרה הוי ברכה הסמוכה לחברתה ואינה פותחת בברוך. [והב"י כתב שדעת רש"י גבי ברכת חתנים (כתובות ח. ד"ה שמח תשמח) הוא ג"כ דברכה הסמוכה לברכה קצרה אינה פותחת בברוך².]

לדינא

והנה יש לדון האם לדינא נקטי' כדעת הראשונים דסברי דברכות התורה הם ג' ברכות, או כדעת הראשונים דסברי דברכת התורה הם ב' ברכות. ואע"פ שלענין אמירת הערב נא או והערב נא, אין בזה נפק"מ כיון דאמר"י והערב נא ובזה יוצא ידי כל השיטות וכנ"ל, מ"מ איכא נפק"מ אם לענות אמן אחר ברכת לעסוק בדברי תורה, ופליגי בזה הפוסקים. וכתב המ"ב דרוב האחרונים מצדדים שלא לענות אמן⁴, אלא דהוסיף שנכון לברך ברכה זו בלחש⁵.

על מה נתקנו הברכות

במצותיו כשאר מצוות התורה שתיקנו ברכה לפני⁶, וברכת אשר בחר בנו הוא ברכת הודאה. ומדברי הלבוש (מ"ז א') מבואר דיש בזה גם ענין של ברכת הנהנין שהרי כתב דענין הברכה הוא "להראות שהתורה חשובה בעינינו ונהנה ממנה כמו שמברך על כל הנאותיו"⁷.

הפסק בין לימוד התורה להברכה

יום ולילה, וא"כ לעולם ליכא היסח הדעת. אולם המ"ב (שם) כתב דרוב האחרונים חולקים על השו"ע וס"ל דדין ברכת התורה הוא כמו בכל ברכת המצות או הנהנין דצריך לחזור ולברך אם הפסיק תיכף אחר הברכה אף אם יודע בבירור שלא היסח דעתו, דכיון שלא התחיל עדיין בהמצוה אין לה אח"כ על מה לחול⁸.

< המשך בעמ' 4

אמן קודם והערב נא, עכ"ד. וע"י גם במאמר מרדכי (סק"ה) שהאריך דשפיר י"ל אמן. אכן מנהג העולם שלא לענות אמן וכמו שהעיד הח"א וכדברי המ"ב. ובאמת בגוונא דידן דהוא באמצע ברכתו ע"י שומע כעונה יש עוד סיבה שלא לענות אמן כדי שלא יפסיק באמצע ברכתו. 6. ב"ח (ס' מ"ז), פנ"י (ברכות יא:), חיי אדם (כלל ט' ס"א) מנח"ח (ת"ל), וע' באגרות משה (ח"ב ס' ג') שהאריך בזה. 7. וכ"מ מלשון הרמב"ן (סה"מ מ"ע ט"ו) דמדמהו לברכת המזון. והנה הלבוש בעצמו (ס"ו) ס"ל דוהערב נא הוא המשך ברכה הראשונה, ומביא שם ששאלו למה לא תיקנו ברכת הנאה בפני עצמו כמו אכילת מצה שלבד ברכת אכילת מצה מברכין המוציא, ותי' דהמצוה בעצמה הוא ההנאה, "לכן לא תיקנו רק ברכה אחת ברכת המצות והיא ברכת הנהנין". ולפ"י דעת הר"מ ודעימיה דבאמת הוי ג' ברכות שפיר י"ל דברכת והערב נא באמת היא ברכת הנהנין, וכמו שהלבוש ביאר ענין הברכה שהוא בקשה שלא ידחה טעם מפני טעם. 8. ויל"ע לענין לענות איש"ר וקדושה בין הברכות, דלפי מה שנקטו הפוסקים דהברכה הראשונה היא הברכה המצות לכאורה אין לעשות שום הפסק ביניהם, כמו דאסור לעשות שום הפסק בין ברכת הגפן לברכת הקידוש. ורק לענין מי שקוראו לעלות לתורה לפני ברה"ת, בזה בשעת הדחק יוצא ידי ברכת המצות עם ברכת אשר בחר בנו, אבל בודאי לכתחילה נתקן שהברכה הראשונה יהיה ברכת המצות, ומשו"ה כתב הח"א דאם יוכל להפסיק לברך כל הברכות לפני שיעלה לתורה עדיף לעשות כן. [וע' בדעת תורה (מ"ז ו') שאלה דומה לזה, וע' היטיב במה שדנו הפוסקים בדברי הט"ז שהביא]. ולפ"י לענין הפסק בין לעסוק בדברי תורה לוהערב נא, אם הוא ברכה אחת שפיר יכול לענות כמש"כ הח"א (כמש"כ הח"א בכלל ה'), אבל אם הוא ב' ברכות לכתחילה אין לענות, אבל בדיעבד ספק ברכות להקל, דהרי מדאורייתא שפיר יוצא עם ברכת אשר בחר בנו.

ולהילכתא כתב הב"י דנראה לומר והערב עם וי"ו, שהרי לדברי האומרים שהיא ברכה אחת אם חיסר וי"ו הוי מפסיק באמצע הברכה, ולדברי האומרים שהיא ברכה בפני עצמה אע"פ שאמרו עם וי"ו אין בכך כלום⁹, וכן הכריע בשו"ע. ודעת הרמ"א הוא דאע"פ דנהגו כדעת הראשונים דסברי דהוי ג' ברכות, ולכן י"ל הערב נא בלא ו', מ"מ כתב דיותר טוב לומר עם ו'. וביאר המ"ב דהטעם הוא כדברי הב"י הנ"ל, שבזה אפשר לצאת ידי כל הדעות, אבל אם תאמר בלא ו' הוי הערב נא ברכה בפ"ע, והוי הפסק לאותה דעה שס"ל ברכה אחת היא.

כתב הבעל המאור דהשלש ברכות ניתקנו כנגד תורה ומשנה ומדרש. ורבינו יונה (ה ע"ב) כתב דלשיטות דהו"ב ב' ברכות, הטעם שניתקנו הוא משום דהוי כנגד תורה שבכתב ושבעל פה. ומדברי הפוסקים מבואר דהברכה ראשונה היא ברכת המצות ולכן אומרים אשר קדשנו

הנה השו"ע (ס"י מ"ז ס"ט) כתב "א"א שאם הפסיק בין ברכת התורה ללמודו, אין בכך כלום, והנכון שלא להפסיק ביניהם, וכן נהגו לומר פרשת ברכת כהנים סמוך לברכת התורה". הרי דמעיקר הדין שאין חיוב ללמוד מיד לאחר ברכת התורה, וטעמא משום דלא דמי לכל הברכות שאסור להפסיק בין הברכה להמצוה, משום דמצוה להגות

1. ברכות (מו. ד"ה כל), פסחים (קד: ד"ה חוץ), כתובות (ח. ד"ה שהכל). וכ"כ הרא"ש (ברכות פ"ק ס' י"ג) וה"ר יונה (שם ה: ד"ה והא) והמרדכי (ס' ל"א).
2. ולפ"י מוכח דמה שנקט רש"י דהוה ברכה א', בע"כ טעמו משום דהכי גריס בגמרא שהרי ליכא להוכחה של ר"ת.
3. וע' בא"ר שתמה עליו דאיפכא מסתברא, דהוא יותר הפסק במה שמפסיק בוא"ו ממה ששותק, והעלה דודאי מעיקר הדין הוי ברכה אחת, ואפ"ה מצינו התחלת בקשה באמצע הברכה בלא וי"ו, אלא דכיון דחששו שיענה אחרי אמן יותר טוב לאומרה בוא"ו. אך כבר ביאר המחצית השקל כוונת הב"י דר"ל, דאם אינו אומר עם וא"ו נראה שהוא ענין אחר ואינו מוסיף על ענין ראשון.
4. אלא דיש להעיר דהמ"ב לעיל (ס"י מ"ז סק"יד) נקט לעיקר כדעת הראשונים דסברי דברכות התורה הם ג' ברכות, ולכן לענין מאה ברכות מנה ברכות התורה כג' ברכות, [וציין שכן היא דעת הרמ"א] ובאמת כ"כ הב"י ג"כ, וצ"ע.
5. אך היכא שבא לצאת ידי חובתו כשישמע מאחר, בע"כ צריך לשמוע סיום הברכה ולא לענות אמן כמו שהכריע המ"ב ע"פ דברי הפמ"ג דרד"ח ומטה יהודה דאין לענות אמן. והנה הפמ"ג לדרכו אזיל, שהק' על הרמ"א שכתב דיותר טוב לומר בוי"ו, דמה בא להוסיף על דברי המחבר, הא פסק המחבר הוא ג"כ מחמת ספק כמבואר בב"י. ומבואר דהבין דכוונת הרמ"א דיותר טוב לומר וי"ו מחמת ספק, אבל כבר השיג רע"א ע"ז דאין זה כוונת הרמ"א וז"ל (בהשגותיו לד"ה) "דהעיקר לענות אמן, דהרי הרמב"ם והאבודרהם כתבו והערב בלא וי"ו, הרי דס"ל דהוי ג' ברכות, וכן ס"ל להרמ"א לעיקר, אלא דכתב דיותר טוב לומר בוי"ו, והיינו דזה נכון לכל השיטות, ונקט רק בדרך יותר טוב, אבל לא דצ"ל כן. והט"ז (סק"ד) והמג"א (שם) כתבו שהא"י נהג לענות אמן, משום דס"ל דהוי ברכה בפני עצמה. ומשמע דס"ל כן מדינא. ולכן צריך לענות

הראשון של ברכת התורה הוא ברכת לעסוק בדברי תורה, ונאמרת הברכה בנוסח של שאר ברכת המצוות. ולביאור הענין יש להביא את לשון הספר מנוחה וקדושה וז"ל, הגר"א פירש דיבור הוא שלומד התורה כמו שהיא כתובה ואינו מבין עומק פירושה, לכן לא נאמר לעסוק בתורה שהיא משמע שירד לעומקה של הלכה, ואמר בדברי תורה ללמדנו שגם לימוד התיבות מצוה כמאמרם (שבת סג.) "לעולם לגמור איניש אפילו לא ידע מאי קאמר". ובוה דומה ברכה זו למעשה מצוה כמו מקרא מגילה או קריאת חלל שאין ההבנה מעכבת. ולכן נוסח הברכה הוא כברכת המצוות אע"פ שמהותה היא ברכת השבחה.

ברכה שנייה

החלק השני של ברכת התורה שהוא והערב נא עד המלמד תורה לעמו ישראל, נאמר כשבח על המשנה, והנה יש קושי מיוחד בלימוד המשנה, והוא שצריכים ללמוד ולחזור עליהן תמיד כדי שלא ישתכחו, ולכן אם הלימוד אינו לשמה ולשם ה' קשה מאוד להמשיך ולחזור ובודאי חסר בעריכות של הלימוד, ולכן דוקא בברכה זו מבקשים שלימוד המשנה יתערב בעצמותינו ובדמנו כדי שתהיה לנו הנאה ודביקות בדבר ה', והיינו שע"ז הלימוד יהיה לשמה, ובוה יהיה לנו חשק וחפץ אפילו בלימוד המשנה בלי עסק הפלפול להבין סברותיה. וזוה הטעם משתמשים בלשון והערב, וכמו שביאר העלי שור, "שרש מלת 'ערב' הוא מיוזג ותערובת, מה שערב לנו מתמוזג עם עצמנו, והוא ענין ברכת והערב נא וכו', אנו מתפללים שד"ת יהיו ערבים עלינו, וע"ז תתמוזג תוה"ק עם כוחותינו הפנימיים והיו לאחדים".

ברכה שלישית

החלק השלישי של ברכת התורה נאמר כשבח על התלמוד שדורשת את התורה ע"י י"ג מידות של הברייאא של ר' ישמעאל [ולכאורה נכלל בזה סברת טעמי המשנה ותירוצי משניות הסותרות זו את זו]. חלק זה הוא עיקר התורה כמו שכתב רש"י (ברכות יא:): וז"ל, אף גמרא צריך לברך, שהוא עיקר התורה שממנו הוראה יוצאה, עכ"ל. ועל ברכה זו הגמרא אומרת שהיא מעולה שבברכות, וכמו שביארנו.

הנה בברכת המצוות לא מצינו ב' או ג' ברכות על קיום מצוה אחת. אמנם בברכת השבחה אכן מצינו שתקנו כמה ברכות על ענין אחד, וכגון ברכת המזון שעל אכילת כזית אחת חייבים להודות עם ד' ברכות. ובאמת יש ה"א בהגמרא (ברכות כא.) ללמוד ברכת התורה מברכת המזון ע"ש. ומבואר שם (לעיל יא:) שאפילו הברכה הראשונה שאומרים "אשר קדשנו במצותיו" נחשבת כברכת השבחה שהרי רב המנונא השווה כל הברכות, וז"ל, מאי מברך אר"י אמר שמואל אשר קדשנו במצותיו וכו' ור"י מסיים בה הכי הערב נא וכו' בא"י המלמד תורה לעמו ישראל, ורב המנונא אמר אשר בחר בנו וכו' בא"י נותן התורה, אמר רב המנונא זו היא מעולה שבברכות הלכך לימרינהו לכולהו, עכ"ל.

המקור לברכת התורה המובאה בגמרא (כא.) היא הפסוק "כי שם ה' אקרא חבו גודל לאלקינו", ולעיל (יא:) נחלקו איזה חלקי התורה צריכים ברכה, אבל לכו"ע פשוט שלמקרא צריכים לברך. והנה מצד מצות תלמוד תורה ברור שאין הבדל בין מקרא מדרש משנה ותלמוד, וא"כ משמע שאין הברכה מצד המצוה, אלא מצד השבח, וכיון שהפשוטות של הפסוק "כי שם ה' אקרא" קאי על מקרא, לכן נחלקו אם גם מדרש משנה ותלמוד נכללים ב"כי שם ה' אקרא" שנאמר על מקרא, וכמו שכתב רש"י שם וז"ל מדרש הוא קרוב למקרא כגון מכילתא וספרא וספרי שהם מדרשי מקראות. ולמ"ד דמברך על המשנה כתב רבינו יונה דמשנה ג"כ מפרש הפסוקים. וע"ע בחידושי הגר"י סוף הל' ברכות.

עם הבנה זו יש לנו ביאור בדברי הבעל המאזר שכתב שם שג' ברכות אלו הן כנגד מקרא משנה וברייאא דר' ישמעאל של י"ג מדות שהתורה נדרשת בהן. והביאור בדבריו לפי הנ"ל, שאנו משבחים על חלקי התורה דהיינו ברכת לעסוק בדברי תורה על תורה שבכתב, והערב נא ... בא"י המלמד תורה לעמו ישראל על תשבע"פ בבחינה של משניות, ואשר בחר בנו וכו' בבחינה של תלמוד שהוא חלק התורה שבו עוסקים בקושיות וסתירות, ותמצית ענינו נמצא בברייאא של י"ג מדות.

ברכה הראשונה

ועלינו לבאר תוכן הנוסח והקשר שביניהם לכל חלק מחלקי התורה. החלק

< המשך מעמ' 3

ברכה אחרונה על התורה

והנה הב"י והלבוש כתבו כתי בתרא דהרשב"א. והוסיף הלבוש לבאר עפ"י הא דתיקנו ב' ברכות, כדי שתהא אחת נחשבת לברכה אחרונה על הלימוד שלמד אתמול שלא היה יכול לברכה קודם לכן עד שיישן בינתיים, דהוי השינה הפסק והוי שפיר אחריה. ואין לומר שהיה יכול לברכה כשהפסק ללמוד אתמול כשהלך לישן, דהא חייב להגות בה אפילו במטתו עד שישתקע בשינה, וא"כ אין לו עת אחר לברכה עד הבקר כשיעור משנתו.

חוב התקנה לברך בכל יום

מחלק את המצוה לב' הלכות, (א) כתב בהלכה ט' הדין של המשכים לקרות דחייב לברך, (ב) בהלכה י' כתב "בכל יום חייב אדם לברך שלש ברכות אלו ואח"כ קורא מעט מדברי תורה, וכו'", ומשמע דכל הג' ברכות תקנו לומר בכל יום כמו שאר ברכות השחר. וכן משמע מדברי הרמב"ם (שם הי"ד) שמנה בסתמא הג' ברכות התורה למנין המאה ברכות, [ולא כתב אם בא ללמוד כדרך שכתב שם לגבי אכילה], וכן מבואר במג"א (סי' מ"ז סק"יב) עיי"ש. ולפ"ז נראה פשוט שאף מי שיודע שלא יוכל ללמוד באותו היום, מ"מ מחוייב לברך ברכות התורה ולומר מיד קצת פסוקים ומשניות כפי מה שנוהגים¹⁰.

ללמוד עד שישקע בשינה א"כ הוי אנוס, וגם לא דמי לברכת המזון אחר שיעור עיכול, דהרי אין אדם שוכח מה שלמד.

10. ועיי' מש"כ בזה בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ב סי' ג').

9. ומתפללין שהקב"ה יערב בפניו כל מה שלמדנו אתמול, ולא תשכח ממנו נעימות טעמה אע"פ שנלמוד היום יותר ויש לנו טעמים אחרים, ולא ידחה הטעם מפני טעם, כמו שהוא הענין בדברים הנהנים הגשמיים, רק ישאר בפנינו עריבות הטעם הראשון עם עריבות הטעם האחרון. והאריך לבאר הא דלא הוי הפסק במה שישן לפני הברכה האחרונה, דכיון דחייב

גליון זה נתרבד

ע"י י.ע.ב.מ.

לע"נ לאה ב"ר יעקב ע"ה אשת רבינו

הבן לאשרי זצ"ל

נפטרה כ"א טבת

פרשת שמות תשס"ב גליון פ' שנה ג'

מליצי יושר

זרע שמשון

רבי שמשון חיים
ב"ר נחמן מיכאל נחמני זצ"ל
הבטיח למי שילמוד בספריו:

תשלומי חן וחסד ושלמה
רבא מן שמאי ועיניכם
תראנה בנים ובני בנים
כשתילי זיתים סביב
לשולחנכם. חכמים
וגבונים ובתים מלאים כל
טוב. גם עושר גם כבוד לא
יסופו מזרעכם וכו'. בני חיי
ומזוני טבי.

מלא העומר

רבי אריה לייב ב"ר משה
צינץ זצ"ל ביקש קודם
פטירתו שיתנו לו דף ורשם
בשארית סדחתיו:

מי שישתדל בהדפסת ספריו
אהיה לו למליץ. וכ"כ הגה"ק
רבי צדוק הכהן מלובלין זצ"ל:
הבטיח הנאון שיעשה טובה
לכל המשתדלים והמסייעים
בהוצאת חיבוריו לאור.
וכן היה באמת שעשה
טובה לכולם.
(הקדמה למלא העומר)

אבני נזר

רבי אברהם ב"ר זאב
נחום בורגשטיין זצ"ל
הבטיח קודם פטירתו:
אם ילמדו בספרים שלי,
אהיה למגן ולעזר גם אחר
פטירתי ממש כמו בחיים.
(אריך צבי להתנהג מקדינלוב
עה"ת עמוד רמ"ב)
וכן כתב האבני נזר בעצמו
(אבה"ע סימן כ"כ) זצ"ל:
אם היה מעיין בדברי מט
עיון היה מרויח לו טובה
הרבה.

בן לאשרי

רבי יצחק ב"ר אשר
אנשיל הוברמן הרב
מרעננה זצ"ל כתב בספרו:
הגני מוסר מודעה שהחלטתי
להתפלל בלי נדר בכל יום
על כל אלה שיעיזו בספריו,
ויגידו בשמי דברי תורה
לאחרים שיושעו מכל צרה
שצריכים ישועה בעולם הזה
ובעולם הבא. וכל הלומד
בספרי חכה ליראת שמים,
והצלחה בכל טוב. בזה ובבא
וסגולה גדולה בבית לכל
הדברים.

חזון יחזקאל

רבי יחזקאל ב"ר מרדכי
זלמן אברמסקי זצ"ל:
הגיר שלום איין זצ"ל בעת
הספדו בשעת הלוייה הכריז:
נצטויתי מאת רבינו זצ"ל
לסרסם. שהבטיח שימליץ
טוב לכל מי שילמוד בספריו,
וכן ימליץ טוב לכל מי
שיספץ את חידושי תורתו.
(רבותי אפרים א"ח ח"ב עמוד
רמ"ח. פלך ביפו פרק מ"ב).

די שטערקסטע סגולה פאר אלע פראבלעמען!

פארוואס האב איך פראבלעמען אין שטוב? פארוואס גייט מיך אזוי שווער מיט פרנסה?
פארוואס האב איך צער גידול בנים? פארוואס קען די דאקטער מיך נישט העלפען?
פארוואס האב איך נישט קיין מזל?

תירוץ

ווייל די מקטריגים לאזען נישט אז מיינע תפילות זאלען נתקבל ווערען
וואס איז די עצה? זיך איינקויפען מליצי יושר!

זייט מקיים די צוואה פון די זרע שמשון, די פלאצקע גאון, די אבני נזר, רעננה רב,

און ר' יחזקאל אברמסקי זצ"ל, וואס האבען מבטיח געווען צו זיין מליצי יושר

פאר ווער עס וועט פארשפרייטען אדער לערנען זייערע ספרים.

זרע שמשון

וימת יוסף וגו'. במדרש (שמו"ר א:ח): ללמדך שכל זמן שהיה אחד מהם קיים מאותם שירדו למצרים, לא שעבדו המצרים בישראל, ע"כ. ונראה הטעם דאיתא במדרש (שמו"ר יא:א): כשמות יוסף, הפרו ברית מילה ואמרו נהיה כמצרים, וכיון שעשו כן, הפך ה' האהבה שהיו המצרים אוהבין אותם לשנאה, ו"הפך לבס לשנוא עמו", ע"כ. וחזיון שמפני שלא מלו את עצמם עשה הקב"ה שהמצריים ישנאו את ישראל ואז התחיל השעבוד. והנה כל אותם השבעים נפש שירדו למצרים, בודאי היו נימולין, ורק אלו שנולדו במצרים לא נימולו, לכן כל עוד שחיו אלו שירדו למצרים שהיו נימולין, לא התחיל השעבוד, מפני שעמד להם זכות ברית מילה, אבל לאחר שמתו ונשארו רק אותם שהפרו ברית, אז התחיל השעבוד. ואם תאמר הלא גם אותם שנולדו במצרים קודם שמת יוסף היו נימולים, וא"כ לא היה צריך הגלות להתחיל רק לאחר שימותו הם. ו"ל דכיון שהם לא מלו את בניהם, לכן לא הגין עליהם זכות המילה, דעבירה מכבה מצוה.

למה משה ואהרן תפריעו את העם ממעשיו לכו לסבלתיכם. פירש"י: לכו למלאכתכם שיש לכם לעשות בבתיכם, אבל מלאכת שעבוד מצרים לא היה על שבטו של לוי. ובמפרשים פירשו הטעם שלא היה שבט לוי בכלל השעבוד, כיון שעמידים לשאת את המשכן ולעבוד במקדש. וקשה דהלא סתמא כתיב "כי גר יהיה זרעך", וא"כ אף שבט לוי בכלל גזירה זו, שהרי בודאי אף הם בכלל "זרעך", ואיך לא נתקיים בהם גזירה זו. ור"ל דלכאור' הול"ל "כי יהיה זרעך בארץ לא להם גר, ועבדום וענו אותם", ובכך היה משמע שאמר הש"ת לאברהם שבכל זרעו יהיה גזירה של גרות ועבדות. אולם עתה דכתיב "כי גר יהיה זרעך", ורק אח"כ כתיב "ועבדום וענו אותם", דהפסיק בתיבת "זרעך" בין גזירת הגירות לגזירת העבדות, משמע שגזירת הגירות תהיה על כל מי שנקרא "זרעך", אך גזירת העבדות לא תהיה על כולם, וזה יהיה רק למי שראוי לעבוד, אך אינו כולל את כל זרעך.

ועוד ו"ל ע"פ מה שמצינו במדרש דכשמת יוסף הפרו ישראל ברית מילה, וכיון שעשו כן, הפך ה' האהבה שהיו המצריים אוהבין אותם לשנאה. וקשה דאיך אפשר לומר דאם היו מקיימים מצות מילה לא היו המצריים משתעבדים בהם, הלא כבר נגזרה גזירה "כי גר יהיה זרעך". אלא צ"ל שהגזירה היתה על הגירות בלבד שיהיו ישראל בארץ לא להם, ולכן כתיב "כי גר יהיה זרעך", שכל זרעו יהיו בכלל הגירות, ומזה אין שום דרך ואופן להיפטר. ואח"כ הוסיף הכתוב שאם לא יזכו ולא יתנהגו כראוי, יתוסף עליהם גם שיעבוד "ועבדום וענו אותם". ולכן בני לוי שלא הפרו ברית מילה, דכתיב (דברים לג:ט) "כי שמרו אמרתך ובריתך ינצורו", א"כ מן הדין היה שלא יהיו בכלל השעבוד אלא רק בכלל הגרות.

לע"נ הרה"ג ר' נתן נטע ב"ר אשר נוסקין זצ"ל נלב"ע ט"ו טבת

וישימו עליו שרי מסיים למען ענותו בסבלותם. כתב בפרשת כי תבוא "וירעו אותנו המצרים ויענונו". ואומרים בהגדה של פסח: "ויענונו, כמה שנאמר וישימו עליו שרי מסיים למען ענותו בסבלותם". ואינו מובן איזה ראייה מביא מהפסוק כאן.

ונראה, דפעמים לפי מזג האדם ואיסטניסותו, אפילו דבר קל יחשב לו לעינוי אם לא ניסה באלה, [וא"כ היה אפשר לומר דזה כוונת הפסוק "ויענונו", ולא היה עינוי ממשי]. לכן אמר בעל הגדה, דאדרבה, כי היה למען ענותו "בסבלותם", היינו משא קשה שהיה למצרים והעומס והעינוי, [את זה העמיסו על ישראל, וזה שאמר הכתוב "למען ענותו" בסבלותם] של המצרים שהוא משא קשה, שבתחילה היו מצרים עובדים עמם, ואח"כ העמיסו כל העבודה על ישראל לבדם בלי סיוע מהם, וזה שאמר "ויבן" ישראל לחוד "ערי מסכנות לפרעה" (ברכת השיר).

ויעבדו מצרים את בני ישראל בפרך. את בני ישראל בפרך ר"ת "אביב", וכן מצאתי בלקוטי תורה (כאן). ונראה שירמזו למה שאיתא שהעבדו עבודה זרה שלהם, והנה מצרים עובדים למזל טלה שהיא ראש למזלות, ולכן הכה כל בכור ובאלהיהם עשה שפטים שהוא מזל טלה שהיו עובדים לו. ונרמז מזל טלה ב"אביב", שהוא **אב** ב"י חדשים, והינו י"ב מזלות אשר טלה **אב** לכולם, והקב"ה עשה שפטים בהבכורים, שבזה טעו המצרים, דבכורים רומזים למזל טלה שנקרא ג"כ בכור למזלות. [דע"י שלקו הבכורים, לקו המצרים גם באלהיהם, שראו שלוקה יראתם היינו הבכורים שרומזו לטלה].

והנה כפי הטבע, עיקר הצלחת מצרים הוא בחודש האביב [שהוא מזל טלה], ולזה אמר "החודש הזה לכם", "החודש הזה" שהיה למזל מצרים, עתה הוא לכם "לכבודכם וליקר תפארתכם, והאות לזה, כי אדרבה באותו חודש "דברו אל עדת בני ישראל ויקחו להם איש שה לבית אבות" לשחוט אלהי מצרים.

לע"נ הרה"ג ר' שמואל ב"ר אברהם יהודה אלטר זצ"ל בעל לקוטי בתר לקוטי

לא תאספון לתת להם תבן. בכל הגלויות היו ישראל מפוזרים ומפורדים, אבל בגלות מצרים היו כולם במקום אחד בארץ גושן.

והטעם, כי גלות מצרים היתה לפני מתן תורה, ואם היו חלילה מפוזרים, לא היתה להם תקומה. דבשאר גלויות היתה התורה מאחדת ומקשרת אותם,

אבל במצרים לפני קבלת התורה אם לא היו מקושרים ונמצאים במקום אחד, לא היה שום דבר המקשר ומאחד אותם. ודבר זה היה בעיני פרעה כקוץ מכאיב, כמו שאמר הרה"ק ר' דוד מלעלוב עה"פ "לא תאספון לתת תבן", שהוא לשון אסיפה, כי היה רע בעיני פרעה מה שהם מאוגדים. אבל אחרי שנתבשרו על

לכבוד מערכת מליצי יושר

אחר כמה חדשים שלומד אני הגליון שלכם בעיון רב, עלה במחשבתי מדוע לא ללמוד בגוף הספרים שמובאים בגליון. ואומר ועושה, הלכתי לארון הספרים ופתחתי הספר "בן לאשרי" והתחלתי ללמוד בו, ואז נתגלה לי העבודה הקשה שבמקדש שאתם עושים, לבאר כל דבר הקשה באר היטב, ולערך הדברים כשלחן ערוך, עד שפנים חדשות באו לכאן.

זכותכם גדול מאד, חבל שאין בידי לסייע בעבודתכם, אבל הרבה שלוחים למקום.

החותם בהערצה רבה
חיים מאיר ר. וומס"ב

לכבוד העורך גליון מליצי יושר

ישר כוחכם וחילכם במה שאתם מוציאים לאור מידי שבוע בשבוע גליון המפואר "מליצי יושר", והדברים ערוכים ומתוקנים כדי להקל על המעיין.

הנה אודה ולא אבוש כי עד עתה בעת שלמדתי הגליון, הייתי מדלג על מדור "מלא העומר", כי המלא העומר הבטיח הבטחתו להיות מליץ יושר למי "שידפיס" את חידושי, אבל לא למי "שילמוד" חידושי.

אבל עכשיו הראני ידידי כי טעיתי, כי אדרבה ואדרבה, כל שכן שהוא מליץ יושר למי שלומד את דבריו, וכפי שכתב הגה"צ רבי חיים יעקב נפתלי זילברברג מוורשא זצ"ל המכונה "רבי נפתלי וויערשבער" המשתדל בה"א הידיעה להדפיס ולהפיץ ספרי הגאון מפלאצק זצ"ל במכתב נכדו הגאון ר' יצחק יוסף זילברברג זצ"ל בעל עצי זית, וז"ל: "והנני מעורר לעסוק בספרי ר' ליבוש חריף זי"ע (-הגאון מפלאצק), מלבד שהיה גאון עצום ורב ומה עמקו דבריו, עוד זאת כפי הסגולה המפורסמת להוציא לאור ספריו, מסתבר דכמו כן ואולי עוד יותר המעיין בדברי קדשו, עכ"ל.

אבל אין מקרא יוצא מידי פשוטו, לזאת צירפתי כאן נדבה להדפסת הגליון מליצי יושר, ובעיקר להמדור "מלא העומר", כי הסגולה של הדפסת חידושי מלא העומר, בדוק ומנוסה מכמה דורות, ובתוכם הגה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין, והג"ר מנחם זמבה, והגאון מקוזיגלב, ובדורותינו הגה"צ מסאטמאר, ובעל הקהלות יעקב, והבית ישראל מגור זי"ע.

יהי חלקי עמכם
מנחם ד. פישר - בארא פארק

נמי קיים מצות ת"ת^א.

הגאולה, נאמר "ויפץ העם בכל ארץ מצרים", כי היה ברור להם שיגאלו, ולא הזיק להם הנפיצה. (שיח שרפי קודש).

כה אמר ה' בני בכורי ישראל. במדרש (רבה ט"ו כ"ז): למה נקראו ישראל בני "בכור", לפי שכתוב בתורה "כי את הבכור בן השנואה יכיר לתת לו פי שנים", כך ישראל יורשים ב' עולמות העוה"ז והעוה"ב. ויש לומר דהטעם שישראל נקראים "בן השנואה", כי הם תמיד שנואים בעיני עצמם, ומוציאים בעצמם חסרונות ומבקשים להכשיר מעשיהם, אבל אומות העולם הם תמיד שלמים בעיני עצמם, שאינם מוצאין בעצמם שום חסרון. (שם משמואל מקץ).

נשים בתלמוד תורה, ועוסק במצוה והכשר מצוה. השאגת אריה (סימן ל"ה) הקשה, מדוע כתב הרמב"ם (ספה"מ מצוה י"ח) דאין נשים מצוות בעשה דכתיבת ס"ת, וכתב וז"ל: אפי' לפי משמעות הרא"ש (הל' ס"ת סימן א') דמצות כתיבת ס"ת הוא כדי ללמוד בה, [וא"כ היה אפשר לומר דלכך אין הנשים מצוות במצות כתיבת ס"ת, כיון דאינם מצוות בלימוד התורה. אבל זה אינו], דהרי נשים מברכות ברכות התורה הואיל וחייבות ללמוד מצות הנוהגת בהן. ואי משום שאין חייבין בהרבה מצות כגון מ"ע שהזמ"ג וכיוצא בהן, א"כ כולי עלמא נמי פטרו, שהרבה מצות אין נוהגין רק בכהן גדול ומלך. עכ"ל.

וכתב על זה האבנ"ז (יו"ד סימן שנ"ב) וז"ל: ותמהני על הגאון הזה, דמבואר מדבריו דס"ל שאין אדם מחויב בת"ת רק במצות הנוהגות, ואם ילמוד ישראל מצות הנוהגות רק בכהנים לא קיים מצות ת"ת לדעתו. ובדאי דבר בטל לומר כן, ואפי' למד דינים שכבר עבר זמנם כגון דינים שנהגו במדבר ובשעת היתר הבמות,

ועוד לפי דבריו דאף אנשים אינם מצווים [בלימוד התורה] אלא במצות הנוהגות בהם, כמו נשים, א"כ קרא ד"ולמדתם" דילפינן מזה שאין האשה מצווה ללמוד (קידושין כט:). למאי אתא. אי במצות שאינן מחויבות בהם, הא אף אנשים כהאי גוונא אינם מחויבים, ואי במצות הנוהגות בהן, הא אף הן מחויבות.

אך עיקרן של דברים, דנשים אפי' במצוות הנוהגות בהן, אינן מחויבות ללמוד מדין חיוב ללמוד וללמד, אלא שמחויבות ללמוד כדי שיוכלו לקיים עשיית המצוה, וכמו שמחויב לעשות סוכה כדי לישב בה, [וא"כ הלימוד הוא הכשר מצוה] וכו', דחיוב הלימוד הוא משום חיוב עשיית המצוה, לא מצד חיוב לימוד בעצמותו^ב.

^א וז"כ ב"חח"ס (דרשות ח"ב דף שטז:). וז"ל: אין מצות עסק התורה רק משום ידיעת הדינים היוצאים מזה וכו', דהאמת אינו כן, כי עסק התורה הוא מ"ע בפני עצמו אפילו רק למיסבר קרא, וזה מ"ע כמו הנחת תפילין, עכ"ל. וראה עוד ב"חח"ס עה"ת ו"פ בחקוטי.

^ב וז"כ בשו"ת בית הלוי (ח"א סימן ו') וז"ל: גם במצות שנוהגות בנשים, אין בהם מצות תלמוד תורה כלל כמו דהוי באנשים, דבאנשים הוי הלימוד מ"ע וכמו הנחת תפילין, וכשלומד מקיים מ"ע, וגם במצות שאין נוהגין בו מ"מ מחויב ללמוד משום מ"ע דתלמוד תורה, אבל בנשים אין בלימודם שום מצוה כלל מצד עצמו, רק מחויבים ללמוד מצות הנוהגות בהן כדי שתדע היאך לקיימם, עכ"ל.

וע' ב"חח"ס (גדרים פא). שכתב, דגם אנשים שלומדים תורה רק כדי לידע ההלכה, אין התורה מגאג ומצלא, וז"ל: הלומד אף אין כוונתו אלא כדי לקיים המצות ולידע ההלכה אין יעשה המעשה, כיון שכל עצמו של אותו העסק איננו אלא לקיים המצוה, איננו עדיף מקיום המצוה גופיה, דבעידנא דלא עסיק בה לא מגאג ולא מצלא (ע' סוטה כב:). אך עיקר מצות עסק התורה הוא מצוה בפני עצמה, להגות בה יומם ולילה ולהעמיק ולעיין בכל תוצאותיה ומובאותיה, כי עמק מחשבותיה, וזהו עוסק לשמה של תורה - לא על כוונה אחרת, והיא מגאג ומצלא אף בעידנא דלא עסיק בה.

ויותר מזה י"ל, כיון שאי אפשר שיקיימו עשיית המצוה אם לא ילמדו תחלה, דאינו דומה לסוכה שאפשר שימצוה סוכה מוכנת, לכן חשיב הלימוד כתחילת עשיית המצוה, [ועדיף יותר מהכשר מצוה]. וכעין שכתבו בתוס' ישנים (כתובות לא) דאם לא היה אפשר לאכילה בלא הגבהה, היה מתחיל האיסור [של אכילת חלב] משעת הגבהה. הכא נמי הו"ל ואי אפשר לעשיית המצוה בלא לימוד, לכן מתחיל עשיית המצוה משעת לימוד, עכ"ל, וע"ש עוד.

וכוונתו במה שכתב "חשיב הלימוד כתחילת עשיית המצוה", דאח"כ דאין הלימוד חלק ממעשה המצוה, מ"מ חשיב דכבר **עוסק** בעשיית המצוה, ועדיף יותר מהכשר מצוה דעדיין אינו עוסק בעשיית המצוה, אלא עוסק בהכשרת המצוה.

והנה הטור (או"ח סימן תר"ו) כתב בנוגע טבילת ערב יו"כ, וז"ל: רב סעדיה אמר דמברך על הטבילה ערב יו"כ, וכתב א"א הרא"ש דאין דבריו נראין בזה, ואין מברכין וכו', עכ"ל.

והקשה האבנ"ז (או"ח סימן תנ"ב אות ג') וז"ל: הנה כל מצוה שאין עשייתו גמר מצותו, אינו מברך עליה, כגון העושה ציצית בבגד, אינו מברך אלא בלבישת הבגד. והכא נמי כיון שהטבילה [ערב יו"כ] אינו רק הכנה אל תלמוד תורה ותפילה שיחיה בטהרה, אינו מברך על הטבילה כדכתב הרא"ש. וא"כ קשה מה שמברכין בכל יום בשחרית "על נטילת ידים", וכתב הרשב"א (שו"ת ח"א סי' קצ"א) משום דהנטילה הוא הכנה אל העבודה שעובד כל היום דוגמת כהן שמקדש ידיו ורגליו קודם עבודה, והא אין עשייה [של נטילת ידים] גמר מצותה, [וא"כ למה מברכין על הנטילה], עכ"ל.

ותירץ האבנ"ז לפי יסוד הנ"ל, דכיון דאי אפשר להתפלל בלי נטילת ידים, לכן אע"ג דנטילת ידים אינו חלק ממעשה המצוה של תפילה, מ"מ כבר מיקרי דעוסק במצות התפילה, ולכן אפשר לברך כבר.

וז"ל: יש לומר דכיון שאי אפשר אלא בנטילה שנוטל שחרית, לכן מתחיל [עסק] המצוה [של תפילה] בשעת נטילה, [וכבר מיקרי אז דעוסק במצות תפילה]. ולא דמי לעשיית ציצית, דאפשר שאחרים יעשו הציצית וכו'. ועיין בתוס' ישנים (שם) שאם לא היה אפשר לאכילה בלא הגבהה, היה האיסור מתחיל משעת הגבהה. והכא נמי כיון שתקנת חכמים ליטול ידיו שחרית קודם עבודה, ואי אפשר בלא נטילה, לכן מתחיל [עסק] העבודה [של תפילה] משעת נטילה. אבל בעל קרי הטובל [ערב יו"כ] לתלמוד תורה ותפילה, הא אם היה טהור אינו טובל וכו', וא"כ למה יברך בטבילה, עכ"ל. וע' באבנ"ז (יר"ד סימן של"ח אות ו').

לע"נ הרה"ק ר' משה ב"ר יצחק מפשעווארסק יא"צ י"א שבת

וישמע פרעה וגו' ויבקש להרוג את משה. ויש להבין דממי ביקש, הרי הוא המלך שבידו הכל, והיה לו לומר "ויצו פרעה". אך רש"י עה"פ "מי ישום אלם" הביא מאמר רז"ל (תנחומא שמות י') שפרעה רצה לצוות להרוג את משה ונעשה אלם, וזהו שאמר הכתוב דפרעה ביקש לצוות, ולא היה יכול, ונרמז ב"להרוג את משה", דזה ראשי תיבות "אלם".

¹ ונפ"מ אם חשיב דכבר עוסק בעשיית המצוה, בהא דתנן (ביכורים פ"ג מ"ג) דכל בעלי אומניות שבירושלים עומדים מפני מבאי ביכורים, משום דיש לעמוד לפני העוסקים במצוה. וכתב הרע"ב שם וז"ל: ומטעם זה עומדים מפני נושאי התינוק לבדית מילה, עכ"ל. הרי דאע"ג דאין צריך לעמוד בפני העוסקים בהכנת איזמל לצורך מילה, אבל צריך לעמוד לפני נושאי התינוק, אע"ג דבין הכנת איזמל ובין הבאת התינוק אינם אלא מכשירי מצוה, מ"מ החילוק הוא, דבהכנת איזמל עדיין אינו עוסק בעשיית המצוה, רק בהכשרת המצוה, אבל הנושא התינוק עוסק בעשיית המצוה, ולכן צריך לעמוד בפניו. וזה שחידש האבנ"ז דהלומד הלכה כדי לידע איך לקיים המצוה, כבר חשיב דעוסק בעשיית המצוה. [ברם אין צריך לעמוד בפני הלומד איך לקיים המצוה, כמו דאין צריך לעמוד לפני מי שעוסק בתורה. וע' בנוגע ביהודה (קמא או"ח סימן כ"ז) הטעם דאין צריך לעמוד לפני מי שעוסק בתורה]. ובנוגע הכלל דעוסק במצוה פטור מן המצוה, גם כשעוסק בהכשר מצוה, פטור מן המצוה, כדאמרו בסוכה (דף כו), וע' אמרי בינה (או"ח סימן ג').

לכבוד עורך הגליון מליצי יושר

כבר זמן רב שרצייתי לעורר, כי דברי האבני נזר אינו שווה לכל נפש. אני בעל הבית שטרוד על המחיה ועל הכלכלה, וכדי להבין דברי האבני נזר - אפילו עם הביאורים והערות שלכם, עדיין קשה מאד, וצריך אני לקבוע זמן וללמוד הדברים במתינות כדי להבין הדברים כראוי.

גם ה"לומדות" של החזון יחזקאל אינו דבר השווה לכל נפש.

לזאת בקשתי להביא מכאן ולהבא רק דברים קלים מאבני נזר, כגון ללקט מספר "שם משמאל", או מספר "שיח שרפי קודש". ובנוגע החזון יחזקאל אפשר להביא פנינים קצרים מספר "מלך ביופיו" במילי דאגדתא.

רב תודות, והצלחה רבה

מ.מ.ש.

שיכון סקוירא

תגובת המערכת

כבר כתבנו למכתב דומה לזה, דאפשר "לצנזר" ספרי האבני נזר וספרי חזון יחזקאל ולהוציא משם איזה פנינים קצרים, ברם מדומני דלא זה היה מטרתם, ולא לזה הבטיחו מה שהבטיחו.

ומה שכתבת שזה לא דבר קל להבין הדברים, שמעתי בשם כ"ק אדמו"ר מויוזניץ מאנסי זצ"ל, שהבחיין באברך שמשתתף בכל פדיון הבן שאפשר, וטענתו בפיו כי מקובל דזה נחשב כמו פ"ד תעניתים. ואמר לו האדמו"ר:

נקוט כללאל בידך, דבר שעולה בניקל, על פי רוב לא מועיל הרבה.

ויסתר משה פניו. ב' במסורה, הכא, ואידך "ויסתר עמל מעיני". יש לפרש על פי עובדא הידועה דהרה"ק ר' יוחנן מראחמסטריווקע היה מקרב מאד את כל הבאים אליו, ואילו הרה"ק ר' דוד טאלנער ריחק מאד העולם ומיעט עמהם בדיבור, עד שכמעט לא היו תשובותיו מובנים. פעם אחת שאל הרה"ק ר' יוחנן מראחמסטריווקע את הרה"ק ר' דוד טאלנער: הלא אני מקרב כל הבאים אצלי ומדבר עמם כרצונם, וכבודו רודפם, ומשיב רק ראשי דברים, ולמה א"כ כל העולם רצים יותר לכבודו. והשיבו הרה"ק מטאלנא: הסיבה היא פשוטה, שמחמת שכבודו מדבר עמם הרבה ומייעצם בכל דבר, ומעניק להם ברכות הרבה, המה שמים כל בטחונם על כבודו, ומסירים עידי' בטחונם מהשי"ת המושיע האמיתי, וכבודו יכול להושיעם כמו שאני אוכל להושיעם, וממילא אינם נושעים. אבל כשבאים אלי ואני רודפם, ואפילו מה שאני משיב להם כמעט שאינם מבינים, עידי' הם יוצאים ואומרים: רבש"ע מה אני יכול להושיע עי' רבי זה, הלא אפילו דיבור טוב לא שמעתי ממנו, אין לי אל מי לפנות רק אליך אבי שבשמים שאתה לבדך תושיעני, וכיון ששמים בטחונם בהשי"ת - נושעים, אך הם סבורים שאני פעלתי להם הישועה ורצים אחרי, עכ"ד.

ויש לומר שלמד הרה"ק מטאלנא הנהגתו זו מכאן, כידוע דהצדק יש לו ניצוצות קדושות ממשה רבינו ע"ה בסוד אומרים (שבת קא:) "משה שפיר קאמרת" (ראה בני יששכר חדש אדר מאמר ב' דרושים א' ב'), וכשנסתר משה פניו, בהכרח החסיד ישים כל מבטחו בה', ואז יושיעו ה' "ויסתר עמל מעיני", אמר כן יהי רצון.

לע"נ הרה"ק ר' משה ב"ר יצחק מפשעווארסק יא"צ י"א שבת

וימת יוסף וגו' ובני ישראל פרו וישרצו. בתוספתא (סוטה סוף פ"י) איתא: כל זמן שהיה יוסף ושבטים קיימין היו ישראל מתנהגין בגדולה וכבוד, שנאמר "ובני ישראל פרו וישרצו", ומשמט יוסף מהו אומר "וימת יוסף וגו' ויקם מלך חדש וגו' ויאמר אל עמו", ע"כ. וקשה דהרי פסוק זה "ובני ישראל פרו וישרצו" כתיב אחרי "וימת יוסף", ואין אמרו בתוספתא דזה היה קודם.

ונראה, דהאי תנא דתוספתא מפרש המקראות הללו כך: "וימת יוסף וכל אחיו וכל הדור ההוא", וקודם לזה כאשר היו יוסף ואחיו חיים וקיימים, אז "ובני ישראל פרו וישרצו", ובני ישראל היו מתנהגין אז בכבוד ובגדולה. אבל עתה כאשר מת יוסף וכל אחיו, אז "ויקם מלך חדש וגו' ויאמר הבה נתחכמה לו". אמנם במדרש רבה ורש"י כאן מוקמי האי קרא

"חסד של אמת שאינו מצפה לתשלום גמול"

שבת פרשת שמות, יארציית של האשה הצדקנית

לאה ב"ר יעקב ע"ה אשת רבינו הבן לאשרי זצ"ל

היות שלא השאירה אחריו זש"ק, כדאי מאוד לילך על קברה (באהל רבינו הבן לאשרי על הר המנוחות) ולהתפלל וליתן צדקה עבור נשמתה.

והשכר העושים חסד של אמת הוא "שאינו מצפה לתשלום גמול", דאין צריך לצפות ולחכות ולהמתין עד שמקבלים השכר, כי מיד נושעים בכל מיני יצועות.

נתפרסם לזכות גבריאל בן שרה לפרנסה בהרחבה

דברי האבנ"ז דכל איסורים המה איסור גברא

לכבוד מערכת מליצי יושר

הבאתם גליון ס"ח (פרשת בראשית) מאבני נזר (או"ח סימן ל"ז אות ג') שמבאר מה שכתב הריטב"א (נדרים סוף פ"א) דכל איסורי תורה איסורי גברא המה, דלכאוי' יפלא לומר על נבילה ושקצים ורמשים שאינם איסורי חפצא. וכתב האבני נזר וז"ל: איסור גברא נאמר על מעשה אשר פוגם מעלת האדם, כמו שקצים ורמשים דכתיב "אל תשקצו את נפשותיכם בכל השרץ השרץ ולא תטמאו בהם ונטמאתם בהם", וכתיב "ואנשי קודש תהיון לי ובשר בשדה טרפה לא תאכלו". כי לפי מעלת ישראל אין נבלות ושקצים ראויין להם, וזה איסור גברא. אבל נהנה מהקדש או זר שאכל תרומה הוא להיפך שמתקרב אל דבר שהוא למעלה ממדרגתו, כי איך יקרב זר אל תרומה והדיוט אל קדשי שמים, וזה איסור חפצא, שפוגם בחפצא, עכ"ל.

והנה עדיין אין הדברים מובנים, דהרי ידוע ומפורסם לכל דנבילה הוא איסור חפצא, ואילו הנשבע שלא יאכל איזה מאכל, או שאביו מצוה לו שלא יאכל איזה מאכל, דזה רק איסור גברא, ואיך כתב האבנ"ז דכל האיסורים הם רק איסור גברא. נא לענות - כדאי לענות תשובה על זה בהגליון, כי מן הסתם יש עוד מעיינים שקשה להם דברי האבנ"ז.

החותם בכל הברכות

שמעון ק. סאלאף, לייקוואד

תגובת המערכת

יש שני סוגי איסורים: א) "איסור גברא", כגון שאביו מצוהו שלא לאכול איזה מאכל, דאין המאכל נעשה בשביל כך "דבר האסור", רק הגברא מזהיר שלא לאכול, ולכן אין המאכל נחשב מ"מאכלות אסורות". ב) "איסור חפצא", כגון נבילות וטריפות, דגוף הנבילה הוא "דבר האסור", וזה גדרו של "מאכלות אסורות".

וכמה נפ"מ בדבר: 1) רק איסור חפצא מטמא לבו של אדם, ואפי' בשוגג. משא"כ איסור גברא אינו מטמא. 2) הכלל דאין הקב"ה מביא תקלה לצדיקים הוא דוקא באיסור חפצא כמאכלות אסורות, ולא באיסור גברא. 3) העובר על איסור גברא בשוגג, כגון שאכל בשוגג המאכל שצוה לו אביו שלא לאכול, אינו צריך כפרה. אבל האוכל מאכלות אסורות בשוגג צריך כפרה, כי סו"ס אכל דבר האסור. ועוד הרבה נפ"מ.

ברם בין איסור גברא ובין איסור חפצא - קפידת התורה הוא שהגברא לא יאכל האיסור, או שלא יאכל "איסור גברא", או שלא יאכל "האיסור חפצא". אבל אין חילוק בגוף בשר נבילה אם אכלו אדם או לא, דהאוכל נבילה, רק לעצמו גרם רע, ולא לגוף בשר הנבילה, דלא הקפיד התורה אם בשר הנבילה נאכל לאדם או לכלבים, קפידת התורה הוא שהגברא לא יאכל נבילה. ולכן שני סוגי איסורים אלו, מיקרי "איסור גברא", כי האיסור הוא על הגברא.

לעומת זה תרומה שאסור לזר, בזה הקפיד התורה על גוף התרומה שלא יתחלל קדושתה ע"י אכילת זר, וזה גדרו של "איסור חפצא" שמיידי הריטב"א, דנקודת הכובד של האיסור אינו על הגברא שלא יאכל התרומה, אלא על התרומה שלא יאכל ולא יתחלל על ידי אכילת זר.

וזה שכתב הריטב"א דרק איסור תרומה לזר הוא איסור חפצא, דהריטב"א מיידי בנוגע האיסורים שהקפידה התורה על גוף החפץ שלא יאכל, דרק באיסור של תרומה הקפיד התורה על גוף החפץ שלא יתחלל, משא"כ שאר איסורים כגון נבילה, אע"ג דגוף הנבילה הוא דבר האסור, והוא מ"מאכלות אסורות", והוא חפצא דאיסורא, מ"מ לא הקפיד התורה שהנבילה לא יאכל, אלא שהגברא לא יאכל הנבילה.

א' הגי"ז במכתבים כתב דיש בתרומה מלבד איסור חפצא שלא יתחלל התרומה, גם איסור גברא, כשאר מאכלות אסורות.

ב' וכי"ב הגי"ש שקאם בהגהותיו לספר דרך הקדוש (שמעתי את א' פרק א'), ח"ל: בדברים המקודשים כגון תרומה, כונת התורה להרחיק החפץ שלא יחולל ע"י זר, ואילו בחלב ודם, כונת התורה שלא יתגאל האדם במאכלות אסורות.

"ובני ישראל פרו וישרצו", דקאי לאחר שמת יוסף ואחיו.

וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ. פירש"י רוח הקודש אומרת כן: "כאשר יענו אותו" - בחומר, היתה רוח הקודש אומרת "כן ירבה וכן יפרוץ" - ברוח. וכן היה בכל הדורות, כי כאשר סבבונו צרות רבות, התפשטה העקמומיות שבלב ותחזק האמונה, ורבים שנתרחקו מאתנו, שבו אל עמם ואל מולדתם.

ויפגשוהו ה' ויבקש המיתו. מדוע ביקש להמיתו, האם מגיע עונש מיתה על ביטול מצות מילה. וי"ל דבני ישראל במצרים היו מזלזלים במצות מילה, כדאייתא במדרש רבה ריש פרשתנו "כשמת יוסף הפרו ברית מילה". וכשמזלזלים בדבר, מענישים בחומר יתרה, כדאמרו (סנהדרין מו.): מעשה באחד שרכב על סוס בשבת בימי יונים וסקלוהו, לא מפני שהדין כך, אלא שהשעה צריכה לכך.

חצי שיעור באורג וכותב. איתא בתוספתא (ביצה פ"ד ה"ב): האורג שני חוטין וכו', והכותב שתי אותיות וכו' בשבת חייב חטאת. והאורג חוט אחד וכו', והכותב אות אחת וכו' בשבת אינו חייב אלא משום שבות, ע"כ. הרי דאין בכותב ואורג איסור חצי שיעור. וקשה דרש"י (שבת עד. ד"ה וכו' מותר) כתב דחצי שיעור של מלאכת אופה ומבשל אסור מה"ת.

ותירץ בחזון יחזקאל שם דאיכא חילוק בין אורג וכותב, לבין אופה ומבשל, וז"ל: באופה ומבשל, שהמעשה היה כשיעור, כגון במבשל שנותן הקדרה על האש, שהרי יש באותו מעשה עצמו - של נתינת קדרה על האש - כדי ביטול גורגרת שלמה אם היתה נתונה בקדירה, ורק בדבר שנעשה בו המעשה אין שם כשיעור, היינו שבקדירה היה פחות מכגורגרת, ובזה אסור חצי שיעור מה"ת. אבל באורג חוט אחד ובכותב אות אחת, יש חסרון שיעור בעצם המעשה, שהרי באותו מעשה הכתיבה שכותב אות זו, אינה נכתבת האות השניה, וזקוק למעשה אחר לכתוב אות שניה, וכן גבי אריגה יש חסרון בעצם מעשה המלאכה, ולכן אין בזה אלא משם שבות.

סגולת אריה"ק ע"פ הדרכת הרה"צ

מ'אראד - אריינברענגען יראת חטא אין

איינערע קינד דורך א שטיין ביי קברי צדיקים

א תי"ח ויר"ש וועט טון פאר אייך די סגולה בנאמנות, די אריה"ק איז מבטיח "יבצר לבו לשמים לטובה, ותראה פלאים".

שטרענג קאנפידענשעל. מ'קען עס געבען פון

מעשר מכוון דורות ישרים 917-635-3883

dorosyesharim@gmail.com

עשינו מה שגזרת עלינו אף אתה עשה מה שהבטחתנו!

פאר א נדבה פון \$120 פאר גליון מליצי יושר

וועט מען מודיע זיין ביי די ציונים פון די פלאצקע גאון - ווארשא, אבני נזר - סוכאטשוב, בן לאשרי און חזון

יחזקאל - הר המנוחות

אז איר האט מקיים געווען די צוואה, און יעצט איז די

צייט פאר זיי מקיים צו זיין זייערע הבטחה!

געדענקט "מקח בלייבט מקח"!

gilyonmy@gmail.com 732-510-0560

איר קענט באשטעלען פאר שבת באווארפען-שבע ברכות-בר מצוה

א ספעציעלע גליון מיט די נאמען פון די בעלי שמיחה אריינגעדריקט

אין דאס פארשיידענע ביי די שמיחה!

אין די זכות פון די צדיקים וועט נוסף ווערען שטייענדיג

אוצר החידות והדיעות לפרשת שמות

ע"י

מרדכי זיסקינד הגר
ומאיר שולביץ

חידה. מהיכן אנו יודעים שפרעה היה איסטניס?

תשובה. במדרש רבה (שמות פ"א יד) איתא וישימו עליו, תנא דבי רבי אלעזר ברבי שמעון, מלמד שהביאו מלבן, ותלו בצוארו של פרעה, שאם היה אחד מישראל שאומר להם, איסטניס אני, אומרים לו, כלום איסטניס אתה יותר מפרעה.

חידה. מה השייכות בין אלישבע לשפרה?

תשובה. במסכת סוטה (יא ע"ב) איתא עה"פ אשר שם האחת שפרה ושם השנית פועה, דפליגי בה רב ושמואל, חד אמר, אשה ובתה - יוכבד ומרים, וחד אמר, כלה וחמותה - יוכבד ואלישבע.

חידה. היכן רמזו בפרשה הברכות של פרשת ויחי?

תשובה. א. בספר מנחת ישראל כתב סמך פרשת שמות שהוא כידוע ר"ת שנים מקרא ואחד תרגום, לפרשת ויחי, לרמז בזה את מאמרם, אמר ר' הונא בר יהודה אמר ר' אמי, לעולם ישלים אדם פרשיותיו עם הצבור שנים מקרא ואחד תרגום, ואפילו עטרו ודיבון, שכל המשלים פרשיותיו עם הצבור מאריכים לו ימיו ושנותיו. וא"כ י"ל דזהו הרמז בסמיכות שמות לויחי לומר לך, שע"י 'שמות' שהוא ר"ת שנים מקרא ואחד תרגום, זוכים ל'ויחי' שמוסיפים לו חיים ומאריכים לו את ימיו ושנותיו.

ב. - י"ל ביחוס של שלשת השבטים הראשונים ככתוב שמות (ו, יד-כו) "יד) אלה ראשי בית אבתם בני ראובן בכר ישראל חנוך ופלווא חצרן וכרמי אלה משפחת ראובן וגו'". וכתב רש"י ז"ל (פסוק יד) "אלה ראשי בית אבתם. מתוך שהוזקק ליחס שבטו של לוי וכו'. [ובפסיקתא רבתי ראיתי לפי שקנטרם יעקב אביהם לשלשה שבטים הללו בשעת מותו, חזר הכתוב ויחסם כאן לבדם לומר שחשובים הם]", ע"כ.

צ"ע. [ב, יג] למה תכה רעך. פי' רש"י רשע כמותך. צ"ע האם יש ללמוד מכאן לדינא דאע"פ שרשע יצא מכלל רעך, אבל כלפי רשע אחר שפיר הוי בכלל רעך כמפ' בקרא כאן.

תשובה. במהרי"ט אה"ע סי' מג מבואר דשרי להכות רשע, מ"מ כל זה אם המכה חשיב עושה מעשה עמך, אבל גם אם המכה אינו מעשה עמך, אסור לו להכות רשע אחר. ובה פירש דמשה רבינו אמר לרשע למה תכה רעך ודרשו 'רעך רשע שכמותך', שלכאורה היה למכה טענה שמותר להכותו כיון שאינו עושה מעשה עמך ואינו בכלל האיסור, ולכן דרשו שהיה רשע כמותו, ובה לא הותר לו. וכ"פ בתורה תמימה עפ"ד המב"ט (סי' כח)

חידה. מה השייכות בין ברית מילה לפרשת שמות, (חוץ ממעשה המילה המוזכר בסוף הפרשה).

תשובה. א] איתא במדרש וימת מלך מצרים, שנצטרע, ויאנחו בני ישראל, למה נתאנחו לפי שאמרו חרטומי מצרים אין לך רפואה אם לא נשחוט מקטני ישראל ק"נ בערב וק"נ בבוקר וכו', כיון ששמעו ישראל גזירה קשה זו התחילו מתאנחים. ואיתא שם שהגזירה היתה מן השמים כיון שהפרו ישראל את ברית המילה, כדאיתא שם במדרש כיון שמת יוסף הפרו ישראל את ברית המילה, והקב"ה הפך את דם המילה לדם של שלש מאות התינוקות שנשחטו בכל יום. ולכך ויאנחו בני ישראל, וכתב ויזכור אלקים את בריתו, ופירש הספורנו שכיון שראה הקב"ה שקיבלו עליהם את הברית מילה בשלימות, מיד הקים עמהם עם הברית מחדש. ב] י"ל כמש"כ הבעל הטורים שמות (א א) "ישראל הבאים. ר"ת וס"ת מילה. את יעקב איש. ס"ת שבת. לומר לך בשביל שבת (שמו"ר ה יח) ומילה (פס"ז שמות ו ו) ששמרו במצרים נגאלו", ע"כ.

ג] עוד י"ל דאיתא בפסיקתא זוטרתא (לקח טוב) (שמות ב ו) "ותחמול עליו ותאמר מילדי העברים זה. מנא ידעה, א"ר יוסי ב"ר חנינה שראתה אותו מהול, כענין שכתבנו למעלה, ותרא אותו כי טוב הוא, שאין העבריים ניכרים אלא במילה", ע"כ.

חידה. במה דומה מצות סוכה למצות שנים מקרא וא' תרגום ומדוע?

תשובה. הרדב"ז בח"ג סי' תכה כתב שחולה פטור מקריאת שמו"ת, כמו מי שהוא מצטער שהוא פטור מן הסוכה **חידה. איתא במנהגי וורמייזא שאין הבנים והבנות משתתפים בשמחת חתונת הוריהם בזיווג שני. מהיכן יש להוכיח שבמחזיר גרושתו מותר, ומה ענין החילוק.**

תשובה: מובא בגמרא, כשעמרם החזיר את יוכבד לאחר שגירשה, "הושיבָה באפריזון, ואהרן ומרים מרקדין לפניו" (סוטה יב, א). הרי שמותר לבנים להשתתף בחתונת הוריהם, כשחוזרים ונישאים זה לזה. וטעם החילוק נראה, דדוקא כשאחד ההורים מתחתן עם זיווג חדש, אז יש בהשתתפות הבנים בשמחה זו כעין זלזול בכבוד ההורה השני, ולכן אין ראוי להם שישתתפו בשמחה זו. אבל כששני ההורים חוזרים ונישאים זה לזה, אז אין שום זלזול בכבודם כשהבנים משתתפים בשמחתם, ואז לא שייך המנהג. ועוד י"ל, שהטעם שאין הבנים משתתפים בשמחת ההורה שמתחתן, אינו מטעם כבוד ההורה השני, אלא הוא משום סרך אבילות,

וכדאיתא שם במנהגי וורמייזא, שדיבר באופן שאב אלמן או אם אלמנה נישאים בזיווג שני, שבכה"ג מתעורר אצל הבנים קצת צער וחימום על ההורה שנפטר, ולכן אין ראוי להם להשתתף בשמחת ההורה שמתחתן. ולפ"ז, בהורים שנתגרשו, ושניהם חיים, ואחד מהם מתחתן בזיווג שני - לא שייך המנהג הנ"ל, דאין כאן סרך אבילות, וכ"ש שלא שייך ענין זה כשההורים שנתגרשו חוזרים ונישאים זה לזה. ואפ"ל עוד והחילוק הוא, כיון שאין זה אדם זר, כלומר שאין אביהם נשא אשה אחרת, וכן אמם לא נשאה איש אחר, דטעם האיסור בנושא זרה הוא מצד שגורם הרעור וזה ל"ש באביו ואמו כידוע. אך מה יהיה באמת הדין כשאחד היה נשוי אשה ונולד לו בן ובת, וגירשה, ונשא אחרת שלא בפניהם וגירשה, ושוב בא לחזור ולנשא אותה, אף שזה מחזיר גרושתו, אבל מכל מקום כלפי הילדים מהאשה הראשונה, הרי זה לא אמא שלהם. ואם כן אין ההגדרה בחילוק בין 'מחזיר גרושתו' ל'אשה חדשה', אלא החילוק הוא אם זה אמם ואביהם או לאו, ופשוט. אלא שבפעם השאלה לא הבנתי, מנהג יפה הוא, מנין שאם נעשה על ידי האבות, שלא יבואו אחר כך וינהגו לאסור זאת, ואם משום מה שכתב הט"ז ביו"ד שאין חכמים אוסרים דבר שמפורש בתורה להיתר, לכא' אין זה שייך גבי מנהג.

חידה: איתא ברמב"ם שכן נח נהרג בעד אחד ודיין אחד. ומסתבר שבעינן שיחא הדיין גדול. והנה ידועים דברי החת"ס שגדלות בבן נח תלויה בדעת ולא בגדלות דשנים. ויש לחקור בדיין ישראל הגדול בדעת ולא בשנים, אם יכול להרוג בן נח שעבר עבירה בפניו. הוכח מהפרשה.

תשובה: כתוב בפרשתנו: "וַיְהִי בַּיָּמִים הָהֵם, וַיִּגְדַּל מֹשֶׁה וַיֵּצֵא אֶל אָחִיו... וַיֵּרָא אִישׁ מִצָּרִי מִפָּה אִישׁ עֲבָרִי מֵאֲחִיו... וַיֵּן אֶת הַמִּצְרִי וַיִּטְמְנֵהוּ בַּחֹל" (שמות ב, יא-יב). וכתב הרמב"ן (שם, כג), "וַיִּגְדַּל מֹשֶׁה - שהיה גדל שלא כדרך העולם, כלומר בזמן אחד במהרה". ובהמשך דבריו שם כתב, "ויגדל משה ויצא אל אחיו - היה זה מיד כאשר גדל ועמד על דעתו, והגידו לו כי הוא יהודי, ונכסף לראות סבלות אחיו... וביום ההוא שיצא הכה את המצרי, וביום השני הלשינו עליו וברח. והיה אז כבן שתים עשרה שנה, כאשר הזכירו רבותינו (שמו"ר א, ה), ועל כל פנים לא הגיע לעשרים". עכ"ל. וגם רש"י כתב, על דברי האנשים העברים הנצים, שאמרו לו: "מִי שְׂמֶךָ לְאִישׁ שֶׁר וְשֹׁפֵט עָלֵינוּ" (שם, יד) - "והרי עודך נער!" (רש"י שם). ונמצא, שמשה הרג את המצרי כשהיה עוד נער כבן שתים עשרה. ויש להוכיח מזה, שדיין ישראל שגדול בדעת ולא בשנים, רשאי להרוג בן נח שעבר עבירה בפניו. אך יש אולי לדחות שאף שלחומרא נהגו כדן ישראל, מכל מקום הרי במציאות היו בני נח, ואם כן שפיר יכלו לדון בן נח אחר, ואין זה ראיה ללאחר מתן תורה [דנמצא מעתה מי שהיה ראוי לדון קודם מתן תורה נפסל לאחר מתן תורה].

חידה: מהיכן בפרשתנו ניתן ליישב לשון הברכה מקדש עמו ישראל על ידי חופה וקידושין, שלכאורה הוא היפך הסדר קודם חופה ואח"כ קידושין.

תשובה: כן נטו משמיה דהגרי"ז, שהביא בשם הגר"ח שעמרם עשה חופה לפני קידושין שלא היו אלא ממתן תורה, אבל חופה עשה שע"כ נצטווה על החופה, ולכן נתקן כך נוסח הברכה. אמנם הביאו שם מהמהר"ץ חיות שנקט שאף חופה עשה ככל מצוות שקיימו האבות ואם כן אזלא לה ראייה זו.

ואולי עוד היינו מביזת מצרים, וכדמטו בשם תשו' בית אפרים בפתיחה, שכ' ליישב בזה, דכיון דעיקר קדושי ישראל ה' ע"י ביזת מצרים אלא שה' בדרך תנאי שיחול אם יקבלו אח"כ התורה בסיני, וכפה הר כגיגית זה היה החופה, א"כ באמת היה הקדושין קודם החופה, אלא דקיי"ל דיש תנאי לקדושין ולא לחופה, וכיון שחטאו בעגל ונשתברו הלוחות בטלו הקדושין אבל החופה לא בטלה, ורק אח"כ בלוחות שניות היו כקדושין שניים, הלכך שפיר חופה קודם לקדושין וכנוסח הברכה.

חידה: מהיכן יש להוכיח מפרשתנו האם למשה רבינו קודם מתן תורה דין בן נח או דין ישראל.

תשובה. הנה רבים דנו מעניין המילה שנענש עליה שאולי היה לו דין ב"נ.

חידה: היכן יש רמז בפרשה לכך שהרבנות מקברת בעליה.

תשובה. הנה עה"פ יוסף וכל אחיו דרשו בגמ' [ברכות נ"ה א']: 'א"ר חמא ב"ר חנינא, מפני מה מת יוסף קודם לאחיו מפני שהנהיג עצמו ברבנות. פירש"י שמת יוסף קודם לאחיו דכתיב וימת יוסף וכל אחיו, עכ"ל. ונראה דאע"פ ד"ל דהפסוק מספר סתם שמת יוסף וכל אחיו ולא בכונה שמת קודם להם, אך הענין הוא דאם לא אשמעינן הכתוב כונה מיוחדת בלשון זה ל"ל לאשמעינן כאן דמת יוסף הא כבר כתיב לעיל ס"פ ויחי וימת יוסף, וה"ל למימר וימותו [המה] וכל הדור ההוא, ודרשו שמת קודם לאחיו, דהוא חי מאה ועשר שנים, [כמבואר ס"פ ויחי] ואחיו ק"כ שנה [לא נתבאר המקור לזה] ונענש בזה מפני שהנהיג עצמו ברבנות, ורק צ"ע שהנה לא נתבאר איפוא רמוזה הנהגתו זאת, וע"ע בתו"ת.

חידה: איזה דין בהל' יוכ"פ בבית המקדש לומדים מפרשתנו.

תשובה. א. בירושלמי יומא פ"ג ה"ז, דרשו עה"פ זה שמי לעלם - בשעה שהיה הכהן גדול ביום הכפורים מזכיר את השם, לא היו השומעים זזים משם עד שהוא מתעלם מהם, [מאי טעמא], דכתיב זה שמי לעולם - לעלם כתיב. ור"ל אף על פי ששמעו שם המפורש בנקודו לא היו זזים משם עד שנתעלם [שנשכח] מהם הנקוד מפני שכבוד השם שיהיה נעלם מרוב בני אדם:

ב. בש"ע (סי' תרי"ד) איתא שביום הכיפורים אסור לנעול נעליים, גם בבית המקדש אין לנעול נעליים כמ"ש הרמב"ם (הל' בית הבחירה פ"ז ה"ב) וברמב"ן איתא דאדמת קודש היינו בית המקדש, וכן בעת התגלות השכינה למשה רבינו נאמר של נעליך מעל רגליך.

חידה: איזה מכה לקו המצרים לפני כל המכות, ואף לפני האותות שעשה משה לפני פרעה?

תשובה. - כמש"כ הכלי יקר שמות (ד ט) שלקו באלוהיהם. וז"ל "והיה אם לא יאמינו גם לשני האותות האלה. כי יאמרו הלא הבטיח ה' את אברהם לאמר וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי ומה האות כי ידן בגוים מלא גויות, על זה אמר ולקחת ממימי היאור ושפכת היבשה וגו' והיו לדם ביבשת, וידוע שמכת היאור הוא מכת אלהי מצרים כי היו כולם מאמינים בו, כמו שאמרו חז"ל (בראשית רבה פט ד) הרשעים מתקיימים על אלהיהם שנאמר והנה עומד על היאור וגו', וכל מצרים לוקים כשהיאור לוקה כי כל הצלחתם תלויה ביאור, ומכת היאור מופת גדול על שישלח ה' בהם עברה וזעם וצרה בהם ובאלהיהם וכן היתה מכה ראשונה ביאור, וזה היתה התחלה לנפילתם על ידי שנהפך היאור לדם, וכן מכה אחרונה היה במי ים סוף, ואחר שיראו כל המופתים הללו יהיו בטוחים שמאשפות ירים אביון בביטול הסיבה והמסובב ובקיום הבטחת וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי", ע"כ. ויעוי"ש באבן עזרא ז"ל, ובדברי הגאון מלבי"ם ז"ל.

חידה. איזה דין בהלכות עבד עברי מרומז בפרשתינו ואולי אף כאן זהו מקורו.

תשובה. באור החיים הקדוש על הפסוק בשמות (ג, כא) והיה כי תלכון לא תלכו ריקם כתב כאן רמז ה' משפט עבד עברי דכתיב בו לא תשלחנו ריקם הענק תעניק לו.

חידה. היכן מרומז בפרשה שצדיקים חביב עליהם ממונם, יותר מגופן.

תשובה. בגמרא סוטה (יב ע"א) איתא ותקח לו תבת גומא, מאי שנא גומא, א"ר אלעזר, מיכן לצדיקים שממונם חביב עליהן יותר מגופן ועיי"ש ברש"י.

חידה. בכמה דברים מצינו בעניני הפרשה שבגלל מעשה קטן קבלו דבר גדול מאוד.

תשובה - א) - מעשה המילדות. המעשה, ככתוב שמות (א, יז-כא) "ותיראן המילדת את האלהים ולא עשו כאשר דבר אליהן מלך מצרים ותחיין את הילדים". וכמש"כ רש"י ז"ל "מספקות להם מים ומזון". **והשכר -** ככתוב "וייטב אלהים למילדת וירב העם ויעצמו מאד: ויהי כי יראו המילדת את האלהים ויעש להם בתים". וכמש"כ רש"י ז"ל "מהו הטובה ויעש להם בתים. בתי כהונה ולויה ומלכות שקרויין בתים. ויבן את בית ה' ואת בית המלך (מלכים א' ט א). כהונה ולויה מיוכבד, ומלכות ממרים, כדאיתא במסכת סוטה (סוטה יא ב)", ע"כ.

[אמנם, איתא במדרש שכל טוב (שמות א יז) "ולא עשו כאשר דבר אליהן מלך מצרים. כאשר אמר מבע"ל לי, דהא כתיב ויאמר בילדכן, אלא כאשר דבר בגזירה, דהיינו לשון קשה, ודומה לדבר דבר האיש אדני הארץ אתנו קשות (בראשית מב ל) ", ע"כ. משמע שלא היה "מעשה פעוט"]

ב) - מעשה מרים. המעשה ככתוב שם (ב, ד) "ותתצב אחתו מרחק לדעה מה יעשה לו". **והשכר -** ככתוב (במדבר יב, טו) "ותסגר מרים מחוץ למחנה שבעת ימים והעם לא נסע עד האסף מרים". וכתב שם רש"י ז"ל "והעם לא נסע. זה הכבוד חלק לה המקום בשביל שעה אחת שנתעכבה למשה כשהושלך ליאור, שנאמר (שמות ב, ד) ותתצב אחותו מרחוק וגו'", ע"כ.

[אמנם, לשון הרבינו בחיי ז"ל (דברים כד ט) "ויש לנו ללמד בזה ק"ו לגודל העונש שיש למספרי לשון הרע, אם מרים הצדקת הנביאה שלא דברה אלא באחיה, והיתה גדולה ממנו וגדלה אותו ומסרה נפשה עליו בענין היאור, וכו'", משמע שלא היה "מעשה פעוט"]

ג) - מעשה בת פרעה. המעשה ככתוב (שמות ב, ה-ז) "ותרד בת פרעה לרחץ על היאור ונערתיה הלכת על יד היאור ותרא את התבה בתוך הסוף ותשלח את אמתה ותקחה: ותפתח ותראהו את הילד והנה נער בכה ותחמל עליו ותאמר מילדי העברים זה וגו'. ותאמר לה בת פרעה הילכי את הילד הזה והיניקהו לי ואני אתן את שכרך ותקח האשה הילד ותניקהו: ויגדל הילד ותבאהו לבת פרעה ויהי לה לבן", ע"כ. **והשכר -** ככתוב "ותקרא שמו משה ותאמר כי מן המים משיתהו". ואיתא בויקרא רבה (פרשת ויקרא פרשה א) "י' שמות נקראו לו למשה, ירד, חבר, יקותיאל, אביגדור, אבי סוכו, אבי זנוח, רבי יהודה ברבי אלעאי אמר אף טוביה שמו וכו', רבי ישמעאל בר אמי אמר אף שמעיה שמו, וכו', בן נתנאל וגו' בן שנתנה לו תורה מיד ליד, הסופר שהיה סופרן של ישראל, הלוי שהיה משבטו של לוי, לפני המלך והשרים, לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא ובית דינו, וצדוק זה אהרן הכהן, ואחימלך שהיה אחיו של מלך, בן אביתר שויתר הקדוש ברוך הוא על ידיו מעשה העגל, רבי תנחומא בשם ר"י בן קרחא אמר אף לוי היה שמו על עיקר משפחתו (שמות ד) הלא אהרן אחיך הלוי ומשה הרי י' אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה חיך **מכל שמות שנקרא לך איני קורא אותך אלא בשם שקראתך בתיה בת פרעה ותקרא שמו משה, ויקרא אל משה", ע"כ.**

ד) - מעשה משה. המעשה ככתוב (שם ב, יא) "ויהי בימים ההם ויגדל משה ויצא אל אחיו וירא בסבלתם וירא איש מצרי מכה איש עברי מאחיו". וכתב רש"י ז"ל "וירא בסבלתם. נתן עיניו ולבו להיות מיצר עליהם", ע"כ. ובשמות רבה (פרשה א כז) איתא, "ויהי בימים ההם ויגדל משה, וכו'. וירא בסבלותם, מהו וירא שהיה רואה בסבלותם ובוכה ואומר חבל לי עליכם מי יתן מותי עליכם, שאין לך מלאכה

קשה ממלאכת הטיט, והיה נותן כתיביו ומסייע לכל אחד ואחד מהן, ר' אלעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר ראה משוי גדול על קטן ומשוי קטן על גדול, ומשוי איש על אשה ומשוי אשה על איש, ומשוי זקן על בחור, ומשוי בחור על זקן, והיה מניח דרגון שלו והולך ומיישב להם סבלותיהם ועושה כאלו מסייע לפרעה", ע"כ. והשכר - ככתוב בהמשך המדרש שם. "אמר הקדוש ברוך הוא אתה הנחת עסקיך והלכת לראות בצערן של ישראל ונהגת בהן מנהג אחים, אני מניח את העליונים ואת התחתונים ואדבר עמך, הה"ד וירא ה' כי סר לראות, ראה הקדוש ברוך הוא במשה שסר מעסקיו לראות בסבלותם, לפיכך ויקרא אליו אלהים מתוך הסנה", ע"כ.

(ה) - מעשה משה. המעשה, ככתוב (שם ב, טז) "ולכהן מדין שבע בנות ותבאנה ותדלנה ותמלאנה את הרהטים להשקות צאן אביהן: ויבאו הרעים ויגרשום ויקם משה ויושען וישק את צאנם, והשכר - ככתוב בהמשך, "ויואל משה לשבת את האיש ויתן את צפרה בתו למשה", ע"כ.

(ו) - מעשה בני ישראל. המעשה, ככתוב (שם ב, כג) "ויהי בימים הרבים ההם וימת מלך מצרים ויאנחו בני ישראל מן העבדה ויזעקו". והשכר - ככתוב בהמשך, "ותעל שועתם אל האלהים מן העבדה: וישמע אלהים את נאקתם ויזכר אלהים את בריתו את אברהם את יצחק ואת יעקב: וירא אלהים את בני ישראל וידע אלהים".

(ז) - מעשה משה. המעשה, ככתוב (ג, ו) "ויאמר אנכי אלהי אביך אלהי אברהם אלהי יעקב ויסתר משה פניו כי ירא מהביט אל האלהים". והשכר - כדאיתא במסכת ברכות (ז א) "אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן, בשכר שלש זכה לשלש, בשכר ויסתר משה פניו, זכה לקלסתר פנים. בשכר כי ירא, זכה לויראו מגשת אליו, בשכר מהביט, זכה לותמנת ה' יביט", ע"כ.

(ח) - מעשה משה. המעשה, ככתוב (שם ד, א) "ויען משה ויאמר והן לא יאמינו לי ולא ישמעו בקלי כי יאמרו לא נראה אליך ה'". והעונש - ככתוב בהמשך, "ויאמר אליו ה' מזה מה זה בידך ויאמר מטה: ויאמר השליכהו ארצה וישלכהו ארצה ויהי לנחש וינס משה מפניו וגו'. ויאמר ה' לו עוד הבא נא ידך בחיקך ויבא ידו בחיקו ויוצאה והנה ידו מצרעת כשלג". וכתב רש"י ז"ל "מזה בידך, לכך נכתב תיבה אחת, לדרוש מזה שבידך אתה חייב ללקות, שחשדת בכשרים. וכו'. ויהי לנחש. רמז לו שסיפר לשון הרע על ישראל ותפש אומנותו של נחש. וכו'. מצרעת כשלג. דרך צרעת להיות לבנה (ויקרא יג ד) אם בהרת לבנה היא. אף באות זה רמז שלשון הרע סיפר באומרו (פסוק א) לא יאמינו לי, לפיכך הלקהו בצרעת, כמו שלקתה מרים על לשון הרע", ע"כ.

(ט) - מעשה אהרן. המעשה, ככתוב (שם ד, יד) "ויחר אף ה' במשה ויאמר הלא אהרן אחיך הלוי ידעתי כי דבר ידבר הוא וגם הנה הוא יצא לקראתך וראך ושמח בלבבו". וכתב רש"י ז"ל "וראך ושמח בלבבו. לא כשאתה סבור שיהא מקפיד עליך שאתה עולה לגדולה". והשכר - ככתוב בהמשך דברי רש"י ז"ל, "ומשם זכה אהרן לעדי החשן הנתון על הלב".

(י) - מעשה משה. המעשה, ככתוב (שם ד, יג) "ויאמר משה אל ה' בי אדני לא איש דברים אנכי גם מתמול גם משלשם גם מאז דברך אל עבדך כי כבד פה וכבד לשון אנכי: ויאמר ה' אליו מי שם פה לאדם או מי ישום אלם או חרש או פקח או עור הלא אנכי ה': ועתה לך ואנכי אהיה עם פך והוריתיך אשר תדבר: ויאמר בי אדני שלח נא ביד תשלח". וכתב רש"י ז"ל, "גם מתמול וגו'. למדנו שכל שבעה ימים היה הקדוש ברוך הוא מפתה את משה בסנה לילך בשליחותו מתמול שלשום מאז דברך הרי שלשה, ושלשה גמין רבויין הם, הרי ששה, והוא היה עומד ביום השביעי כשאמר לו זאת עוד (להלן פסוק יג) שלח נא ביד תשלח, עד שחרה בו וקבל עליו", ע"כ. והעונש - ככתוב בהמשך "ויחר אף ה' במשה ויאמר הלא אהרן אחיך הלוי ידעתי כי דבר ידבר הוא וגם הנה הוא יצא לקראתך וראך ושמח בלבבו: ודברת אליו ושמת את הדברים בפיו ואנכי אהיה עם פך ועם פיהו והוריתי אתכם את אשר תעשון". וכתב שם רש"י ז"ל "אמר לו רבי יוסי אף בזו נאמר בו רושם, הלא אהרן אחיך הלוי, שהיה עתיד להיות לוי ולא כהן, והכהונה הייתי אומר לצאת ממך, מעתה לא יהיה כן, אלא הוא יהיה כהן ואתה הלוי, שנאמר (דברי הימים א' כג כד) ומשה איש האלהים בניו יקראו על שבט הלוי", ע"כ.

(יא) - מעשה צפרה. המעשה, ככתוב (שם ד, כד-כה) "ויהי בדרך במלון ויפגשוהו ה' ויבקש המיתו: ותקח צפרה צר ותכרת את ערלת בנה ותגע לרגליו". והשכר - שמשה לא מת על שלא מל את בנו. ככתוב בהמשך "וירף ממנו אז אמרה חתן דמים למולת". וכתב רש"י ז"ל "ותאמר. על בנה. כי חתן דמים אתה לי. אתה היית גורם להיות החתן שלי נרצח עליך, הורג אישי אתה לי: וירף. המלאך ממנו. אז הבינה שעל המילה בא להורגו: אמרה חתן דמים למולת. חתני היה נרצח על דבר המילה: למולת. על דבר המולות.

יב) - מעשה שבעים הזקנים. המעשה, (שם ה, א) "ואחר באו משה ואהרן ויאמרו אל פרעה כה אמר ה' אלהי ישראל שלח את עמי ויחגו לי במדבר", וכתב רש"י ז"ל "ואחר באו משה ואהרן וגו'. אבל הזקנים נשמטו אחד אחד מאחר משה ואהרן, עד שנשמטו כולם קודם שהגיעו לפלסטין, לפי שיראו ללכת", ע"כ. **והעונש** - ככתוב בהמשך דברי רש"י ז"ל, "**ובסיני נפרע להם** (כד ב) ונגש משה לבדו והם לא יגשו, החזירם לאחוריהם", ע"כ.

יג) - מעשה שוטרי ישראל. המעשה, (שם ה, יד) "**ויכו שטרי בני ישראל** אשר שמו עליהם נגשי פרעה לאמר מדוע לא כליתם חקכם ללבן כתמול שלשם גם תמול גם היום". וכתב רש"י ז"ל "השוטרים ישראלים היו **וחסים על חבריהם מלדחקם**, וכשהיו משלימים הלבנים לנוגשים שהם מצריים, והיה חסר מן הסכום, **היו מלקין אותם** על שלא דחקו את עושי המלאכה", ע"כ. **והשכר** - ככתוב בהמשך דברי רש"י ז"ל "לפיכך זכו אותם שוטרים להיות סנהדרין, ונאצל מן הרוח אשר על משה, והושם עליהם, שנאמר (במדבר יא טז) אספה לי שבעים איש מזקני ישראל אשר ידעת, מאותן שידעת הטובה שעשו במצרים, כי הם זקני העם ושוטריהם", ע"כ.

יד) - מעשה משה. המעשה, תלונת משה, ככתוב (שם ה, כב-כג) "וישב משה אל ה' ויאמר אדני למה הרעתה לעם הזה למה זה שלחתני: ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך הרע לעם הזה והצל לא הצלת את עמך". וכתב רש"י ז"ל "למה הרעתה לעם הזה. ואם תאמר מה איכפת לך, **קובל אני** על ששלחתני: הרע. לשון הפעיל הוא, הרבה רעה עליהם. ותרגומו אבאיש", ע"כ. **והעונש** - ככתוב (שם ו, א) "ויאמר ה' אל משה עתה תראה אשר אעשה לפרעה כי ביד חזקה ישלחם וביד חזקה יגרשם מארצו". וכתב רש"י ז"ל "עתה תראה וגו'. **הרהרת על מדותי**, לא כאברהם שאמרתי לו (בראשית כא יב) כי ביצחק יקרא לך זרע, ואחר כך אמרתי לו (שם כב ב) העלהו לעולה, ולא הרהר אחרי, **לפיכך עתה תראה**. העשוי לפרעה תראה, **ולא העשוי למלכי שבעה אומות**, כשאביאם לארץ", ע"כ.

חידה. מה עדיף לקנות דירה מוכנה או לקנות מגרש ולהביא קבלן שיבנה - ומהיכן ניתן לפשוט זה מפרשתינו. תשובה. י"ל דיש לכאורה ראייה שעדיף לבנות בית חדש מהכתוב (שמות א, יא) "וישימו עליו שרי מסיים למען ענתו בסבלתם ויבן ערי מסכנות לפרעה את פתם ואת רעמסס". וכתב רש"י ז"ל "את פתם ואת רעמסס. שלא היו ראויות מתחלה לכך ועשאו חזקות ובצורות לאוצר", ע"כ. הרי דמבואר דהבתים הישנים צריכים שיפוץ. ולכן היו צריכים לחזקם. משא"כ בית חדש, הוא חזק. - עוד י"ל ולהוכיח מפשטיה דקרא [ללא דרשת חז"ל] (שמות א כא) "ויהי כי יראו המילדת את האלהים ויעש להם בתים". הרי שנעשה להם בתים חדשים בשכרן, ולא בתים שהיו בנויים כבר. ויעוין בדברי הגאון אלשיך ז"ל, והעמק דבר.

חידה. היכן הקב"ה רמז למשה (בפרשתינו) שיאסף במדבר ולא יזכה להכנס לא"י.

תשובה. י"ל בפסוק האחרון של הפרשה (שמות ו, א) "ויאמר ה' אל משה עתה תראה אשר אעשה לפרעה כי ביד חזקה ישלחם וביד חזקה יגרשם מארצו". וכתב רש"י ז"ל "עתה תראה וגו'. הרהרת על מדותי, לא כאברהם שאמרתי לו (בראשית כא יב) כי ביצחק יקרא לך זרע, ואחר כך אמרתי לו (שם כב ב) העלהו לעולה, ולא הרהר אחרי, **לפיכך עתה תראה**. העשוי לפרעה תראה, **ולא העשוי למלכי שבעה אומות**, כשאביאם לארץ", ע"כ.

חידה. איזה הלכה בהלכות יוצא לדרך למדנו בפרשה.

תשובה. - י"ל ההלכה שהביא המשנ"ב (סי' קי"ט ס"ק כ) בשם החיי אדם, דיוהר כל אדם שיהיה לו פת אפילו הולך במקום קרוב ובמקום דשכיח פת, כי כמה פעמים שיקרה מקרות ר"ל בדרך, ע"כ. דהנה על הכתוב בפסוק האחרון בפרשה, (שמות ו, א) "ויאמר ה' אל משה עתה תראה אשר אעשה לפרעה כי ביד חזקה ישלחם וביד חזקה יגרשם מארצו", איתא בהדר זקנים וז"ל "כי ביד חזקה ישלחם וביד חזקה יגרשם מארצו. למה כפל ביד חזקה. הכי משמעות דקרא. כי ביד חזקה ישלחם שאני אעשה לו כח ואייסרנו במכות עד שישלחם. וביד חזקה יגרשם בעל כרחם של ישראל כמו שנא' ותחזק מצרים על העם למהר לשלחם מן הארץ **ולא הספיקו לשאת צדה לדרך**". משמע, דלולא זאת, היו צריכים להכין צידה לדרך.

חידה. האם צריך למסור נפש עבור תינוק פחות משלושים יום, ומה הראייה לזה מפר'?

תשובה. המהרש"א בסנהדרין (נז ע"ב) כתב דחזינן שפרעה דקדק דווקא לומר למילדות העבריות להמית את הזכרים בעודן עוברין ולא למילדות המצריות, וכתב דהטעם לזה הוא משום שהמצריות שדין בני נח להם הוזהרו על שפיכות דמים אפילו של עוברים, ולכן מדחשש שלא יקיימו ציווי לא צווה להן, אבל למילדות העבריות שיש להם דין ישראל לא חשש לצוותם, כיון שאינן מצוות על יהרג ואל יעבור ואינן חייבות למסור נפשן למיתה על העוברין. וא"כ מבואר שעל תינוק פחות משלושים יום נמי צריך למסור את הנפש.

חידה. האם נשי שבט לוי היו בשעבוד מצרים או לא, דהרי הם לא למדו תורה?

תשובה. בשפתי חכמים מבואר שרק הזכרים בשבט לוי לא היו משועבדים, אולם הנשים היו משועבדות, ומדויק ממה שאמר משה לכי לבית אביך, כי על הבנים לא חשש כי אינם בכלל השעבוד.

חידה. מי נולד באותה שעה שמת המצרי שמשה הכה אותו?

תשובה. בספר מגיד מישרים מהב"י (ס"פ שמות) ובילקוט ראובני (רש"פ קרח) שבאותו שעה שהרג משה את האיש המצרי שהיכה איש עברי נולד קרח, ואיתגלגל ביה, ומבואר שם דשהאיש מצרי היה סוד קין, וכשמת המצרי, קרח הוא קין.

חידה. מי שרואה רודף אחר חבירו להרגו ורודף אחר נערה המאורסה ויכול להרוג אחד מהם את מי יהרוג, ואיך זה שייך לפרשה?

תשובה. המהר"ל בספר גבורות ה' (פרק כ) כתב דפליגי ר"א ורבנן במדרש רבה בפרשת שמות (א, לב), אם רודף אחר חבירו להרגו ואחר רודף אחר נערה המאורסה, דאיתא התם, ויצילן לא נאמר אלא ויושיע, רבי יוחנן בשם רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר, דבר של גילוי עריות באו לעשות עמהן ועמד משה והושיען, ורבנן אמרי, מלמד שהשליכו אותן למים והוציאן משה. וכתב המהר"ל, כי לדעת ר"א שרצו לעשות להם דבר של גילוי עריות, ומזה הושיעם, והוא תשועת הנפש שלא יבא עליך חטא. ולדעת רבנן תשועת הגוף שהשליכו אותם הרועים למים והושיע אותם, כי זה נקרא תשועה להושיע אותם מן המיתה, ור"א סובר כי עיקר התשועה מן החטא של גילוי עריות שזה תשועה גמורה, תשועת הנפש. ולדעת רבנן תשועת עצמן הוא יותר תשועה, להציל האדם עצמו שישאר בחיים. ואפשר כי יש חילוק ביניהם בדין, לדעת ר' אליעזר אם רודף אחר הערוה ואחד רודף להרוג, ויכול להציל אחד ולא שנים, לדעת ר' אליעזר, קודם להציל מן הרודף אחר הערוה. ולדעת רבנן, קודם להציל מן הרודף להרוג, ודבר זה מבואר. וע"ע בשפת אמת (יומא פב ע"ב) ובהר צבי עה"ת (פ' קדושים) שדנו בזה עיי"ש.

חידה. מדוע משה נתחייב מיתה על שנתרשל במילה, הרי לא מגיע עונש מיתה על מצוות המילה?

תשובה. המהרש"א כתב ליישב בשם הפענח רזא עפ"ד הגמרא ביבמות (קכא ע"ב) וסביבו נשערה מאד, מלמד שהקב"ה מדקדק עם סביביו כחוט השערה, וכיון שנתרשל משה מן המילה נתחייב מיתה אע"ג דהוי רק מ"ע, ועוד כתב דמשה רבינו עדיין היה לו דין בני נח דאזהרתן זו היא מיתתן כדאיתא בסנהדרין (נח ע"ב). ובהגהות מהר"ץ חיות ובשו"ת כנסת יחזקאל (סי' מב) כתבו ליישב, דמשה רבינו נענש כיון שידע שלא יהיה בידו למול את בנו ביום השמיני, והיה לו למולו קודם יום השמיני. ועיין בספר אוצרות מגדים שתמה שהרי לפני יום השמיני ליכא מצוה, וא"כ היה לו למשה להמתין לאחר יום השמיני ולא קודם יום השמיני. עיי"ש.

יש לדון האם עיקר חשיבות העניין והמעלה דלא שינו שמם ולבושם, האם זה רק קודם מתן תורה או גם לאחר מתן תורה?

תשובה. בתשובות מהר"ם שיק (י"ד סי' קסט) כתב דאותם האנשים המשנים שמם לשם עכו"ם עוברים באיסור דאורייתא על ידי שמכנים עצמם בשם הגויים, כנלמד מואבדיל אתכם מן העמים להיות לי, דאין רשאין להידמות להגויים בשום אופן, וכשם שאסור להידמות להם במלבושם ובהילוכם, הוא הדין וכל שכן דאסור להידמות להם בשמם. וכ"כ הרבה מגדולי הפוסקים. ובדרכי תשובה (י"ד סי' קעח סקט"ו) הביא את דברי הב"ח בשם הסמ"ג (לאוין נ) שיהא ישראל מובדל מן הגוים במלבוש, במנהג בדיבור, ועיי"ש דלהבנת המהרי"ק עובר הוא באיסור של ובחוקתיהם לא תלכו. אולם באגרות משה מהגר"מ פיינשטיין (או"ח ח"ד סס"ו) כתב לחדש, דכהיום לאחר מתן תורה אין לנו בזה כלל חיוב מדינא וגם לא מעניני זהירות ומוסר ומעלה, כי אין לנו כלום חוץ מתרי"ג מצוות ומה שקיבלו מסיני, ורק קודם מתן תורה נחשב זה למעלה ודבר טוב שלא שינו שמם במצרים בשביל האמונה שיגאלו ורצו שיהיו ניכרין שהם ישראל, ואולם מסיים, ואף שמסתבר כן, מסתפינא לומר זה בלא ראיות גדולות.

תורת אביגדור

הגאון ר' אביגדור מילר זצ"ל

פרשת שמות

סולם של הכרת הטוב

הבורא? יתכן ותאמר מילים גבוהות ויפות של הכרת הבורא והודאה אליו, אולם הכרת הטוב כנה ואמיתית היא דבר הרחוק מאד מדעתך.

והנה, חכמינו ז"ל מבארים לנו יסוד זה, משום שהוא נוגע אלינו. הרי לא באמת אכפת לנו כל כך מפרעה הרשע, ולכן נניח לו כרגע, ונתמקד במה שנוגע לנו, בחיינו אנו. נתאר לעצמנו בחור ישיבה שיושב ליד השלחן, ואמו מגישה לו את ארוחת הצהריים. כאשר היא הגישה לך מרק ואורז ועוף, האם אמרת לה "תודה רבה"? האם הערכת את מה שעשתה למענך? לקח לה זמן להכין את האוכל הזה שאתה אוכל. היא עמדה ליד הכיריים במטבח במשך זמן רב.

להעריך את התפוח

ולא רק ארוחת צהריים! האם תישבת פעם כמה צעדים אחר כך, אחר כך, למענך היום? היא הולכת הלך ושוב, הלך ושוב, עולה במדרגות ויורדת במדרגות, וכן הלאה, כמה קילומטרים, והכל בשבילך. האם אי פעם הודית לה על כל הפסיעות הללו? רעיון כזה אפילו לא עלה על דעתך!

בחור יושב ונהנה מהארוחה שאמו טרחה והכינה עבורו, ואז, בסוף הארוחה, כשאמו מגישה לו תפוח למנה אחרונה, הוא רוטן ואומר, "מה, סתם תפוח?! זה מה שאת מציעה לי? איפה העוגה והגלידה?" וגם אם נניח שהוא לא התלונן, אלא היה מספיק בוגר כדי לשמור על רגשותיו סגורים פנימה, ועל כן לקח את התפוח מחוסר ברירה, אבל הכרת הטוב? להודות לאמו מכל הלב על התפוח שהעניקה לו? דבר כזה אינו עולה על דעתו כלל וכלל! הוא חושב שהוא עושה לה טובה בכך שהוא מואיל בטובו לקבל ממנה את התפוח שלה, אז על מה כבר יש להודות לה?

אמנם, מכיון שמדובר בבחור צדיק וירא שמים, הוא נוטל את התפוח ומברך בכוונה, "ברוך אתה ה'... בורא פרי העץ". ריבונו של עולם, תודה לך על התפוח שהענקת לי, תודה על היצירה המופלאה שיצרת עבורי, כדי שאוכל לאוכלו". ובסיום הארוחה, כמובן שהוא ניגש לברך ברכת המזון, דבר שלוקח זמן - הרי מדובר בארבע ברכות ארוכות.

אשר לא ידע את יוסף?

שנים ספורות לאחר פטירתו של יוסף הצדיק, מתרחש בארץ מצרים אירוע מפתיע ביותר: "וַיָּקָם מֶלֶךְ הַדָּשׁ עַל מִצְרַיִם אֲשֶׁר לֹא יָדַע אֶת יוֹסֵף" (שמות א, ח). פסוק זה, כפי משמעותו הפשוטה, הוא מוקשה ביותר עד בלתי אפשרי בעליל. היתכן שמלך מצרים לא יכיר את מי שכיהן כמשנה למלך בארצו במשך שמונים שנה, והציל אותה מהבצורת הקשה ביותר שפקדה אותם אי פעם בהיסטוריה?

ועל כן, מסבירים חז"ל (סוטה יא, א) שאין להבין את דברי הפסוק הזה כפי משמעותם הפשוטה, אלא "לא ידע" פירושו שעשה את עצמו כמי שלא יודע. פרעה הכיר היטב את יוסף, אולם הוא טען שבני ישראל פרים ורבים בקצב מסחרר, ומוכרחים לעשות משהו - על אף כל מה שעשה יוסף עבור ארץ מצרים. פרעה עשה עצמו כאילו לא ידע, כאילו שכח את תרומתו האדירה של יוסף לעם המצרי.

המדרש (הובא ברבינו בחיי כאן) ממשיך משל אודות פסוק זה, "משל לאחד שרגם איקונין של דוכוס" - בימים עברו, תושביה של כל עיר היו בונים פסל בדמותו של מושל העיר, האיש שבנה ופיתח את העיר ודאג לתושביה. אולם היה אדם אחד שמשום מה כעס על המושל, ולכן החליט לצעוד אל תוך כיכר העיר, ולרגום את הפסל באבנים. ממשיך המדרש ואומר, "אמר המלך, התיזו ראשו, שלמחר עושה בי כך".

המדרש מסביר שכך היה אצל פרעה: פרעה נהג כאילו לא ידע את יוסף, כלומר הוא הכיר אותו, אך לא הכיר לו טובה. פרעה טען, "בודאי שאני מכיר את יוסף. אין ספק שהוא עזר לנו, אך מדוע עלי להכיר לו טובה על כך? מה שהיה - היה". ועל כך אמר הקב"ה, שמי שאינו מכיר טובה ליוסף, ותחת זאת רוגם אותו באבנים, סופו שיכפור בטובתו של השי"ת, וכביכול ירגום גם אותו באבנים, וכלשון המדרש, "כל הכופר בטובתו של חברו סופו שיכפור בטובתו של הקב"ה שהרי כתיב אשר לא ידע את יוסף ובסוף אמר לא ידעתי את ה'".

להודות על המרק

מדברי חז"ל אלו מתבאר יסוד גדול, והוא, שמי שמתכחש לטובה שעשה לו חברו, בודאי ינהג כן גם כלפי הבורא יתברך. לא יתכן אחרת, שכן אם אינך מסוגל להכיר בטובתו של בשר ודם שאתה רואה בעיניך, כיצד תוכל להכיר בטובתו של

נמצא, שאדם שמודה לקב"ה אבל אינו מודה לאנשים שסביבו, אין זו אלא הודאה חיצונית. אין לו שום רגש אמיתי של הכרת הטוב, כי אם הוא מתכחש לטובות שגומל עמו חבירו, בוודאי מתכחש למתנות שנתן לו הקב"ה. כך מלמדים אותנו חז"ל, שלכפור בטובתו של חבירו היא השחתה יסודית של מדות האדם, ורק מי שהצליח לטפח מדה זו של הכרת הטוב כלפי בשר ודם, יוכל להעריך באמת את הטובות שמטיב עמו הבורא יתברך.

טבע של מדות טובות

האמת היא, שמדה זו של הכרת הטוב, טבועה בעצם מציאותם של כל בני אנוש. הסיבה לכך היא, שמתחילת בריאת האדם, שתל בו השי"ת את כל המדות הטובות, וכמו שאומר הפסוק ביצירת האדם "וַיִּפַּח בְּאַפִּיו נְשֵׁמַת חַיִּים", ומסביר הזה"ק ש"מאן דנפח, מדיליה נפח" - מי שנפח אל תוך כלי, נופח מעצמו. פירושו של דבר הוא, שהקב"ה נפח אל תוך האדם משהו ממנו יתברך, כך שבתוך נפשו של כל אחד ואחד מאתנו נמצא חלק ממנו כביכול, הנקרא "חלק אלוך ממעל".

אין לנו, ולא לאף אחד אחר, היכולת להבין מהי מציאותו האמיתית של הבורא יתברך, וממילא לא נוכל לתאר מה בדיוק נפח הקב"ה אל תוך אפינו, אולם מכיון שאנו יודעים שהוא לא נפח מדיליה אל תוך אפם של הסוסים והפרות, על כרחינו צריכים אנו לומר שמציאות זו היא משהו מעבר לעצם מתנת החיים שהעניק הבורא לברואיו. הקב"ה נפח בנו נשמה - נשמת חיים!

הרמב"ן כותב שבאותו הרגע, ניחן האדם בחכמה עמוקה ואינסופית. אמנם אין הכוונה רק לחכמה במובן של ידיעות, אלא בכלל זה חכמת המדות הטובות; כל ענייני המצפון של ידיעת הטוב והרע, חבויים עמוק במעמקי נפש האדם, ובכלל זה, מדת הכרת הטוב. נמצא, שהכרת הטוב היא חלק ממצאות התת-מודע שלנו.

זו הסיבה שבכל העולם, בכל מקום אליו תלכו, מצפים בני האדם שיקירו להם טובה. גם האתאיסטים, הכופרים במציאות הבורא יתברך ובבריאת העולם והאדם ר"ל, יתמלאו בזעם אם הם יעשו לך טובה מבלי לשמוע מילה של תודה. ניקח לדוגמא פרופסור באוניברסיטה; הוא מאמין שהאדם הוא צאצא של אצות. עכשיו, לאצות אין שום רגש או נקיפת מצפון בכל הנוגע להכרת הטוב, ואף אחד אינו מצפה מהן לכך. ובכל זאת, בפרופסור הזה קיימת התקוממות טבעית כנגד מי שאינו מעריך את הטובה שנעשתה למענו.

אם נשאל את הפרופסור בצורה ישירה, "מדוע שיהיה לנו מצפון יותר מהאצה? אחרי הכל, לפי תורת האבולוציה בה אתה דוגל, מציאותנו היא רק תוצאה של תאונות והתפתחויות, ואם כן, לדברייך, כל המעלות הללו - הכרת הטוב, יושר, הגינות - הינם רק פרי דמיונם של בני אדם; אלו הם מבנים חברתיים דמיוניים, ואין להם שום ערך עצמי ואמיתי. אז מדוע שנהיה מחויבים אליהם?" אולם למרות כל התיאוריות, למרות חוסר

בין מציאות מוחשית לאמונה

אולם לאור דברי המדרש, אנו מבינים שהברכות הללו אינן אלא מילים ריקות. כמובן שהוא חייב לברך בכל מקרה, אין ברירה; ברכת המזון היא מצוה דאורייתא, והוא עתיד לקבל עליה שכר, אולם עליו לדעת שאין לפעולה הזו שום משמעות - זוהי רק פעולה רשמית ותו לא. גם אם הוא חושב על המילים שהוא אומר, זו אינה הודאה לה', שהרי מי שכופר בטובתו של חבירו, לבסוף כופר בטובתו של מקום, ומכחיש את הטובות שמרעיף עליך השי"ת.

הדברים אמורים לא רק כלפי האמא. האם אי פעם הודית לאביך על כך שהוא עמל לפרנסתו למענך? הוא משלם את שכר הלימוד לשיבה בה אתה לומד. שמא תאמר, "כמובן שהוא משלם על כך, הרי הוא אבא שלי". אולי תחשוב על זה קצת - מדוע הוא חייב לשלם כדי שתלמד? הוא בעצמו משתוקק לשבת וללמוד. מדוע שאתה לא תלך לעבוד, וכך הוא יוכל לשבת וללמוד בנחת? הוא עובד קשה כדי שלך יהיה אוכל וגם קורת גג, ומעולם לא חשבת להודות לו?! דע לך, שבמציאות זו, לעולם לא תוכל להודות באמת לקב"ה! אדם שאינו מכיר בטובה שגומל עמו בשר ודם, בלתי אפשרי עבורו להכיר בטובות שמטיב עמו הבורא יתברך.

הסיבה לכך היא, שהרבה יותר קל להכיר טובה לבשר ודם, אותו אנו רואים בעינינו, מאשר לקב"ה. אשה רואה את בעלה עובד כל היום במשרד במנהטן כדי לפרנס את המשפחה. היא רואה שהוא חוזר הביתה בסוף השבוע עם משכורת כדי לשלם את החשבונות. אדם רואה שאשתו מבשלת עבורו ארוחות טעימות ומזינות, ומגדלת את בניו ובנותיו באופן נפלא. הוא רואה בעיניו את החולצות הנקיות והמגוהצות. את כל הדברים הללו אנחנו תופסים בחושנו הגשמיים.

הקב"ה, לעומת זאת, הוא רואה ואינו נראה. כמובן, אנחנו יודעים שהוא המציאות האמיתית האחת והיחידה, אולם אף על פי כן, אין זה דבר קל להרגיש הכרת הטוב כלפי "ידיעה" שאיננו רואים אותה בחושינו הגשמיים. כיצד אפשר להרגיש אסיר תודה בצורה כנה כלפי מי שאמיתת מציאותו מבוססת על אמונה? כאשר אדם עושה עמנו טובה, איננו זקוקים לאמונה כדי להכיר במציאות זו, וממילא להכיר לו טובה על כך, שהרי הוא עומד מול עינינו!

הכרת הטוב אמיתית

כמובן, אם המושג "הכרת הטוב" פירושו לומר מילים של הודאה, אז אכן יתכן שאדם יברך ברכת המזון ויודה בפיו לה', על אף שלא חשב לומר מילים אלו לאביו ולאמו. אולם איננו עוסקים בכך - אין לנו ענין במילים נבובות וריקות מתוכן, אלא בהרגשה כנה של הכרת הטוב, להעריך באמת את מה שאחרים עושים למענך, ולהיות אסיר תודה כלפי מי שמרעיף עליך טובות. אנחנו מדברים כאן על להסתכל לאמך בעיניים, ולומר לה בחיוך, "אמא, תודה רבה, אני מאוד מעריך את הארוחה שהכנת עבורי!"

בוודאי יהיה כפוי טובה כלפי בוראו, שכן האדם אינו מסוגל לחלק את מדותיו.

אדם שהוא עקום במדותיו, כל הנהגתו תהיה עם מדות עקומות, שכן מדותיו של האדם מתרחבות לכל עבר, והשפעתן ניכרת בכל פינה. אדם אינו מסוגל להיות שונה ממה שהוא באמת, והקשר שלו עם בוראו נבנה עם אותם הכלים שבהם נבנים קשריו עם בני אדם. אין מנוס מזה - מי שלוקה בחסר בהתנהגות בין אדם לחברו, אנו יודעים בוודאות שהוא לקוי אף בהנהגתו בין אדם למקום.

מחלקה אחת

אם אתה חושב שאפשר להפריד בין היחס להוריק, רעייתך או שכניך, לבין היחס שלך לה', אתה חי חיי שקר. אנשים חושבים שאלו הן שתי מחלקות נפרדות: "הקב"ה! או ווה! בוודאי שאני מכיר בכל הטובות שהוא עושה למעני! יתכן שאני לוקה בחסר בכל הנוגע להכרת הטוב שלי לבני אדם; יכול להיות, אבל אין לזה כל קשר לעבודת ה' שלי. אני מכיר טובה לה'! ואני מסור לו ולעבודתו מכח הכרה זו!"

זהו שקר! גם אם האיש הזה ידבר עם הקב"ה, וכל היום כולו יאמר "ברוך אתה ה'", לא יתכן שכך הוא מרגיש באמת! זוהי הונאה! האמת היא, שהוא אינו מכיר כלל בטובות העצומות שעושה למענו הבורא יתברך.

כמו שפעם שאל אותי בחור צעיר - בחור חרדי - "על מה עלי להכיר טובה לה'?" הסתכלתי עליו. הוא לא הלך עם קביים. לרגליו לא היו מחוברות פלטות מברזל. לא היה לו סד כדי לתמוך בצווארו. בפיו לא היו מונחות שיניים תותבות. הוא נראה כמי שזוכה לאכול מזון בריא ועשיר. הוא גם לא נראה כמי שישן אמש על ספסל בפארק העירוני. הוא היה לבוש היטב. והוא עוד רוצה לדעת על מה עליו להכיר טובה לקב"ה! ובכן, אם כך הם פני הדברים, יש הרבה על מה לדבר אתו. ואני חושש שרובנו, למרות שאנחנו מנומסים מספיק כדי לא לומר את הדברים במפורש, בלבנו אנחנו חושבים אותו הדבר.

הקדמה לתורה

כולנו שואפים להיות עבדי ה'. כך קרא לנו הקב"ה: "עבדי הם" (ויקרא כה, מב), ואנחנו שמחים שנבחרנו לתפקיד זה! אולם כדי להתחיל לחיות חיים של עבדי ה', עלינו לעבור "הכשרה" מסוימת, והדבר הראשון בהכשרה זו היא "דרך ארץ קדמה לתורה". הן אמנם, המושג "דרך ארץ" קיים בעולם כולו, אולם מהי המשמעות האמיתית של "דרך ארץ"? "דרך ארץ" אינה רק להיות מנומסים ולפעול על פי כללי ההתנהגות המקובלים. דרך ארץ היא לקנות את המעלות הנכונות בנפש האדם, להיות בעל מדות טובות. זוהי ההקדמה והבסיס לעבודת ה', משום שללא קשר נכון ומתוקן עם בני אדם, לא יוכל האדם להגיע לקשר אמיתי עם הקב"ה.

החובות הלבבות (בהקדמה לשער עבודת האלקים) מאריך ביסוד זה, ומבאר שהרגש של הכרת הטוב לבשר ודם, הוא

האמונה שלו, הפרופסור עדיין מושפע מאמו שכן האמינה. הוא עדיין מאמין בהגינות המולדת של הכרת הטוב, משום שהוא אינו יכול לברוח מתכונות האופי הטבועות בנפשו של כל אדם, ובכלל זה, ההגינות הבסיסית של להרגיש אסיר תודה ובעל חוב כלפי מי שעשה לך אפילו טובה קטנה ביותר.

אובדנה של הכרת הטוב

ובכל זאת, למרות אמיתותה הטבעית והמולדת של מדת הכרת הטוב, רואים אנו בעינינו שיש סתירה בין התיאוריה והידיעה, לבין המציאות בפועל. כולנו יכולים לדבר על הכרת הטוב, להאמין בזה ולצפות לזה, אבל היכן היא הכרת הטוב במציאות? הסתכלו מסביב! רואים אנו שבפועל, בני אדם לוקים בחסר כלפי מדה זו. אין כל ספק שאנשים אינם מכירים טובה כפי שמצופה מהם, ועל כן, נשאלת השאלה, כיצד יתכן דבר כזה? מה קרה ל"נשמת חיים" שנפח בנו הבורא יתברך, הכוללת את המדה הבסיסית של הכרת הטוב?

התשובה היא, שישנו כח גדול ועצום הנקרא כח ההרגל, והוא כובל את שכלנו ואינו מאפשר לנו להעריך את העיקרון היסודי של הכרת הטוב למי שהטיב עמנו. מיום היוולדו, הורגל האדם לכך שהוריו מאכילים ומלבישים אותו, ואף מספקים לו קורת גג, ולכן הוא אינו מעלה בדעתו שעליו להודות להם על כך. מבחינתו זהו דבר מובן מאליה, כך צריך להיות, ויתכן שבמשך כל חייו, הוא לא יחשוב על כך אפילו פעם אחת. הוא לעולם לא יביט לאחור מתוך רגש של הכרת הטוב על כך שהוריו שילמו עבורו שכר דירה. הרי אם הוא לא היה קיים, הם היו יכולים לשכור דירה קטנה יותר, ולשלם פחות. גידול ילד הוא דבר שעולה כסף רב.

אולם הדבר כלל לא עולה על קצה דעתו, משום שהוא שבוי בידי ההרגל. כוחו של ההרגל, העובדה שהאדם נולד לתוך עולם שבו כולם מרעיפים עליו טובות ללא הרף, מעוותות את עיניו מפני האחריות האדירה המוטלת על כתפיו - החובה להכיר טובה!

הצרה הגדולה

ובכל זאת, ישנו דבר גרוע יותר מהעובדה שאדם אינו מעריך את מה שהוריו או חבריו עושים למענו. זו רק חצי צרה. הצרה היותר גדולה היא התוצאה הנובעת מחוסר הכרת הטוב, שכן חוסר הכרת הטוב כלפי בני אדם, קובעת בהכרח שהאדם אינו מכיר בטובותיו של הקב"ה!

אם איננו מסוגלים לזהות את מה שעשו עבורנו אבא ואמא, חרף הגילויים הברורים של טוב לבם ודאגתם אלינו - אם למרות הסימנים הפתוחים של אהבה, מסירות והקרבה עצמית, לא מתחילה להיכנס אל ראשו של הבן המחשבה שמוטלת עליו חובת הכרת הטוב כלפיהם, אדם זה יישאר עיוור לתופעה הבסיסית ביותר הקיימת בעולם, והיא, החובה להכיר טובה לקב"ה, שהוא בעצם זה שמספק לנו הכל. זה מה שהתורה מלמדת אותנו כאן: אדם שנוהג בכפיות טובה כלפי חבריו,

יכול לאכול את המזון שהוא מוכר לך. גם במאפיה - האם חשבת פעם להודות לבעל המאפיה על המאפים שהוא מספק לך? ברור שחייבים לומר תודה, גם אם אתה משלם על המוצר או על השירות אותו אתה מקבל.

ואז, לאחר שתתחיל להגיד תודה לאמך, לאביך, למגיד שיעור, לשכן, לדוור, לנהג האוטובוס - ולא רק לומר תודה, אלא לחשוב על התועלת שאתה מפיך מכל אחד ואחד - דע לך, שיצאת לדרך של חיים של עבודה ה'. כעת, לאחר שלמדת להודות לבשר ודם, אתה מוכן להתחיל להודות לבורא יתברך. הכנת את עצמך להרגיש רגש אמיתי של הודאה כלפי אדון כל העולמים.

נצור לשונך

כפי שלמדנו, האדם אינו מסוגל לחלק את מדותיו, ולהפריד בין יחסו לבני אדם לבין יחסו אל הקב"ה. היחס והקשר שלנו עם השי"ת, הוא פועל-יוצא של האופן בו אנו מתייחסים אל חברינו. וזה מביא אותנו לאמירה יוצאת דופן של חז"ל. כלנו יודעים שיש איסור לדבר לשון הרע. זהו לאו מפורש בתורה, "לא תלך כְּכִיל בְּעַמֶּיךָ" (ויקרא יט, טז). גם אם זה אמת - אסור לומר שום דבר גנאי על השני! והדבר חוזר על עצמו כל כך הרבה פעמים בפסוקים, "נִצֹר לְשׁוֹנְךָ מִכָּעַ" (תהילים לד, יד). התורה מלמדת אותנו שלדבר נגד השני הוא מנהג מרושע ביותר.

זו הסיבה שאנו חייבים להיות זהירים ביותר כאשר אנו נוטלים אל תוך ידינו את מכשיר הטלפון. זהו מכשיר מסוכן, ויש להשתמש בו מתוך שיקול דעת! גם כשאתה יושב ומדבר עם אנשים אחרים, הדבר הטוב ביותר הוא לא להשתתף בשיחה - פשוט תשב, תקשיב, ותשמור על פיה, כי "כל המרבה דברים מביא חטא" (אבות א, יז).

אולם מצינו בדברי חז"ל אמירה מפתיעה ביותר כלפי מי שמדבר לשון הרע. חז"ל מלמדים אותנו שהוא אינו סתם עוד חוטא, אלא "כל המספר לשון הרע כאילו כפר בעיקר" (ערכין טו, ב). כאשר אדם מגנה את חברו, נחשב הדבר כאילו הוא מגנה את השי"ת!

והשאלה עולה מאליה: מדוע כך הוא הדבר? נכון, האיש הזה סיפר לשון הרע, והוא חוטא, אולם אחרי הכל, העבירה הזו היא בין אדם לחבירו, אז כיצד נכנס הקב"ה לתמונה? נאמר שאדם דיבר קצת לשון הרע לפני התפילה; כעת הוא ניגש להתעטף בטלית ולהניח תפילין, ולפתוח בשירות ותשבחות לקב"ה! אמנם הוא כועס על שכנו שדורך על הדשא שלו, אולם כלפי הקב"ה אין לו שום טענות! הוא לא היה מעלה על קצה דעתו לבא בטענות ולומר דברי גנאי כלפי הקב"ה ח"ו - הס מלהזכיר!

אולם חז"ל מלמדים אותנו שלא כך הם פני הדברים, משום שברגע שהאדם מתרגל למצוא חסרונות אצל אחרים ולומר עליהם דברי ביקורת - הוא יבא לומר דברי ביקורת גם על

הסולם שבאמצעותו עולים אנו אל ההכרה בטובות הבורא, וכך נשיג שלמות בעבודת ה' הנעשית מתוך רגש זה של הכרת הטוב.

השלב הראשון של הסולם

הנקודה אותה אתם שומעים כעת הינה חשובה ויסודית ביותר. החובות הלבבות מלמד אותנו שעבודת ה' המעולה ביותר היא עבודה הנעשית מתוך הכרת הטוב אמיתית, ושהסולם שדרכו מטפס האדם אל עבר הכרת הטוב לקב"ה, מורכב משלבים של הכרת הטוב לבני אדם. הכרת הטוב לאנשים סביבך - זוהי הדרך לנצל את חייך כדי לטפס גבוה יותר אל השי"ת. אי אפשר לטפס על סולם, אלא אם כן המדרגה הראשונה נמצאת שם; אם השלב הראשון חסר, אינך יכול לעבור לשלב השני. ולכן, מי שחפץ להשיג גדלות אמיתית בחייו, ולא להישאר בשפלותו, עליו לזכור תמיד שהשלבים הראשונים של הסולם הם שלבים של הכרת תודה. ולא הכרת הטוב לה' - אלא הכרת הטוב לבני אדם!

אז אתה מתחיל עם הוריק, ולאט לאט אתה עולה גבוה יותר ויותר! כשאמך מגישה לך ארוחת בוקר, עליך לעורר את עצמך להרגיש רגש של הכרת הטוב, ולהודות לה על מה שעשתה למענך. וגם אם לא תאמר לה תודה, בוודאי צריך לפחות להרגיש הכרת הטוב כלפיה.

אמך היא השלב הראשון של הסולם. אם הודית לה על ארוחת הערב שהכינה, אז אפשר לגשת לברכת המזון, שהיא שלב אחד גבוה יותר. ככה מטפסים בסולם - שלב אחרי שלב, וכך הוא בסולם של עבודת ה'. חז"ל מלמדים אותנו ש"הוקש כבודם לכבוד המקום" (ב"מ לב, א), משום שכיבוד אב ואם מכין את האדם לכבוד את השי"ת.

להודות לכולם

החיוב להכיר טובה ולהודות אינו רק כלפי ההורים. צריך להודות למגיד שיעור, לדוור ולנהג האוטובוס. אף פעם לא חשבת על זה, הלא כן? כאשר אתה עולה לאוטובוס כדי להגיע לישיבה, עליך להרגיש הכרת הטוב כלפי הנהג שמסיע אותך. לא יזיק אם תאמר לו גם תודה. [אולם עליך להיזהר, כי הוא עלול להתעלף מרוב הפתעה כשישמע שמישהו אומר לו תודה, אז לא כדאי לעשות זאת כאשר הוא באמצע הנהיגה...]

לאחר מכן, כשאתה זוכה לשמוע שיעור בישיבה, עליך להרגיש הכרת הטוב כלפי המגיד שיעור על כך שהוא מלמד אותך תורה. עליך להכיר טובה לישיבה על הבנין הנח והממוזג. כך גם לשרת של הישיבה - תגיד לו תודה, זה לא יזיק לך.

גם כשאתה ניגש לסנדלר ומשלם לו על תיקון הנעל, עליך להודות לו. לולא הסנדלר, בעוד זמן לא רב היית הולך יחף. ואל תאמר סתם מילים ריקות - חשוב על הדבר במשך כמה שניות, ואז תאמר תודה. אתה הולך לקנות מוצרים בצרכניה - חשוב על כך, שבעל הצרכניה מוכר לך מצרכים, ואתה נותן לו בתמורה רק כסף. הוא אינו יכול לאכול את הכסף, אבל אתה

"אוי! אבל ריבונו של עולם, איני כועס עליך", כך יטען האיש, "לא התכוונתי להתלונן עליך". אולם דבר לא יעזור לו - הוא "מפריד אלוף", ומאבד את חבריו הטוב ביותר! כאשר אדם מתלונן, הקב"ה אומר, "אתה מתלונן גם נגדי. מי שאינו מרוצה מאף אחד, בלתי אפשרי שיהיה מרוצה ממני". אי אפשר להפריד בין השנים!

"והנה טוב מאוד"

האדם המורגל להתלונן על כל דבר, לעולם לא יכול להעריך את המתנות הנפלאות שהוא מקבל מאת הקב"ה מדי יום. ה' יתברך נתן לך היום יום גשום וקודר - זהו יום של חיים! האם הודית לו על כך? אכלת היום? לבשת בגדים היום? האם גופך פעל כראוי היום? חיית חיים רגילים היום! על מה אתה מתלונן? אתה מתלונן על הקב"ה! "וַיֵּרָא אֱלֹקִים אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה וְהִנֵּה טוֹב מְאֹד" - הקב"ה רואה שהכל טוב מאד, אבל האדם הזה אינו רואה שום דבר טוב - הכל מאוד לא טוב! ולכן פיו מדבר נרגנות - לשון הרע, כנגד השי"ת!

האם אי פעם הודית לה' על הגשם? אפילו לא פעם אחת? אתה נרדם בשמירה! תתעורר! נסה זאת פעם אחת. כשיורד גשם בחוץ, אמור לה', "אה! מודים אנחנו לך ה' על הגשם!" ככה מתעוררים! תתחיל לחשוב! תתחיל להודות!

האם אתה מודה לה' על כך שאתה נועל נעליים? לכל כך הרבה אנשים בעולם אין נעליים כלל! נעליים הם "לוקסוס" מפואר! ישנם עמים שלמים שהולכים יחפים, ולך יש נעליים! "שעשה לי כל צרכי" - ה', אפילו נעליים אתה נותן לי! אמרת את המילים הללו היום בבוקר - האם הבטת בנעליך בזמן שאמרת את המילים הללו? האם חשבת על הנעליים?

חשוב על השרוכים שבנעליך. נעליים ללא שרוכים הם חסרי ערך. חשוב על קצות השרוכים העטופות בפיסות פלסטיק. אם השרוך יוצא מהחור, ואתה רוצה להחזירו לשם, פיסות הפלסטיק הללו יעזרו לך להחזירו לחור. אחרת, היית צריך לעבוד קשה כדי להחזיר את השרוך. תחשוב על הדברים הללו.

לומדים את סוגית הבגדים

"ברוך אתה ה'... מלביש ערומים" - הנה לנו יהודי ירא שמים, המברך ברכה זו בכוונה רבה - האם הוא חושב על הבגדים בהם הלביש אותו השי"ת? האם חשבתם פעם על לולאות הכפתורים? כן, הלולאות שבהם אנו מכפתרים את הכפתורים! מסביב לכל חור ישנו גימור, שבלעדיו, החור היה גדל מיום ליום. האם אמרת אי פעם תודה לה' על התפר הזה? נסה להכין אותו בכוחות עצמך - זו אינה מלאכה פשוטה כלל ועיקר!

הקב"ה. אדם שאינו זהיר בדיבורו כלפי חבריו - מדבר כלפי הקב"ה בזלזול גם כן.

טענות ותלונות

אולי הוא לא יאמר זאת בפירוש; יתכן והוא חושש מלומר מילים של ביקורת כלפי הבורא יתברך, אולם במחשבתו הוא מלא וגדוש בחוסר שביעות רצון מכל מה שה' עושה למענו. והוא מדבר לשון הרע כנגדו: "למה זה קרה לי?" הוא טוען. "מדוע לא הצלחתי יותר? מדוע הפסדתי כסף בעסקה הזו והזו?" ובתוך לבו פנימה הוא מרגיש שהאשמה נופלת על הקב"ה. הוא לא יאמר את זה, אולם עליכם לדעת כי בתת המודע שלו, הוא מאשים את השי"ת.

שוב ושוב אנו רואים אנשים שמותחים ביקורת על ה' ומדברים כלפיו באופן מזלזל. מי שחפץ לראות את זה בעיניו, יכול לצאת אל הרחוב ביום חורפי קר, שם ימצא שתי נשים זקנות שעומדות ומשוחחות ביניהן - "איזה מזג אוויר נורא ואיום! אוי, השלג הארור הזה!"

האם אתם יודעים מהו שלג? שלג הופך למים, והמים הופכים לפירות, לחותו של השלג הנמס לאטו, הולכת ונספגת באדמה. החקלאים אומרים שבשנה שאין מספיק שלג, היבולים לא יגדלו היטב בקיץ הבא, כי האדמה זקוקה ללחות, והשלג הוא זה שמאפשר לאדמה לאגור את הלחות. האם זהו דבר שראוי להתלונן עליו? אבל ככה זה, אם אתה אדם שמתלונן, אתה תתלונן על כל דבר.

הנרגן

זהו שאומר שלמה המלך במשלי (טז, כח), "וַיִּנְהָג מִפְּרִיד אֱלֹוף". "אלוף" פירושו חבר, ושלמה המלך מלמד אותנו שמי שרגיל להתלונן תדיר, מפריד ומסלק מעל עצמו את החברים (שערי תשובה שער שלישי מאמר רלא). אנשים אינם מחבבים נרגנים. בעל שרגיל להתלונן - רעייתו לא תחבב אותו. ילדיו לא יחבבו אותו. אשה שמתלוננת, אמה שמתלוננת - אף אחת לא תחבב אותה. כל מי שאוהב להתלונן, שידע שהוא אינו אדם אהוב על הבריות. בני אדם אינם אוהבים לשמוע תלונות, ועל כן, "נרגן מפריד אלוף" - הוא מפסיד את חבריו.

אולם מדברי חכמינו ז"ל עולה עומק נוסף בביאור הפסוק הזה, שהרי בגמרא במסכת חגיגה (טז, א) אמרו, "אין אלוף אלא הקב"ה", כלומר המילה "אלוף", חבר, מתייחסת אף להשי"ת. המתלונן הזה מפסיד את כל חבריו, ובסוף הוא מפסיד גם את חבריו הטוב והנאמן ביותר - הוא מפסיד את ה'! בסופו של דבר, הקב"ה "מתעיף" ממנו כביכול, וכבר אינו יכול לסבול אותו, ואז הוא מפסיק להיות חבריו של הנרגן.

ניתן להשיג ספרי רבינו בחנויות ספרי קודש ואצל המפיצים:

ספר שערי אורה-ועדי מוסר, ספר לב אביגדור-עבודת האדם בקניני השלמות מכתב יד: קולמוס 072-244-1670
תפילת אביגדור-פירוש וביאור על התפילה מכתב יד: אזל מן השוק

ראיתי פעם ברחוב אדם ללא ידיים כלל. חשבו כמה מאושר הוא היה אילו ניתנה לו אפילו יד אחת! ולך יש שתי ידיים! אנחנו עוברים את חיינו מבלי לחשוב על המתנה הנפלאה הזו שקיבלנו - שתי ידיים בריאות! ראיתי אדם נוסף ללא רגליים. הוא מתנייד על כסא גלגלים, כשברכיו מכוסות בשמיכה, שמתחתיה אין דבר. אילו יכול היה איש זה לקבל רגל אחת - הוא היה מקפץ סביב בעזרת קביים, הוא היה מאושר מאין כמותו! אולם לא היתה לו אפילו רגל אחת. ולך יש שתי רגליים! האם אי פעם עצרת כדי להודות לה' עליהם?

ישנם עוד אלפי איברים שעלינו להודות עליהם. לדוגמא - הכליות. ישנם חולי כליות, של"ע גופם אינו מסוגל לפנות את הפסולת המצטברת בו, ושלש פעמים בשבוע עליהם להתחבר למכונת דיאליזה. זהו תהליך ארוך ומתיש, ובכל פעם הרופאים צריכים למצוא מקום חדש כדי להחדיר את המחט לבשרם, עד שכמעט לא נשאר להם מקום שעוד לא נדקר! אני מכיר אדם כזה, והאמינו לי, אילו היתה לו כליה אחת, דעתו היתה נטרפת עליו מרוב שמחה! גם אמו וגם אחיו ניסו לתרום לו כליה, אולם הדבר לא עלה בידם. הוא התאכזב שוב ושוב, ונשאר ללא כליות.

לך יש שתי כליות בריאות ב"ה. גופך מסוגל לפנות את הפסולת המצטברת בו בכוחות עצמו - זהו נס. המעיין שלך שאבו מהמזון את ההזנה הנצרכת לגוף, וכל השאר מגורש מהגוף החוצה. זהו נס. "רופא כל בשר ומפליא לעשות" הוא נס המתרחש עמנו בכל רגע. הכליות עושות עבודה כל כך טובה - האם הודית לה' עליהם? ברוך ה', יש לך שתי כליות! ויש עוד אלפי אלפים - מיליוני דוגמאות של טובות שאנו מקבלים מאת הבורא יתברך.

משימת חיים

זוהי משימת חיינו - ללמוד כיצד לחיות חיים של הכרת הטוב. הגענו לעולם הזה כדי לחנך את עצמנו במטרה לאמן את עצמנו להכיר בטובות הבורא יתברך, והדרך היחידה לעשות זאת היא על ידי שנכיר ונתבונן בפרטי הפרטים שהקב"ה מרעיף עלינו.

אולם, אסור לנו לשכוח שהצעד הראשון לקראת הכרה במלך, הוא להכיר בשרי המלך - האנשים סביבך. מי שמכריז, "לא ידעתי את יוסף", עתיד להכריז לבסוף, "לא ידעתי את ה'". ואם לא תתחיל להתבונן בחסדים העצומים שאתה מקבל בכל יום מחברך - לעולם לא תוכל לטפס בסולם של הבורא יתברך. הצעד הראשון הוא לפתוח את העיניים, לפתוח את הדעת, לראות ולשים לב לאלפי הטובות המורעפים אלינו מאת בני אדם, וכך, תמשיך לטפס, מעלה מעלה, במעלה הסולם - עד ה' אלקיך!

שבת שלום ומבורך!

את ההתבוננות הזו שמעתי ממר"ר הגרי"א שר זצ"ל לפני למעלה מששים שנה. מר"ר זצ"ל שאל אותי, "האם אתה מסוגל לתפור תפר כזה?" "לא", עניתי, "איני יכול".

כל זה נכלל ב"מלביש ערומים"! לולאות הכפתורים! והכפתורים עצמם! ובדים מצופים. אני עוד זוכר שפעם, לא היו בדים חלקלקים, וכאשר אדם ביקש להכניס את ידו אל תוך השרוול, הציפורניים היו נתקעות ביד ויוצרות בו קרעים. היום, הבדים מרגישים כאילו הם משומנים, והיד מחליקה פנימה!

והרוכסן! זכורני כאשר הרוכסנים החלו להימכר בשוק - איזה חידוש גדול זה היה! רוב הרוכסנים לא עבדו - הם היו נתקעים. אבל בימינו הם עובדים באופן מצוין, משל היו משומנים היטב. האם אתה מודה לה' על הבגדים?! הדיבורים הללו הינם רציניים ביותר - וראוי לחשוב עליהם וליישם אותם!

התרופה הטובה ביותר

כמה עוד דברים טובים קורים לך? אלפי דברים טובים! ישנו דבר מדהים ביותר - העובדה שאתה מסוגל לישון. השינה היא נס, והיא טובה יותר מאשר האכילה. זוהי תרופה, המרפאת מחלות רבות; בזמן שאתה ישן, העצבים שהיו מרוטים, נתפרים שוב יחד. דברים רבים נרפאים בשינה. אתה מניח את ראשך על הכרית ונרדם, וברוך ה' אתה קם בבוקר כאדם חדש. "הנותן ליעף כח" - מודים אנו לה' על השינה.

עליכם לדעת, כי ישנם אנשים רבים שאינם מסוגלים לישון. אמר לי פעם יהודי זקן, "איבדתי את השינה שלי". הוא לא הצליח לישון, וזוהי טרגדיה. אבל אתה בחור צעיר - ברגע שראשך נוגע בכרית, אתה נרדם. האם חשבת אי פעם להודות לה' על הנס המופלא הזה? ישנם אנשים שלעולם לא הודו לה' במשך כל חייהם. אמנם, אתה מברך את ברכת "המפיל", אבל האם אתה חושב על מה שאתה אומר?! "המפיל חבלי שינה" - תודה לך ה', על כך שאתה מאפשר לי לישון. איזו ברכה היא השינה!

איברים במתנה

בכל בוקר אנו מודים לקב"ה על היכולת ללכת על רגלינו, "המכין מצעדי גבר" - האם אנחנו חושבים על המילים שאנחנו אומרים? האמת היא, שיש דבר אפילו יותר בסיסי מאשר היכולת ללכת על הרגליים, והיא - הרגליים עצמם! ישנם אנשים שאין להם רגליים. אם כן - מדוע לא נתקנה לנו ברכה על הרגליים עצמם? משום שהרגליים קיימות גם כשאנו ישנים, ולכן איננו מברכים עליהם בבוקר. כך גם הידיים - יש לנו אותם כל הזמן, ולכן לא נתקנה ברכה עליהם. אולם גם אם אין לנו נוסח של ברכה, מחוייבים אנו להודות לקב"ה על הידיים והרגליים! האם אף פעם לא הודית לה' על כך שיש לך שתי ידיים ושתי רגליים? האם לא פתחת בשירה של הודיה על כך?

"אין שריד אלא תלמיד חכם", כי הם מאותם שנשארו מאותה תקופת הזהר של כלל ישראל, כשהיו כולם חכמים.

(ב) מפני שהיצר הרע מכוון ביחוד לכלות ח"ו את חכמי ישראל, כמו שאמרו חז"ל (סוכה נב, א) יצר הרע נתן עיניו במקדש ראשון והחריבו והרג תלמידי חכמים שבו... נתן עיניו במקדש שני והחריבו והרג תלמידי חכמים שבו... ובתלמידי חכמים יותר מכולם. לכן כל חכמי ישראל שיש עמנו לאורך ימים, הרי הם פליטה שהציל לנו ה'.

מתוך תשובות שהשיב הרב זצ"ל לשואלים

שאלה:

עד כמה חשוב להתפלל במנין?

תשובה:

לא רק שזה חשוב, זוהי חובה על פי ההלכה; תפילה בציבור היא חיוב, ואם יש אנשים שמזניחים חיוב זה, עליהם לדעת שהם אינם ממלאים את חובתם. אמנם, מי שנאלץ להתפלל ביחידות מפאת פרנסתו - זו כבר שאלה אחרת, ואיני נכנס לזה כעת. אולם בהחלט יש חיוב להתפלל במנין.

אך זאת עלי להדגיש - הדבר תלוי באיזה מנין מדובר. אם המנין הוא מהיר כל כך, שאם רק השתעלת, כבר הפסדת חלק מהתפילה - אל תשתתף במנין זה. אולם אם באפשרותך להתפלל במנין איטי, זוהי מתנה יקרת ערך. להתפלל בכוונה הוא דבר חשוב מאוד! "ותפלת ישרים רצונו" (משלי טו, ח), ה' חפץ ורוצה בתפילתם של צדיקים. "הקדוש ברוך הוא מתאוה לתפילתם של צדיקים" - הוא רוצה לשמוע את תפילתנו, אולם עליה להיות תפילה של ישרים, תפילה של צדיקים. האדם זקוק לזמן להתפלל במתינות ולהבין את פירוש המילים שהוא מוציא מפיו.

בדרך אגב, כדאי ומומלץ מאוד, ללמוד את הפירוש הפשוט של התפילה. רוב האנשים מעולם לא השקיעו זמן לחשוב על פירוש התפילה, ובכך הם מחמיצים הזדמנות מצוינת. מילות התפילה הם מכרה זהב של ערכי התורה, וככל שתתפלל מתוך כוונה, כך יימשכו מחשבותיך אחר דיבוריך. ברגע שאתה מרגיל את עצמך לומר את מילות התפילה בכוונה, תתחיל לחיות את ערכי התורה אותם אנו מזכירים בתפילה.

בואו נהיה מעשיים

מתרגלים הכרת הטוב

האדם אינו יכול לחלק את מדותיו, והיחס שלנו כלפי השי"ת הוא פועל-יוצא של יחסינו אל חברינו. בלי נדר, השבוע אקדיש דקה אחת בכל יום, כדי להתמקד בהטבה אחת שקיבלתי ממשהו אחר - מאבי, מאמי, מהמגיד שיעור, ובכך אצור בליבי רגש של הכרת הטוב אמיתית כלפיהם. עוד אתבונן בכך שעבודה זו היא הסולם שיעזור לי להגיע לעבודת ה' אמיתית אמת, מכח הכרת הטוב שתהיה לי כלפיו.

פרושים וביאורים על סדר התפילה

מתוך ספר תפלת אביגדור - פירוש התפילה מאת רבינו זצ"ל

על הצדיקים ועל החסידים - בקשה מיוחדת לבחירי עמנו, כי על הטובים יש לחוס יותר לילך בדרך ה', שנאמר (תהלים קמו, ח) ה' אוהב צדיקים. והתחיל בצדיקים והולך ועולה אל החסידים, כי צדיקים [כשבאים בהשוואה לחסידים] עושים כשורת הדין, והחסידים עושים לפנים משורת הדין. אף שהחסידים נכללו בצדיקים, כמו בפסוק הנ"ל, מכל מקום מבקש עליהם ביחוד מפני מעלתם.

ועל זקני עמך בית ישראל - הם חכמי ישראל, שלבד צדקתם וחסידותם יש להם גם כן זכות התורה. והזכיר עמך להגדיל מעלתם כי בחכמתם הרי הם מנהלים את עם ה' בדרך התורה, וזו היא מעלה גדולה מאד של זכות מצדיקי הרבים. אמר בית ישראל להזכיר זכות ישראל אבינו [וגם אברהם ויצחק] שעומדת לחכמי ישראל מנהיגי ביתם וזרעם, כמו ששנינו (אבות ב, ב) וכל העוסקים עם הצבור... שזכות אבותם מסייעתם [אלו העוסקים לתועלת זרע האבות] וצדקתם עומדת לעד. ועל זקני [העמלים בעד] עמך.

ועל פליטת סופריהם - הם ראשי חכמי ישראל בכל דור ודור, ואמר עליהם לשון פליטה [שריד] משתי סיבות:

(א) מפני מיעוטם במספר, בהשוואה לזמן מקדש ראשון שאז רבו חכמי ישראל, כמו שאמרו חז"ל (מגילה יד, א) הרבה נביאים עמדו להם לישראל כפלים כיוצאי מצרים, וישי אבי דוד דרש לששים רבוא (ברכות נח, א), וכמו כן סיפרו אבותינו (סנהדרין כו, א) על הריבוי המופלג של התלמידים בימי חזקיה וכדומה, ומרוב התלמידים צמחו רוב החכמים. ובדור המדבר היו כל הדור תלמידי חכמים, ולכן אחרי כן נקראו החכמים "שרידים" (סנהדרין צב, א),

בדורנו חספל - ניתן לזפות בקלות לסייעתא דשמיא גדולה יותר!

צריך סייעתא דשמיא, ואלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו. הנהגת שמים היא שיש קצבה כמה סייעתא דשמיא יקבל האדם בתמורה לכל עמל - וכאשר הדור צריך לכך - נבחר מי שמתאמץ יותר משאר אנשי הדור, שה' ישפיע עליו כוחות מיוחדים.

כך הוא זוכה להגיע לדרגה רוחנית גבוהה, שאלמלי צורך הדור לעולם לא היה משיג אותו.

ממילא אם בזמן רגיל היה צריך הרבה עמל כדי לזכות לדרגות מיוחדות - כיום שהדור שפל, בהרבה פחות עמל ניתן להגיע לדרגות של גדלות עצומה - ועל כל טיפת מאמץ מקבלים הרבה יותר סייעתא דשמיא!

במתניתא תנא 'לא מאסתים' בימי כשדים שהעמדתי להם דניאל חנניה מישאל ועזריה, 'ולא געלתים' בימי יוונים שהעמדתי להם שמעון הצדיק וחשמונאי ובניו ומתתיה כה"ג, 'לכלותם' בימי המן שהעמדתי להם מרדכי ואסתר, 'להפר בריתי' אתם בימי פרסיים שהעמדתי להם של בית רבי וחכמי דורות, 'כי אני ה' אלהיהם' לעתיד לבוא שאין כל אומה ולשון יכולה לשלוט בהם. [יא.]

יש להבין הרי לכל בן אנוש יש בחירה אם להיות צדיק או רשע - ואיך ניתן לומר שה' העמיד צדיקים בדורות מסויימים?

הסביר מרן הגרא"ל שטינמן **צוק"ל** שלכל דרגה ברוחניות

זמירות חספת הצילו את כלל ישראל מגזירת חמון!

האלו - אם שרים את המילים בהרגשת הלב, מקיימים בזה מצות עבודה שבלב.

הניגון והנעימה נועדו לעורר את הרגש ולחזק עבודת הלב - ולכן חשוב מאוד לחשוב ולהתבונן במה שאומרים - כי עבודה שבלב צריכה להיות עם הלב!

מסופר על **מרן הגרי"י קניבסקי צוק"ל** [בעל הקהילות יעקב] ששאלו אותו איך מותר לומר פסוקים? הרי בגמרא בסנהדרין [קא.] מבואר שיש תביעה על 'עשאוני בניך ככלי זמרי'!

והגרי"י הגיב בקפידה, ואמר: 'יכי גם זה אתם רוצים לבטל, את מעט ההתעוררות שיש, גם זה שלא יהיה...?!' כי הזמירות מביאות לידי התעוררות, המשפיעה גם על הפנימיות.

מסופר גם על **מרן החזון איש צוק"ל** שישב פעם בשמחה ושרו 'יבנה המקדש' בניגון וברגש זמן רב, ואחד המשתתפים חשב אולי זה מפריע למרן, ושאל: אולי כדאי שיפסיקו לשיר?

ענה לו מרן: 'הרי הם בונים את בית המקדש'!

כידוע לא הייתה דרכו לומר בדיחות - אלא כך האמת, שאם שרים 'יבנה המקדש' עם רגש - מבקשים ומתפללים על בית המקדש, והתפילה יכולה לעזור.

אמר רבא יום השביעי שבת היה שישאל אוכלין ושותין מתחילין בד"ת ובדברי תשבחות אבל עובדי כוכבים שאוכלין ושותין אין מתחילין אלא בדברי תפלות. [יב:]

מבואר בגמרא שתחילת ההצלה של כלל ישראל היתה מכך שבסעודת השבת הם עסקו בד"ת ובדברי תשבחות [ע"י בן יהוידע].

וצריך להבין איזה מצווה מקיימים כשמזמרים את זמירות השבת?

מרן הגרי"ג אדלשטיין שליט"א מספר ששאל יהודי חסידי, מהי המצווה לשיר זמירות שבת? והלה הגיב בכעס - למה לחקור חקירות! הרי פשוט שזה מצווה!

אך **הגאון רבי דוד צבי הילמן צוק"ל** ביאר שדרך כלל זה כלול במצוות זכירת השבת בדברים, אמנם חז"ל קבעו שיעור מינימלי שמזכירים על היין - אבל כל המוסיף לדבר על מעלת וקדושת השבת, בניגון ובנעימה, הרי מתווסף לו מצוות.

ובזמירות שלא מזכירים בהם כלל ענין שבת - כגון 'קה ריבון עלם' - יש ענין אחר, שמקיימים בהם מצות 'עבודה שבלב'.

שהרי חז"ל אמרו בתענית [ב.] שעבודה שבלב זו תפילה, שכוללת שלושה חלקים: שבח, בקשה, והודאה, ובזמירות יש את החלקים

אין תחליף להתחזקות שבאה מהאדם עצמו!

זירוז האחרים טוב הוא לפי שעה, אבל כשיעורר האדם את עצמו - בכל יום ויום יוסיף לחשוב מחשבות לעשות מלאכת ה', ואין שכחה לפניו, כאשר לבו חפץ, והוא דרך ישר לפני איש"ל.

כשרש"י בא לתאר את עוצמת החיזוק של 'הסרת הטבעת' העדיף לחדד ולמקד את המבט דווקא על החיזוק האדיר שנבע מהפחד הנורא שאחזו בהם כשראו את המוות מול עיניהם בגזירת המן.

כי הפחד הזה הוביל אותם להתעוררות והתחזקות פנימית עמוקה, שכמוה לא היו יכולים לחוות באמצעות כל החיזוקים האחרים, שבאו מדברי ההתעוררות ששמעו במשך הדורות.

כי אין תחליף להתחזקות שבאה מתוך תוכו של האדם עצמו! גם התוצאה של 'קבלת התורה מאהבה' קיבלה את החשיבות שלה כדבר שנקבע לדורות - בגלל הצורה שבו הוא הגיע - מעצמם!

אמר רבי אבא בר כהנא גדולה הסרת טבעת יותר מארבעים ושמונה נביאים ושבע נביאות שנתנבאו להן לישראל שכולן לא החזירום למוטב, ואילו הסרת טבעת החזירתן למוטב. [יד.]

ברש"י כתוב 'להחזירן למוטב'. שגזרו עליהן תעניות לתשובה כדכתיב צום ובכי ומספד שק ואפר יוצע לרבים" - ונשמע שהוא בא להדגיש את הצום והתשובה - בזמן הגזירה, יותר מ'קבלת התורה מאהבה' שבאה בזמן התשובה.

ויש להבין הרי לכאורה היה מתאים יותר לדבר על התוצאה הסופית, והשינוי לטובה שנקבע לדורות, שהפיקו מ'הסרת הטבעת' - שהיא קבלת התורה מאהבה?

מסביר **הגאון רבי חיים פנחס שיינברג צוק"ל** שאדם בימי חייו מתחזק פעמים רבות מסיבות שונות ומגוונות.

אבל החיזוקים הציבים ביותר הם דווקא אלו שהוא התעורר להם מעצמו - ולא מה שהושפע לטובה מאחרים - אפילו אם הם נביאים!

[כמו שכתב הרבינו יונה אבות א' י"ד: "אם אין אני לי מי לי - אם לא אוכיח עצמי, שאזרז עצמי במצות, מי לי להוכיח ולזרזני? כי

לתגובות הערות והארות וכן לקבלת הגיליון במייל
ניתן לפנות לכתובת: peninim88@gmail.com
הפנינים מלוקטים ונערכים בשינויי עריכה וקיצור נדרשים

לקראת שנה מלכתא

dirshu@dirshu.co.il | לקבלת הגליון למייל:

תקציר שבועי של 'הדף היומי בהלכה'

גליון מס' 307

פגנים לפרשת שמות

כשהגעתי, הרב מיד שאל אותי "מי אתה?", אמרתי לו "אני טיגר". לא לקח לו זמן רב להבין מי אני: "טיגר מהמכתבים???", הוא שאל מיד, וכשהשבתי בחיוב הוא חיך אלי ואמר לי "שב!!!"

הרה"ג רבי אורי טיגר, מספר על השיחות והקשר עם מרן שר התורה הגאון רבי חיים קנייבסקי שליט"א

אליעזר (לייזר) רוט

"וְהוֹרִיתִי אֶתְכֶם אֶת אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן" (שמות ד', ט"ו)

היה זה לפני כעשרים שנה. הרה"ג רבי אורי טיגר, אברך צעיר לימים באותם ימים, שנה או שנתיים אחרי נישואיו, הגיע לביתו של מרן שר התורה הגאון רבי חיים קנייבסקי שליט"א, ובידיו כמה מספריו של מרן שליט"א.

כשהגיע, קיבלו הרב במאור פנים ובחביבות יוצאת דופן, הכניסו לביתו וישב עמו שעה ארוכה, כשהוא בודק אחת לאחת את ההערות וההגהות שעשה הרב טיגר על חיבוריו של מרן.

והנה מודיע מרן לרב טיגר, שעל אף שהשיחה עדיין לא הסתיימה ושלא כל העניינים לובנו כראוי... הוא נאלץ לעצור עכשיו, כי הגיעה השעה הקבועה שבה הוא לומד 'ירושלמי' עם חתנו, הלא הוא הגאון רבי זליג ברוורמן שליט"א, ראש ישיבת 'דרך אמונה'.

הרב טיגר כמובן מיהר לקום ממקומו ולפני שיצא אמר למרן שליט"א שמאחר ויש לו כמה סידורים לעשות בבני ברק, הוא יישאר באזור, ואם מרן מעוניין בכך, לאחר שיסיים את הלימוד עם הרב ברוורמן, הוא יכול להתקשר אליו, והוא, הרב טיגר ישמח לשוב ולהשלים את החסר... חיך מרן ובתנועת יד שמבטאת חוסר אונים, אמר לרב טיגר: "טלפון??? אני לא יודע איך משתמשים בזה..."

"באותו רגע נפל לי האסימון", מספר הרב טיגר, "התחדדה אצלי ההבנה של מה שידעתי עוד קודם לכן ועכשיו ביתר שאת: רבינו הגר"ח קנייבסקי הוא לא רק 'מתמיד עצום', הוא לא רק 'מקדיש כל שבירי של רגע ללימוד התורה', אלא שהוא בכלל לא חי אתנו באותו הדור, לא

מעניין אותו בכלל מה קורה מסביבו. הוא יכול לעבור כמה וכמה פעמים ביום ליד מכשיר הטלפון, אנשים מסביבו מדברים בטלפונים יומם ולילה, והוא מעולם לא התעניין איך זה עובד, ואיך משתמשים בזה...". בימינו זה נשמע מופרך לטעון שאחד מבאי ביתו של מרן שליט"א לא ידע על כך, כל ילד יודע כיום שרבינו הגר"ח קנייבסקי פרוש ומנוקק מהעולם הזה באופן מוחלט, אבל אז הליכותיו של מרן הגר"ח לא היו מפורסמות כמו היום, ועל אף ששמעו כבר יצא בכל העולם כאחד מגדולי הדור, רוב הנהגותיו היו טמירות ונעלמות מעיני הציבור.

פנינו אל הרב אורי טיגר, ממקורביו הגדולים של מרן שליט"א ומהאנשים שזכו להפגנת חביבות יוצאת דופן מצדו, בבקשה שיספר לנו על האופן המיוחד והיוצא דופן שבו הוא מתקבל בבית מרן הגר"ח בכל הזדמנות,

המשך בעמוד 28

ביקש התלמיד חכם לשאול משהו. "בבקשה, שאל בני שאל" - הסתכל עליו רב אהרן-ליב, בשמחה של מצוה. והוא שאל: "עם ישראל בהיותו במצרים לא שינו את שמם, לשונם ולבושם, בדרך כלל כאשר מתדרדרים ברוחניות משנים את הבגדים, והם, לא שינו כלום, אם כן משמע, שנשארו בדרגה גבוהה, וכיצד זה מסתדר עם מה שנאמר שעם ישראל במצרים הגיעו עד מ"ט שערי טומאה..."

מרן הגראי"ל שטיינמן זצוק"ל על המידה הטובה להיות אדם גדול

"ויאמן העם וישמעו" (שמות ד', ל"א)

נכנס בחור ושאל את רב אהרן-ליב "מה המידה הטובה להיות אדם גדול?!" לא להיות בעל גאווה שאל התלמיד וכיצד ניתן לדחוק החוצה מתוככי הלב את הגאווה? ענה לו הרב שטיינמן בתמיחה: איך אדם יתגאה, במה יש לו להתגאות, על מה יתגאה מי הוא מה הוא, כלום! ומה שיש לו, הכל מאת הבורא יתברך.

רב אהרן-ליב המשיך לצלוף באוזניו, העניק לו ביאור בקטע ב'פרק שירה' שממנו למדנו גנות הגאווה, וסיים: הגאון מוילנא כותב (ב'אבן שלמה') כי לבעל גאווה קשה הרבה יותר מאחרים בגיהנום. הכרתו כאלו שבהיותם בישיבה היו בעלי גאווה, ובסוף לא נהיה מהם כלום! הבחור הצעיר שמע, אך לא יכול היה להבין לעומק של דברים, (ברבות הימים המילים הללו יחדרו למוחו ולליבו, והוא יספר עליהם לבניו ולנכדיו, אבל לא באותה שעה). מידת הגאווה עדיין היתה מאוכזבת ולא מפויסת.

אל קברי אבות

יצאה שוב הגאווה הנוראה ל'קברי אבות המידות', ואמרה להם בואו עמי יחד ונבקש רחמים לפני מי שאמר והיה עולם, שמא, אם נובא יחד לפני השכינה יעלו רחמינו לפני בעל הרחמים שיחוס עלינו, לבל נאבד בצוק העיתים - שלא נשכח מלב בעלי גוף ונשמה והמתגוררים בעולם העשיה ששמו 'עולם הזה' ודמתקרי 'עולם השקר', ושיתחילו להילחם בנו באגרוף, ונזכה גם אנו לומר שירה. בראש המשלחת הלכה מידת הרוע והאכזריות, ואחריה מידת הגאווה, והלכה איתם גם מידת החנפנות, הליצנות, ה'קמצנות'. אחריהם מידת הנרגנות, הקנאה והכבוד "וכי כלתה אלינו הרעה? וכי כבר כלו כל הקיצין וכי אין כבר גנרלים שיריעו בחצוצרות לקראתנו, אנא!"

ותחנוניהם התפשטו בכל שבעת הרקיעים

גאתה מידת האכזריות, ואחריה בכתה בקול רם מידת הקמצנות, היו 'דמעוניהם הרוחניות' הולכות כקול מים רבים, מלוחים, ואליהם הצטרפה מידת הכבוד ובכתה יותר מכולם, ומידות נוספות הצטרפו

לבכות על רוע מזלם, ומבכיותיהם נבע נחל דמעה ונהר של תחנונים שיצא והלך למרחקים עד עולם העשיה. ובאותו יום בשעות הבוקר אחרי נץ החמה נשלחו מלאכים במיוחד לתור בבני ברק ולחפש יהודי תלמיד חכם נקי ומצוחצח ממידות, שהוא עצמו ירצה להכנס ולשוח עם גדול הדור בלימוד. והם מצאו.

החידוש של רב אהרן-ליב

נכנס התלמיד חכם ושח בסוגיא במסכת פסחים ושקלים לגבי 'בהמה שנמצאה בין ירושלים למגדל עדר'. בסיום פלפלו - מה דין ה'נסכים' של בהמה זו שנמצאה בין ירושלים למגדל עדר? וכשהתיישרו כל העיקולים והסוגיה התבררה כשמלה, ביקש התלמיד חכם לשאול משהו.

"בבקשה, שאל בני שאל" - הסתכל עליו רב אהרן-ליב, בשמחה של מצוה.

והוא שאל: "עם ישראל בהיותו במצרים לא שינו את שמם, לשונם ולבושם, בדרך כלל כאשר מתדרדרים ברוחניות משנים את הבגדים, והם, לא שינו כלום, אם כן משמע, שנשארו בדרגה גבוהה, (ואכן כתוב ברש"י בפרשת פנחס שהקב"ה שמר עליהם ויחד את שמו עליהם כי מלבד אשה אחת 'שלומית בת דברי' שחטאה לא היו חטאים ורק אותה פרסם הכתוב) וכיצד זה מסתדר עם מה שנאמר שעם ישראל במצרים הגיעו עד מ"ט שערי טומאה... כיצד כל זאת

מידת הרחמים עלינו התגלגלי ואין מי שינחם אותם - - - מתי יאיר עלינו אור שבעת הימים.

הגלידה הקרה שלא נמסה על תשע"ח

קיץ שנת תשמ"ו

שני ת"ח נפגשו ברחוב חזון איש פינת רבי עקיבא בבני ברק. האחד מהם, איש תלמיד חכם, היה עסוק באותה עת, במחלוקת נגד אחת הכשרויות בארץ ישראל. לדעתו, היה זה 'לשם שמים'. הוא סיפר, כי אמש הביאו לידי גלידת פרווה של אותה כשרות, והתוודע בעליל כי קיימים בגלידה רכיבים חלביים (במרכז העטיפה היה כתוב פרווה, וברכיבים היה כתוב מפורש שיש חלב. היתה זו טעות של ההדפסה: המשגיח של המפעל מטעם הכשרות, לא הבחין בטעות שלמרות שכתבו שהרכיבים חלביים הדפיסו בטעות בגדול פרווה. היינו, לא שהיה זלזול בהשגחה על הרכיבים עצמם, אלא על ההדפסה החיצונית. וכנראה שרב אהרן-ליב היה מודע לכך, שלא התרחש מכשול בעומק ה'כשרות', אלא תקלה שיש לעורר עליה לתקן ולהוכיח). הוא סיפר זאת בזעזוע ודיבר בחום נגד אותה כשרות. הם נפרדו.

כיון שמקום הפגישה היה קרוב לביתו של רב אהרן-ליב, התלמיד חכם השני עלה לביתו, והציג באוזניו את הממצאים המזעזעים שתיאר אותו תלמיד חכם - שהנה יכול לקרות שבני אדם שאכלו בשר בחתונה סיימו את הסעודה בגלידה עם רכיבים חלביים. אכן שערוריה של ממש.

מורן שמע את הכאב, והתאנח.

אך התגובה שלו לא היתה צפויה. "להכל התכוננתי רק לא לכוז תגובה" - אמר הת"ח שעלה לביתו.

הבה נאמר, שהגלידה נאכלה באותה צלחת עם העוף שאכלו בחתונה, מכאבי מאד, אך עדיין זה איסור דרבנן. 'ומחלוקת' היא דאורייתא קשה וחמורה.

אמר לו הת"ח: מסתמא ראש הישיבה מתכוון לדאורייתא מחמת הפסוק "ולא תהיה כקורח ועדתו", אבל אם כן, הלאו הזה נאמר רק אם לא מתכוונים לשם שמים אבל הרב שפגשתי ואני מספר בשמו, ושהוא רוצה לעשות בלאגן בנושא, ידוע לראש הישיבה כי הוא עושה את מעשיו לשם שמים. וגם כל הפרטים נכונים.

הביט עליו רב אהרן-ליב ואמר: היה צדיק גדול בקעלם רבי שמחה זיסל שמו, היתה לו דרך אישית יחודית ב'מוסר' שגררה עליו ביקורת, היו שאכן עשו מחאה וביקרו אותו בתקיפות. והוא שתק.

האם הכרתם את ידו הצנומה של רב אהרן-ליב, היד הצנומה שמלבד עצמות לא ראו בה, העור הצפוד על היד - כמו ניילון דקיק העוטף שק עצמות.

כף היד הזו החלה לדפוק על השולחן.

כף יד המלומדת מלחמות.

בתחילה הוא דפק עם כל חמשת האצבעות... אחר כך שוב הרה והתכופף מעט לעבר השולחן, ונקש על השולחן כנגרל שדופק בעת החלטה לצאת לקרב. דפיקות החלטיות בנחישות. ואמר:

וכי מ"ט שערי טומאה הכוונה ל - - עבירה פלונית אלמונית כוז ואחרת? מ"ט שערי טומאה, הכוונה במידות! במידות רעות! ישנם יהודים בעלי מעלה במידות יתכן שהם - - מ"ט שערי טומאה. מ"ט שערי טומאה (נכשל בגאווה - בדברים איזמים עד שפיכות דמים ועוד) כבוד, תאות ממון.

התלמיד חכם לא הבין מה שאוזניו שומעות, וכי במידות בלבד אפשר לדדת לטומאה עמוקה כל כך לעומקי הגיהנום, לטומאה בתוך טומאה, הלא ראש הישיבה אומר כאן היום חידוש גדול... - פרצה התמיהה מפיו ללא מתכוון יכול להיות שזה הפשט במ"ט שערי טומאה שבמצרים?!"

הלא מעשים בכל יום כך! הלא מעשים שבכל יום! - אמר רב אהרן ליב ולא יסף כמי שאומר, וכי זה חידוש, הרי זו מציאות שבכל יום.

הבין התלמיד חכם ויצא בשמחה עם החידוש.

והיו המידות ששות ושמוחות, כי יתכון והנה יוצאים לקרב נגדם, "אה, אה, נפלא, הגיעו הרגעים הגדולים שלנו, המלחמה מתחילה להיות מעשית".

אותו תלמיד חכם אמר את הדברים ליהודי אחר

היהודי האחר התלהב בלהב גדול ובלהט פנימי רב, וקרא בקול רם: אוי כמה שהרב שטיינמן צודק, בוודאי, אני מכיר כמה בעלי זקנים ארוכים ובעלי קפוטעס וכמה לובשי פראקים, שהרוע מנווט אותם, הכבוד מולך עליהם, הקנאה צועדת בראשם והתאוונה כתר לראשם. והתחיל כמעט לנקוב בשמותיהם למפלותיהם ולמשכנם - -

ואז פרצה צווחה אדירה, צווחת אכזבה מרירה מתוך רוחם של המידות הרעות: וכי התכוונו למלחמה באחרים, בהוא עם המשקפים והזקן הארוך השכן שלך שמעבר לכביש, אנו מצפים למלחמה עם עצמך...! ובכיים של המידות שטף את כל הרחובות בנהרות צער יגון ותוגה:

המשך בעמוד 27

גליון 'לקראת שבת' יו"ל בחסות
'אמונה וחסד' דפוס וכריכיה בע"מ 02-6715501

זיכוי הרבים בהפצת גליון זה
לע"נ הרה"ח בנימין ב"ר דוד צבי רזנטל זצ"ל
נלב"ע ר"ח אב תשע"ו

ילמדנו רבינו: למה מרן שר התורה הגר"ח קנייבסקי שליט"א, במשך שנים רבות היה מבטל מסדרי הלימוד כדי לשמש סנדק, הגרי"ש אלישיב היה מבטל מסדרי הלימוד, הסטייפלער היה מבטל מסדרי הלימוד שלו לשמש כסנדק, ואילו ראש הישיבה, אינו מוכן לוותר על לימוד עם חברותא, אפילו לא כדי לשמש כסנדק???

שיחה מרתקת עם הרה"ג ר' מיכאל גבאי, על מורו ורבו הגאון רבי אברהם ארלנגר זצ"ל, מראשי ישיבת 'קול תורה' ובעל מחבר ספרי 'ברכת אברהם'

אליעזר (לייזר) רוט

"אֶנְכִי אֶהְיֶה עִם פִּיךָ" (שמות ד', ט"ו)

יחיד ומיוחד במינו היה הגאון הגדול רבי אברהם ארלנגר זצ"ל, מראשי ישיבת 'קול תורה' בירושלים, ומענקי הדור הנוכחי. יחיד ומיוחד היה בגאונותו העצומה בתורה, באהבתו העזה לתלמידיו שהיו לו כבנים וכבני בנים, ובענוותנותו המופלגת, שהיתה חלק בלתי נפרד מאישיותו המיוחדת.

תלמידיו ושומעי לקחו מספרים מפה לאוזן סיפורים רבים, על מידותיו המיוחדות, על הלב הרחב, על הסבלנות הרבה שהיתה לו לכל תלמיד באשר הוא.

אחד מהם הוא הרה"ג ר' מיכאל גבאי, נבחן ותיק בתוכנית 'קנין הלכה' ב'דרשו', ואברך כולל מן המניין בכולל 'אהבת שלום' בירושלים, שם הוא לומד 'חושן משפט' בעיון, לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא. "בתקופה בה אני למדתי ב'קול תורה'", מספר הרב גבאי בשיחה עם 'לקראת שבת', 'רבי אברהם כבר לא היה מגיע לישיבה כל ימות השבוע. רק בימי שישי הוא היה מגיע. בתחילה שימש כ'משיב', שזה בפני עצמו דבר מדהים, כשראש ישיבה מחליט יום אחד, מפאת גילו ומצבו, לרדת ממעמדו הרם כמי שמוסר שיעורים ופלפולים, ועובר לשבת יום בשבוע בישיבה, כאילו היה 'משיב' בתחילת שנותיו בישיבה...

"בהמשך הוא החל למסור גם שיחות בימי שישי, והיו פעמים שמסר גם 'ועדים', אבל זה היה מוגבל לימי שישי בלבד, ולמעשה, כבר לא היה לו קשר קרוב עם רוב רובם של תלמידי הישיבה באותם זמנים. "זכורני שפעם הגיע אליו בחור שעמד להתחתן, והזמין את ראש הישיבה לחתונתו. ראש הישיבה הרעיף עליו איחולים וברכות שמהן ניתן היה להסיק שהוא לא יגיע לחתונה. שאל התלמיד בעלבון מעושה: 'מה? ראש הישיבה לא יבוא לחתונה שלי???' השיב לו הראש ישיבה, שהגר"ש רוזובסקי זצ"ל ענה פעם לתלמיד ששאל אותו כך, שאם היו לו 400 ילדים, הוא לא היה מגיע לחתונות של כולם...

"אבל האמת היתה, שלתלמידים שהיו קרובים אליו מאוד הוא כן התאמץ יותר לבוא, ובשנים האלו לא היו רבים כאלו מקרב תלמידי

הישיבה, כי כאמור הוא היה מגיע רק בימי שישי. "אני עצמי מאוד הערצתי את דמותו של ראש הישיבה זצ"ל, והשתדלתי להתקרב אליו מאוד באותם ימי שישי, עד שזכיתי גם להפוך לתלמיד מובהק שלו בשאר ימות השבוע. הייתי בא אליו ומדבר עמו בלימוד, וכמובן מקבל ממנו הדרכה והכוונה, והיתה לי סייעתא דשמיא גדולה, שזכיתי שהוא נטה אלי חסד וקרב אותי מאוד. "כשנולד בני", מספר הרב גבאי, "היה זה לפני כחמש שנים, בבית החולים 'ביקור חולים'. רבי אברהם היה גר במרחק של כמה דקות הליכה. מיד אחרי הלידה יצאתי לביתו, נקשתי על הדלת, וביקשתי להזמין אותו להיות סנדק בבריתו של בני שיחי'.

"הרבנית תבלחט"א, פתחה לי את הדלת, שאלה מה אני רוצה. אמרתי שאני רוצה לדבר עם הרב, אבל היא לא נתנה לי. 'הרב לומד עכשיו עם חברותא', אמרה, 'תבוא בעוד שעה...'. כך זה תמיד היה, היא היתה שומרת עליו שלא יפריעו לו בלימוד.

"חזרתי אחרי שעה, ואמרתי לראש הישיבה שאני רוצה להזמין אותו להיות סנדק לבני. הוא שאל באיזו שעה אני מתכוון לעשות את הברית, והשבתי שמאחר ובני משפחתי מתגוררים באשקלון, ויהיה להם קשה לבוא לירושלים בשעה מוקדמת, אני חושב על השעה אחת וחצי בצהריים...

מסכת בבא קמא, ובסוף אותה שנה שוב התפנה מקום באותו כולל, וההצעה הקודמת חזרה למקומה.

"אבל רבי אברהם ידע גם לדרוש ולתבוע מאתנו. הוא תמיד היה עוקב אחרי קצב ההתקדמות. בכל פעם היה שואל אותי על המבחנים ב'דרשו', מה נבחנתי עכשיו, מה ההספק שלומדים היום. אני זוכר שלפני שבע שנים אמרתי לו שלומדים רמב"ם, הלכות שביעית, במסגרת 'קנין הלכה'. הוא אמר לי שההספק קצת יותר נמוך לעומת הזמן הרגיל שבו לומדים טור וש"ע. גם כשנכנסתי לכולל 'אהבת שלום' הוא שאל אותי על ההספקים, ואמרתי לו שמדובר בלימוד של 'חושן משפט' במשך 12 שנה. הוא לא הבין למה צריך 12 שנה ללימוד של 'חושן משפט', וטען שההספק צריך להיות גדול יותר, אך אחרי שהסברתי שזה כולל את כל הנושאים כלים, ובלימוד עיוני ומעמיק מאוד, נחה מעט דעתו. אבל פעמים רבות אמר לי ראש הישיבה זצ"ל, על מבחני 'דרשו' ועל מסלולי לימוד שונים, שרק ככה מצליחים, רק על ידי לימוד עם הספקים קבועים ומוגדרים, עם חזרות ומבחנים".

לימוד קבלה...

מספר הרב גבאי עוד: "פעם אחת באתי לראש הישיבה ואמרתי לו: 'לא ידעתי שהראש ישיבה לומד גם קבלה'... הוא הסתכל עלי במבט כזה תמה ואמר לי: 'ומנין לך שאני לומד קבלה?'. השבתי לו שראיתי בספרו 'ברכת אברהם', בפרק 'הרואה', שהוא מסביר שם איזה משהו על פי דרך הקבלה... חייך ראש הישיבה ואמר לי, שמי ששם לב לדברים הקטנים יכול לשים לב גם לזה..."

"דרכו של ראש הישיבה היתה, שגם אברכים צעירים צריכים ללמוד בסדר שלישי. הוא אמר שהמדריכים היום הורסים את הסדר שלישי, ושהדרך צריכה להיות שלומדים. לדבריו, הדבר הכי חשוב ל'שלום בית' זה לוותר, לוותר ועוד פעם לוותר. בכלל, הוויתור היה אצלו מידה מאוד חשובה, בלי קשר דווקא לשלום בית: 'ככל שאדם מוותר יותר', כך היה שגור על לשונו, 'כך הוא זוכה לסייעתא דשמיא גדולה יותר'..."

"עוד אספר עובדה מעניינת, שתדגיש עד כמה הוא היה שמוח בהצלחתם של תלמידיו, וכמה היה עוקב ודואג לנו שנתעלה בתורה וביראת שמים:

"פעם נצרכה רעייתי שתחי' להתייעץ בעניין מסוים, והחליטה לעלות לבית ראש הישיבה זצ"ל, ולהתייעץ עם רעייתו הרבנית תליט"א, שהמסירות שלה אל ראש הישיבה היתה דבר שאין לו אח ורע, אבל היא כשלעצמה אשה גדולה ומאוד מאוד מיוחדת. "נכנסה אשתי וביקשה להתייעץ. הרבנית קיבלה אותה במאור פנים. סיפרה לה רעייתי שהיא אשתו של מיכאל גבאי, מתלמידיו של בעלה ראש הישיבה. הרבנית אמרה לה שהיא לא מכירה את השם הזה.

"בתוך הדברים סיפרה אשתי, שבעלה נבחן באחרונה על כך וכך דפים, והצליח ב"ה במבחן. עכשיו אורו פניה של הרבנית: 'אהה...', היא אמרה, 'את זה אני יודעת. ראש הישיבה סיפר לי בשמחה כה גדולה, שאחד מתלמידיו נבחן והצליח'..."

"השיב לי ראש הישיבה, שאם כך הוא לא יוכל לשמש כסנדק, מאחר ובשעה זאת יש לו לימוד קבוע עם חברותא..."

"הרהבתי עוז, הייתי קצת חצוף, ושאלתי אותו: 'למדנו רבינו: למה מרן שר התורה הגר"ח קנייבסקי שליט"א, במשך שנים רבות היה מבטל מסדרי הלימוד כדי לשמש סנדק, הגר"ש אלישיב היה מבטל מסדרי הלימוד, הסטייפלער היה מבטל מסדרי הלימוד שלו לשמש כסנדק, ואילו ראש הישיבה, רבי אברהם, אינו מוכן לוותר על לימוד עם חברותא, אפילו לא כדי לשמש כסנדק???'..."

"ראש הישיבה לא נבהל מהשאלה. הוא השיב לי ברצינות תהומית, שהראתה איך הוא מתייחס לעצמו: 'הם כבר למדו ויודעים את כל התורה כולה!', השיב בהתייחסו לכל אותם גדולים שמנתי, 'לכן הם יכלו להרשות לעצמם לבטל סדר, לצורך מצווה חשובה ויקרה כמו סנדקאות בברית מילה. אבל אני עדיין לא הגעתי לדרגה הזאת, אני - עוד יש לי הרבה ללמוד, ולכן אני לא יכול להיות גמיש בסדרים כמוהם!..."

"כמוהן שהתאמת את עצמי, ולמרות הטרחה הגדולה, כל בני המשפחה באו מוקדם ועשיתי את הברית בשעת בוקר מוקדמת, על מנת שראש הישיבה יוכל לשמש כסנדק..."

מתמידים ומוכשרים

"פעם סיפר לנו ראש הישיבה", מוסיף הרב גבאי, "על מקרה שקרה לו: 'התקשר אלי יהודי אחד, וביקש לברר על בחור מבין תלמידיי, עליו הוא מברר כחתן מיועד לבתו. היהודי שאל כמה שאלות ואני הפלגתי בשבחו של הבחור, ואמרתי שהוא מתמיד גדול מאוד ב"ה. "שאל אותי האבא הזה שאלה נוספת: איך הכישרונות של הבחור?..."

סיפר ראש הישיבה: 'כששמעתי את השאלה, 'נתתי לו על הראש'..."

אני אומר לך שהבחור מתמיד, ואתה שואל אותי אם הוא בעל כישרון?? מה שווה כישרון לעומת התמדה? הרי אנחנו רואים כישרוניים רבים שאינם מצליחים בלימוד, לעומתם המתמידים תמיד מצליחים!!!"

עוד מספר הרב גבאי: "לפני כמה שנים היתה לי התלבטות, אם להמשיך ללמוד בכולל של הישיבה, או לעבור לכולל אחר שייתכן שבו אני אוכל להתקדם יותר.

"אמר לי ראש הישיבה: 'הרי בשנה הקרובה עומדים ללמוד בישיבה את מסכת בבא קמא, האם כבר למדת פעם בבא קמא???'

"השבתי לו שלמדתי רק חצי בבא קמא, אבל לא את כולה. 'אם ככה', אמר לי הגר"א ארלנגר, 'אז תמשיך בישיבה גם בשנה הקרובה, ותלמד בבא קמא'.

"התשובה לא סיפקה אותי: 'עכשיו יש מקום פנוי עבורי בכולל שאליו אני רוצה ללכת', אמרתי, 'אם אני אדחה את ההצעה עכשיו ואשאר עוד שנה בישיבה, מי ערב לי שבשנה הבאה עוד תסכים הנהלת הכולל הזה לקבל אותי???'

"ראש הישיבה הסתכל עלי במבט משתומם: 'מה זאת אומרת, מי דאג לך עד היום???' השבתי שכמוהן הקב"ה דאג לי, 'נו???' השלים ראש הישיבה את דבריו, 'אז מה הבעיה, הקב"ה ידאג לך גם בעוד שנה...'. מיותר לציין שכך אכן היה, למדתי עוד שנה בישיבה

תשמעו, ממש כמו שאני מספר לכם, הוא נכנס ל"בית ישראל" - האדמו"ר מגור זכר צדיק לברכה, התחיל לתנות את כאבו ומצוקתו: "מאד מעיק עלי... את הבנים אני מחזיק, אבל מי יעודד את הנכדים, מי יעמוד לצידם מה יהיה עם הנכדים?" דיבר ושפך את הלב. ה"בית ישראל" נתן קפיצה מהמקום, והתחיל לצעוק: "א משיגינער!! א משיגינער!" אתה דואג על עוד חמישים שנה?!"...

הגה"צ רבי ראובן קרלנשטיין זצ"ל על הזכות של שבט לוי

"וַיַּעֲבְדוּ מִצְרַיִם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּפֶּרֶךְ" (שמות א', י"ג)

ה"ידע תדע" - תנאי לירושת ארץ ישראל

בפרשה זו מתחיל השיעבוד של עם ישראל במצרים. השיעבוד היה פריעת חוב, כפי שהקב"ה הבטיח לאברהם אבינו ע"ה ברית בין הבתרים: "ידע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם... ואחרי כן יצאו ברכש גדול" (בראשית טו, יג). עם ישראל השתעבדו והתענו בארץ מצרים - "ועבדום ועינו אותם ארבע מאות שנה". שבט לוי, כידוע, לא היה תחת עול השיעבוד, כפי שפרעה אמר למשה ואהרן שהיו משבט לוי - "לכו לסבלותיכם". נשאלת השאלה: מדוע עליהם לא חל השיעבוד, וכי הם אינם זקוקים לפרוע את החוב של "כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום ועינו אותם"? וכי שבט לוי אינו "זרעך"?

ה"משנה למלך" בפרוש ה'הגדה של פסח' כתב באור מענין. ה"ידע תדע" זו תשובה של הקב"ה על מה שאברהם אבינו ע"ה שאל אודות ארץ ישראל "במה אדע כי אירשנה" - באיזו זכות יירשו בני את הארץ. על כך אמר לו הקב"ה: "ידע תדע". ישנה אריכות גדולה במדרשים ובמפרשים מה דיבר אברהם אבינו עם הקב"ה, אבל מה שמפורש בתורה היא השאלה והתשובה אודות ארץ ישראל, שהקב"ה אמר לו "כי גר יהיה זרעך".

אם כן ניחא. רק מי שיש לו חלק בארץ ועתיד לרשתה - הוא נכנס בעול השיעבוד - הוא נכנס בעול השיעבוד וקיום הגזרה, אבל על שבט לוי לא היתה השאלה: "במה אדע כי אירשנה", ועליהם לא היתה התשובה: "ידע תדע כי גר יהיה זרעך", כי ה"ידע תדע" הוא תנאי לצורך ירושת ארץ ישראל, ואם אין ירושת ארץ ישראל אין "ידע תדע".

מורי ורבותי, הכל מבואר טוב ויפה - אין להם ירושת הארץ לכן אין להם שיעבוד. אבל כיצד ידע פרעה את 'המשנה למלך' הזה?... אין הקב"ה סיבב את הסיבות אצל פרעה, שהוא הסכים שלא לשעבד את שבט לוי?...

פה רך - בפרך

כתוב בחז"ל, שהשיעבוד התחיל בפה רך. פרעה לא הכריז מיד ולא ציוה עליהם בתוקף - "תלכו לעבוד!" בסך הכל אמר להם בידדות: מה אתם יושבים ככה ללא מעש, יש לכם הזדמנות פז לעבוד למען המדינה, ליצור וילות, לבנות בתים ולהקים מפעלים, בשבילכם ולמענך, תהיה לכם תועלת ורווח רב מכל הענין, כי כעת אתם מתגוררים בבתים מסכנים ועלובים - בקראוונים ובצריפים. תבנו בתים - לוקסוס, והבתים יהיו שלכם. מלבד זאת תקבלו משכורת מקופת הממשלה, והתשלום לפי ימים, כל יום עבודה - תשלום מלא.

כמה טוב. יבנו לעצמם קוטג'ים, בתי פאר, דשאים וגינות נוי, ומשכורת נאה בצידם.

יצאו כולם לעבודה, התחילו לעבוד בגעווואלידגע מרץ. פרעה העמיד נוגשים שערכו רשימות - את המכסה היומית של כל יהודי, באותם ימים ראשונים שעבדו בכל הכח ובמשנה מרץ. חלפו כמה ימים ונתנה הוראה: "גם היום תעשו כתמול שלשום", ואם חשבתם שהבתים הם מתנה מהמלך - במצרים לא מחלקים מתנות, מה פתאום, הבתים לצורך הממשלה - בשבילי. וכסף? איזה כסף, מה כסף?!

פרעה התחיל בפה רך וסיים בפרך - "ויעבדו מצרים את בני ישראל בפרך". פרעה הרשע.

מידה כנגד מידה

על פי זה, יש לישב את השאלה בפסוקים להלן, בעת שמשה ואהרן באו לפני פרעה, לבקש שיוציא את היהודים ממצרים. משה ואהרן אמרו לפרעה: "דרך שלשת ימים נלך במדבר וזבחנו לה' אלקינו". לכאורה קשה, לשם מה ולא יזו מטרסה הסתירו את המטרה הסופית, ואמרו שהם יוצאים לשלושה ימים בלבד, מדוע לא הצהירו באופן ברור: "אנחנו יוצאים"! הרי אחרי כאלה מכות ודאי עתיד הקב"ה להוציאם מיד פרעה לחרות עולם.

התשובה - אמר הגר"א מוילנא - כי הקב"ה רצה שהם יתנהלו עם פרעה ב"מידה כנגד מידה".

אם בתחילה פרעה היה מתנהג איתם בנוסח ברור והיה אומר: 'תשתעבדו לי כעבדים ותדעו שאני מעביד אתכם בפרך!', אם לא היה מתנהג איתם ברשעות ואכזריות של שקר ב'פה רך' - גם משה ואהרן היו מבקשים בגלוי לצאת ממצרים בבקשה ברורה וישירה, אבל כיון שהוא התחיל איתם בשקר, בפה רך שנהפך לעבודת פרך - גם הקב"ה ציוה למשה רבינו ואהרן ע"ה ללכת איתו בשקר ממשך הגאון ומפרש את הפסוק בתהילים (צב, טז): "להגיד כי ישר ה' ישר, ואם אתה רואה שיש עוולה, העוולה היא באדם - 'צורי ולא עולתה בו' ואם האדם מתנהג בשקר מתנהגים עמו בשקר, כך היה עם המן, וכך היה גם עם פרעה.

שבט לוי לא התפתו

ומה לגבי שבט לוי?

במדרש (שמות רבה א, י) מספר: "וישימו עלי, עליהם לא נאמר אלא עלי, תנא דבי ר"א ב"ר שמעון מלמד שהביאו מלבן ותלו בצוארו של פרעה, שאם היה אחד מישראל שאומר להם 'איסטניס אני', אומרים לו 'כלום איסטניס אתה מפרעה?'".

פרעה הלביש על צוארו מלבן, כמי שאומר: מי שמפונק שילמד ממני, לי ודאי קשה לעבוד, וכי אתה מפונק יותר מפרעה? תראה איך פרעה הלביש על עצמו מלבן, ואם הוא יכול לעבוד - גם אתה יכול. וכאמור, עם ישראל התלהבו מאד, אלו תנאים טובים! בתים, וילות, ומשכורות גדולות. געוואלידג.

שבט לוי לא התפתו. הם אמרו לעצמם: לא! איננו צריכים את הוילות שלך, לא זקוקים למשכורות שלך, טוב נח ונעים לנו לשבת ב'מאה שערים', בבית הרעוע, לא מעוניינים שום דבר... ממילא, כיון שלא נפלו ב'פה רך' - לא הגיע עליהם אחר כך ה"בפרך". הללו שהשתכנעו מהפה רך, מפה רך נכנסו לפרך. אבל שבט לוי לא התפתו

אבל עדיין לא מובן, נכון שהם לא התפתו ולא נפלו בפח השקר של פרעה, אבל פרעה הרי לא היה 'בטלן'. וכי ככה הניח להם להסתובב? כיצד ויתר להם שנים רבות כל כך ללא עבודה מפרכת?

בעלי התוספות אומרים "א געוואלידגע זאך": הקב"ה מסובב הסיבות רצה ששבט לוי לא יהיו בשיעבוד מצרים, וסיבב שפרעה

הכיר בכך ששבט לוי שונים מכולם, עוד מעת ההלוויה של יעקב אבינו ע"ה.

באותה הלוויה של יעקב אבינו, גם פרעה השתתף. הוא ראה שרבות המלווים אינם נוגעים במיטה, רק הבנים נושאים אותה, ניחא. אבל הנה הוא ראה שני בנים הולכים מהצד ואינם אוחזים בארון: יוסף הוא מלך, ובמקומו נשאו את המיטה שני בנים - אפרים ומנשה. אבל יש אחד נוסף שמלווה אך לא נושא את המיטה. הרי הוא לובש את אותו ה'שטריימל' כמו כולם, ומדוע אינו נושא את המיטה כמותם?! התחיל פרעה להתעניין, אמרו לו: "זה הבן של לוי".

מה קרה ללוי?

יעקב אבינו אמר לבניו: "לוי לא ישא את מיטתי". מדוע? "כי תפקידו יהיה לשאת את ארון הקודש, את המשכן, ולכן אינני רוצה, חלילה, להשתמש בו".

על הארון של יעקב אבינו ע"ה שרתה השכינה ממש, כמו שרמזו בפסוק: "אנכי ארד עמך מצרים ואנכי אעלך גם עלה" (בראשית מו, ד). זו באמת הסיבה שיעקב אבינו ע"ה ציוה שרק השבטים יגעו בארונם, כי אם מישוהו אחר היה נוגע בארון - השכינה היתה בורחת, הכל כתוב בחז"ל. ואף על פי שהשכינה היתה על מיטתו של יעקב אבינו ע"ה לא רצה שלוי ישא אותה.

פרעה לא הבין הרבה מה המשמעות של 'ארון הקודש' ומהו אותו 'משכן', לא הבין ולא יבין, אבל דבר אחד נכנס לו בראש, שאם יעקב אבינו [שהגויים העריכו כל הגה שיצא מפיו, עד שהמצריים רצו לעשותו אליל] לא מעוניין להשתמש בלוי, גם אני לא מעוניין להשתמש בו. בלוי לא משתמשים! לא תהיה לי בכך שום תועלת. לכן לא שיעבד אותם בכוח בעבודת פרך.

אך, אם בני לוי היו מתפתים ל'פה רך', גם אם פרעה לא היה חושב לשיעבד אותם בכוח - הם היו נופלים ומכניסים את עצמם לשיעבוד כמו כולם, אבל כיון שלא התפתו, נשארו בצד ופרעה לא נגע בהם.

בלעדי שבט לוי - אין קיום לעם!

פרעה אמר לשבט לוי: נכון, אינני מעביד אתכם, "לכו לסבלותיכם", אבל כמובן, פרנסה ואוכל לא תקבלו ממני, כלום! מצידי - תגועו ברעב.

אם פרעה לא מפרנס אותם, והם יושבים ולומדים, מהיכן ניזונו? מהיכן חיו?

מביא רבי אליהו לופיאן זצ"ל מדברי חז"ל, שבשנות מושבם בארץ מצרים הנהיגו תור קבוע ומסודר בין אחד עשר השבטים שהיו מורידים מהלחם שפרעה נותן להם, ומתחלקים עם שבט לוי במאכלים, תשמעו, מהלחם הדל של הפועלים הרצוצים, פרסו ונתנו לשבט לוי - שיהיה להם לחם לאכול!

מורי ורבותי, תתארו לכם, מבחיל ומרעיד! יש שבט שלם שיושב בבית המדרש, ואך אומרים - לא מניח אפילו אצבע במים קרים... וכל האחרים עובדים עבודת פרך, עינוי, שיעבוד, צער וכאב, הלא העיניים יכולות לצאת להם מקנאה!

אבל בני ישראל לא רק שלא קינאו ושנאו, אלא העירו. הכירו שכל

קיום עם ישראל, שלא יחד לעולם ונצח ישראל לא ישקר - הוא בזכות שבט לוי שיושבים ולומדים. זוהי אפוא זכות קיום עבורם לפרוס מהלחם המועט שפרעה נותן להם ולהעביר לשבט לוי. ראו והבינו מה היתה הכרתם של עם ישראל במצרים. איזו עדינות הנפש, איזו הבנה עמוקה ואיתנה. במצבים הקשים ביותר, ב"קוצר רוח ומעבודה קשה" מתחת לעינוי, הבינו כלל ישראל כי לא הם מחזיקים את שבט לוי אלא שבט לוי מחזיק אותם... בלעדיו אין להם קיום. מוראדיג א געוואלד

א משיגינער!

שמעתי עובדה וידוע לי שמו של בעל העובדה - יהודי נכבד תושב לונדון, אך כמוזן לא אנקוב בשמו. העיקה לו על הלב שאלה שליוותה אותו תקופה ארוכה, והרהר בה רבות: "הבנים שלי בני תורה, ברוך ה', לי יש פרנסה בכבוד, כי אנחנו 'בעלי בתים', ואני לא היחיד, כמותי ישנה קבוצה רחבה של יהודים ישרים ויראי ה' שיש לנו יכולת להחזיק את הבנים היקרים שלנו, ואנו עושים זאת בכבוד, אבל מה יעשו הנכדים, הרי לבנינו אין כסף, ואין הם יחזיקו את הבנים שלהם, אבוי, מה יהיה עם הנכדים שלנו? ומי יודע מה יהיה גורלם של הנינים - מי יעמוד לצידם.

היהודי הלך במיוחד לשאול יהודים חשובים, ותשובתם לא סיפקה אותו, כשהשאלה המשיכה להטרידו. המשיבים דיברו איתו על 'ביטחון' ו'אמונה' וכמוזן ללא הועיל...

תשמעו, ממש כמו שאני מספר לכם, הוא נכנס ל"בית ישראל" - האדמו"ר מוגר זכר צדיק לברכה, התחיל לתנות את כאבו ומצוקתו: "מאד מעיק עלי, ואף על פי ששאלתי כמה מגדולי ישראל עדין אין לי תשובה מספקת - - את הבנים אני מחזיק, אבל מי יעודד את הנכדים, מי יעמוד לצידם מה יהיה עם הנכדים?" דיבר ושפך את הלב.

ה"בית ישראל" נתן קפיצה מהמקום, והתחיל לצעוק: "אמשיגינער! אמשיגינער!" אתה דואג על עוד חמישים שנה?!"...

הרבי זצ"ל העניק לו את התשובה הטובה ביותר. אדם באופן טבעי, בטבעו של עולם אין לו עסק בעתיד הרחוק, ומי שדואג ליובל שנים מה יאכל ומה ישתה ומה ישותו ילדיו ונכדיו - הוא 'משיגינער'!

אלפי שינויים, ריבי רבבות של עצות ופתרונות יתגלגלו לכאן ולשם - בחמישים שנה הבאות, והוא דואג לקב"ה אין לכלכל את 'שבט לוי' האהוב עליו... ה' יתברך, שהוא כל יכול, מחזיק את שבט לוי מימי גלותנו בארץ מצרים ועד היום, והצדיק הזה בתום לבבו דואג מה יהיה בעוד חמישים שנה, כאשר בקוש יודע לתת תחזית מה יהיה בעוד כחודש ימים. **א משיגינער!!** שבט לוי, ה' חלקו ונחלתו.

לא להסיר את גלגלי העגלה

שליחים מיוחדים משרי הממשלה מתנועת 'הפועל המזרחי' נכנסו לביתו של הרב מטשעבין זי"ע גאון הגאונים, והביעו את צערם. הם

פרסו על השולחן את המצוקה המדינית: המצב קריטי, הצבא סובל ממחסור משווע בכוח אדם. לדעתנו הגיעה העת שחייבים לגייס את בני הישיבות. מבחינה אחראית ציבורית אין ברירה אחרת, חייבים לגייס את הצעירים יושבי האוהל.

שמעו את תשובתו של הטשבינער רב ותבינו את משמעות דברי שלמה המלך ע"ה: "דברי פי חכם חן" (קהלת י', י"ב). הוא השיב במשל פיו, וכה אמר:

אספר לכם מעשה. אצלנו בחוץ לארץ, בעיירות, עדין לא היו כמעט מכוניות, רק פה ושם. עיקר כלי התחבורה מעיר לעיר ולמשא, היו הסוסים והעגלות.

ביום סגרירי אחד, נסע 'בעל עגלה' עם סוסו, והסוס נעצר, פסק מלכת. הוא הבין כי הסוס התעייף, קשה לו לסחוב, לכן אינו זו. ניסה להכותו עם השוט, אך ללא תוצאות - הסוס מאן ללכת. מה יעשה. בלית ברירה התחיל לפרק את המשא מהעגלה כדי להקל על הסוס. פרק והניח את הסחורה בצידו הדרך [בתקוה שהסחורה לא תיגנב עד שישוב עם סוס חדש ובריא], אבל גם לאחר פריקת הסחורה הסוס זו בקושי ובעצלתיים. "הוא חולה ומתקשה לסחוב אפילו את העגלה" - הרהר העגלון בכא.

ירד מהעגלה. חשב וחשב: "מה אעשה?"

עד שעלה במוחו רעיון גאוני והתלהב: "אי אי אי, פלאי פלאים, יש לי עצה טובה שתציל את המצב באמת: עיקר הכובד של העגלה הם הגלגלים מברזל, הם מכבידים מאד, אפרק את הגלגלים ואחביא אותם בצידו הדרך... עצה נפלאה..."

פנה אליהם הטשבינער רב זצוק"ל ואמר "דעו לכם שזה מה שאתם מעוניינים לעשות! קשה בצבא, נכון, המצב לא פשוט, אבל היעלה על לב בר דעת להוריד את הגלגלים? אין העגלה תסע אם אין גלגלים?! "עומדות היו רגלינו בשערך ירושלים", אומרים חז"ל (מכות י' ע"ב): "מי גרם לרגלינו שיעמדו במלחמה? שערי ירושלים שהיו עוסקים בתורה". אין עומדות רגלינו במלחמה? - בזכות שעוסקים בתורה. אם תורידו את הגלגלים הללו - אין נסחב את העגלה לדרכה?!

כל כך טוב, השיב להם במשל פיו. - אזוי גוט!

שמעתי מעשה מרבי משה מרדכי שולזינגר, והתקשרתי אליו לשמוע שוב את פרטי המעשה בדיוק. א מוראדיג מעשה, מפי השמועה.

היה אחד מהגדולים בדורות הקודמים, הידוע בשמו - רבי הלל מקולומאי, מתלמידי ה"חתם סופר"

הוא למד בישיבה בפרשבורג, וכידוע, בימים ההם לא היתה פנימיה מסודרת, לא היה 'חדר אוכל'. הבחורים התאכסנו בבתי העיירה, ואכלו 'מים' - על שולחנם של בעלי הבתים מהעירה, שהתנדבו להחזיק בחור.

אם אתם רוצים לדעת בפרשבורג התגוררו אנשים בעלי סדר ומשמעת: בשתים בצהרים אוכלים, בשתים ועשרים וחמש דקות נכנסים למנוחת צהרים, כך בצהרים וכך בסדרי היום והלילה - יש סדר לחיים, מתי יושבים ומתי קמים, בשכבך ובקומך.

אם אתם רוצים לדעת בפרשבורג התגוררו אנשים בעלי סדר ומשמעת: בשתיים בצהרים אוכלים, בשתיים ועשרים וחמש דקות נכנסים למנוחת צהרים, כך בצהרים וכך בסדרי היום והלילה - יש סדר לחיים, מתי יושבים ומתי קמים, בשכבך ובקומך

בסגנון חריף ופתח בתשובה חריגה: "כל מה שאמתם, הכל אמת ויציב! אבל יש לי הערה אחת קטנה".

"הערה?! איזו הערה יכולה להיות לך?!"

"בבקשה: לא אני אוכל אצלך. לא. אתה אוכל אצלי... אמת, אין לי מילים להודות לך על מה שאתם עושים בשבילי, אבל ההגדרה שאמת שאני אוכל על שולחןך אינה נכונה כי אתה אוכל בזכותי..."

ר' הלל ידע שהוא מדבר מול יהודי מיוחד שמבין ומוקיר באמת, כי מי שלא מבין היה משליך אותו מכל המדרגות... שומעים דיבורים עזים? אני לא אורח שלך, אתה האורח שלי... בעל הבית תפסו, חיבקו ונישקו: "הלל הלל, הכנס הביתה, שב ותאכל".

הבחור נרתע: "לא, לא, מאוחר כעת", ושב בחוסר נעימות לבית המדרש.

זו האמת. אגעוואלדיגע אמת.

מי מחזיק את מי? עם ישראל את שבט לוי או שבט לוי את עם ישראל? - שאלה שהיא תשובה.

(מתוך הספר 'יחי ראובן')

רבי הלל הבחור נשלח לאכול אצל בעל בית אחד מכובד מחשובי העיר. ר' הלל היה מתמיד גדול ועילוי, מוחו היה שקוע בלימוד התורה עד שהיה שוכח את זמן האכילה. במקום בשתיים בצהרים הגיע בשעה שלוש, אבוי.

בעל הבית באמת לא היה מרוצה מהנהגות הבחורצ'יק. זה הפריע לו את המנוחה ואת הסד המופתי שהבית נהג בו. אבל הוא צבר את הכעס בפנים ושתק, כי העריך עד מאד בני ישיבות ותלמידי חכמים שקדנים, וגם הבין שאין הרבה מה לקוות מהבחורצ'יק הזה, כי הוא עילוי, ואין תקווה רבה להשליט עליו סדר ומשמעת.

צהרים בהיר אחד ר' הלל הבחור שכח לחלוטין כי ממתין לו ארוחת בבית המשפחה. כאשר הביט על השעון הבחין ומיד התאנח: "אוי וי, כבר ארבע וחצי!"

חשב לעצמו: האוכל לא נורא, אבל מסתמא בעל הבית דואג לי, אלך ואודיעו שברוך ה' הכל בסדר, ובעזרת ה' מחר אבוא לאכול כרגיל. רק להודיע לו, כדי שיהיה רגוע.

הבחור דפק בדלת, ובעל הבית היה כבר אחרי ה"שלאף שטונדה" [-שנת צהרים דשנה]. קם מכורסתו, פתח את הדלת, וכשראהו הרים קול: "מה קרה לך, הלל?"

"לא קרה שום דבר".

"אם כן מדוע לא הגעת לאכול את מה שהכינו לך?"

"מה אומר ומה אדבר, היה לי רשב"א קשה, התעמקתי ושכחתי, ללא כוונה חלילה, פשוט שכחתי".

באותו רגע בעל הבית לא התאפק ופתח את פיו: "יש משהו שעומד לי על הלשון לומר לך הרבה זמן, כעת אומר לך עד הסוף - אחת ולתמיד. תגיד, מה אנו לא עושים בשבילך: דואגים לך משתדלים להכין את הארוחות שיהיו על הצד היותר טוב, מתאמצים וחושבים עליך, ואתה הרי אורח אצלנו כמעט בחינם אין כסף, ההורים שלך שולחים מפעם לפעם כמה פרוטות, לא יותר. תבין, מה מבקשים ממך? וכי ביקשנו פרוטה אחת נוספת? לא, דבר אחד מבקשים ממך: תבוא בזמן לסעודה! וככה אתה מתנהג? תאמר לי בתום לב, וכי זו דרך? וכי כך מתנהג בן תורה?"

בעל הבית המשיך לשפוך קיתונות של רותחים, לא משנאה חלילה, אלא מכאב רב, היה קשה לו לסבול את האיחורים ואת חוסר הסדר של הבחור. בעל הבית יצא מגדרו וחזר על דבריו שוב ושוב - שפך את כעסו. הבחור המתין בסבלנות, נתן ל ולסיים את "הדרשה".

בעל הבית עמד, ממתין לתגובת הבחור.

ר' הלל ידע שהכועס מעריך תורה, וגם הכיר שאי אפשר לדבר איתו

077-2222-666 או *4992

קו השיעורים של 'דרשו' - לחייג, ללמוד, לדעת

פעם פגש בי יהודי: "אולי ידוע לכם על איזה גמ"ח?". אמרתי: "שמעתי שפלוגי מנהל קופת גמ"ח". הודה והלך. ויהי כמשלוש חודשים, ובעל הגמ"ח פוגש בי: "רבי יעקב, לא נעים לי, אבל אתם שלחתם אלי את פלוגי שאלוה לו, ורק מפני כבודכם הלוויתי לו - ושטרותיו חוזרים בלי כסוי"...

הרב יעקב גלינסקי זצוק"ל, על גזירות פרעה ושבט הלוי

"וַיַּעֲבֹדוּ מִצְרַיִם אֶת פְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּפֶרֶךְ" (בראשית א', י"ג)

"בפרך", דרשו רבותינו (סוטה יא ע"ב), בפה רך. פרש רש"י: "משכום בדברים ובשכר, עד שהרגילום לעבודה". ויש להבין מדוע סובב ה' כך, שתחילת שעבודם יהיה בפיתוי ומרצונם? אך דבר גדול השמיעונו, ונספר סיפור. מקומם ומרגיז: פעם פגש בי יהודי: "אולי ידוע לכם על איזה גמ"ח?". גם זו גמילות חסד, ליידע על קופת גמילות חסד. אמרתי: "שמעתי שפלוגי מנהל קופת גמ"ח". הודה, והלך. ויהי כמשלוש חודשים, ובעל הגמ"ח פוגש בי: "רבי יעקב, לא נעים לי, אבל אתם שלחתם אלי את פלוגי שאלוה לו, ורק מפני כבודכם הלוויתי לו" -

לט ע"א), שכל שביבשה טמא בים טהור, ולהיפך. ולפי זה, היה כלב הים צריך להיות בעל חיים מותר באכילה!

שאלה. "אבל יש לי תירוץ", אמר הרב מפוניבז': "המשנה (כלים פ"ז מ"ג) אומרת, שאם יוצרים כלי מעור של בעל חיים ימי, אינו מקבל טומאה: 'כל שבים, טהור. חוץ מכלב המים, מפני שבורח ליבשה' - כשבאין לצודו, לכן נחשב כבעל חיים יבשתי. ולכן, אסור באכילה!". כפתור ופרח! תשובה נפלאה.

"ולמדנו מכאן", אמר, "שאם יש לך יהודי המשייט בביצת החילונית כל חייו, אבל בעת צרה בורח לבוראו, בא לבקש ברכה ומעטיר שוועה - מגלה הוא, שיצור מאין הוא. שייך לעולמה של תפילה ולקשר עם בוראו!".

וכך היה במצרים - עם שקוע במ"ט שערי טומאה, ביטלו ברית מילה, עבדו עבודה זרה, מלאכים לא ראו במה נבדלים הם מהמצרים? אבל במצוקתם זעקו לבוראם - ועמו הם, שמע בוראם! וזהו שנאמר: "ה' עוזי ומעוזי". ומתי יודע הדבר, כאשר הוא "מנוסי ביום צרה!" (ירמיה אז, יט).

הרי לך: "אני שלחתי?!" וההמשך צפוי: "שטרותיו חוזרים בלי כסוי"...

והוא מספר: "הבוקר איתרתי אותו, אחרי ריצות וטרחות. אמרתי לו: 'ראה, קורה שחוזר שטר, אבל האחד אחרי השני? האינך חושב לפרוע את ההלוואה?!'..."

"ומה, חושב אתה, ענה? לא תאמין! משך בכתפיו ואמר: 'מי ביקש מוכן להלוות לי!...' השמעתי? חשבתי שאני מתעלף!! - מי ביקש מוכן להלוות לי! לא נשמע כדבר הזה!" לא נשמע? דווקא כן, ומימות עולם!

כשאדם הראשון חטא, אמר שהאשה אשמה. נשאלה האשה, ואמרה שהנחש אשם. הנחש לא נשאל מה בפיו, כי "אין טוענים למסית". שאלה הגמרא: ומה היה לו לומר? והשיבו, שהיה טוען: "דברי הרב ודברי התלמיד, דברי מי שומעין" (סנהדרין כט ע"א) - השומעים אתם! הוא פיתה והסית, ולבסוף מיתמם: מי אמר להם לשמוע לי..."

וכידוע, כתב הרמב"ם (באגרתו לבנו) שפרעה הוא משל ליצר הרע. אין, אפוא, פלא בכך שראשית שיעבודו בפה רך, בפיתוי מרצון - ומי אמר להכניס עצמם לעולו?!

הנה, שבט לוי לא נתפתו, והיו חופשיים מעבודתו!

ונצעק אל ה' אלוקי אבותינו

רב אחד הגיע אל ה'חפץ חיים' זצ"ל, הציג עצמו: רב הוא, בעיירה פלונית. התעניין ה'חפץ חיים': "מה מצב היהדות שם?" נאנח הרב: "האידישקייט בשפל המדרגה. המסיתים מרימים ראש,

הרב מפוניבז' זצ"ל שאלני שאלה: בגמרא (חולין קכז ע"א) אמרו, שכל מה שיש ביבשה יש בים, חוץ מן החולדה. ואמרו (בעבודה זרה

סיפר לי ידידי הרה"ג רבי חגי רקובסקי שליט"א, סיפור מדהים: "דודי רבי אליעזר רקובסקי זצ"ל נזקק לניתוח מסובך, והוא נכנס למרן ה'קהילות יעקב' זי"ע שיתפלל עליו. "שמי אליעזר בן רבקה", אמר. הביט בו רבינו הסטייפלר ואמר לו: "אתפלל עליך בכללות, אך לא אזכיר את השם אליעזר, כיון שלא קוראים לך אליעזר"...

הרה"ג רבי שמואל ברוך גנוט שליט"א על משמעות שם האדם

"ואלה שמות בני ישראל" (שמות א', א')

סיפר לי ידידי ראש כולל הוראה באלעד הרה"ג רבי חגי רקובסקי שליט"א, סיפור מדהים: "דודי רבי אליעזר רקובסקי זצ"ל נזקק לניתוח מסובך בדרום אפריקה והוא נכנס למרן ה'קהילות יעקב' זי"ע שיתפלל עליו. "שמי אליעזר בן רבקה", אמר. הביט בו רבינו הסטייפלר ואמר לו: "אתפלל עליך בכללות, אך לא אזכיר את השם אליעזר, כיון שלא קוראים לך אליעזר"...

הרב רקובסקי נדהם. "קוראים לי אליעזר", אמר, אך הסטייפלר התעקש שזה לא שמו.

הוא שב לביתו והביט בשטר הכתובה שלו. נכתב שם אליעזר. הוא נכנס שוב לרבינו הסטייפלר ושוב, הסטייפלר זצוק"ל התעקש. "לא קוראים לך אליעזר".

"דודי היה בעצמו אדם מבוגר והוריו כבר נפטרו" - מספר רבי חגי רקובסקי - "לכן ניסו לחפש יהודי שהשתתף בברית שלו. נזכרו שסיפרו שהרב מנחם פרוש ז"ל השתתף בברית. דודי נסע אליו ושאלו כיצד קראו לו בברית. ר' מנחם פרוש פרץ בצחוק ואמר: "את הברית שלך אי אפשר לשכוח... אביך כיבד בברכות יהודי ירושלמי עליו ושובב, שבמקום לקרוא לך אליעזר, קרא לך 'רב לייזר'..."

מובא בספרים שהמנהג הוא לקרוא דווקא בשמות בעלי חיים שיש להם הקשר תורני, כמו בעלי החיים שהשבים נמשלו להם (גור אריה יהודה, נפתלי אילה שלוחה, בנימין זאב יטרוף), והשם צבי נוסד בדמיונו לאיילה, וכן השם דב התחבר בדרך כלל לשם יששכר, כנראה מפני שלא רצו לקרוא בשם 'יששכר חמור גרם', ובחרו, לא ברור מדוע, בשם דב, כתחליף לשם 'חמור'. (וראו בס' זכר דוד, מאמר א פ"ג ובס' ברית אבות ח, כג, ובס' ויקרא שמו בישראל פטו, ז).

לפני כמה שנים הסתלק הגאון רבי יוסף דוד הרבסט זצ"ל. תלמיד חכם אמיתי בכל רמ"ח ושס"ה. לכל שאלה ששאלת אותו, היתה לו תשובה מסודרת ומנומקת, גדושה במקורות מראשונים ואחרונים. רבי יוסף היה אדם מיוחד, אציל נפש ונעים שיחה, וכל כולו היה תורה בעיון ובהיקף בלתי מוסבר. הגרי"ד כיהן במשך שנים כר"מ בישיבת 'באר התלמוד' וראש הכולל בבית הכנסת 'נוסח ספרד' בעירנו אלעד.

הגרי"ד הרבסט אהב את כל חלקי התורה ושלט בה שלטון ללא מיצרים. אך אהבה מיוחדת הייתה לו לספרי החיד"א, באומרו תמיד

לגבי שמות החיות, כמו אריה, זאב, דב, צבי, איילה ויונה, ועוד, כתב הגאון החיד"א בספרו 'שם הגדולים', שכך נהגו בקהילות ישראל באיטליה, כסגולה לחלאים רעים. לאור זאת שאלתי במכתב, לפני כעשור, את מרן רשכבה"ג הגר"ח קניבסקי שליט"א, שאם כבר קוראים בשמות חיות, אם כן מדוע לא קוראים בשם סוס, שהרי הש"ך (יו"ד קצח) כתב: "ברוקח וכל בו איתא שאם פגע בה סוס... יהיו בניה עומדין נאה בדיבורם, שומעים ומבינים, לומדים תורה ואינם משכחין וממעטים בשינה, ולא עוד אלא שאימתן מוטלת על הבריות".

כל השאלות במכתב זה זכו למענה ממרן שליט"א. חוץ משאלה זו... ומדוע באמת? מדוע לא קוראים לבנים בשמותיהם של יתר בעלי החיים?

לאור זאת שאלתי במכתב, לפני כעשור, את מרן רשכבה"ג הגר"ח קניבסקי שליט"א, שאם כבר קוראים בשמות חיות, אם כן מדוע לא קוראים בשם סוס...

לפני שנתיים שאלתי את מרן שליט"א על אברך שנולד לו בן בשעה טובה ויש לו כבר בן בשם אהרון והוא רוצה לקרוא לתינוק ע"ש מרן רבינו הגאון רבי אהרן יהודה לייב שטיינמן זצוק"ל, ושואל האם יש ענין לקרוא לתינוק בשם יהודה לייב, או שכיון שזה רק חלק משמו של מרן הגראי"ל-אין ענין. מרן שליט"א ענה: יש ענין.

על השם "קרן" אמר לי מרן שליט"א שגם איוב קרא לבתו בשם קרן (איוב מב, יד: "וַיִּקְרָא שֵׁם הָאִתָּהּ יִמְיָמָה וְשֵׁם הַשְּׁנִית קִצְיָהּ וְשֵׁם הַשְּׁלִישִׁית קֶרֶן הַפֶּוֹךְ") והספרדים קוראים בשם זה, למרות שהם חוצים את שמה של בת איוב, שנקראה בשם "קרן הפוך". על השם "מוריה" אמר לי מרן שליט"א שהוא שם של הר, ולא של בני אדם... ועל שם "דליה" אמר לי רבינו שליט"א שלא שמענו על שם כזה, ואם השם נהוג אצל הספרדים, אזי ניתן לקרות בשם זה.

לפני כ-15 שנה אמר לי מרן שליט"א על השם "פסח" ש"על שמות לא מקשים קושיות... כנראה אחד נולד בפסח וקראו לו על שם חג הפסח"... והוסיף שהיו גדולי תורה שנקראו כך, כמו רבי פסח פינפער ורבי פסח פרוסקין.

אמרתי אז למרן שליט"א שהשם 'פסח' נזכר בתוספות רבי עקיבא איגר על המשניות, בפאה (פ"ח משנה ט'), שכתב: "וזכורני שבקהילת ליסא סמכו על זה הבד"צ בגט". ובשו"ת דברי חיים ובספר 'יד אליעזר' בענייני שמות גיטין גם מביאים שם זה. --- טוב שם מְשָׁמֵן טוב.

שמי שמכיר היטב את ספרי החיד"א, מבחין שהחיד"א התייחס לכל שאלה תורתית שעולה ושתעלה.

רבי יוסף דוד הרבסט חלה במחלה קשה והוסיפו לו את השם 'חיים'. מכאן ואילך נקרא הוא בשם 'הרב חיים יוסף דוד', כשמו של החיד"א...

לפני חמש שנים נכנסתי למרן רשכבה"ג הגר"ח קניבסקי שליט"א ושאלתי: "אברך ששמו קלונימוס שואל שאין שום פסוק המתחיל ונגמר באותיות שמו. אם כן, איזה פסוק עליו לומר לאחר 'אלוקי נצור', כפי המנהג לומר פסוק המתחיל ומסתיים באותיות שם האדם?"

מרן שליט"א השיב מיניה וביה, בעל פה, כמובן: "שיגיד שני פסוקים. הראשון שמתחיל באות ק', 'קָרוֹב אַתָּה ה' וְכָל מַצּוֹתֶיךָ אֲמַת', והפסוק השני שמסתיים בס', 'פֶּלֶס וּמֵאֲזַנִּי מִשְׁפָּט לֵה' מַעֲשֵׂהוּ כָּל אֲבְנֵי כִיס'..."

לפני ארבע שנים שאלתי את מרן שליט"א על אברך, שחותנו רוצה שיקראו לתינוק חיים, על שם אביו, אך אביו לא שמר תורה ומצוות. ההורים רוצים להוסיף שם נוסף לבנם בגלל זה, אבל השוער מבקש שיקראו רק לו חיים.

השיב לי מרן שליט"א: "שיקרא לו חיים ויכווין על רבי חיים בריסקער..."

תקופה קצרה לאחר מכן שאלתי את מרן שליט"א שהורים רוצים לקרוא לבתם יוכבד על שם דודתם, שהיו לה צרות וכל ילדיה נפטרו עליה בחייה. האם לחשוש? ואם כן, האם מועיל להוסיף שם? השיב מרן רבינו: "שיכוונו על שם יוכבד, אמו של משה רבינו".

לפני חמש שנים שאלתי את מרן שליט"א: "ליהודי נולד בן וסבא שלו מבקש שיקרא לתינוק על שם אחיו, שהיה ת"ח מופלג, אך נרצח בשואה בגיל 26. האם אפשר לקרוא על שם יהודי שהגרמנים ימש'ו רצחו בשואה בגיל צעיר?"

השיב מרן שליט"א: "כשר וישר".

שאלתי את מרן שליט"א על אשה שאינה שומרת מצוות, ששמה הוא 'קָסָם', ורב אחד הורה לה להחליף את שמה. האשה שאלה האם אכן עליה להחליף את שמה. רבינו השיב בבת צחוק מלבבת: "הרי אפילו בני נח מצווים על הכישוף..."

כמה פעמים ביקשוני לשאול את מרן שליט"א האם יש בעיה לקרוא לבת בשם רחל, מחשש לכך שרחל אמנו נפטרה צעירה. מרן שליט"א אמר שאין זה נכון וביטל בעוז את הטענה הזאת. פעם אחת שאלתי על בת בשם רחל, שחוששים שהוא שם של דין, ובפרט שנולדה בהושענא רבא, שהוא יום דין. מרן שליט"א הורה בנחרצות: "לא צריך להחליף את השם רחל".

חוצים לקבל את 'לקראת שבת' מדי שבוע ישירות למייל?

שלח מייל ל- dirshu@dirshu.co.il

"כדאי מאוד להחליט מראש, כשיש עוד את כל רוח ההתחדשות והברע'ן; לא לוותר על אף מבחן חודשי! העקביות של מבחן בכל חודש ממש, מדרבנת וגורמת להמשיך הלאה!"

שיחות עם נבחני ה'דף היומי בהלכה', לקראת הסיום הגדול חורף תשפ"ב
הרב יוסף חיים ברייטשטיין שליט"א מירושלים

הרב יוסף חיים ברייטשטיין שליט"א

"לצד זה, בכל פעם לפני המבחן, אני מתיישב מרותק ל'משנה ברורה', או לפעמים מול דפי סיכום המתמצתים את החומר, ובמשך כשעתיים-שלוש אני עובר על כל חומר הלימוד בשטחיות ובמהירות, דבר המרענן מחדש את כל הלימוד, וכך אני ניגש למבחן".

זכור לך איזה סיפור מיוחד של השקעה בהשתתפות במבחן וכדומה? "מיד בתחילת המחזור, כשהצטרפתי למסגרת המיוחדת, החלטתי לעצמי, שבעזרי"ת אעמוד בכל הכח, שח"ו לא אעבור אפי' חודש אחד בל"נ בלי עשיית המבחן על הלימוד החודשי ב'משנה ברורה', חוק ולא יעבור! אם כי, מציין הוא בגילוי לב, "היו פעמים שהדבר לא היה פשוט בכלל, וכמעט נואשתי והרמתי ידיים, אך ב"ה נאמן להחלטתי, התאמצתי מעל ומעבר, וברוך השם בכל פעם ראיתי סייעתא דשמיא, והצלחתי להתגבר ולהמשיך".

לבקשתנו הוא משתף בדוגמאות:

"שהייתי פעם עם המשפחה בטבריה לכמה ימים, כשבתוכנית נקבע שביום ששי בבוקר יוצאים לשיט. זה לא היה כזה קל, אבל בסוף הצלחתי גם לעשות את החזרה החודשית כנ"ל, ואף למצוא את מקום המבחן ולהשתתף כרגיל.

"היתה פעם אחת, שברגע האחרון נודע לי שלא מתקיים מבחן

הרב אהרן כהן

לפעמים מרגישים בחוש, בסייעתא דשמיא המלווה ומסייעת לזיכוי הרבים בתורה. הפעם זה היה בולט כפי שתקראו בעצמכם: היה זה השבוע, כשפגשנו אחד מחשובי הלומדים שביקש רשות להאיר ולהעיר. הייתי און לשמוע מה בפיו, ובפירוש הסכמתי לדבריו;

אתם מביאים הרבה שיחות וראיונות מאלפים ומחכימים, עם לומדי ויודעי ההלכה החשובים, המתארים נכון את הרגשתם המאושרת בידיעת ההלכה, במיוחד אצל אלו הזוכים לסיים בגיל ורינה את כל ה'משנה ברורה'.

"אבל", ואת זה ביקש להאיר. "חייבים יותר לשים את הפוקוס לתאר ולפרט את הקשיים שהיו להם להישאר במסגרת, את הצורך בעקשנות יהודית, להצליח לא לפספס חס ושלום שום מבחן, רק להשתתף בכל מבחן בקביעות ובעקביות, דבר הנותן את הכח והתמריץ לשמור על סדרי השינון והחזרות..."

לא עבר הרבה זמן, והמראיון התורני ה"ה הרב יוסף חיים ברייטשטיין שליט"א מירושלים, הדגיש בתשובותיו הקולחות ממש את עניין הזה, כשהוא משתף בסיפורים אישיים שהיו בדרכו להצלחה.

מה גרם לך להצטרף ולהבחן על ה'דף היומי בהלכה'?

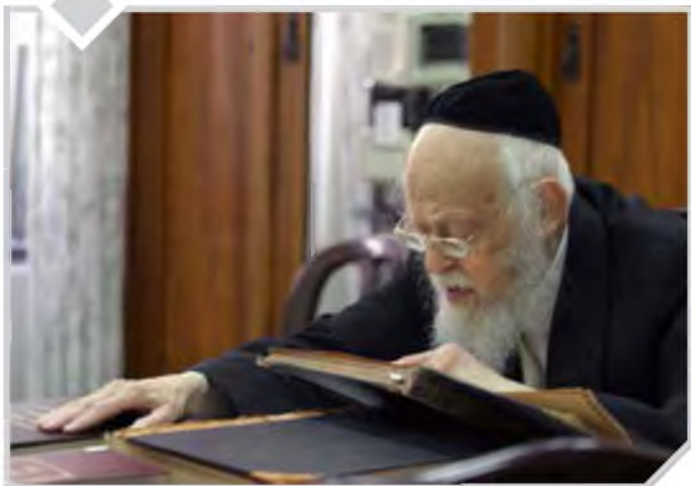
"תמיד נמשכתי אחר לימוד וידיעת הלכה בכלל, ובחלק 'אורח חיים' הנוגע למעשה ממש בכל חיי היום-יום, באופן מיוחד. כשהייתי בחור", משתף הרב ברייטשטיין, "כבר הייתי משקיע ועמל בלימוד ההלכה, וכן זכיתי לארגן חבורה של בחורים, ללימוד הלכות כל יום לאחר תפילת שחרית. כה גם בסייעתא דשמיא, זכיתי לקחת חלק בפתיחת כולל לימוד הלכה בחלק 'אורח חיים', כך שאחר שהיה לי כבר ידע בהלכות אלו, כשהיתה האווירה והמצב של התחלת המחזור החדש ב'דף היומי בהלכה', החלטתי להצטרף בעקביות לתכנית 'דרשו'".

מהו סדר לימודיך במשך החודש, לפני המבחן החודשי?

"בהתחלה הייתי לומד לבד. עם הזמן ברוך השם מצאתי חבורתא כלבבי. בכל מקרה", מפרט הוא את סדריו, "אנו לומדים בכל יום עמוד או שניים לפי הזמן, ומשקיעים בהשתדלות ללמוד היטב כדי ש'יכנסו בראש' בבהירות כל הפרטים, וכשיש זמן מתחילים לחזור עוד פעם.

היה זה בשעת ערב מוקדמת. כמנהגו דבר יום ביומו, גם באותו יום עלה הרה"ג רבי יוסף אפרתי שליט"א לבית מורו ורבו הגאון רבי יוסף שלום אלישיב זצ"ל, אולם הפעם הבחין כי משהו קרה. הרבנית הסתובבה בבית נסערת, ניכר כי עברה חוויה לא קלה בשעות האחרונות, והיא מתקשה לעכל את אשר קרה...

מי לא הוזעק לכבות שריפה שבערה בביתו, ולמה?

בנושא החשוב לו ביותר, במה שהכי יקר לו!

הסערה והשריפה...

היה זה בשעת ערב מוקדמת, ביום שגרתי למדי. כמנהגו דבר יום ביומו, גם באותו יום עלה הרה"ג רבי יוסף אפרתי שליט"א לבית מורו ורבו הגאון רבי יוסף שלום אלישיב זצ"ל, אולם הפעם הבחין כי משהו קרה. הרבנית הסתובבה בבית נסערת, ניכר כי עברה חוויה לא קלה בשעות האחרונות, והיא מתקשה לעכל את אשר קרה לא מזמן...

הרב אפרתי ראה כי הרבנית שקועה בסערת רגשות, וביקש לברר מה זה ועל מה זה. מה התחולל בבית הרב לפני שהגיע, מה גרם לרבנית להיות כה טעונה ונרגשת. האם מישהו התחצף לרב? אולי התחוללה איזו סערה גדולה סביב אחד מפסקיו של הרב? מה יכול לקרות עד כדי כך שהרבנית תתקשה להירגע?!

הרבנית נענתה, וסיפרה בדיוק מה שקרה. יהודי, כנראה נכבד מאוד בעיני עצמו, הגיע אל הבית וביקש לשוחח עם הרב. לא היו אלה שעות קבלת הקהל, הרב אלישיב היה שקוע בלימודו, רכון על הגמרא בריכוז מופתי, ולומד ברציפות וללא הפסקה. 'לא תוכל להיכנס עכשיו', הרב באמצע הלימוד! - הסבירה הרבנית, לנוכח גבותיו המתגבהות של הנכבד...

'וכי מה יקרה אם הרב יפסיק דקה או שתיים?' - שאל הלה בעזות מצח, וחמתו בערה בו. 'איך ניתן להשיב את פניי ריקם? הלא באתי ממרחק, ואני יהודי נכבד. יתפנה נא הרב לכמה דקות, אותן ישלים אחר כך, ויענה לשאלתי. מה יקרה? הוא לא יכול להפסיק לרגע?'

הרה"ג אשר קובלסקי שליט"א

"הפאים מִצָּרֵי מָה...?" (שמות א', א')

'שובבי"ם', אלו ראשי התיבות של פרשות שמות, וארא, בא, בשלח, יתרו, משפטים, שש הפרשיות שעוסקות בשעבוד מצרים, בגזירות פרעה, במכות שספג, בגאולה המופתית ממצרים, בקריעת ים סוף - ועד לקבלת התורה. זה התהליך שעברנו אז, וגם בימינו - לכל יהודי ניתנת ההזדמנות למקד את מבטו בשעבוד ובמיצרים שהוא חווה, בקשיים ובאתגרים שנפלו בחלקו, ולהיגאל מהם לחירות עולם, לצאת מהם לנצח, לפתוח בחיים חדשים.

וכשמקבלים הזדמנות כזו, אף יהודי אינו מוכן להחמיץ. לכל אחד מאיתנו נותנים את חלון הזמן הנדיר, הרצוי ונשאף כל כך, להשליך לאחור את כל הקשיים והמצוקות, לשכוח מכל הבעיות וההתמודדויות, ולצאת לדרך חדשה - איך אפשר לוותר על הזדמנות כזו? איך אפשר להחמיץ? מה ניתן לעשות כדי 'לחטוף' את הימים האלה, לנצל אותם היטב, ולהיגאל באמצעותם מכל קושי או בעיה, לנצח כל אתגר ולדלג בבטחה על פני כל מועקה?!

את התשובה לכך מגלים רבותינו מאורי הדורות, חושפים את הדרך להינצל מהצרות, להיגאל מהגלות, להפוך את השבועות הללו למנוף חזק ועוצמתי ליציאה מכל מיצר ומצוקה, לחיי איכות מוארים ונפלאים. והדרך הזו היא - לעסוק בתורה, כמה שיותר, בהתמדה מרובה, ברציפות מקסימלית, פשוט לשבת וללמוד תורה - זו הדרך להיגאל!

והלימוד הזה - עליו להיות רצוף ככל האפשר, עמוק ויסודי ככל הניתן. כי זה הסוד - החלפת מאמצי החיים במאמצי לימוד התורה, יציאה מהתמודדויות החיים בהתמודדות עם היצר המפריע מלימוד התורה. לימוד יסודי, רצוף, בהתמדה ובשמחה - הוא הדרך להיגאל מכל הקשיים שלנו כיום, הוא הדרך לפתוח בחיים חדשים ומוארים, נטולי התמודדויות וגלויות!

האמת ניתנת להיאמר, שלימוד רצוף הוא דבר מתבקש ואף הגיוני. יהודי שמבין שבשעת הלימוד הוא עוסק בדבר החשוב לו ביותר - לא יעלה על דעתו להפסיק. ממש כמו אדם שעוסק במלאכת ליטוש יהלומים והוא מרוכז במלאכתו בכל הכח, ואינו מעלה בדעתו להפסיק כדי לענות לשיחת טלפון או להתעדכן בחדשות - כך ממש יהודי ששקוע בתורה, אינו מפסיק ולו לרגע בכל נושא אחר, כי הוא עוסק

- כך נזכה שהלימוד שלנו ישמש כמנוף להוציאנו מכל צרה, לגואלנו מכל גלות, לשחררנו מכל מיצר לחיים טובים ומאושרים!

האושר האמיתי...

על הסיפור הבא מעיד המשפיע הגה"צ רבי אלימלך בידרמן שליט"א, בדידו הוה עובדא, וכך הוא מספר: אחד מהיהודים המפורסמים בעושרם המופלג ובממונם הרב, סיפר לו שהוא זוכר את ימיו כבחור בישיבה. כאשר המשגיח ביקש לחזק את לומדי התורה הצעירים, היה מצטט את דברי המשנה: 'כך היא דרכה של תורה... ובתורה אתה עמל, אם אתה עושה כן אשריך בעולם הזה', ומוסיף: 'האושר האמיתי - גם בעולם הזה! - הוא להיות שקוע בתורה!'

'באותם ימים חייכתי לעצמי' - מספר היהודי העשיר - 'חשבתי שהוא מגזים. זה תפקידו כמשגיח לעודד את הבחורים ללמוד, אבל שלא ינסה לספר לי סיפורים... התורה מזכה בשכר בעולם הבא, זה ברור וידוע. בעולם הזה? בעולם הזה העשירים מאושרים, ולומדי התורה - שכרם מובטח להם בעולם הבא, אבל לא בעולם הזה...'

מאז חלפו שנים. היום אני יהודי עשיר מאוד, יש לי משפחה גדולה שאני רווה ממנה נחת, הכל כאילו טוב לי בחיים. אבל באמת - כל מה שאני רואה לנגד עיניי הוא רק שטרות של דולרים, וכמה שיותר מהם, ולהשיג עוד ועוד כאלה, כשהאושר ממני והלאה. לעומת זאת, כשאני נכנס להיכל תורה בוער, ורואה צורבים צעירים כמבוגרים שוקדים על תלמודם ופניהם קורנות מאושר - אני יודע שהמשגיח שלי צדק, הם המאושרים באמת!'

כך אמר העשיר ברגע של גילוי לב, והוסיף: 'היום, מוכן אני לתת מחצית מהוני, כדי ליזכות בכמה רגעי אושר כה קסומים ונעלים, כמו אלה שהם מנת חלקם של לומדי התורה, השקועים בסוגיותיה באהבה אין קץ, ובהתמדה שאינה יודעת שובע. אבל את האושר הזה לא ניתן לקנות בכסף, ולא נותר לי אלא להצטער שאין חלקי עימיהם...'

ואף שהמשגיח צדק באומרו כי האושר האמיתי טמון בלימוד התורה ואשרי הזוכים לעסוק בה בהתמדה, בכל זאת גם אותו עשיר, וגם כולנו, יכולים ליזכות באושר הרוחני הצרוף הזה, כל אחד מאיתנו זכאי. כל מה שכדאי לעשות הוא להיכנס לבית המדרש, ללמוד בהתמדה וברציפות ככל שנוכל - ונזכה גם אנחנו לרגעי אושר נעלים!

הרבנית שמעה, וליבה סער במערבולת שוצפת. היא סירבה להיכנע ללחץ, אבל טענתו של הלה כי לא יקרה כלום אם הרב יפסיק לכמה דקות - הסעירו אותה מאוד. 'כיצד ניתן לומר כך? וכי יודע הוא מה חשיבות רציפות הלימוד של בעלי הרב? כיצד יכול בן אנוש להעלות על שפתיו מילים כאלה?' - תמחה עד מאוד, ולא הצליחה להירגע... ואז, כשהבחינה שהרב אפרתי עדיין תמיה לנוכח סערת נפשה, הסבירה מדוע היא כה מתקשה להירגע מהחווייה המטלטלת הזו, וסיפרה: היה זה כמה שנים קודם לכן. הרבנית בישלה במטבח הבית, ולפתע פתאום התלקחה האש שבערה על הכיריים, ולשונות הלהבות נתפסו במגבת שעמדה בסמוך, עד שהתלקחה לה דליקה של ממש. הכל החל לבעור מסביב, הרבנית נבהלה כהוגן, ובאותה עת - ישב בעלה בחדר הסמוך והגה בתורתו...

'וכי עלתה על דעתי להפסיקו מלימודו שיבוא לסייע לי לכבות את האש? וכי הבהלה שאחזה בי - הביאה אותי לקרוא לו? חלילה וחס! הרי הוא יושב ולומד! השריפה התלקחה, הייתי מבוהלת ואחוזת חרדה, ולא עלה בדעתי הרעיון להפריע לו בלימודו. הרי הוא באמצע ללמוד, איך אפשר להפריע?!?!?'

נעשה לי נס באותה עת, שלבסוף האש הלכה וכבתה מאליה, שכן אינני יודעת איך יכולתי להילחם בי בכוחות עצמי. אבל האיש שהיה כאן קודם - הוא באמת חושב שאני אפריע לרב מלימודו? הרי עבור שריפה שבערה בבית לא העזתי להפריע לו, אז עבורו? הרי הרב יושב ולומד עכשיו, איך אפשר להפריע?!?!? - סיכמה בכאב...

וללמדנו בא: השעות בהן יהודי יושב והוגה בתורה, הן שעות יקרות ערך, אין דומה להן. הרי בשעות הללו הוא מחובר לבורא עולם, עוסק בתורתו, ונותן התורה יושב ולומד עמו. איך בכלל ניתן להעלות על הדעת להפסיק בעיצומה של שעת הלימוד? הרי זו שעה יקרה מפז, בה אנו עוסקים בערך היקר לנו מכל - בתורת ה' האהובה, איך ניתן לעצור?!

אחים יקרים! בימים אלה, כשאנו מבקשים לצאת מכל מיצר לגאולה נצחית, הבה נאמץ את הדרך הזו, את החשיבה הזו. שעת הלימוד היא שעה יקרה, רגעי הלימוד הם רגעי חיבור עם אבא שבשמים, רגעים בהם אנו שוקעים בתורתו, חבוקים בין ידי, עוסקים באוצר הכי קרוב ללבנו. וככל שנייקר את הרגעים הללו ונקפיד על רציפותם ואיכותם

המשך מעמוד 3 | מרן הגרא"ל שטיינמן זצוק"ל

לשפר את ההשגחה, אפילו להעניש אותם, בהדרגה גדולי ישראל, לשפר ולהועיל, אבל לא בדרך של מחלוקת, ריב ומדון. הגלידה לא נמסה במשך עשרות שנים, והמתיקה את הנהגת הכלל במשך עשרות שנים כי במשך יותר משלושים שנה, משנת תשמ"ו עד תשע"ח ניווט אישית את עצמו, עם העיקרון החם של הגלידה הקרה. ועמו פסע רב אהרן-ליב בהנהגת הציבור בכוח גדול וביד חזקה. וזאת למודעי. כי 'מחלוקת' אינה משהו ציבורי, אלא גם ענין פרטי, אישי: מחלוקת עם שכנים, עם בני הבית פנימה, עם בני משפחה ועוד. מחלוקת זו אש דאורייתא השורפת ומכלה כל חלקה טובה. (מתוך 'חכימא דיהודא')

שאלו אותו תלמידיו רבינו מדוע אתה שותק כל כך, מדוע אינך מגיב ומשיב לתמיהות ולביקורת הקשה?! רבי שמחה זיסל השיב להם: אם אענה, אולי בעשר דקות הראשונות, עדיין אהיה עם כוונות לשם שמים, אבל מהר מאוד אחר כך, כבר אכנס לתאוות הניצוח והניצחון, ולכן אני שותק מראש. ועתה, נרעד מעט קולו של רב אהרן-ליב: אם רבי שמחה זיסל (הסבא מקלם), שהיה צדיק גדול, לא יכול היה עם ה'לשם שמים' יותר מעשרה רגעים ואולי קצת יותר, אינני יודע האם העוסקים בנושא זה יוכלו לכוון לשם שמים, ע"כ. כי אכן אפשר להילחם על מנת לתקן, להעיר לאחראיים לאלץ אותם

אותי בכל דבר, אני הייתי מגיע מוכן עם צילומים, אם היתה איזו טעות ב'מראה מקום', צילמתי את העמוד עם השגיאה, ולאחר מכן הייתי בא למרן ומראה לו טעויות דפוס, שהציון של הדף בספרו אינו מתאים. הוא היה פותח את הספר שלו ואת הספר שממנו הובא הציטוט ובודק כדי לוודא שאכן נפלה שגיאה, ורק לאחר שנכח לראות שאכן היתה פה טעות הוא קיבל את התיקון שלי... בהמשך הוא כבר התחיל יותר 'לסמוך' עלי ופחות היה בודק אחרי...

"אם בתחילה הייתי מגיע בכל פעם עם חמישה או עשרה תיקונים, כשראיתי שמרן שליט"א סומך עלי שאני אגיה את ספריו הייתי משקיע יותר ומתאמץ יותר ומספר התיקונים הלך וגדל, עד שמרן התחיל לתת לי את הספרים שלו לפני שהדפיס אותם כדי שאעבור ואעשה את התיקונים שלי מלכתחילה, אבל כמובן שזה לא אומר שלא היו תיקונים גם אחרי ההדפסה..."

"חוץ מהתיקונים, יש גם את נושא ההערות שמתייחס לתוכן עצמו ולא רק לשגיאות הקלדה או טעויות דפוס. היו מקרים שמצאתי שמרן שליט"א מבאר במקום אחד כך, ובמקום אחר מבאר באופן שונה והייתי מעיר על זה, ליישב את הסתירה או לבדוק איזה מבין שני הפירושים הוא הפירוש שהרב אכן ממשיך לסבור כמותו, ומאיזה מהם הוא חזר בו וכדו'."

נגד התחזיות הרפואיות

"הגיעו הדברים עד כדי כך, שכשהיה מרן שליט"א מאושפז אחרי אירוע מוחי בו לקה ל"ע, הוא היה ב'מעני' הישועה', והיה משותק בחצי גוף רח"ל. הרופאים היו מאוד פסימיים באשר לסיכויי השיקום. הם אמרו למרן שליט"א שגם אם יצליחו לשקם את הנזקים והוא יוכל ללכת על רגליו ולהניע את ידו, הם לא מאמינים שיש סיכוי שהוא יוכל לשוב ולכתוב, כי הנזק לאצבעות היה מאוד חמור."

"כולנו יודעים איך זה הסתיים", מספר הרב טיגר, "מרן שליט"א הוא אדם עם הרבה מאוד עקשנות לדברים הנכונים. הוא החליט שהוא אינו שומע בקול הרופאים בעניין הזה, והיה מתאמץ מאוד מאוד להחזיר לעצמו את יכולת התנועה עד שהשתקם באופן יוצא דופן ואף היה שב לכתוב כמאז ומקדם."

"בכל אופן, בתקופה בה הוא היה מאושפז, נכסוף נכספתי לבקר אותו וגם אם לא לדבר איתו, לפחות לאחל לו רפואה שלמה. נסעתי מירושלים לבני ברק, נכנסתי ל'מעני' הישועה' וחיפשתי איפה מאושפז הרב קנייבסקי. כשהגעתי לחדרו, עמד שם אחד מבני המשפחה וגירש אותי... הסברתי שאני מקורב לרב, זה לא עזר לי כלום. שמרו עליי מכל משמר, ולא נתנו לאף אחד להתקרב אל מפתן דלתו..."

"אחרי כמה ימים שוב נסעתי לבני ברק, ניסיתי להשתחל פנימה, אבל השמירה היתה 'שמירה מעולה', שוב גורשתי, ואחר ימים חזר הדבר על עצמו בשלישית."

"באחת הפעמים הגעתי בזהירות, וראיתי שהדלת פנויה. אין שם אף שומר... הרבנית ע"ה ישה שם בצד ושוחחה עם כמה נשים, הבנתי ששמו אותה לשומר, אבל היא היתה לה קבלת קהל משלה, ולרגע אחד

ועל סוד החביבות העצומה שמפגין מרן כלפיו בכל פגישה שכזאת. באחרונה התפרסמו כמה וכמה תיעודים מרתקים מהשיחות הללו של מרן שליט"א עם הרב טיגר, בהן יש גם סיפורים מאוד מעניינים שמספר מרן על דודו החזון איש, על אביו הסטייפלער הקדוש וגם מעט על עצמו ועל קורותיו בשנים קודמות."

האחיין של החזון איש...

"הייתי אז אברך צעיר לימים, היתה זו שנת השמיטה לפני 21 שנה, ולמדתי בכולל 'זרעים'. אחד הספרים שלמדנו כמובן היה ספרו של מרן שליט"א 'דרך אמונה', ספר שהפך עם הדפסתו לספר יסוד בכל הקשור ללימוד של הלכות שביעית בפרט וכל הנושא של 'זרעים' בכלל. "שמעו של מרן שליט"א כבר יצא אז ברחבי העולם. ידעתי שיש בבני ברק יהודי שכל כולו קודש לה', המתמיד הכי גדול בדור, משהו שלא רואים בשום מקום אחר, אדם גדול מאוד שלא פסיק פומיה מגירסא יומם ולילה, ושמו הגאון רבי חיים קנייבסקי, בנו של הסטייפלער, אחיינו של החזון איש..."

"אפילו היו לי בבית כמה מספריו של מרן שליט"א, וכאמור למדנו בכולל את ה'דרך אמונה', אבל מעולם לא זכיתי לראות את מרן הגר"ח. "תוך כדי הלימוד ב'דרך אמונה', התעוררו לי כמה הערות והיו לי גם כמה תיקונים שחשבתי שצריך אולי לתקן בספר בגלל טעויות דפוס וכדו' או מראי מקומות לא מדויקים, אבל צחקתי על עצמי, אמרתי "מה שאתה יודע, הגר"ח קנייבסקי בוודאי גם יודע... מה אתה עושה מעצמך צחקו ושולח לו הערות???"

"אבל בסופו של דבר לא הצלחתי להתאפק, כתבתי כמה הערות על דף, ושלחתי למרן שליט"א, בצירוף הפרטים שלי והכתובת שלי, למקרה שהוא יחליט להתייחס להערות שלי..."

"בהמשך למדתי לדעת שהוא הקפיד מאוד להגיב לכל מי ששלח לו מכתב, אבל אז לא חשבתי שאזכה לתשובה. עבר זמן מה, וקיבלתי תשובה..."

"במכתב החוזר כתב לי הגר"ח: "נהניתי מאוד מהערותיך", והוסיף שאם יש לי עוד הערות, שאשלח גם אותן..."

"כשקיבלתי כזאת תשובה חמה, החלטתי לשלוח עוד מכתב אחד, ושוב הגיעה תשובה שבה מרן כתב לי שהוא מאוד נהנה מההערות ושאשלח עוד..."

"אחרי המכתב השלישי והרביעי אמרתי לעצמי שזה כבר לא עסק להמשיך ככה בהתכתבות מרחוק... אני חייב לנסוע לבני ברק ולראות את הרב בכבודו ובעצמו..."

"ביררתי מתי שעות קבלת הקהל ונסעתי לבני ברק, הגעתי לבית מרן שליט"א, והיה שם תור של אנשים, בלי עין הרע... חיכיתי כחצי שעה בתור וכשהגעתי הרב מיד שאל אותי "מי אתה?", אמרתי לו "אני טיגר". לא לקח לו זמן רב להבין מי אני: "טיגר מהמכתבים???", הוא שאל מיד, וכשהשבתי בחיוב הוא חיך אלי ואמר לי "שב!!!"

"התיישבתי, ומאז לא הפסקתי. הרב היה מאוד מקרב אותי, מתייחס אלי בחביבות מופלגת, הקשיב לכל הערה שלי. בהתחלה הוא היה בודק

היא הסיחה את דעתה מהשמירה המוקפדת...

"בשקט בשקט השתחלתי אל חדרו של מרן שליט"א ובאותו רגע קפצה הרבנית ממקומה ומיהרה לדרוש ממני שאצא החוצה כי אסור להפריע לרב, הוא צריך לנוח והרופאים לא מסכימים שיטריחו אותו. מרן שליט"א כבר ראה אותי, הוא אמר לרבנית שתניח לי: "זה בסדר", אמר לה, "הוא חבר שלי..."

"כמוכן שגם אני עצמי חסתי על הרב, לא רציתי להפריע לו חלילה וחס, הייתי שם זמן קצר מאוד, רק אמרתי לו כמה מילים, איחלתי רפואה שלמה ומיהרתי להיפרד לשלום ולצאת.

"באותו ביקור קצרצר ראיתי דבר מופלא. מרן שליט"א היה שקוע בלימוד רמב"ם הלכות טומאת צרעת... היה זה חלק מה'חובות' המפורסמים שלו, חלק מסדר הלימוד שלו שבמסגרתו הוא לומד את התורה כולה מדי שנה בשנה. זה היה כשהוא שכב על מיטת חוליו, אחרי אירוע מוחי קשה, עם חצי גוף משותק, וכשהוא 'נח' כביכול במצוות הרופאים... מה נאמר ומה נדבר..."

סודו של שעון היד

אחת השאלות ששואלים את הרב טיגר פעמים רבות היא מה הסוד שמסתתר מאחורי ההקפדה של מרן שליט"א שלא יענדו שעון על פרק היד. בהקשר זה הוא מספר לנו:

"לפני שנים כתבתי ספר בשם 'דרך איש', שבו אני מביא מעין כללים של מרן החזון איש זיע"א, בלימוד בפסיקה ועוד.

"באתי לבני ברק, והראיתי למרן שליט"א את הספר, לשמוע את דעתו ואת הערותיו לפני שאשלח את הספר להדפסה. מרן ממש יצא מגדרו, הוא עבר איתי כמעט מילה במילה ואות באות, הוא התעניין בצורה יוצאת דופן בחיבור הזה, ובמהדורה שניה אף טרח וכתב בכתב ידו הערות לספר.

"הזמן נהיה דחוק, סדר היום של מרן שליט"א לא מאפשר לו לשקוע בדברים לא מתוכננים ולכן נאלצתי לקום ולהיפרד. חזרתי הביתה, ואחרי כשלוש או ארבע שעות התקשר אלי אחד מנכדי מרן שליט"א כשבפיו טענה: "בגללך הרב לא ישן היום בצהרים..."

"דרכו של מרן לקום בשעות הקטנות של הלילה ולפצוח בסדר יום עמוס בלימוד בלתי פוסק..." מסביר הרב טיגר, "ולכן בצהרים הוא שוכב לנוח מעט, כחצי שעה אולי. באותו יום, כך סיפר לי הנכד, הרב דילג על שעת השינה, הוא הלך לישון, אבל במקום לישון הוא התיישב על המיטה ועלעל בספר, קרא כל מילה, עד שעבר זמן השינה שלו והוא היה חייב להמשיך בסדרי היום האחרים, שעליהם אי אפשר לוותר..."

"אציין שפעם אחת נכנסתי לחדרו של מרן, והופתעתי לראות שיש שם מישהו שישן במיטה. לרגע עברה בי מחשבה של כעס, מי הוא זה ואיזהו שישן בחדר של הגר"ח קנייבסקי... בהמשך התברר לי שזה היה אחד מבני המשפחה. מרן הרגיש בכך שאני לא מסתכל על זה בעין טובה והוא אמר לי: "דע לך שלישון זאת לא בוש. מי שלמד הרבה והתעייף, עליו לשכב לישון, זאת לא בוש לישון!!!"

"בכל אופן, הסיפור הזה עם שנת הצהרים עליה דילג מרן שליט"א

למרות שהוא מלכתחילה הולך לישון רק כי אין ברירה וכי הגוף חייב מעט מנוחה, גרם לי לראות בזו עיני עד כמה היחס של מרן שליט"א לדודו החזון איש הוא עצום ומופלא.

"אצל מרן שליט"א, זכרו של דודו ורבו המובהק מרן החזון איש זצ"ל, יקר לאין ערוך. הוא מדבר הרבה על החזון איש, ולמעשה הוא גם כתב את 'קונטרס הזכרונות' על הנהגות החזון איש, ומעשה שהיה כך היה.

"מרן הגר"ח שליט"א התגורר קודם נישואיו בדירה אחת יחד עם אביו, מרן הסטייפלער הקדוש ומרן החזון איש. רעייתו של מרן החזון איש הרבנית ע"ה היתה חולנית, ומאחר ושניהם לא יכלו להתגורר בגפם משום שנצרכו לעזרה, עברו בשנים האחרונות מרן הסטייפלער הקדוש ורעייתו להתגורר יחד עם מרן החזון איש ורעייתו כדי לטפל בהם.

"כך גרו שלושה גאוני עולם בבית אחד: החזון איש זצ"ל, הסטייפלער זצ"ל ויבלחט"א מרן הגר"ח שליט"א.

"אחרי שנסתלק החזון איש לבית עולמו, ביקש מרן הסטייפלער מבנו מרן שליט"א שיעלה על גבי הכתב את ההנהגות של החזון איש שראו באותה תקופה בה התגוררו יחד, וגם קודם לכן, כדי שיהיה לדורות הבאים ספר עם הנהגות החזון איש, חוץ מהספרים שהוא עצמו כתב בחיי חיותו.

"מרן שליט"א אמר לאביו שהוא חושש מאוד שמא חס ושלום תצא שגגה מתחת ידו והוא יכתוב דבר לא נכון כי הוא לא כתב את הדברים סמוך לראייתם, וכעת כבר עבר זמן והוא אינו זוכר אותם בצורה המדויקת שאירעו..."

"למעשה, קיים מרן שליט"א את רצון אביו זצ"ל, והעלה על הכתב את 'קונטרס הזכרונות'.

"ומכאן התשובה לשאלה על השעון. בקונטרס הזה כתב מרן בין היתר שמרן החזון איש היה חושש בשעון יד לגברים שיש בזה משום 'לא ילבש'.

"היו בשנים האחרונות כל מיני הסברים למה מרן שליט"א החל להעיר לאנשים הבאים אליו בעניין הזה של השעון על היד ובעניינים דומים אחרים, וחשבו שאולי זאת חומרה חדשה שלו וכדו', אבל האמת שזה דבר ישן מאוד שהוא ראה אצל החזון איש זצ"ל.

"באופן כללי, באי ביתו של מרן שליט"א יודעים שבשנים המאוחרות יותר הוא התחיל להעיר יותר בעניינים שבקדושה והיבדלות מטומאת העמים וכדו'. שרוולים קצרים, חולצות של ילדים עם ציורים של חיות טמאות, חולצות עם כיתוב בלע"ז, הכיפוף של שולי הכובע שלא יהיה כלפי מטה וגם העניין של ענידת שעון על היד.

"ישנה תאוריה הטוענת שמרן שליט"א החל להעיר על שעון היד רק לאחר פטירת חמיו מרן פוסק הדור הגר"ש אלישיב זצ"ל, אבל אני לא בטוח שזה מסתדר עם הסדר הכרונולוגי של הדברים, וכמדומני שהוא החל להעיר על זה עוד לפני הסתלקותו של מרן הגר"ש, ובכל מקרה ההקפדה שלו בנושא היתה מאז ומתמיד כתוצאה מחשש החזון איש, אלא שבשנים האחרונות הוא החל להעיר על כך גם לאחרים."

אי"ה נביא בשבוע הבא את חלקה השני של השיחה המרתקת עם הרב טיגר שליט"א

הלימוד, שיעמוד לאורך זמן לדעת את ההלכה אשר יעשון".
מה תרצה להעביר לחברים או למכרים שלך?
 "כדאי מאוד להחליט מראש, כשיש עוד את כל רוח ההתחדשות והברע'ן; לא לוותר על אף מבחן חודשי! העקביות של מבחן בכל חודש ממש, מדרבנת וגורמת להמשיך הלאה, להשקיע בשינון וחזרות וכדומה. כה, אפילו בחודש שאתה יודע ומרגיש שאתה לא שולט בחומר, או שיש קשיים טכניים וכדומה להשתתף במבחן, מכל מקום, שווה להתאמץ ולא לגרום ח"ו קרע או חור בשרשרת המבחנים המצטברת... כך ממשיכים עד לסיום לימוד וידעת כל ה'משנה ברורה", כך חותם הוא בקול מאושר, כאחד שזכה. אשרי מי שבא לכאן..."

לשליחת תגובות לכותב המאמר,
 כתבו ל: a0533185209@gmail.com

במוקד הרגיל באזור מגורי. השעה כבר היתה די מאוחרת, אך רצתי מהר לשכונה הסמוכה, ואכן ב"ה הספקתי להשתתף במבחן.
 "היתה לי פעם שמחה משפחתית בבית שמש, לקח לי הרבה זמן למצוא את המוקד אך כנ"ל. כן, שהיתי פעם במירון ויצא לפי חשבון שרוב יום ששי יהיה מוקדש למבחן, דהיינו החזרה החודשית ונסיעה לצפת למוקד וחזרה. בסוף היה מוקד פעיל גם במירון, כך שזה היה בסדר...
 "בכל מקרה, אפשר לומר מכל הסיפורים להם הייתי עד כבעל המעשה", הוא מפטיר באושר, "הבא ליטהר מסייעין אותו, שבחסדי ה' לא פספסתי אפי' מבחן אחד מתחילת המחזור!".

איזה 'טיפ' תוכל לציין כנבחן וותיק?

"יש הרבה עצות ורעיונות, אך אישית כפי שכבר אמרתי, החזרה המהירה שמשקיעים כמה שעות לפני המבחן, מסייעת במאוד לסיכום ותמצות הלימוד, ומסייעת מאוד למבחן ובכלל לזיכרון

המשך מעמוד 5 | הגאון רבי אברהם ארלנגר זצ"ל

תלמיד אלמוני! לי באופן אישי זה נתן חיזוק גדול מאוד, מי ייתן ויהיו הדברים הללו גלעד זיכרון לדמותו הפלאית של איש הפלא, מגדולי מרביצי התורה וגאוני הגאונים בדור האחרון, שכמה שהיה גאון בתורה, הוא היה גאון עצום גם בענווה, ולוואי ונזכה להידבק מעט בדרכיו הטהורות".

"הסיפור הזה נתן לי הרבה מאוד חיזוק, כי הבנתי שהוא ממש שמח ומאושר בהצלחה שלנו. זה לא שהוא הראה לנו פנים שוחקות ומאירות, רק בגלל המידות המיוחדות והמופלאות שלו, אלא השמחה היתה אמיתית וכנה עד כדי כך, שהשיחות שלו עם הרבנית תבלחט"א, היו נסובות על כמה התקדם תלמיד פלוני, וכמה מצליח

המשך מעמוד 12 | הרב יעקב גלינסקי זצוק"ל

בפולין כיהנה ממשלה אנטישמית, בחסותה הוטל חרם מסחרי על היהודים שרוששם כליל, נגזרו גזרות קשות, אבל הממשלה נזהרה שלא לחוקק חוקים גזעניים בעליל. החוק היה שוויוני: כולם היו צריכים לשבות ביום ראשון, ולפתוח את החנויות בשבת... כולם היו צריכים לשלם מיסי עתק, אבל בדקו רק את ספריהם של היהודים... הגאון רבי מאיר שפירא זצ"ל, היה דובר היהדות בסיים הפולני. קם והשמיע באוזני הצירים הנכריים דבר תורה: "ויצו פרעה לכל עמו לאמר, כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו", ודרשו בגמרא (סוטה יב עא): אף על עמו גזר.
 לא מובן: מילא ישראל היו עבדים מדוכאים, התעלל בהם כרצונו. אבל עמו, איך לא התקומם?! ועוד, שבתרגום מבואר שהורה לעמו לזרוק את ילדי ישראל לנהר, וחולק לכאורה על דברי הגמרא. והתשובה, שפרעה הסביר לעמו: תראו, אין זה נאה להתנכל ליהודים רשמיים. אנו נגזור גזרה כללית. אבל בפועל, רק את ילדי היהודים תזרקו לים...
 ואיך שההיסטוריה חוזרת! המדינה מתנהלת לפי קריטריונים שוויוניים. חייבים בביקורת, ובהשגת אישורים, בעמידה בתקנים ובדיווח שוטף. משום מה, מיישמים הכל רק לגבי המוסדות התורניים...

(מתוך הגדה של פסח - 'הגדת')

וסוחפים להתפקדות גורפת, ומה ביכולתי לעשות?"
 שאל ה'חפץ חיים': "יש שיעורי תורה?"
 ענה: "אני אומר שיעור לקומץ ישישים. הנוער מדיר רגליו, ומה ביכולתי לעשות?"
 המשיך ושאל: "ומה בשטח הכשרות?"
 נד הרב: "הקצב פוסק בעצמו את השאלות. כמה שאני מזהיר ומתריע אין לי שומע. סומכים על הצהרתו, ומה ביכולתי לעשות?"
 "וטהרת המשפחה?"
 "המקווה סגורה על מסגר. הקהילה אינה משלמת לבלן את שכרו, ומה ביכולתי לעשות?"
 "והתלמוד תורה?"
 "התחסל מזמן. ההורים שולחים בניהם לבית הספר החילוני, ומה ביכולתי לעשות?"
 פקעה סבלנותו של ה'חפץ חיים', והקפיד: "מה ביכולתכם לעשות? חלישן קענט איר דאך! להתעלף הרי אתם יכולים!"...
 כשאנחים וזועקים, השוועה נשמעת והישועה באה!

כל הבן היילוד היאורה תשליכוהו

"ויצו פרעה לכל עמו לאמר כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו" (שמות א, כב).

וארטים לפרשת השבוע

א. ז. ובני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאוד ותמלא הארץ אותם. יש להקשות מדוע נאמר כאן ויעצמו במאוד מאוד. לשם מה באה התוספת של 'ב'מאוד, והלא די היה לומר מאוד מאוד. וי"ל דאיתא בגמ' על הפסוק בכל מאודך הכוונה בכל ממונך. וא"כ י"ל שזה כוונת הפסוק, ברע שמת יוסף וכל אחיו וכל הדור ההוא נתמעט עסק התורה ובני ישראל החלו להתעסק בכסף מאוד ולכן הם **התמלאו** בכל תועבות **ארץ** מצרים וכמו שכתוב בחז"ל. ושבת לוי שעסקו בתורה לא התמלאו בתועבות מצרים. חתם סופר.

א. ז. ובני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאוד ותמלא הארץ אותם. המהר"ל דיסקין התקשה כאן מדוע הוסיפה התורה ותמלא הארץ אותם? וי"ל שבגזירת הגלות שנגזרה על עם ישראל בפרשת לך לך נאמר 'ידוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדם ועינו אותם', והטעם שהוסיפה התורה 'בארץ לא להם' כי הגלות תהיה רק אם הם יהיו בארץ שהיא לא להם, אבל אם ישבו בארץ שלחם לא יהיה שיעבוד. והנה ארץ גושן היתה שייכת לישראל, כי היא ניתנה ע"י פרעה לשרה אמנו, כמובא במדרש בפרשת לך לך, ושוב ניתנה כאן לישראל. ואילו היו עוסקים שם בתורה לא היו משתעבדים כמו שהיה באמת עם שבת לוי. אבל אחר שפרו וישרצו ויצאו להתערבב עם המצרים ותמלא ארץ מצרים אותם, רק אז השתעבדו בהם המצרים.

א. י. הבה נתחכמה לו. הגמ' בסוטה יא. אומרת שלושה היו באותה עצה של פרעה להשמיד את ישראל. בלעם שיעץ נהרג, איוב ששתק נידון ביסורים, ויתרו שברח זכה שמבני בניו ישבו בלשכת הגזית. הקשה הרב מבריסק מה הטעם איוב נידון ביסורים, הרי הטעם שהוא שתק זה משום שסבר שמחאתו לא תועיל כלום, כמו שראינו שיתרו מחה ולא עזר אלא נגזר דינו למיתו, והוא העדיף לשתוק ולהציל מה ששייך וי"ל, אומר הרב מבריסק, שהקב"ה הביא לו יסורים וזו הוא זעק מרה על יסוריו, כי כשכואב צועקים, וזו היתה הטענה עליו מדוע לא צעק הרי יש כאן כאב של עם ישראל, ואם לא צעק סימן שלא כאב לו מספיק והביאו לו יסורים כדי שיראה שכשכואב צועקים.

א. יג. ויעבדו מצרים את בני ישראל בפרך. ויש להקשות למה כתוב ויעבדו חסר יו"ד ולא כתיב ויעבדו? וי"ל שמצינו בחז"ל שבתחילה עבדו המצרים יחד עם היהודים ואף פרעה עבד עימם (סוטה יא.), ולכן כתב ויעבדו בלי יו"ד כדי שיתפרש שגם המצרים עבדו. והמילה **את** ג"כ מסתדרת, כי את מתפרש הרבה בלשון **עם**. כמו שמצינו את יעקב איש וביתו באו.

א טו – טז. ויאמר מלך מצרים למילדות העבריות. ויאמרו בילדכן את העבריות. מה הטעם נכללה המילה 'ויאמרו'? ואפשר לבאר כך, פרעה רצה להניצל מעונש על הריגת הילדים ולא רצה שיקרא על שמו, מה עשה? הוא אמר לשליח שיאמר למילדות. וכמו שמצינו אצל אחשוורוש לאסתר 'ויאמר המלך ויאמר לאסתר' שאמר לה ע"י שליח. והטעם שעשה זאת בשביל שרצה שלא יענש בעבור הריגת העוברים, כי אם הוא עצמו היה שולחם היה נענש ע"י. כי אף על פי שאין שליח לדבר עבירה מ"מ כשהשליח לאו בר חיובא המעשה מתייחס למשלח. והרי איסור הריגת עובר נאמר רק לבני נח ולא לישראל, ולכן כאן המעשה כן היה צריך להתייחס למשלח. לכן עשה פרעה שליח מצרי והמעשה מתייחס אל השליח המצרי ולא אל פרעה, כי כלפי המצרי יכול פרעה לטעון אין שליח לדבר עבירה. פנים יפות. וע"ע מהרש"א סנהדרין נ: . ולפ"י מובן גם למה פרעה לא הרג את המילדות העבריות שלא עשו רצונו משום מרידה במלכות, כי אילו היה עושה דב"ז אזי המילדות שהיו באות אחריהן היו נחשבות לשליחות של פרעה משום שמפחד מיתה היו עושות רצונו ואין הפטור של דברי הרב ודברי התלמיד, כי גם הקב"ה מצווה משום פק"נ לעשות רצון פרעה. פרדס יוסף.

א. יט. כי לא כנשים המצריות העבריות. ובאונקלוס תרגם את המילה העבריות **יהודיות**. והנה בספר בראשית מוזכרת כמה פעמים המילה עברי והתרגם מתרגם עברי (בראשית לט יד. ועוד) ואילו כאן הוא מתרגם יהודי, וכן לקמן **ב. ז** ו-יא התרגום מפרש על עברי יהודי, ולמה? וי"ל, אומר ה'אמרי אמת', שיעקב ברח את יהודה בסוף ויחי ואמר לו אתה יודוך אחיך, ומבואר בחז"ל שהוא יזכה שכל העבריים ייקראו

בשם יהודים בשל מעלתו הגדולה של יהודה שהודה, וע"כ מאז ברכתו של יעקב ליהודה מפרש התרגום עברי יהודי.

ב. ו. ותרא כי טוב. וברש"י נתמלא הבית אורה. ובסוטה יב. כי טוב - שנולד מהול. והנה טוב זה אור ע"פ בראשית א. וירא את האור' כי טוב. ומהיכן ילפינו שטוב זה מהול? י"ל, ע"פ הירושלמי על הפסוק וילך יפתח לארץ טוב, דחו"ל נקרא ארץ טוב - כי הוא מקום פטור ממעשר. (והגר"ח"ק הסביר שהכוונה היא שאין חשש שיעבור על עבירה של מעשרות, וכמו שכתוב בקידושין אשרי מי שלא חמא-פנה שאין לו אבא ואמא, כי אין חשש שיעבור על עשה דכיבוד.) ובמדרש 'בעקב' איתא פרי בטנך ופרי אדמתך, מה פרי אדמה חייב במעשר, אף פרי בטן חייב במעשר, ומעשר של פרי בטן זה מילה. וא"כ מה שכתוב ותרא כי טוב הכוונה לפטור ממעשר, והמעשר של אדם, זה מילה, א"כ ותרא כי טוב שפטור ממילה משום שנולד מהול.

ב. יא. יד. ויגדל משה ויצא אל אחיו וירא בסבלותם וגו' ויצא ביום השני והנה שני אנשים עברים נצים וגו' הלהרגני אתה אומר וגו' ויאמר אכן נודע הדבר. וברש"י נודע לי הדבר שהייתי תמה מה חטאו ישראל מכל שבעים אומות להיות נרדים בעבודת פרך. וקשה איך נודע לו הדבר? וי"ל דהנה מבואר בסוטה יא. שבני ישראל עבדו עבודת פרך כי הם בנו את פיתום ורעמסס, וכל מה שבנו היום נהרס עד למחרת. ולכן מכונה פרעה בספרי הנביאים (ישעיה כז. נא. ויחזקאל כט ועוד) בשם תנין ונחש, מפני שמעשהו כנחש, דאיתא בתענית ח. לדעת"ל יאמרו החיות לנחש: ארי דורס ואוכל וכי' אבל אתה מה הנאה יש לך. ומשיב להם הנחש אבל אין יתרון לבעל הלשון, והיינו כמו שהמדבר לשון הרע אין לו הנאה (רש"י שם). וא"כ שווים פרעה והנחש כי גם פרעה לא נהנה משעבודם וסתם התאכזר אליהם. וכעת הכל מובן, משה ראה בסבלותם שסובלים להבל וריק, וכשראה אח"כ שיש בהם מדברי לשה"ר, שאמרו שישפוט לפרעה שהרג את המצרי וכי' כמו שמובא ברש"י **'ראה שיש בהם מלשינים'**, אמר אכן נודע הדבר שמעבדים אתכם בפרך, כי אתם בעלי לשה"ר.

ב. יג. יד. ויאמר לרשע למה תכה רעך. ויאמר מי שמך לאיש שר ושופט עלינו. ופרש"י למה תכה אע"פ שלא הכהו וקרא רשע בהרמת היד, רעך רשע כמותך. וקשה ע"ז ב' קושיות: א. למה רעו שלא הרים ידו נקרא רשע. ב. מה השיבו 'מי שמך לאיש שר ושופט עלינו' האם רק שר ושופט יכול למחות במי שמכה חברו? וי"ל דקושיה מתרצה בחברתה. הנה התנא באבות (א ח) אומר כשיהיו בעלי דינים עומדים לפניו יהיו בעיניו כרשעים. כלומר שניהם רשעים עד שיקבלו את הדין. ולכן משה אמר למה תכה רעך רשע כמותך, כי שניהם בעיניו כרשעים. ראה זאת המכה ואמר למה אתה קורא לשנינו רשעים משום שאתה כאילו השופט שלנו ואנו בעלי דינים, מי שמך לשר ושופט עלינו. הרי אין אנו עומדים לפניך בדין.

ב. כ. למה זה עזבתם את האיש קראנה לו ויאכל לחם. וברש"י שמא ישא אחת מכם. ויש להביא כאן בנותן טעם את דברי הש"ך לעיל פסוק טז. דאיתא שם ולכהן מדיין שבע בנות, אומר שם הש"ך שכשאדם מתברך בשבע בנות, הוא מוכן לקחת כל שידוך שרק יהיה בלי לברר מי הוא ומה הוא, וה"ה כאן הוא אמר קראו לו וישא אחת מכם, אפילו שלא ידע כלל מי זה.

ב. כד. ויזכור אלוקים את בריתו את אברהם את יצחק ואת יעקב. וקשה למה כתוב את המילה **את** בכל אחד ולא כתוב את אברהם יצחק ויעקב? ונראה, אומר הרוגוטשבור, ע"פ מה דאיתא בב"מ פה. 'שאלהיו' היה מקים את אברהם כל יום ורוחץ לו ידיו כדי להתפלל, וכשגומר אברהם להתפלל, הוא מקים את יעקב כנ"ל, וכשגומר יצחק הוא מקים את יעקב כנ"ל. ומקשינו למה הוא לא מקים את כולם ביחד? ומתרגים שאם הוא יקים את כולם ביחד הם יתפללו יחדיו והתפילה שלהם יחדיו מסוגלת להביא הגאולה קודם הזמן ואליהו לא רצה לפעול שהגאולה תגיע כתוב ורחצו אהרן ובניו ממנו את ידיהם ואת רגליהם, וכתב שם רש"י שצריך לקדש ידיים ורגלים ביחד, והטעם שצריך ביחד, אומר שם השפת"ח וכ"ה באוה"ח, כי כתוב **את את** שתי פעמים, ומשמעו בבת אחת. וכעת הכל מיושב, כי הרי כאן עדיין לא הגיע זמן הגאולה, כי עדיין עוד לא עברו 400 שנה, והקב"ה רצה לזכור את הברית עם אברהם יצחק ויעקב יחדיו

פרשת שמות תשפ"ב

כדי שבזכות היחידיו' שמרמוזו בריבוי המילה 'את', יגאלו ישראל. לכן כתוב את גם על יצחק וגם על יעקב כדי להחשיב את כולם יחדיו, שזכותם יחדיו תפעל להקדמת הגאולה לפני מלאת ה-400 שנה.

ג. א. ומשה היה רועה את צאן יתרו חותנו כהן מדין וינהג את הצאן אחר המדבר ויבא אל הר האלוקים חרבה. ובתרגום הוסיף שזה היה מקום מרעה טוב ('ישפר רעיא'), והטעם שהתרגום הוסיף את המילים האלו שאין מופיעות בפסוק? י"ל ע"פ ב"מ צג: שאם רועה העלה את הבהמות לראשי צוקין ונפלו ומתו חייב, לבד אם היה שם מרעה שם וטוב שאז פטור. והרי כתוב במדרש הר חורב רמה נקרא שמו חורב, כי היה הר חד כחרב, וזה מה שהיה קשה לתרגום איך משה רעה את צאן חותנו יתרו בהר חורב, הרי מי שתעלה לראשי צוקין מעל בשמירתו, לזה כתב התרגום שזה היה מרעה טוב וא"כ שרי. רבי העשל.

ג. ה. של נעלך מעל רגלך כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש היא. בספר עדות ביוסף הביא ע"פ הרמב"ם דהור"י יחף במדבר הוא מאבד עצמו לדעת משום דשכיח שם נחשים ועקרבם. והנה באבות איתא דמעולם לא הזיק נחש ועקרב בירושלים וביאר שם הרע"ב בטעם הדבר משום דאדמת קודש הוא. והנה כשאמר לו הקב"ה של נעלך מעל רגלך יש להקשות האם במדבר אסור להלך יחף, ע"ז אמר כי המקום אשר אתה עומד עליו הוא אדמת קודש ולא תינזק.

ג. יד. אהי-ה שלחני אליכם. יש להקשות מדוע שינה כאן מכל המקומות ולא אמר אלוקים שלחני אליכם כנהוג בכל מקום שמוזכר שמו של הקב"ה או שם אחר של הקב"ה שמוזכר במקומות אחרים? וי"ל דהנה מצינו שמשה היה כבד פה ולשון ומבא רבינו בחיי שלא היה יכול לדבר האותיות דטלני"ת ו-ז שזסר"י, והנה בכל השמות והכינויים של הקב"ה יש מהאותיות האלו מלבד אהי-ה, לכן כשמשה אמר הן אני כבד פה ולשון ואמרו לי מה שמו מה אומר עליהם הרי אני יכול להזכיר את שמך? רנה לו הקב"ה תאמר אהי-ה וזה השם שתוכל לדבר. ע"ז ישראל דרש"י.

ד. י. וראך ושמח בליבו. ובחז"ל אילו היה יודע שהקב"ה כותב עליו וראך ושמח בליבו היה יוצא לקראתו בתופים ובמחולות. וקשה ביותר האם בגלל הכבוד הוא היה שמח יותר בשלימות? מתוך ע"כ הרב שך שאהרן עשה את זה בשיא השלימות, אבל כיוון שלא היה בטוח שהוא עושה זאת בשלימות מספקת בהיותו מפשפש ובדק במעשיו הוא מיעט בשיירה ובזימרה בגלל שחשש אולי הוא קצת מקנא, אבל אילו היה יודע שהקב"ה מעיד עליו שהוא עושה זאת בשלימות בודאי שהיה יוצא בתופים ובמחולות בידעו שהקב"ה שבוחר כליות ולב כך מעיד עליו.

ד. כב. בני בכורי ישראל. הטעם שישראל נקראים בכור, לפי שבכור נקרא מי שהופך את הבן אדם לאב, והנה בני ישראל הם עשו את הקב"ה לאביהם. והוא פסוק מפורש בתהלים 'הוא יקראני קלי אתה אבי וצור ישועתי אף אני בכור אתנהו'. רבי אליהו דיסקין.

ד. כה. ותקח ציפורה צר ותכרות את ערלת בנה. יש להקשות מה הטעם משה לא מל בעצמו את התינוק? וא"ת שהי"ז סכנה אז איך ציפורה מלה אותו? וי"ל דמעיךר הדין גם תינוק מסוכן כי יש למלו משום דשומר מצווה לא יידע דבר רע, אבל כיוון ששכר מצווה בהאי עלמא ליכא א"כ המצווה אינה מגינה לאותה שעה והתינוק עלול למות רח"ל. והנה כתבו הראשונים שדין זה ששכר מצווה בהאי עלמא ליכא הוא רק במצוות שמצווה עליהם, אבל במצוות שאינו מצווה יש שכר מצווה בעולם. ולפ"י הכל מיושב דמשה היה אסור לו למול כי היה זה סכנה לתינוק והיות והוא מצווה למולו אז שכר מצווה בהאי עלמא ליכא וא"כ התינוק עלול למות. אבל ציפורה שאינה מצווה א"כ שכר מצווה כאן יש לה, א"כ יכולה למול ושומר מצווה לא יידע דבר רע. האוסטרובצה.

ה. כב. למה הרעות לעם הזה למה את עלתחני. למה כתב פעמיים 'למה' משמעה מזה דגש על כך שהיו שתי שאלות? וי"ל שמשה רבינו אמר לקב"ה ממה נפשך אני לא צריך לגאול את בניי, דהנה ישראל נשתעבדו למצרים בגלל שאברהם עשה מלאכה עם ת"ח (בזמן המלחמה עם 5 המלכים הוא השתמש באלעזר אפי' שהיה ת"ח. נדרים לב.) ומה שעשה הן אברהם בגלל שלא דרש את דברי ר"ע על את ה' אלוקיך תירא לרבות ת"ח. ואם בניי משתעבדים סימן שדורשים את וא"כ צריך שאהרן יגאל את בניי כי יש את לרבות את אחיך הגדול.

מאמרי מוסר וסיפורים מענייני הפרשה

נושא בעול עם חבירו

משה רבינו זכה להיות השליח לגאול את עם ישראל מעבדות הנוראה בה הם שהו במשך מאות שנים, והוא זכה לגילוי השכינה בסנה. ומדוע הוא זכה לזאת? התשובה היא, אומר רש"י (ב יא), וירא בסבלותם, נתן עינו וליבו להיות מיצר עליהם. ומסופר בחז"ל שמשה גדל בבית פרעה ובתור נסיך הוא נהיה שר בכיר בממשל פרעה, הוא היה שר העבודה ובתוקף תפקידו היה יוצא לעשות סיור בממלכה, שם הוא ראה את עוצמת האכזריות שבה העבירו את היהודים בפרך, עבודת נשים לגברים, פירוק כל מה שבנו וכדו' וליבו נקרע מרחמים עד אשר רצה למות בשביל זה. הוא ניגש לעזור, לשחוב, לחבוש ולסייע ככל שניתן, ובאמת הצליח להקל את קושי העבדות, ואף הצליח לשכנע את פרעה שיאפשר להם לקבל את יום השבת כיום חופש ומנוחה שבועי. ובגלל כל זה הקב"ה הכשיר את משה להנהיג את כלל ישראל ולגאולם ממצרים. הוא ראה שמשה עניין אותו הפרט, איך עזר במצרים כשראה שלמישהו כואב, ואיך כשהיה רועה וכבשה אחת ברחה, הוא רץ אליה ונושא על כתפיו, אז נגלה אליו הקב"ה בסנה ואמר לו אתה הנחת עסקך והלכת לראות בצער אחיך ונהגת בהם מנהג בנים, אני מניח עליונים ותחתונים ומדבר רק בך. וכך משה נהיה השליח לגאול את עם ישראל. למשה היו הרבה שאלות: מי אני, מה אני אגיד לישראל, מה לפערה, איך אגיד, הרי פרעה יהרוג אותי, אחי הגדול יקנא בי, לא אגמנוני ב. ענה לו הקב"ה אל תדאג אני אלך אתך ואהרון אחי יצא לקראתך, ולפרעה תאמר אלוקי העברים שלחני אליך, ולזקנים תאמר פקוד יפקוד אלוקים אתכם, ולבני ישראל תעשה את הסימנים של נחש, צרעת ודם. כל המו"מ עם הקב"ה היה במשך שבעת ימי פסח. ושימו לב משה לא מזכיר את צרותיו האישיות עם פרעה ודתן ואבירם שרוצים להרגו. בלי שום נגיעות, נקיות מוחלטת!!! ולכן זכה משה להושיע ולגאול את עם ישראל מעבדות לחירות. ומעשה אבות סימן לבנים, כל מי שרוצה ללכת בדרכי אבותינו הדרך היא להרגיש בצער השני, כשהשני יש לו צער להשתתף עמו, ולחיות ולהרגיש את צער, ומי שחי ומרגיש את צער השני ונושא בעול חברו, הקב"ה מידה כנגד מידה מסיר ממנו חרון אף וצער. וידוע מה שאמרו גדולי החסידות שהנושא בעול עם חברו הקב"ה נושא אתו בעול צרותיו ועי"כ נשענים הוא וכל בני ביתו. ועניין זה על ההשתתפות בצערו של השני מצינו רבות אצל גדולי ישראל בכל הדורות.

החזון איש באגרותיו מביע במכתביו ביטויים עמוקים ופנימיים של נשיאה בעול עם הזולת: "לגדול אהבה נוגע אל לבי כל עצב שלך, ואני משתתף עמך חלק בחלק" ובהיותי אבר של הווא, כואב לי כל פגע של אחד האברים החיים אתנו. והיה מתבטא כשאומרים לי עניין של צער, חי אני את מצבו של המצטער! העיד רבי זלמן רוטברג, כשבאו אליו לבקש רחמים עבור חולה מסוכן, שוב לא היה אוכל אותו בוקר אחרות הבוקר שלו. **פעם אחת** חלה רבי מרדכי דוב טברסקי חתן ה"דברי חיים" מצאנז, והיה צורך לצרוב גבנו עם ברזל רותח כשהוא ער, אך כיוון שזה כאבים אדירים מאוד בשביל זה צריך לקשור את החולה לכסא בכדי שלא יזוז ממקומו. אמר לו רבי מרדכי דוב שאין צורך לקושרו, והוא מבטיח שלא יזוז, וכך היה, השתומם הרופא על התאפקותו וסח אתמול טיפל טיפול דומה בקוואק רוסי, והלה, אך נגעו בבשרו קפץ ממקומו, עקר את הרצועות שקשרוהו בהן, ונמלט דרך החלון. "הקשיב רבי מרדכי דוב לדבריו והגיב על פליאתו: ואמר שכאשר בא אל יהודי ומסיח לפני צרת לבו, ואין בידינו לעזור לו, בושרת בנו צרתו הרבה יותר אפילו מברזל חם ומולבן. **הרב שני לא נהנה מעוה"ז כלל**. בחתונות תלמידו הקרוב כבנו רבי יחזקאל אסחייק הוא לא רקד כלל לשאלת תלמידיו הוא ענה אני לא מסוגל כעת הגיע אלי תלמידי וא"ל שהיום הרופא אמר לו שאין לו סיכוי להיות אבא ואיך ארקוד. **בשנת תש"א**. בבדיקת שיערו הבריטים על סיפונה של האונייה בה הגיע הרב שך לארץ ישראל, נמצא נוסע אחד שעלייתו לא התאשרה. וממילא לא הורשה לרדת לחופי הארץ. הובהר לו כי לאחר שיעזבו הנוסעים את הספינה, יחזור לארץ המוצא. משנודע הדבר למר, יום מרד בין נוסעי הספינה. הוא שכנע את כל נוסעי הספינה כי עד שלא תתאשר כניסתו של הנוסע, לא ירד אף אחד אל חופי הארץ, בסופו של דבר, הוכרע המאבק והבריטים נכנעו לדרישה. **סיפר**

רבי יצחק זילברשטיין: בעת שלמדתי בעץ חיים' ראינו יום אחד איך שרבי איסר זלמן מלצר ליווה את חתנו רבי אהרן קוטלר ונכדו רבי שניאור עם שובם לאמריקה, האב רבי אהרן קוטלר – ובנו ניצלו בניסי ניסים מציפורני הנאצים בשואה, ולאחר שהייה קצרה בארץ ישראל טסו לאמריקה. רבי שניאור, היה אז בתקופת איורוסי, התרגשות רבה ניכרה ברבי איסר זלמן בעת שחתנו ונכדו נפרדו ממנו, והנה, הבחננו שרבי איסר זלמן לא ירד עד לרחוב ממש, אלא ליווה את רבי שניאור ואביו רק עד אמצע המדרגות שהובילו מדירתו אל הכביש, נישקו וניפרד ממנו. בקשנו לדעת למה לא ירד עד למכונית! ואז השוב להם רבי איסר זלמן: הרי לא על חבריו של נכדו וכו' להגיע למצב שבו הוא נמצא עתה. ורובם נשחטו על קידוש השם, וא"כ כיצד יש באפשרותי לירד לרחוב, ולנשקו לעיני כולם, הרי יש משפחות רבות שלא הגיעו לרגע הזה.

כשהיה רבי חיים שמואלביץ שומע על חולה כלשהו, היה פורץ בבכי מרוב צער. בהלוויות של רבי חיים השתתף סומא בשתי עיניו. שאלת חבריו למה השתתף ענה: הייתי אצל רבי חיים והוא התעניין במצבי וכששמע כי הרופאים רואים את מצבי כחסר סיכוי, שמעתי שפרץ בבכי נורא כעשרים דקות. במאות הזדמנויות היה תובע להשתתף בצער הזולת ולהפגין זאת ללא מבוכה. בפרשת אנטבה חלה מרוב צער והרעיש עולמות בתפילותיו ובקריאותיו להתחזק. כאשר גדולי ישראל נפלו למשכב, הקפיד רבי חיים להשתתף בכל תפילת ציבור שאורגנה ליד הכותל. היה משנה את שעות השיעור הקבוע שלו בשביל להשתתף בתפילות שאירגנו לרפואת גדולים וצדיקים. ביום חתונת בנו הצעיר של רבי חיים שמואלביץ, כשעמדו לנסוע לחתונה, קרא אליו את אחד מתלמידי הישיבה, בחור מבוגר שהשתתה בשידוכים. ובמשך שעה ארוכה ישב והדריך את הבחור.

כשהיה הגרי"ז רב בבריסק, נתפס יהודי בעל משפחה שעבר על חוק המדינה בעניין המכס. העונש הצפוי לו היה גלות לכמה שנים בסיביר. שמע הרב מבריסק על כך, ועוד באותו יום זימן אליו עורך דין, וסיפר לו, כי לדאבונו, הוא בעצמו נתפס בעבירה על חוק המכס, וכי עליו לעמוד בימים אלה למשפט חמור, ונפשו שאלתו – מה יעשה? עורך הדין אף ששנה ופירש, ובהל כלכל לשמוע הצדדים ממה שצוי לרב, והוא אמר שהעצה היחידה היא להיכנס לארכיון 'בית המשפט' בו רוחשים לו אימון רב, ולגנוב משם את 'תיק האשמה' ואף שהוא מסכן בזה את עצמו, בכל זאת, עבור הצלתו של הרב, מוכן הוא למסור את נפשו. אז גילה לו מרן, שלמעשה הנידון אינו הוא, אלא איש פלוני מתושבי העיר, ורק כדי לשמוע ממנו דרך הצלה, התיר לעצמו לשנות בדיבורו. כמובן שעתה מיאן העורך דין לעשות את הדבר, אך מרן טרח להסביר לו במשך שעה ארוכה, כי צערו של הלה הוא צערו הפרטי ממש! והצלתו של הנידון – כהצלת גופו ממש. הדברים פעלו על ליבו לעשות כהצעתו, אך הוא התנה עם הרב, שיקבל ממנו הבטחה וברכה, שחלילה לא ייתפס ולא יורע לו. מרן הבטיח. העורך דין עשה כהצעתו, הוא הוציא את התיק מן הארכיון ושרפו, והמשפט לא התקיים כלל.

כשהיו ישינים אצל החזו"א בלילה היה החזו"א מפעם לפעם ניגש למיטתו בחבור לבדוק אם הוא מכוסה היטב, עד אור הבוקר. ולא היה נותן שיעירו אותם מוקדם לותיקין גם כשלא היה לו עשירי למניין. פעמים רבות היה יוצא באמצע הלילה לחוץ לראות אם יש מי שחפץ בברכתו או לאיזו ישועה ואמר אני לא מסוגל לישון בזמן משיחה חפץ בעזרת או בתפילתי. ואכן לא הסכים החזו"א שישעלו את דלתו כלל שמא משהו זקוק לישועה או לעזרה וימצא הדלת נעולה. **בימי מחלתו** האחרונה של הגאון מטשביץ, כשהוא על ערש דווי וקודח מחוס, בא אליו אחד מעסקני חסד בירושלים, מיד התרגש ואמר על משפחה פלונית שנמצאת במצוקה: 'איני לו מנוח אף רגע בגלל מצוקתם', ובדברו זלגו עיניו דמעות מרוב צער כאילו מדובר בעצמו. **בימי המלחמה** הראשונה, הלשינו פעם על אחד משכניו של הסבא מקלם שהוא מרגל ואסרוהו. במשך זמן רב שבת ממנו לא משוש. כאשר מי שהוא מבניביתו היה מעלה חיוך היה גוער בו ותמה: 'היאת אפטר לצחוק בשעה שהמשפחה השכנה אבלה ושרוייה בצער'. **מעשה והביא** הסבל ספרים מהכריכה, עמדו אנשים והסתכלו. הסטיפלער גער בהם: איך יכול אדם להסתכל

בעבודתו של חברו מבלי להושיט עזרה. לפחות צאו מן החדר, לכו למקום אחר, אך אל תעמדו ותסתכלו. והוא עצמו עמד ועזר וסידר את הספרים במקומם. **פעם עמד** ה'סבא' מסלבודקה לפני התיבה להתפלל תפילת מנחה, ובאמרו את הקדיש התחיל לגמגם ולהוציא מילים מקוטעות, כאילו אינו בקי בקריאה זו. היה זה תמוה, לבסוף נודע שבבית כנסת זה, מתפלל לפני התיבה אחד מגבליהבתים שהוא אב, והוא מתקשה מאד בקריאה מן הסידור עד שהוא מעורר בכל פעם צחוק ולעג. ועשה זאת בשביל להקל בזה על בושותו של אותו בעל בית. **בטיילו בכביש הראשי** בקלם שסללוהו אסירי המלך עובדי עבודת פרך, היה ה'סבא' מקלם מעלה תמיד מחשבותיו את סבלם של אומללים אלה, ותמה: כיצד אפשר לאנשים לדרוך במנוחה במקום זה, שבני אדם סבלו בו תלאות כה רבות והשקיעו כאן את דמם וזיעתם. **רבי אלחנן סורוצקין** היה מקושר מאד לגרי"ז מבריסק, פעם בליל ראש השנה בשעה 12 בלילה והנה דופק בנו של הרב מבריסק על דלת ביתו של רבי אלחנן. בוא מהר, אבא קורא לך. רבי אלחנן הלך עמו באישון ליל ראש השנה כשליבו דופק. וכי מה בוער עכשיו באמצע הלילה? כשכנס אליו רבי אלחנן, התחיל הרב מבריסק לדבר איתו בעניי הקשור לילדי טהרן, ונתן לו הוראות מה עליו לעשות מיד אחרי ראש השנה. "עכשיו אחרי חצות הלילה בראש השנה", שאלו רבי אלחנן. - "כן, כן", ענה הרב מבריסק, "לא משנה הזמן ולא משנה השעה. כשמרגישים שצריך לעשות למען הכלל - כל שעה כשרה". **בעל "ברוך טעם"** עשה שידוך לבנו עם בתו של עשיר גדול. באותה תקופה שכנס חלה מאד. ה"ברוך טעם" היה מצטער עליו הרבה ולא יכל להתרכז, ולא לאכול, והרבה בתפילות עליו. פעם אחת הגיעו המחונתים וראו שפניו אינם כתומלשלושום. חשבו לעצמם שמא רוצה הוא לחזור בו מן השידוך. אמר להם: חלילה, זה בגלל שכני החולה. נכנסה המחונתת לרב ואמרה לו: אמנם צריך להתפלל על על החולה, אבל להצטער כל כך? נדהם ה"ברוך טעם" לשמוע דברים אלו ואחר כך ביטל את השידוך. "אם אין לאשה הזאת שום רחמנות ואינה מבינה שיש להצטער על החולה - אין זה מן הראוי להשתדך עמם. **על רבים מגדולי ישראל** שהיו בשנות השואה באירופה הבעות מסופר שהיו יכולים להינצל ע"י מקורבים שהשיגו להם כרטיסים אל החופש אך הם לא הסכימו להשאיר את קהל מרעיתם באירופה והם ייצאו לחופש. הגדיל לעשות רבי אלחנן וסרמן שהוא היה בפרוץ המלחמה בארצות הברית לטובת שיתבו ומקורביו לחצו עליו להישאר שם, אך רבי אלחנן לא הסכים לשמוע ולא עזר כל הפצרותיהם של מקורביו. רבי אלחנן החליט שהוא חוזר באומרו יש לי ארבע מאות תלמידים שם בתוך הכבשן ואיך אתם מעזים לבקש ממני כאלו בקשות? אני חייב להיות עמם בעת צרתם. ועלה חזרה לאגנייה שהביאה אותו אל תלמידיו ולבסוף גם אל המוקד ה"י".

בימי מלחמת העולם הראשונה היה הח"ח ישן על הרצפה באומרו איך אני יכול לישון במנוחה כשיש לי אחים שסובלים כ"כ. **אחרי השיפה הגדולה בבריסק בשנת תרנ"ה**, רבי חיים לא נח ולא שקט, יומם ולילה, כשהוא משקע כל כוחותיו בשיקום משפחות ה'נשפרים'. כל אותם הימים שלאחר השריפה, לא היה רבי חיים ישן בביתו, אלא הולך למסדרון המשופע של בית הכנסת וישן שם על הרצפה. הפצרותיהם של בני ביתו שינוח בביתו על מיטתו לא הועילו. ואמר בשעה שכל כך הרבה יהודים אין להם גג לראשם. מתוך משל האבות. **על רבי עובדיה יוסף** מסופר שהיה לוקח ללב כל מקרה שהיה מגיע לפתחו והיה חי את צרותיהם של הפרט והכלל. בשנות המלחמה כאן בארץ כשבאו לפניו שאלות על עגונות לא היה מצליח לישון לילות שלמים כדי למצוא תשובות לנשים עגונות להתירן מחבלי עגונות, וכשהיה מוצא תשובה ודרך להתירן היה רץ לבשר להן שהן מותרות לשוק גם אם זה היה בארבע לפנות בוקר, באומרו איך אפשר להשאיר אותן עוד רגע בצערן הגדול ולא לבשר להן בשורה כ"כ גדולה. **על האדמו"ר מויזניץ שליט"א** ישנם עשרות סיפורים על רגישותו הרבה לזולת. האדמו"ר נוהג לסדר קידושין בחצרו כל יום לחסידיו הרבים, והנה יום אחד פונה האדמו"ר לאחד המחונתים ומבקש ממנו שכתגמר החתונה והוא יגיע לביתו שיתקשר אל המשב"ק שיעביר את השיחה לרבי שליט"א. ואכן כך היה, המשב"ק של הרבי קיבל טלפון בשעה 4 לפנות

בוקר והעבירו אל הרבי. הרבי שליט"א במשך שעה ארוכה דיבר עם המחנות על החתונה איך היה האוכל, מי השתתף, וכל הפרטים הכי קטנים, כך עד הנץ החמה, לאחמ"כ הוא סגר את הטלפון. המשב"ק של הרבי"ה שאל: תורה היא וללמוד אני צריך, מה פשר השיחה הזאת? אמר הרבי"ה המחנות הזה הוא התאלמן, וכעת סיים לחתן את ילדיו, בנוהג שבעולם אדם חוזר הביתה רוצה להחליף חוויות עם מישהו על כל מה שהיה, אך הוא חוזר לארבע קירות, אמרתי שיתקשר אלי, ובאמת התעניינתי במצבו. וזהו ממידת משה רבינו שנתן עיניו וליבו להיות מיצר עליהם, לחיות את הצער והצרכים של השני. **בשנים קודמות** היה רבי חיים קניבסקי מבקש מאחותי שתסדר לו את מאות המכתבים של הברכות שהיה מקבל. היה מבקש שתסדר לו את זה לפי סדר וברור כדי שיוכל להתפלל עליהם בנחת היות ויש דפים גדולים וקטנים וכן יש דפים מקופלים והיה אומר יש כאן צרות של אנשים שלא יילך שום שם ושום דף לאיבוד. מפעם לפעם היה קורא לי ואומר לי יש כן שקיות עם כל השמות שהתפללתי עליהם אני רוצה שתזרוק את זה לגניזה, הייתי שואל אותו למה לגניזה

למה לא לפח? היה אומר לי זה צרות של אנשים לא זורקים לפח.

נושא בעול זה גם בשמחה של השני צריך לשמוח מאוז. והשכר של אהרון על ה'יוראך ושמה בליבו כתוב בחז"ל שהיה לאין ערוך, ובשכר זה הוא זכה לחושן משפט על ליבו (שבת קלט.), היינו ליבו הורה את דבר ה' ועל ליבו שכנו האורים ותומים. אהרון הכהן מלמד אותנו איך צריך לשמוח בשמחת השני שגם הלב ישמח, וכמו שפצינו הרבה אצל גדולי ישראל. **הרב שך** הספיד את רבי יואל בדת, רבי יואל פאם רואה עני לבוש שחבות ומבט גנוס שפוך על פניו. רבי, קרא היהודי בבכי קורע לב, אני עני מרוד, אין בביתי לחם לאכול ובגד ללבוש, חובות גדולים יש לי מהכסף הרב שהוצאתי עבור מחלת אישתי שנפטרה לבסוף, ואח"כ נפלה עלי צרה צרורה שנפצתה, ומחוסר כסף לשלם לרופאים, רגלי הזדהמה ונאלצו לקטוע אותה, וכעת אני גם אבא וגם אמא, עם רגל תותבת, ובעה"ב שמשכיר לי את הדירה רוצה לזרוק אותי מביתו עם כל ילדי היתומים לרחוב. רבי יואל שמע את הדברים ופרץ בבכי סוער, לאחר שנגע הוא הוציא סכום עצום של כסף ונתנו

דברים מגדולי ישראל, וכן דברים חשובים נוספים. ערוך בדרך שו"ת

בתפילה אך לא להפסיק בזה כלל. ובשנים האחרונות רבי חיים קניבסקי אומר לפונים אליו ומבקשים על כל מיני בעיות שהקב"ה העושה לנו את זה כי הוא רוצה שנתפלל אליו, וכל הזמן להרבות בתפילה על הילדים, על הפרנסה, על הבריאות ועל הצלחה בכל העניינים, כי זה הדבר היחיד שנשאר בדורינו היתום, וע"י תפילה רואים ללא הרף בחוש את ישועות ה'.

שאלה: מה הסיבה שעם ישראל כ"כ סבלו במצרים? **תשובה:** רש"י הקדוש אומר על הפסוק אכן נודע הדבר. שהכל בגלל שדיברו לשון הרע. השבוע צריך מאוד להתחזק בעניין זה של לשון הרע ולהתעורר בעניין הזה ביתר שאת ועוז, ועי"כ נפסיק לסבול ונראה רק ישועות גדולות וענקיות.

שאלה: בחז"ל מסופר ששלושה היו בעצת פרעה יתרו בלעם ואיוב, איוב ששתק נידון ביסורים. מהו תמצית סיפור יסורי יאוב? **תשובה:** ספר איוב מסודר כך: איוב היה איש צדיק והקב"ה הביא עליו יסורים לנסותו. היסורים היו קשים מנשוא ברכוש, במשפחה, בגוף ובנפש. בתום ימי השבעה על כל בניו פתח פיו וקילל יומר, הוא הרחרח על הקב"ה מדוע זה מגיע לי? התשובה מופיעה בספר שהקב"ה לא מעניש בלי משפט וכנראה איוב חטא מעט, ומטובל של הקב"ה נלקות את הצדיקים בעולה"ז כדי שיבואו לעולם האמיתי מוכנים לטובה הנצחית. והצלחת הרשעים היא מאותה סיבה רק הפוך. איוב לא הסכים עם הדברים וטען שעדיין לא עבר כאלו חטאים נוראים שמגיעים לו כאלו יסורים, וכן היסורים מנועים ממנו לקיים רצון ה' כמו שצריך אז מה התועלת בהם. ואז בא אליהו והשיב לו ותמצית דבריו שאי"א לעמוד כלל על מעשיו של הקב"ה, ואיוב השכנעו והפסיק להרהר על מידותיו של ה' וחזר בתשובה שלימה. ואז שרתה עליו הנבואה והקב"ה הודיע לו את סוד הנהגותיו בעולם. ואח"כ השיב לו מכל הטוב שהיה לו בראשונה.

שאלה: ידוע שהסטיפלער היה אומר שלשידוך צריך לבדוק בעיקר במידות הטובות של המיועד. איך בודקים מידות טובות אצל בני תורה? **תשובה:** מלבד הדרכים הרגילות, הרב שך היה אומר שאם בחור מודה על האמת כשמדברים עמו בדברי תורה זה סימן שמידותיו מתוקנות, ומכלל הן אתה שומע לאו.

שאלה: שני שותפים ואחד מעוניין בשינוי מסוים והשותף מעקם לו את האף, ולא מעוניין בזה, מה יעשה? **תשובה:** אם מיד יאמר שהוא מוותר על הכל ולא צריך, אזי השותף יבהל ויאמר בעצם אני מתחרט אני לא התכוונתי והוא יתפייס וירצה לתת הרבה מעבר, כי כשאדם רואה שזה מסתדר בלי מריבה, אז אדרבה הוא רוצה לתת יותר. וזו תופעה שקיימת.

שאלה: איתא באבות יהיה ביתו בית וועד לחכמים, איך עושים את זה כיום? **תשובה:** רבי נסים לרפץ אומר שהכותב בית הראוי לחכמים, והיינו שהוא עצמו יתנהג בו כראוי בנכבדות (ולא יסתובב בביתו כבחוף הים, למשל), וכן ידאג שלא יהיו מריבות,

שאלה: כשהקב"ה גוזר משהו בעולם האם ע"י השתדלות אפשר לבטל את הגזירה? **תשובה:** הגמ' בסוטה אומרת שהטעם שפרעה גזר כל הבן הילוד היאורה תשליכנה הוא משום שראו שרטרמוי שהולך להיוולד מושיען של ישראל ובמים הוא לוקה, לכן גזר שיזרקו את כולם ליאור. ז"א שכל הזריקה ליאור היתה להפיטר ממשה, והנה מזה גופא נושע משה, כי ע"י הזריקה ליאור מצאה אותו בתיה, ולא עוד אלא היא גידלה אותו בבית של פרעה, שאתוה הוא מחפש. למדנו מכאן, אומר הסטיפלער ב"ברכת פרץ", שכל מעשה אנוש ותחבולותיו לא יועילו להזיז אפילו זיז ממה שנגזר. ולא עוד אלא שהפעולות שעושה כדי להפטר ממה שנגזר עליו, הן אלו שיביאו עליו את מה שנגזר עליו. וזלת ע"י תפילה שיכולה לשנות ממה שנגזר עליו ברי"ה. אותו דבר מצינו אצל יוסף שאחיו השליכוהו לבור ואמרו נראה מה יהיו חלומותיו ובסוף מתוך מצב זה הם מכרוהו למצרים והם גרמו שהוא יהיה מלך והם יצטרכו להשתתחות לו. אותו הדבר בסיפור של היעקב במצרים, הנה בני"י היו באותה התקופה במעמד מאוד חשוב במצרים והם היו גיבורים עם הרבה כח ושלטו בכל המדינה שלטון עצום, ואיך המצרים הצליחו להשתעבד בהם ולהפוך אותם לעבדים; איך עם ישראל לא התקומם ומרד בהם בכוחו הגדול? רואים מכאן גי"כ יסוד חשוב בהנהגת ה' בעולם, שמה שנגזר אי"א לעצור ולמנוע אפי' שבדרך הטבע זה לא נראה מציאותי ואי"א לעצור גזירות שמים. וברור שכשאדם עושה רצון ה' בדרכיו הוא לא יכול להינזק כלל עי"ז, אבל כשאדם עושה כל מיני פעולות שהם נגד רצון ה' נכון שהוא חפץ להצליח באיזו עיסקה והוא חושב שאם הוא ירמה קצת או ייצא קודם סיום התפילה או יוותר על לימודו הוא יצליח, אז צריך לזכור עניין זה שאין ס"ד כלל כשעושה נגד רצונו, ורק כשעושה רצון ה' מובטח לו שיצליח. פעם הציעו לאח שלי איזה שידוך והוא לא רצה בגלל סיבה מאוד צדדית, רבי חיים קניבסקי אמר לו תקשיב טוב: זה השידוך שלך ולא תצליח לברור מה ואם תברח חלילה אמור להגיע אלך השידוך בזיווג שני. **ויש להוסיף** שזה הכל ע"י השתדלות טבעית שאז אי"א לשנות כלום. אבל יש דרך אחרת שאפשר על ידה לשנות מה שנגזר, והדרך הזאת היא תפילה מלב נגזר ומעומק הלב. וכמו שמצינו בפרשתנו שאפילו שנגזר על בני ישראל עבודת 400 שנה, ברגע שמת מלך מצרים ויאחזו בני ישראל מן העבודה והם הרבו בתפילה אז ותעל שוועתם אל האלוקים מן העבודה והם נגאלו 190 שנים קודם זמן גאולתם. וכמו שכותב כאן רש"י וידע אלוקים: נתן לב אליהם ולא העלים עיניו מהם. רואים את הכוח העצום שיש לתפילה שיכולה לבטל גזירות קשות ולהסיר חרון אף מישראל, ולשנות הטבע. ואל הקב"ה אפשר להתפלל בכל עת ובכל שעה, אם זה בג' תפילות שנתקנו לישראל, אם זה תפילה פרטית שאדם יכול לשאול מה' בכל שעה שמזדמן לו. ואשרי העם שה' אלקיו. יסוד התפילה הוא לחץ בליבו את האמונה והבטחון בה, כי ע"י שאנו מתפללים אליו לכל דבר ולכל צרה זה מראה שאנו מאמינים שהוא יכול להושיע אותנו ובוטחים בישועתו. עוד עניין רואים בפרשתנו שאפ"ו שנגזר על ישראל שינצלו מהגלות

ובפרט לקבוע עיתים לתורה גם בבית, ודברים אלו עושים את הבית בית וועד לחכמים.

שאלה: בשבת האחרונה פרשת ויחי חל יום ההולדת ה- 94 של רבי חיים קניבסקי שליט"א. השבוע ביום הולדתו הוא התעורר באמצע השינה ושאל את בנו באיזה שנה בדיוק הוא נולד כידוע, רבי חיים קניבסקי דברי התורה שלו נלמדים מסוף העולם ועד קצוהו, בפרט בשנה זו שנת שמטה. וכן זכה שדבריו נשמעים בכל העולם כולו וכולם חרדים למוצא פיו, וחמיו הרב אלישיב העיד בו שהוא הכוח בעולם להוריד דרכו את השפע בדורינו. איך זוכים להגיע לגדלות כזו? **תשובה:** כמובן, אין לנו מושגים להגיד סיבות למה זכה לוה, עכ"פ ממה שנאמר עליו מפי גדולי ישראל ומה שכולם רואים ויודעים אפס קצוה אפשר להבין ד"ו. כידוע רבי חיים קניבסקי כבר מגיל צעיר מאוד התחשבו גדולי עולם בחרדת קודש בכל היוצא מפיו. סיפר רבי מיכל יהודה לפקוביץ שכשרבי חיים היה בשנות העשרים לחייו היתה אסיפת צוות בישיבה קטנה של פוניבז', בה שימש רבי מיכל יהודה כראש ישיבה, והוחלט ע"י הצוות של הישיבה לא לקבל איזה בחור, אך הרב מפוניבז' אמר שלמרות שדעת כולם לא לקבל את הבחור אנו כן נקבל אותו, וזאת משום מה: משום שהתורה ביקשה, וזה הסביר את דבריו ואמר: היום פגשתי בספר תורה שלנו רבי חיים קניבסקי והוא ביקש לקבל את הבחור, וכשספר תורה מבקש חייבים לשמוע לו. רבי חיים קניבסקי במשך כתשעים שנה לומד תורה מתוך הדחק ומואז היותו נער צעיר לא פסיק פומיה מגירסא, תמיד תמיד הוא עמל בתורה עד כלות הכוחות, בנסייעתו, בשנה, בשמחות צאצאיו, ועמל התורה שלו הוא **במאה אחוז ריכוז** באופן שלא ניתן לתיאור. ובשנים האחרונות שיש ימים שהוא בקושי יכול להוציא הגה מפיו, וגם בימים של חולי ומכאובים לא פשוטים, כשמגיע הרגע שהוא פותח את הגמ' לפתע הוא נהיה כנער צעיר כשהוא מתרפק על השורות הצפופות ולומד עוד דף ועוד דף, והתורה היא חלק מעצמותיו ולכן הוא מסיים מסכתות תוך כדי השינה, כי בגוף שלו המיוסר לא זורם דם אלא אותיות של התורה הקדושה. וזה הסוד הגדול של ההצלחה וההשפעה הרחבה שלו. והעושר האמיתי והשלוות הנפש היחידה שיוכל האדם לקבל הוא רק כשלומד תורה בהתמדה רק או החיים נראים אחרת. ויש להוסיף שכל אדם שמוסיף עוד זמן בלימוד ומתגבר עוד רגע לא לדבר באמצע הלימוד ולומד בהתמדה כמו שצריך וודאי שזוכה לדברים הרבה.

שאלה: ביום שישי הקרוב יחול יום ההילולא של הרמב"ם זיע"א שהוא זכה להיות אחד ממוסרי התורה היחידים בהיסטוריה והוא גדול הפוסקים בכל הדורות וחיבורו משנה תורה הוא חיבור יסוד לפסיקת התורה שבע"פ, וכן ספרי פירוש המשניות, ספר המצוות, שמונה פרקים ועוד הם אבני יסוד לתורה שבע"פ. וכבר כתב החיד"א בספר שם הגדולים שמצא כתוב שלא היה אף תנא או אמורא שנקרא משה והיינו דאמר אינשי על הרמב"ם ממש ועד משה לא קם כמשה. (וגם ביע"ב" כתב שהמליצו על הרמב"ם את ההגדרה "ממשה ועד משה לא קם כמשה"). האם זו מליצה בלבד או שיש בדברים אלו יותר ממליצה? **תשובה:** החיד"א בשם הגדולים מספר שכשהרמב"ם כתב את המשנה תורה הוא ישב במשך עשר שנים בחדר בלי לצאת משם ועמל שם בגיגיה עצומה עד שהוציא משה את ספרו הגדול ובלילה שהשלימו את אליו משה רבנו בחלום ואמר לו יישר כחך. הרמב"ם קבור בטבריה ויש האומרים שנקבר במצרים.

שאלה: בימים אלו מדברים על זן חדש של קורונה, בשם אומיקרון, שהתחיל להפשט בארץ ובעולם והמומחים מתריעים שזה זן מדבק מאוד. ובימים אלו סגרו את השמים לרבות ממדינות העולם ומדברים כל העת על הרחבת ההגבלות בארץ ועל הצורך ללכת עם מסיכות בחללים סגורים. האם עלינו לנהוג כהמלצת גורמי הבריאות וללכת עם מסיכות בבתי המדרש ובמקומות הסגורים? **תשובה:** בתחילת הקורונה לפני כשנתיים גדולי ישראל הורו שכיוון שאנו לא יודעים את עצמת המגיפה וכמה חללים זה עלול להפיל, יש לשמוע לכל ההוראות של גורמי הבריאות על כל פרטיהם ודקדוקיהם. אבל בשונה מאז, כעת אנו יודעים את טיב המחלה יותר טוב

ויודעים את השפעתה וכן יש כיום את האפשרות להתחסן ולמנוע הרבה מקרים קשים. ובנוסף, כידוע, הוראות הממשלה הן ברובן נובעות מלחצים פוליטיים או משיקולים פופוליסטיים כאלו ואחרים, וכמו כן המצב בשטח שונה באופן קיצוני ממה שהיה בגל הראשון של הקורונה. לפני מספר חודשים כשהממשלה היתה בהקמתה היו למעלה מעשרת אלפים חולים ונפטרו מאות אנשים, והממשלה לא עשתה כלום רק התפארה בזה שהיא מנצחת את הקורונה בלי שום סגר - כך שבכל היטב, המצב כעת שונה לגמרי. ולכן אנו ממשיכים בסדרי הלימוד שלנו כרגיל עד להוראה מגדולי ישראל, שמפיהם אנו חיים ורק מפיהם. ובעז"ה נתחזק בלימוד התורה ובתפילה שנעבור את הגל הזה בלי שום אבידות ומחלות רח"ל, וישועת ה' כהרף עין.

שאלה: האם בזמננו ניתן לראות שאדם שעושה מצווה גדולה זוכה לשכר כאן בעוה"ז? **תשובה:** ישנו סיפור מהתפרסם בכל העולם, ונביא אותו כאן לקוראים שעדיין לא שמעו על הסיפור הזה. נגיד חרדי בשביר בשביבה מסוימת בלוס אנג'לס הבחין בשלט חוצות שנתלה מול בניין הישיבה, ועליו תמונות תועבה. הוא הזדעזע מהעובדה כי מאות בחורי ישיבה עוברים באותו רחוב מדי יום ונתקלים בשלט ההוא. אותו נגיד התקשר לחברה האחראית על שטח הפרסום, וביקש שלשם עובר שטח הפרסום, במטרה להוריד את אותו שלט תועבה. נציג החברה אמר לנגיד כי השטח הושכר כבר למספר חודשים קדימה, אבל החרדי התעקש ואמר כי הוא מוכן לשלם יותר מהמחיר הרגיל. "אתה מוכן לשלם 1,000 דולר ביום?" שאל הנציג. "כן", ענה החרדי. כעבור חצי שעה הנציג חזר אליו ואמר כי החברה המפרסמת מוכנה להסיר את השלט. הנגיד שמח לשמוע והציע 90 אלף דולר, תמורת שלטי חוצות למשך 90 יום. הנציג שאל אותו איזה מוצר הוא רוצה לפרסם, אבל ליהודי לא הייתה תשובה. "לא יודע", הוא ענה. כעבור מספר ימים אמר לו נציג החברה, "אתה לא יכול להשאיר את השטח ריק, אתה חייב להציב שלט כלשהו". הנגיד השיב כי הוא רוצה שלט עם המילים: "עוד 90 ימים... עוד 89 ימים... עוד 88 ימים... וכן הלאה". כעבור מספר ימים החלו עובדי אורח ותושבי האזור להתנות על הפרסום המסתורי. סקרנותם גברה וכולם התעסקו בתעלומה שהולכת להתגלות בסיום 90 הימים. גם עיתונאים וכלי תקשורת יצרו איתו קשר במטרה להבין מה עומד מאחורי הפרסום. הוא סירב לגלות. "מדובר בהפתעה", הוא אמר להם. זאת בזמן שהוא בכלל לא תכנן לפרסם משהו, אלא רק רצה למנוע את פרסום התועבה. ימים ספורים לפני שפגה תקופת הפרסום, כאשר השטח בער כבר, התקשרו אל הנגיד מחברת 'קוקה קולה' והציעו לו הצעה פנטסטית: אתה תפרסם את מה שאתה מתכנן לפרסם במקום אחר, ואנחנו נרכוש ממך את הזכות לפרסם ביום ה-90, תמורת הסכום האסטרנומי של 3 מיליון דולר(1). בערב יום ההוכחה האחרון, היהודי קיבל מחברת 'קוקה קולה' 3 מיליון דולר. והכול, בזכות המצווה שעשה והדאגה שלו למען קדושת בחורי ישראל.

שאלה: למה מועילה פעילות גופנית, כהתעמלות וכדו'? **תשובה:** הרמב"ם בהלכות דעות ד יד כותב, ועוד כלל אחד אמרו בבריאות הגוף, כל זמן שאדם מתעמל ויגע הרבה וכו' אין חולי בא עליו וגופו מתחזק. והפעילות הכי טובה לגוף זה הליכה, וגם עליה וירידת מדרגות היא פעילות גופנית טובה. וכן שאר התעמלות מועילה לחזק את הגוף גם מהבחינה הזאת שגופו חזק ופחות יחלה בכל מיני מחלות שבאות בעקבות התנוונות. וגם מי שמתעמל יכול לקשור נעלים לבד בעמידה עד גיל מבוגר, ויכול לעלות מדרגות ועלויות בלי להתנשף שעה קודם ושעתיים אחרי, ויכול ללכת עד גיל זקנה ושיבה.

שאלה: בימים אלו מזג האוויר התחיל להתקרר וישנם רבים שחוששים מפגעי מחלות הקור. וכידוע אמרו חז"ל שקור וחום זה תלוי בהשתדלות האדם, מה ההשתדלות שלנו להימנע ממחלות החורף? **תשובה:** יש להזהר מללכת יחף; להיזהר מלצאת מהבית עם שער רטוב; להוסיף ויטמין C שנמצא בתפוזים ופירות הדר ועוזר למלחמה בהצטננות; כמו"כ המומחים אומרים שויטמין די (D) מאוד מחזק את המערכת החיסונית ואז פחות נדבקים. וגם

אם נדבקים חלילה עוברים את זה בקלות. והנה כידוע ויטמין די מגיע מחשיפה לשמש שפחות מצוי בימי החורף, והדרך הטבעית להשלים את זה היא או ע"י לקיחת כדורי ויטמין שנמכרים בחנויות טבע, או באכילת מוצרי חלב, דגים עתירי שומן, ביצים וכבד. כמו"כ אכילת מרק ששמים שם מלבד ירקות בריאים גם עצמות עוף ומבשלים אותם הרבה זמן, זה דבר זול ומאוד מאוד מסייע לחיזוק הגוף וכל המערכת החיסונית שלה. בנוסף יש לאוורר את הבית שלא ישארו החיידקים בפנים ולהשתדל כשקר לצאת עם סוודר ובגדים חמים. וזהו ההשתדלן הראויה לצלוח את מחלות החורף בקלות יתירה.

שאלה: כשיש לאדם הזדמנות לעשות משהו מאוד גדול לזיכוי הרבים, אך הדרך לעשות את הדבר כרוכה בכך שיפגע באדם אחר, האם יעשה את זה או לא? **תשובה:** הגמ' מספרת שהקב"ה ביקש ממש רבינו לגאול את ישראל ומשה לא רצה כי אחרון יכול להיפגע מכך, ועד שהקב"ה לא הבטיח לו יוראך ושמח בליבו' משה לא הסכים לגאול את ישראל. רואים שאם יש משהו שפוגע, אז אפי' שגבלו זה עם ישראל ייאצץ להישאר בגלות, לוותר ע"ז. וידוע שרבי יחזקאל לוינשטיין היה אומר כך מקובלני מרבתי בניין בית המקדש יבוטל אם בנייתו עלולה לפגוע באיזה אדם מישראל. וכע"ז מסופר על האר"י שפגש את אליהו הנביא ברחובות צפת אמר לו אליהו בא איתי ונבשר על הגאולה, אמר לו האר"י קודם אני אלך להודיע לאישתי ואח"כ אבוא עמך וכשחזר האר"י הוחמצה השעה. סיפר זאת רבי ישראל סלנטר ואמר לתלמידיו מה אתם חושבים האם האר"י הצטער שהלך לאישתו? חלילה וחס, כי האר"י ידע שצטרף לצער את אישתו גם אם זה יגרם הפסד של ביאת המשיח והגאולה. אנו צריכים להתעורר מכך ולהימנע ככל שניתן מפגיעה ובפרט מבן הזוג שלנו לא לעשות שום דבר שזה על חשבון הבית מבלי לקבל אישור לכך מבן הזוג. . ומעשה אבות סימן לבנים.

שאלה: ילד שרוצה איזה משהו עכשיו מיד, למשל הילד אומר אני רוצה עכשיו לקנות נעלים והוא בוכה במר ליבו, האם יש לחנכו ע"ז או לא? **תשובה:** **חייבים** להרגיל ילד לדחות את הסיפוק הייצרי שלו ולהרגיל אותו לא לקבל מיידידת את הסוכריה שהוא רוצה או את העוגה שמאוד מאוד דחוף לו, כי אם לא נרגיל את הילד בזה הוא לא יוכל לעולם להיתפתח ולהגיע להשגים. לפעמים אין לאמא סבלנות ואין לה עצבים לשמוע אותו בוכה חצי שעה ואז היא נותנת לו מיד מה שרוצה, ומצוי גם בתינוקות ממש קטנים שרוצים לאכול גם בשעה שלא רעבים, אם לא דוחים לילד את סיפוקו ונותנים לו מיד מה שרוצה, אח"כ הוא יגיע לישיבה ולא יהיה מסוגל לשבת שלוש שעות ולהתרכז בלימוד כי הוא יצטרך לספק לעצמו כל סיפוק רגעי שמתעורר אצלו, בתחילה זה יהיה שירותים, אח"כ סיגריה אח"כ כוס מים אח"כ טלפון, אח"כ קצת נייעס. בקיצור ילד שקיבל הכל מיד לא מסוגל להתאמץ כלום בחיים שלו. ורק מי שמרגילים אותו לדחות את הסיפוקים הייצרים שלו רק הוא מסוגל להתאמץ ולהצליח במבחן להתאמץ בלימודים. ר"ש הופמן.

שאלה בחושן משפט: ראובן נמצא בלחץ גדול אך אין לו כסף לצאת להתאזור, החליט חברו שמעון להתקשר ללוי חסר המשוות שגר בצפת ולבקש ממנו שיתן את דירתו לראובן ויאמר לו שזה בחנים, והוא (שמעון) ישלם שכירות על הדירה. ראובן קיבל את הבשורה ונסע בשמחה לנפוש בצפת, כשהגיע לצפת הוא מאוד התרגש וקנה מתנה יוקרתית ללוי והניח בדירה. כעת לוי חזר וראה את המתנה, לוי כמובן קיבל משמעון מחיר מלא על שכירות הדירה וראובן לא ידע מזה ואינו היה יודע וודאי שלא היה קונה מתנה יוקרתית כזאת, לכן נתן את המתנה. האם שמעון יכול להשתמש במתנה? **תשובה:** לוי צריך להחזיר לראובן דמי המתנה מבלי שראובן יידע שזה על המתנה ויעשה זאת בערמה, כי שמעון ביקש שלא ידעו וכו'. כ"כ הרב וילברשטיין שחוקי חמד שבת י. (ומה שמצינו אצל ביתה ששילמה ליוכבד על שהניקה את בנה למרות שבלא"ה היתה מניקה אותו ובתיה לא ידעה ע"כ, עיין בחידו"א והנצי"ב שהקשו זאת ותירצו שדרך בני מלכים לשלם תמיד גם כשלא מגיע).

הלכות הקשורות לפרשה ועוד הלכות שונות

שעבר שמותר לברור. מתוך מנחת איש לרבי אברהם ישעיה שפירא שליט"א

הלכות שמיטה המצויות. המשך דיני סחורה משבוע שעבר. כיצד מוכרים פירות שנשארו לו בבית? גם באופנים שאין במכירה עצמה איסור סחורה, אסור למכור כדרך שמוכרים כל השנים במשקל, או במידה [כמות ממוספרת], אלא ימכרם באומדן. וכן אם מוכרם בארגז, או שקית וכדו' יקפיד שלא יהיה מספר וכמות אחידה בכל השקיות, וכן לא ימכרם באותן אריזות שמוכרים כל השנים, [איסור זה הוא רק במכירה, אמנם לאדם עצמו בביתו מותר לשקול פירות שביעית]. **האם מותר לקנות שק או ארגז פירות ולמכור מה שאינו צריך:** דברים הנמכרים במאזנים גדולים, בשקים, ארגזים וכדו', מותר לקנות את כל המאזן למרות שזקוק רק לכמות קטנה, ולמכור לאחרים את המותר, מאחר וזו הדרך לקנותם איננו בכלל סחורה בפירות שביעית. **הדרך שמותר לקנות מיץ פירות שביעית, ממרחים, סלטים, רסק פירות מפירות שביעית?** למרות שמותר לקנות כמות מועטה של פירות שביעית ולמכור, אבל לסחור בהכנת מאכלים מפירות שביעית, כגון ריבה, ממרחים, סלטים, מיצי פירות וכדו', גם מכירה של כמות מועטה מהם אסורה. איסור זה הוא רק לקנות מאכל כזה מוכן, אבל מותר לשלם למבשלת וכדו' על הכנת מאכלים השייכים לאדם עצמו, ולכן הרוצה לקנות מאכלים כאלו יסכם עם המוכר שתחלה קונה ממנו את הפירות [באופנים וכמויות שמותר לסחור] ואח"כ יעשה לו מהם מיץ, או יכין לו את הממרח, הסלט וכדו'. וכן רשאי לקבוע שעושה אותו רק שלח לקנות עבורו את הפירות, ומאחר ונחשב שקנאם עבורו מותר לו להכין מהם מאכלים. המשך סחורה בשבוע הבא אי"ה. ערוך מתוך שיעורי רבי דוד שריבר שליט"א

מקרא של השבוע אפשר לקרוא ממנחה של שבת קודמת, שאז כבר קוראים בבתי כנסת את המקרא של שבוע הבא. וי"א ממוצי"ש. **ומצווה מן המובחר** להשלים קודם הסעודה של שבת בבוקר. **ויזהר** לסיים עד יום רביעי של שבוע אח"כ. ובדיעבד מהני להשלים עד שמחת תורה. **אפשר לקרוא** יחד עם הבעל קורא בלחש ויכווין לשמוע הבעל קורא. **אין צריך** לקרוא קריאה של יו"ט וה"ה הפטרות. האר"י מביא שאין לקרוא שנים מקרא בלילה. ובליל שבת מותר.

בפרשתנו משה הרג את המצרי. אדם שהרג גוי סתם בלי סיבה האם יש לו איסור? תשובה: בבית יוסף יו"ד קנה הביא דברי לכתחילה להרוג גוי. וכן דעת הש"ך שם. הט"ז שם העיר שיתכן שיש איסור לדבר עכ"פ. כשיש חשש שבגלל זה יגרם סכנה או נזק ליהודי בודאי שאסור.

בימות החורף יש מיני תרופות סבתא שהן ג"כ מתאימות לבריאים. האם שרי לעשותם להקל על החולה בשבת? לדוגמה לשחות תה עם לימון ודבש, לאכול פירות הדר שבביל להשלים ויטמינים ולהקל על הצינון, וכן לחתוך בצל כשמצונן להקל על הנשימה. תשובה: כתבו הפוסקים שמותר לכתחילה לעשותם בשבת.

המשך הלכות שבת משבוע שעבר. המשך דיני תערובות: גרעיני תירס ואפונה שבקופסת שימורים נחשב כתערובת עם המים שבקופסה ומותר לברור רק כשזה אוכל מתוך פסולת וסמוך לאכילה. ובלא"ה זה תערובת ואסור לברור. וזיתים שבתוך קופסת שימורים יש לדון אם יש הרבה זיתים זה נחשב כמערבב עם המים וכדין התירס שמותר לברור רק באופן המותר והיינו סמוך לאכילה ורק את האוכל מהפסולת, אבל אם יש כמות קטנה של זיתים בתוך המים יש לזה דין שכמו מלפפון חמוץ שהבאנו בשבוע

ואלה שמות בני ישראל. כתב הלבוש שהמילים ואלה שמות הם ר"ת של הדין וחייב אדם לקרוא הסדר **שניים** מקרא ואחד תרגום. ובבעל הטורים כאן כתב שהפסוק ואלה שמות בני ישראל הם ר"ת למשפט הבא: ואדם אשר לומד הסדר שניים מקרא ואחד תרגום בקול נעים ישיר יחיה שנים רבות וארוכים לעולם. והכוונה שיהיה גם אריכות ימים בכמות וגם באיכות, כך ביארו את דברי הטור. **ויש** להוסיף שחז"ל הזכירו את זה כאן שגם מי שלא התחיל בתחילה יכול להתחיל מהשבוע ולעולם לא מאוחר. **שינון דיני שניים מקרא:** קריאת שניים מקרא ואחד תרגום הוא חיוב גמור. בשו"ע או"ח רפה ובמשנ"ב שם הביא **שירא שמים יקרא גם רש"י.** ולתרגום יש מעלה מיוחדת שניתן בסיני, ולרש"י יש מעלה מיוחדת שמפרש הכתוב ע"פ חז"ל יותר מהתרגום. והכי טוב לומר גם תרגום וגם רש"י. **ואם אינו יכול יש שכתבו** להעדיף תרגום משום שנכתב ברוח הקודש (כן הביא רבי חיים קניבסקי). **יש שכתבו** שעדיף רש"י משום שיותר מבאר (מהרש"ל). **ויש שכתבו** להעדיף לקרוא המקרא פעם שלישית (כי יש שאין ע"ז פרש"י) עם הרש"י משום שהוא יותר מפרש העניין (כן כתב בשו"ע הרב).

במקומות שנהגו לעמוד בעת קריאת התורה כגון אז ישיר, עשרת הדברות ולפני חזק חזק, יש לעמוד גם בשניים מקרא. **יש שקוראים** הפרשה לסרוגין כל יום קטע אחד וכדו', ושרי לעשות כן. **אבל אלו הקוראים** כל הפרשה ברצף אסור לדבר באמצע שניים מקרא אלא מענייני הפרשה או בלימוד, ובין מקרא למקרא או לתרגום שרי לדבר. **אם שכח** משבוע שעבר י"א שיקרא קודם של השבוע שעבר ואח"כ של השבוע הזה. כן פסקו הרב אלישיב ורבי חיים קניבסקי. וי"א שיקרא קודם של הפרשה הזאת. **סדר קריאת** שניים מקרא הוא מקרא ועוד פעם מקרא ואח"כ תרגום וי"א מקרא ותרגום ואח"כ מקרא. חזו"א. **את הב'**

חידות

לראשונה ברש"י חולין יא: ובמכות ב. ואין לזה מקור קדום מזה. ט. מופיע לראשונה בתוס' בברכות כו. וברמב"ם תמידין ח כ. י. המקור הכי קדום זה מדרש לקח טוב אסתר ספ"ד. יא. לישב בסוכה למרות שלא תמיד יושב אלא עומד ואוכל כמו בקידוש בביכ"נ שעושים בסוכה ושמחת בית שואבה. יב. וזויר חולין סה. יג. יקח כדור אחד יניח בשק אחד, בשק השני יניח שני כדורים ויניח את שני הכדורים בתוך השק השני, ואת השק השני ישים בשק הראשון, ובשק השלישי ישים את התשע הנותנים. קצת חידה דפוקה. יד. יוציא מהשק הראשון מטבע אחד מהשק השני שתים וכן הלאה ואז ישקול כל מה שהוציא ולפי מה שישקול יוכל לדעת איזה שק הוא של התשע, כי הוציא בס"ה 55 מטבעות, אם ישקול 549 גרם סימן שהמוזיף הוא השק הראשון ואם 548 סימן שהוא מהשני וכן הלאה. טו. עניינים. טז. בר. יז. פורים קטן. יח. ביצה. אגוז.

חידון משמעויות מילים. ו' משמעויות למילה **מפריע** - **מבטל**. "למה משה ואהרן תפריעו את העם" תרגום: תבטלון (שמות ד). **מפריע** - **מבדיל**. **מרחיק**. "תפריעו את העם" רש"י: תבדילו, תרחיקו. **מפריע** - **מגלה**. "ופרע את ראש האשה" רש"י: סותר את קליעת שערה כדי לבזותה מכאן לבנות ישראל שגלוי הראש גנאי להן (במדבר ה יח). **מפריע** - **מגדל שער**. "ראשיכם אל תפרעו" רש"י: אל תפרעו - אל תגדלו שער מכאן שאל אסור בטיפוח (ויקרא יו). **מפריע** - **נוקם**. "בפרוע פרעות בישראל" מצודת ציון: עניין נקמה (שופטים ה ב). **מפריע** - **משבש** את הסדר. מי שמפריע שייצא מהכיתה. מפריע לתנועה.

בכל ענייני העלון, וכן להשיג את העלון 'המלא' במיל או בכתב יותר גדול

אפשר לפנות למיל: 456alon@gmail.com

יש לדייק במייל ולכתוב קודם 456 ואח"כ
alon@gmail.com

או לטל: 0527633431

לקבלת העלון בפקס יש להתקשר לטלפון
036180383

(ישעיהו יא ט). ט. ארזי הלבנון. "וירקידם כמו עגל" (תהלים כט). י. השמש. "והוא כחתן יוצא מחופתו" (תהלים יט).

חידות לפרשת שבוע: א. מיהו המת החי בפרשה? ב. היכן שש מילים רצופות המתחילות באות א? ג. שני מקומות בפרשה שמוזכר ברית מילה? ד. איזה דבר שקשור למה שקורה כעת בחרמון מוזכר בפרשת שמות? ה. חמש מילים רצופות באות א? ו. היכן שהה משה בדרך?

חידות ידע תורני: ז. איזה מאכל אפשר לצאת עליו יד"ח בדיעבד בחמישה סוגי ברכות? ח. האם כתוב בחז"ל כאשר זמם ולא כאשר עשה? ט. האם יש מקור בחז"ל למשפט עבר זמנו בטל קרבנו? י. האם יש מקור מחז"ל למשפט ישועת ה' כהרף עין? יא. איזה ברכה מברך לבנוסח של הברכה נאמר מעשה שעושה, למרות שלפעמים עושה משהו אחר מהנאמר בברכה? יב. איזה דבר למרות שיש לו סימני טהרה הוא אסור בגלל מעשיו?

חידות כלליות: יג. ישנם שנים עשר כדורים ושלושה שקים, כיצד ניתן לשים בכל שק מספר אי זוגי. וביחד להניח את כל הכדורים. יד. לאדם היו עשרה שקים מלאים במטבעות זהב. בכל השקים משקלם של המטבעות שווה והיינו כל מטבע שווה 10 גרם, מלבד שק אחד שבו יש מטבעות מזויפים ששוקלים כ"א תשעה גרם, איך יוכל ע"י שקילה אחת על משקל בעל כף אחת לדעת איזהו השק המזויף?

חידות לשאל את הילדים: טו. אם תפתח אותי אתה יכול לראות אותי רק במראה, כשתסגור אותי לא תוכל לראותי כלל, מי אני? טז. מה משותף למצווה מים קמצא? יז. איה תאריך חוגגים אותו לפעמים בקטן? יח. בשביל לאכול אותו צריך לשבור אותו?

תשובות: א. מצורע מובא ברש"י שחשוב כמות. ב. ג. ו. ג. ותרא כי טוב, נולד מחול. וכן ציפורה מלה את בנה. ד. ידו מצורעת כשג. ה. ג. טו. ו. ויהי בדרך בהיותם במלון. ז. על ענבים מברך העץ ובדיעבד כשברך שהכל או מזונות או אדמה או הגפן מהני. ח. מופיע

חידות שינון הפרשה ע"פ סדר הא-ב. התשובה בסמוך לשאלה. מתאים גם לילדים: א. כשנולד משה התמלא בבית: אורה. ב. בת פרעה: בתיה. ג. בן של משה: גרשום. ד. רשעי ישראל: דתן ואבירם. ה. משה לקח את אשתו ובניו על: החמור. ו. מה אמר הקב"ה למשה על אהרן: וראך ושמה בליבו. ז. במה אחז משה שנהפך למטה: זנב. ח. היכן הוא הר האלוקים: חורב. ט. צדיקי ישראל. המשך את המילה ש: טרי ישראל. י. למי היו שבע בנות: יתרו. יא. איזה בנות קיבלו המילדות? כהונה לויה ומלכות. ל. יוכבד היתה בת? לוי. מ. מה היו שפרה ופועה? מילדות. נ. מה מורידים במקום קדוש? נעלים. ס. מאיזה אילן דיבר הקב"ה עם משה: סנה. ע. ה' יתן את חן העם ב: עיני מצרים. פ. ערים שנבנו ע"י ישראל בפרך: פיתון וערמסס. צ. אשת משה: ציפורה. ק. מה עשו בני ישראל כשהכבידו עליהם את העבודה: קוששו קש ותבן. ר. האח הגדול: ראובן. ש. כמה נפשות ירדו למצרים? שבעים. ת. מה הפסיק פרעה להביא לישראל? תבן.

שמות ספרים בפרשה: מבית לוי. תיבת גמא. ויואל משה. אדמת קודש. לבת אש. יד החזקה. דבר יום ביומו. בתי כהונה. (רש"י).

חידון משלים (ידע תורני) תשובות בסוף השאלות: א. מי נמשל לשועל? ב. מי נמשל לציפור? ג. מי נמשל לאבן? ד. מי נמשל לכלב? ה. מי נמשל לבהמות? ו. מי נמשל לגנב? ז. מי נמשל למים? ח. מי נמשל למי ים? ט. מי נמשל לעגל? י. מי נמשל לחתן? **תשובות:** א. יוסף. תעלא (שועל) בעידיניה סגיד ליה (מגילה טז:). ב. עמ"י. "נפשנו כציפור נמלטה" (תהלים קכ"ד). ג. אויבי ישראל. "בגדול רזועך ידמו כאבן" (שמות טו טז). ד. כסיל. "ככלב שעל בעל קאו כסיל שונה באולתו" (משלי כו יא). ה. אדם. "אדם בטרב ילין נמשל כבהמות נדמו" מצודות דוד: הבורט בעשרו הוא נמשל לבהמות (תהלים מט יג). ו. עמ"י. "כבושת גנב כי ימצא" מצודות דוד: כמרבית בושת הגנב אשר היא בעת ימצא שהוא גנב אחר שהיה מוחזק לאמון כן ירבה בושת בית ישראל בעיני העכו"ם על כי היו מוחזקים לעובדי ה' ונמצאו עובדי כוכבים ככל העמים (ירמיהו ב כו). ז. לב האדם. "כמים הפנים לפנים, כן לב האדם לאדם" (משלי כז, יט). ח. ידיעת ה'. "כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים"

שכר לימוד בשבת כנגד הפסדה

"מרן החפץ חיים זיע"א היה אומר:

ימי שנותינו בהם שבעים שנה,

והרי ימי שישי - שבת הם כשליש מהחיים

ומי שמפסיד את ימים אלו

כמפסיד 20 שנה מהחיים !

ולפי המקובלים שעה אחת בשבת שווה כאלף שעות ולפ"ז

יום שבת הוא שווה ל1000 ימים שזה קרוב ל3 שנים

צא וחשוב מתן שכרה של שבת כנגד הפסדה

שהלומד שבת אחת

כאילו למד שלש שנים

והמתבטל בשבתות הפסיד שלישי מחייו !

מרן הגרמ"י לפקוביץ זצוק"ל

המעוניין לחזק הלימוד בבית מדרשו בליל שבת קודש יוכל

לקבל חומר נוסף במייל a200419950@gmail.com

בשורה טובה לשומרי השבת

**בס"ד הופק מדריך מיוחד ע"י 'משמרת השבת' הכולל
הסברים לנידונים הקיימים במכשירי החשמל השונים,
לצד הסברים לפתרונות וחברות המאושרות ע"י 'משמרת
השבת' וידע הלכתי וטכני רב.**

**בסוף החוברת אישורי הכשרות שניתנו ע"י 'משמרת
השבת' למגוון מוצרי חשמל המצויים כיום כגון:
מקררים, מזגנים, מיחמים, משאבות מים לבניינים
גבוהים, מוני מים, ועוד.**

**ניתן לקבל את החוברת במהדורה דיגיטלית ללא תשלום
בפנייה לכתובת המייל:**

mh1800200@gmail.com

בברכת השבת,

מזכירות משמרת השבת.

יומא טבא לרבנן

ישמחו הלומדים ויגילו החכמים
בהגלות נגלות אור יקרות

ספר "בעקבי אמונה"

על רמב"ם הלכות שמיטה ויובל

מאת מרן הגאון הגדול רבי יעקב אדלשטיין זצוק"ל
משיעורים שמסר בשנת תשמ"ו ערב שנת השמיטה תשמ"ז

ולא היה בבושם הזה

לראותם

לראות את גדולי ישראל

עלון מס. 67 | פר' שמות תשפ"ב | יו"ל ע"י מערכת "קובץ גליונות" | k.gilyonot@gmail.com

מדרן הגרא"י קוק שליט"א ראש ישיבת מאור התלמוד וחבר מועצה"ת
במעמד לחיים לדגל צאת ספרו החדש

הקבצו ושימעו בני יעקב - ואגידה לכם

במעונו של רבינו הגדול מרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א התכנסו מרנן ורבנן הגרמ"ה הירש שליט"א, הגר"ד כהן שליט"א והגר"א פילץ שליט"א וכן ראשי ישיבות ארחות תורה הגרב"ד דיסקין שליט"א והגר"ב שפירא מראשי ישיבת קול תורה לצעירים, לכינוס מיוחד לחיזוק בעמידה כחומה בצורה על משמדת טהרת החינוך, לנוכח פרצות שמאיימות על הציבור החרדי מבפנים ומבחוץ.

במעמד נשאו דברים רבינו מרן ראש הישיבה שליט"א, הגרמ"ה הירש שליט"א, הגר"ד כהן שליט"א, הגר"א פילץ שליט"א והגר"ב שפירא שליט"א.

צילום: שוקי לדר

הבנים הגאונים הגאון ד' חזקיהו יוסף שרייבר והגאון ד' בונים שרייבר גאב"ד אשדוד במעמד תחילת כתיבת אותיות לס"ת לע"נ אביהם ד' פנחס שרייבר זצ"ל לביהמ"ד נפש החיים אשדוד

מדרן הגר"ז בדל"ז בכותל המערבי

מדרן הגרמ"צ בדגמון בהכנסת ספר תורה לבית המדרש של כ"ק האדמו"ר מאלכסנדר

סיום ארבעה סדרי משנה שע"י חבורת "מבקשי תורה" סניף ברכפלד בבית מדרן שור התורה ד'חיים קנייבסקי שליט"א

מדרן הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א במעמד הסיומים שע"י ארגון לומדי תורה לבני הישיבות לצעירים בב"ב

בינוס ליסוד לישיבת קטנה

אוצר התורה בעיר צפת סניף לישיבה בירושלים בראשות הגאון רבי שמואל דבר שליט"א בביתו של מדרן שור התורה הגר"ח קנייבסקי שליט"א בהשתתפות זקן דבני צפת הגאון רבי שמואל אביגדור פייבלזון שליט"א ראש מוסדות נחלת נפתלי

עצדת תפילה ברמת אהרון עקב האסונות בשכונה
נשאו דברים הרבנים הגאונים הגר"מ לזבין והגר"צ הגר"ש גלאי

מרחן הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א בסיום
הש"ס בבית הכנסת 'דרכי אב' שיכון ה' ב"ב

חבורת עירובין [של הגר"מ קנטור שליט"א] מכולל "צילו של היכל" ירושלים
בראשות הגאון רבי חזקיהו נבנצל שליט"א רב העיר העתיקה, בסיור לבדיקת העירוב ברמה ד' שבבית שמש,
לרגל המגבית שהוכרזה שם ע"י רבני העיר לתיקון העירוב המהודר, ולחיבור רמה ג' לרמה ד' למהדרין

הוצאת גליון 'מן הבאר' בישיבת באר החיים ק"ס
בנשיאות הגאון ר' ברוך סולוצ'יק שליט"א, רה"י הגאון ר' אליקים פרידמן שליט"א

בברית לבן נין למדן שד התורה הגר"ח קניבסקי
 נין לחתנו הגדול מרן הגר"ש שטיינמן נכד לנכדו הגר"ג הוניגסברג
 בן לנינו הרב גרליץ

רבינו הגדול מרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א
 בשמחה של תורה בשיעוריו בישיבה, שמה מסברא של תלמיד

הסבא מרן הגר"ש שטיינמן בכרכות
 זע"י הסבא הגר"ג הוניגסברג בעמידה לברכות

מרן הגרמ"ש אדלשטיין שליט"א מעניק את הספר
"בעקבי אמונה" על רמב"ם הל' שמיטה ויובל
 משיעורי אביו זצוק"ל למדן דשכבה"ג שה"ת שליט"א

אבי הבן עם אביו הרב גרליץ
 ממקורבני רבינו

מרן בסנדקאות

הסבים מברכים

מעמד הכתרת רבנים וחלוקת היתר הוראה להלכות ריבית
 בדאשזת הרה"ג ר' פנחס זינד שליט"א

הקהל במעמד

הגאון הגדול רבי שריאל דזונברג

הגר"ע פריד במעמד

הגר"צ הגר"ש גלאי

מרן הגרמ"מ אזרחי נושא דברים

השכינה זועקת: שמיטה בסכנה!

וכל השותפים במגבית קרן השביעית
ובפרט המתאמצים מעל ליכולתם

יזכו בס"ד לישועות מעל לדרך הטבע

יזכו בס"ד לברכתם
של גדולי ישראל
לישועות גדולות
מעל לדרך הטבע

120
12X חודשים

וכל המתאמצים
ותורמים להצלת השמיטה
בשעה שהיא בסכנה

קרון
השביעית

קרן הקודש של גדולי ישראל שליט"א
לקיום מצוות השביעית בארץ ישראל
מיסודו של שרן רבי בנימין פנחסון זצוק"ל
מבד"ק קסטיות ת"י

1800-300-544

לתרומות בהעברה בנקאית: בנק פאגי / סניף 185 / חס' חשבון 485101